

A cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei

**Tanulmányok, módszertani segéd és háttéranyagok a Cigány
népismeret oktatásához**

II.

elektronikus tananyaggyűjtemény

<https://btk.pte.hu/hu/nevtud/elektronikus-tananyagok-romologia>

Impresszum

Tanulmányok, módszertani segéd- és háttéranyagok a cigány népismeret oktatásához II.
A cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei (pdf) • Kiadja: Pécsi
Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék – Romológiai Kutatóközpont, Társadalmi tanulmányok
műhely • 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. • Felelős kiadó: Cserti Csapó Tibor, tanszékvezető •
Szerkesztő: Cserti Csapó Tibor • Tördelés: Cserti Csapó Tibor • Borítóterv: Horváth Gergő
• ISBN 978-963-626-540-3 • elektronikus kiadvány • Pécs • 2025

Előszó (5.oldal)

1. Cserti Csapó Tibor: Feladatbank az 1-2. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz (7. oldal)
2. Cserti Csapó Tibor: Feladatbank a 3-4. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz (30. oldal)
3. Cserti Csapó Tibor: Feladatbank az 5-6. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz (69. oldal)
4. Balló Adrienn: Vándorlás, letelepedés, telepi élet – Óraterv a 8. évfolyam számára (95. oldal)
5. Balló Adrienn: A cigánytelepek felszámolása – Óraterv a 8. évfolyam számára (110. oldal)
6. Cserti Csapó Tibor: Feladatbank a 7-8. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz (126. oldal)
7. Major Ágnes - Bentlakás - Otthon és otthontalanság - Jónás Tamás költeményének feldolgozása a 9. évfolyamon (171. oldal)
8. Baloghné Gyurgyovics Renáta: A jó vajda – Kooperatív óraterv a 10. évfolyamos Beás nemzetiségi nyelv és irodalom tanításához (178. oldal)
9. Petrovicsné Lakatos Henrietta: Mária Terézia és II. József cigánypolitikája – Óraterv a 10. évfolyam számára (194. oldal)
10. Kocsis Bernadett: A cigányság lakhatási formái és annak változásai – Óraterv a 11. évfolyam számára (210. oldal)
11. Karácsonyi Krisztina: Romák/cigányok és mai lakhatási helyzetük Európában - Feladatsor középiskolások számára (223. oldal)
12. Láng Eszter: Feladatbank a 9-12. évfolyam számára a lakáshelyzet, lakhatási körülmények, lakhatási szegregáció témakörhöz (236. oldal)
13. Jakab Natália: „Letelepedett vagy vándorló?” – A cigány közösségek állami képe 1893-ban. Óraterv a 11-12. évfolyam számára (277. oldal)
14. Beck Zoltán – Andl Helga: „Vizualitás és lakhatás – Lakókörnyezet a képzőművészetekben” – foglalkozásterv középiskolások és egyetemi hallgatók számára – (295. oldal)
15. Lakatos Szilvia: Romani nyelvóra (328. oldal)

Előszó

A hazai cigány nemzetiség számára a kultúra az identitás fenntartásának és megerősödésének alapvető feltétele.

Kiadványsorozatunk első kötetével egy olyan tananyagfejlesztő tevékenységet tűzünk ki célul, amely a cigány nemzetiségi népismeretet tantárgyat tanító kollégáknak igyekszik segíteni korszerű tananyagokkal, amelyeket felhasználhatnak iskolai munkájuk során.

Ennek a sorozatnak a folytatása jelen anyag. Nem pusztán óravázlatok, feladatgyűjtemények átadására törekszünk, ezeket jelen kiadványban is tágabban értelmeztük, s azon témákkal kapcsolatban, ahol lehetőségünk volt a mélyebb tudományos ismeretek, újabb kutatási eredmények ismertetésére, a szakirodalmi ajánlások e tágabb kontextusába helyezve a tudományos ismeretterjesztés is célja e kiadványnak. Az óravázlatok elején a témával, azok feldolgozásával kapcsolatos információk is helyet kaptak.

Létrejöttükkel megnőtt a nemzetiségi nevelést és oktatást végző intézmények szerepe a kultúra közvetítésében, az identitás tudatosításában. A nevelés és oktatás feladatai éppen ezért nem korlátozódhatnak csak az ismeretek átadására és a készségek fejlesztésére. Gyakorlati és sokrétűen felhasználható tudásra és a tanulói képességek fejlesztésére kell törekedni a tanórákon, amelyek egyben feltételei az értékeken alapuló cselekvésnek.

A szokások ápolása, a történelem és a jelen ismerete – mindezek az identitás nélkülözhetetlen részét képezik. Modern világunkban az emberi kapcsolatokon keresztül történő tanulás éppoly fontos, mint a tudás és az információ megszerzése, valamint cselekvési stratégiák kifejlesztése. A tantárgy sajátosságából – miszerint a család érték- és hagyománykövetítő szerepét és azok tiszteletét egyre inkább át kell vállalnia az iskolának is -, adódnak a célok és feladatok. A cigány nemzetiségi nevelést, oktatást felvállaló iskolák tanulói először élményszerű helyzetekben találkoznak a legfontosabb hagyományokkal, az életmódbeli szokásokkal és a nemzetiség kultúrájával. Ezekre az élményekre építve cselekvés- és projektorientált oktatási formákban a fokozatosság elve alapján szereznek ismereteket a nemzetiség történeleméről, néprajzáról, nyelvéről, irodalmáról és a médiáról. A népismeret tantárgy tanulása a tanulók számára lehetővé teszi, hogy toleránsak és nyitottak legyenek a mássággal szemben, amely alkalmassá teszi őket más nemzetiségek és népek elfogadására. A heti egy tanítási óra tizenkét évfolyamon keresztül intenzív és alapos ismeretszerzést és képességfejlesztést igényel a tanárok oldaláról, nem könnyű ez a feladat.

A népismeret tantárgy feladata - identitás- és értékközvetítés - hatással van a módszerek megválasztására. A nyitott oktatási formákban történő tanítás olyan ismeretszerzést biztosít, amely az élménytől a cselekvésen és megértésen át a tapasztalathoz vezet. Így fokozatosan kialakulhatnak a tanulóknál azok a kompetenciák, amelyek alkalmassá teszik őket önálló projektek lebonyolítására.

Tapasztalataink szerint számos olyan kolléga van a pályán, aki a cigány népismeret tárgyat szakos diploma nélkül, más tanári végzettsége birtokában és ott szerzett szakirányos ismereteire építve oktatja. Könnyebb helyzetben vannak talán azok, akik, ha nem is végeztek romológia tanári szakon, de egyéb, a cigánysággal kapcsolatos romológiai képzés, szakirányú továbbképzés, tanfolyam révén rendelkeznek alapismeretekkel a roma, cigány népcsoport történelméről, kultúrájáról, társadalmi státusáról, nyelveiről – mindarról, ami kell egy ilyen komplex ismereteket magában foglaló tantárgy hatékony és eredményes oktatásához. Nehezebb

azok helyzete, akik autodidakta módon igyekeznek összegyűjteni a szükséges – korszerű és szakszerű – ismereteket. Bőséges a rendelkezésre álló forrásirodalom tárháza, de a szakszerűség és korszerűség szűrőjén az elérhető források nagy hányada nem megy át. Kevés, igazán jó népismereti kiadvány áll rendelkezésre, sajnos a megjelent tananyagok jó része is magán hordozza a felületes, nem letisztult, általánosító, áltudományos, forrás nélküli ismeretek sajátosságait.

Ezért is törekedtünk arra, hogy az egyes tematikus egységekhez azok számára, akik jobban szeretnék elmélyülni egy-egy tudományos problémakörben, ennek lehetőségét ajánlott szakirodalmakkal biztosítsuk. Nyilván annak, hogy az egyes témákat mélyebben, árnyaltabban, tudományosabban dolgozzuk fel a tanórákon, életkori korlátai is vannak, ezért egyes óravázlatokban törekedtünk arra is, hogy az egyes tanulói korcsoportok számára eltérő szintű és komplexitású anyagot kínáljunk.

Amit a kollégák számára kínálunk: e kiadvány rendszeressé tétele, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának Neveléstudományi Intézete keretein belül alapított Romológia és Nevelésszociológia Tanszék oktatóival, s a tanszék mellett működő Romológia Kutatóközpont munkatársaival szeretnénk továbbra is segíteni a népismeretet tanító kollégák munkáját.

Azok számára pedig, akik szeretnék alaposabb betekintést kapni a romológia területébe, s a cigánysággal foglalkozó különböző tudományterületekbe, ajánljuk tanár szakjainkat a pécsi Romológia és Nevelésszociológia Tanszéken, ahol a Romani nyelv és kultúra, illetve a Beás nyelv és kultúra tanára szakok mind nappali, mind levelező képzési formában, rövid ciklusú változatban is rendszeresen indulnak.

A szerkesztő

Pécs, 2025. december 1.

Cserti Csapó Tibor

Feladatbank az 1-2. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakókörülményei témakörhöz

Bevezetés

A feladatbank célja, hogy gyakorlati, a tanórákon feldolgozható feladatokat nyújtson a cigány népismeretet tanító pedagógusok számára. Bár az anyag feladatait úgy alakítottuk ki, hogy a legkisebb iskolás korosztálynak szól, természetesen az anyagok használhatók a felsőbb évfolyamokon is a tanulócsoporthoz képességeihez, a tananyagban való előrehaladásához igazítva, vagy alkalmazhatók az egyéni differenciálás eszközeként is. Ugyanígy a kötetben a felsőbb évfolyamoknak címzett feladatgyűjtemények anyaga is bevonható az elsős-másodikos korosztály népismeret óráin.

A feladatok a Kerettanterv és a Cigány nemzetiségi oktatás irányelve szerinti, az egyes évfolyamok tantervéhez illeszkedő, a tananyag feldolgozását, a tanóra színesebbé, diákközpontúbbá tételét elősegítő, a tanulói motivációt erősíteni szándékozó anyagok. Ezek kidolgozása során törekedtünk arra, hogy hagyományos, papír alapon kinyomtatható és kézbe adható, illetve a korszerű IKT tartalmaknak is megfelelő feladatok kerüljenek a válogatásba. A feladatok arra is alkalmasak, hogy a tantárgyak közötti koncentrációt megvalósítsák, hiszen a cigány népismeret témakörei szorosan kapcsolódnak a történelem, földrajz, ének-zene, vizuális kultúra, magyar irodalom tananyagához is. Ennek különösen azokban az intézményekben lehet jelentősége, ahogy a cigány népismeretet integráltan oktatják.

A Cigány nemzetiségi oktatás irányelve

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_neveles_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

Az első két évfolyam az óvodából az iskolába való átmenetet képezi, ebből adódóan az időigényes cselekvésen alapuló tanulás, valamint az óraszervezési formák állnak a középpontban. Az egyéni érdeklődés döntő fontosságú. Törekedni kell a tanulók között lévő különbségek lépésről lépésre történő kiegyenlítésére.

A tantárgy bő teret kínál kérdések megfogalmazására és megválaszolására, kommunikációs helyzetek egyszerű nyelvi eszközökkel történő megoldására, a tér-idő fogalmának mélyítésére.

A kerettantervben meghatározott témakörök közül a lakhatás, lakóhely tematikájába illő feladatokat mutatjuk be a feladatgyűjtemény jelen egységében, a tartalmi szabályozókban meghatározott tartalmi elemek közül az alábbi témákhoz, célkitűzésekhez, tanulási eredményekhez és a kapcsolódó fogalmakhoz, fejlesztési területekhez illeszkedően (sárgával jelölve a kapcsolódó tartalmakat):

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 11 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: - megtapasztalja környezete élő és élettelen dolgait, azokat képes megnevezni - életkorának megfelelő módon tudja jellemezni az élőlényeket, tárgyakat - életkorának megfelelően tud tájékozódni lakóhelyén - ismeri lakóhelye jellegzetes cigány családi házának jellemzőit	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Jellemző tárgyak, épületek, képek megfigyelése.		
A településre jellemző helymeghatározások (templom, iskola, temető). Tájékozódás gyakorlása.		
A családi ház, az utca jellegzetessége.		
A természet szeretete. Épített környezet: régen és ma.		
Fogalmak	ház, épület, utca, falu, város, élő és élettelen környezet	
Javasolt tevékenységek	pl. régi fotók gyűjtése, beszélgetés szülőkkel, idős rokonokkal hajdani lakóházakról, a településről, tájházlátogatás, rajz készítése a település, a környezet elemeiről, stb.	

A feladat az élő és élettelen környezet elemeinek megismerésére, gyakoroltatására, a fogalmak használatának elmélyítésére irányul.

Fogalmak: ház, épület, utca, falu, város, élő és élettelen környezet erdő, mező, rét, szántó, folyó, patak, tó, domb, hegy

Oldjátok meg a keresztrejtvényt! Nevezzétek meg a környezetünkben található dolgokat, amik a képeken láthatók! Nevüket írjátok a keresztrejtvény megfelelő sorába, vagy oszlopába!

A crossword puzzle grid with 10 numbered starting points. The grid is composed of white squares for letters and black squares for empty space. The numbers are: 1 (down), 2 (across), 3 (down), 4 (down), 5 (across), 6 (across), 7 (across), 8 (down), 9 (across), and 10 (across).

Kreuzwordträtzel - elo es elettelen kornyezet

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

shutterstock.com · 2499404003

10.

A következő képeken látható dolgok nem fértek el a keresztrejtvényben.

Nevezzétek meg és írjátok a kép alá a nevét! Mit látunk a képen?

.....

.....

.....

Keressetek párokat a képek között! Írjátok a párokat a táblázat soraiba!

Képpárosító játék

<https://wordwall.net/hu/resource/100366900>

Készítsen feladatokat gyorsan, egyszerűen

Közösség Saját tevékenységek Eredményeim

Létrehozás Frissítés cserti1

1:17

1
2
3
4

5
6
7
8

Képpárosító

szerző: Cserti1

Megosztás

Kapcsoló sablon

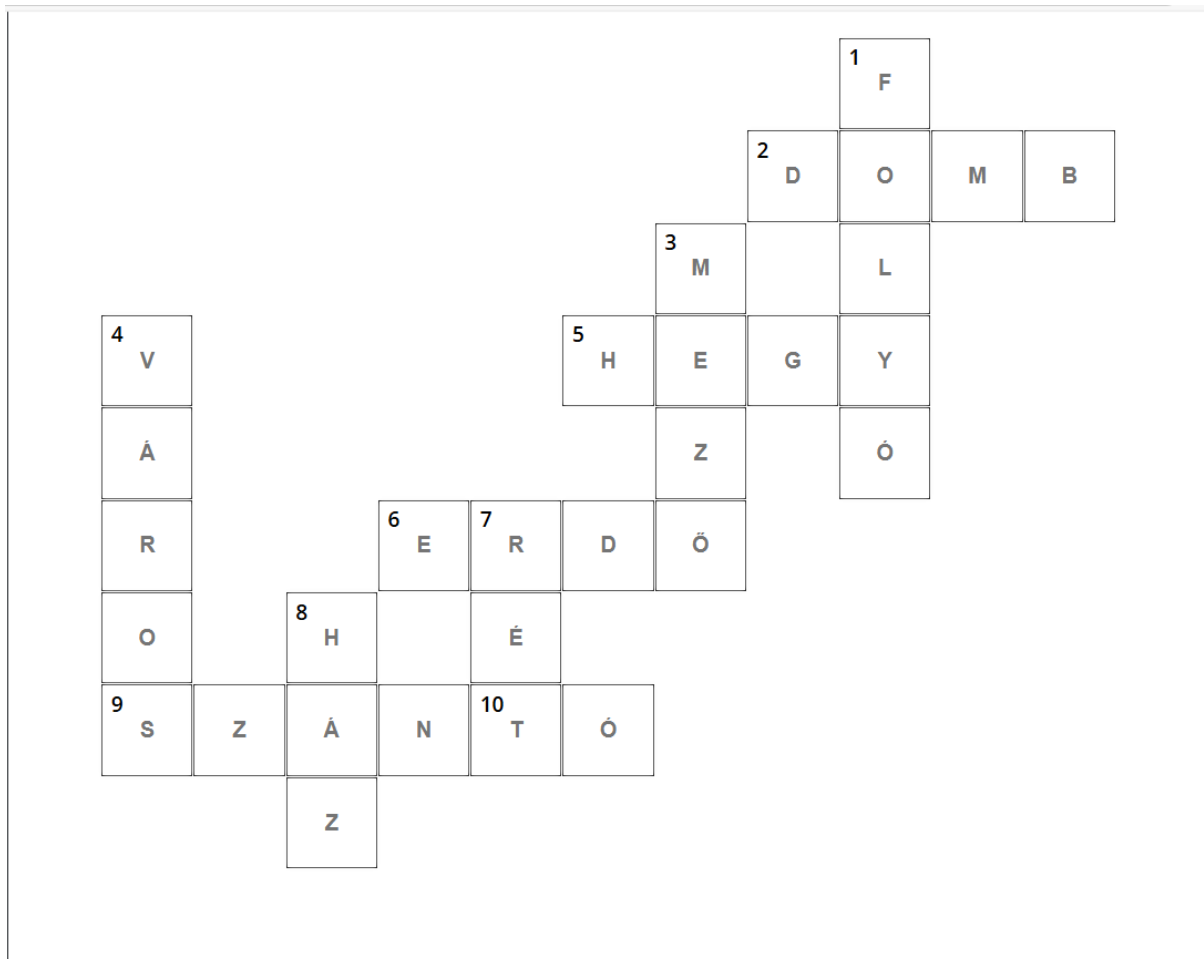
Egyező párok

Egyezés

Kvíz

Az összes megjelenítése

Megoldások:

Kreuzwordträtsel - elo es elettelen környezet

...épület.....

...falu.....

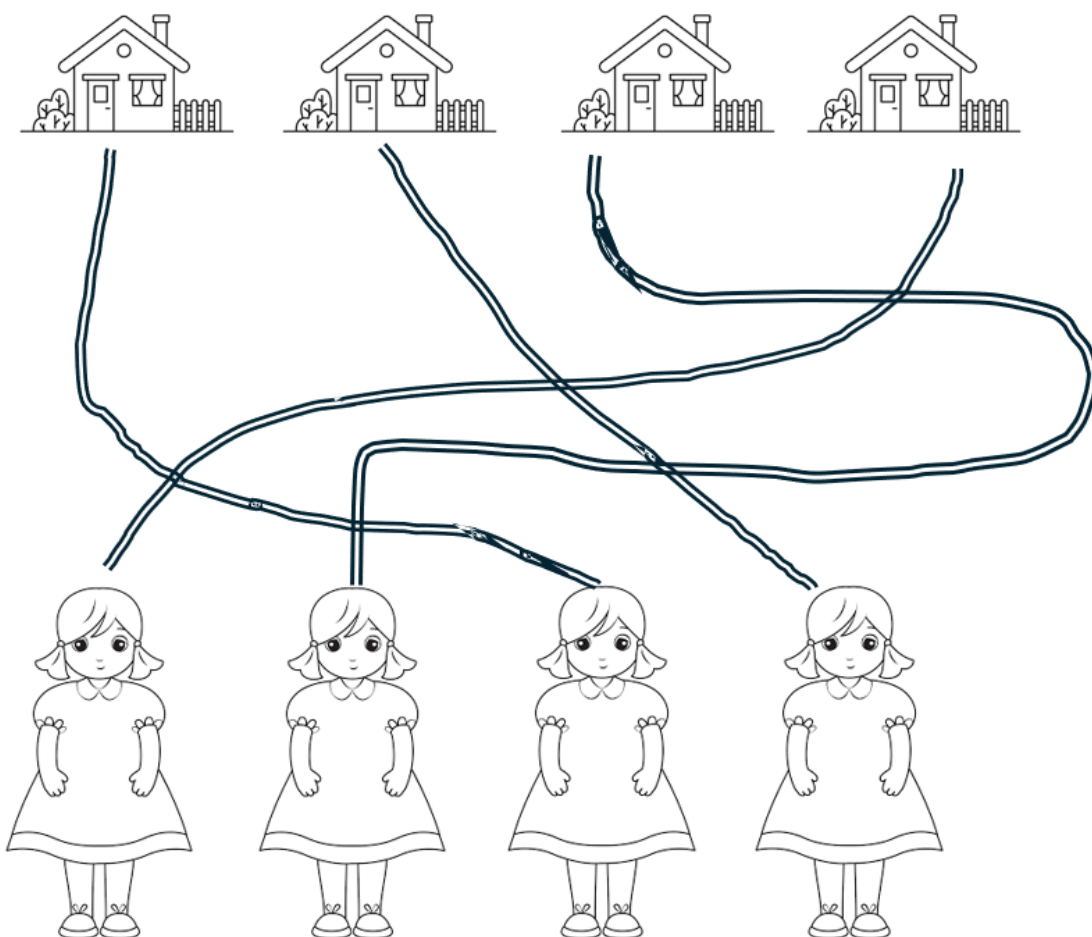
...patak.....

Keressetek párokat a képek között!

falu	város
domb	hegy
patak	folyó
erdő	mező

2.

Vezesd haza a kislányokat! Keresd meg, ki hol lakik!

Ki ér haza leghamarabb? Karikázd be a megfelelő kislány rajzát!

Kinek kell a leghosszabb utat megtennie? Színezd ki a megfelelő kislány rajzát!

3.

Színezd ki a képet!

<https://www.schulbilder.org/ki-ausmalbilder-generator.php>

4.

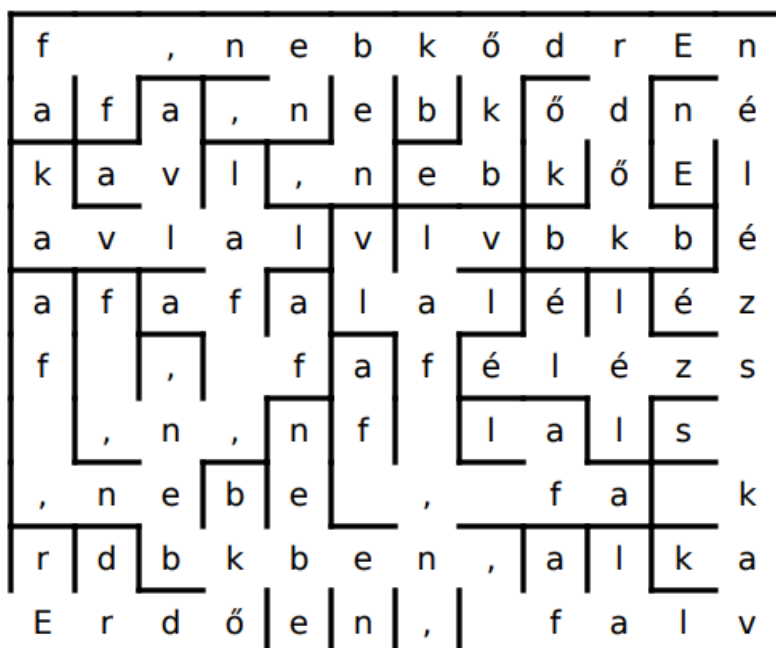
Színezd ki a rajzot!

<https://www.schulbilder.org/ki-ausmalbilder-generator.php>

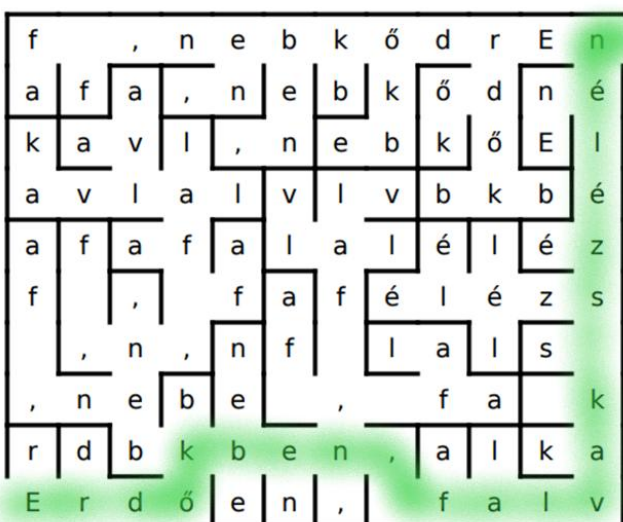
5.

Hol voltak régen a cigánytelepek? A választ megkapod, ha elindulsz a labirintus bal alsó sarkából és megkeresed a kivezető utat az ábra ellentétes oldalán.

https://www.festisite.com/text-layout/maze/#google_vignette

Megoldás:

6.

Beszélgessetek otthon szüleitekkel, nagyszüleitekkel, rokonokkal a régi telepi életről! Kérjétek meg őket mesléjenek a régi cigánytelepről! Mit hallottak, milyen volt az ottani élet?

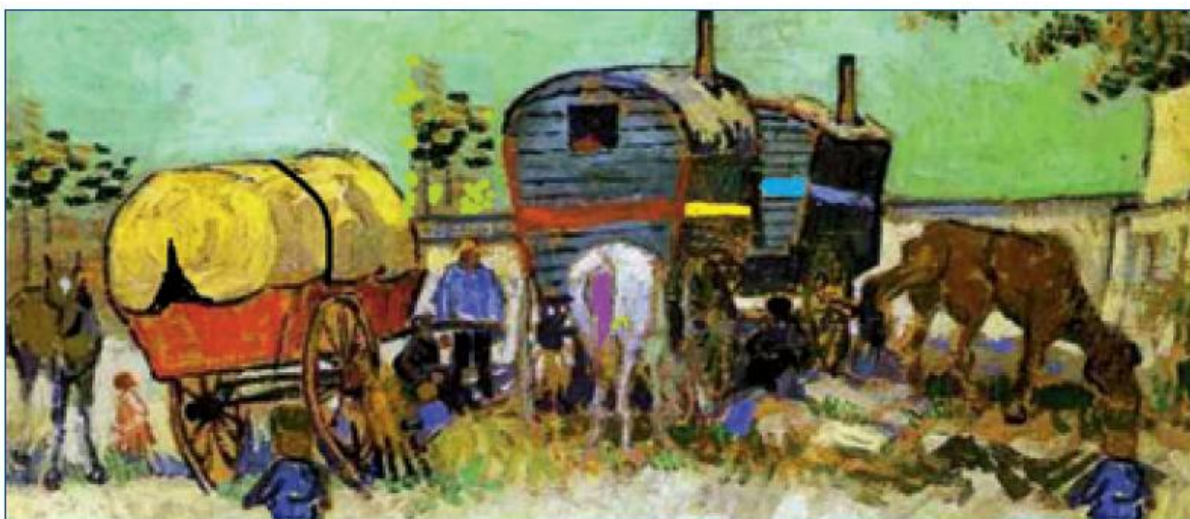
Készítsetek egy rajzot, amelynek segítségével a következő órán meséljétek el egymásnak is a hallottakat!

Tegyétek a tábla bal oldalára azokat a rajzokat, amelyek a nehéz életkörülményeket, a megélhetés nehézségeit ábrázolják!

Tegyétek a tábla jobb oldalára azokat a rajzokat, amelyek a természethez közeli élet szépségeit emelik ki!

7.

Találd meg a 10 db. különbséget a két kép között!

forrás: Radics József: Cigány népismeret 1–2. Munkafüzet- Oktatási Hivatal, Croatica Nonprofit Kft. , Budapest, 2015.

8.

Melyik évszakban járunk? Írd a képek alá!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9.

Melyik nem illik a többi közé? Húzd alá a kakukktójást!

TEMPLOM	VEGYESBOLT	KULTÚRHÁZ	TEMPLOM	KLINIKA
KERÉKPÁR	AUTÓ	VONAT	AUTÓBUSZ	ROLLER
TYÚK	FÜRJ	VADDISZNÓ	ŐZ	HARKÁLY
CINEGE	SEREGÉLY	HÉJA	CSIGA	VÖRÖSBEGY
TÖLGY	BÜKK	FENYŐ	FŰZ	NYÁR
SZARVAS	HATTYÚ	NYEST	EGÉR	KUTYA

Megoldás:

TEMPLOM
KERÉKPÁR
TYÚK
CINEGE
TÖLGY
SZARVAS

VEGYESBOLT
AUTÓ
FÜRJ
SEREGÉLY
BÜKK
HATTYÚ

KULTÚRHÁZ
VONAT
VADDISZNÓ
HÉJA
FENYŐ
NYEST

TEMPLOM
AUTÓBUSZ
ŐZ
CSIGA
FŰZ
EGÉR

KLINIKA
ROLLER
HARKÁLY
VÖRÖSBEGY
NYÁR
KUTYA

10.

Milyen lesz az időjárás, ha felnézel az égre és ezt látod? Írd a képek alá!

11.

Keresd meg a táblázatban rejtőzködő szavakat, amelyek a cigányok régi életéhez kapcsolódnak!

V	Á	N	D	O	R	L	Á	S	Z
Á	W	F	K	Ű	B	Í	C	Z	Z
L	T	T	E	K	N	Ő	G	E	O
Y	Á	E	E	S	S	C	V	K	L
O	B	G	B	V	X	Y	X	É	Ó
G	O	G	E	E	R	D	Ő	R	T
H	R	N	S	S	E	Í	E	A	A
Á	T	N	Q	S	W	W	S	Á	R
Z	Ű	F	Ű	Z	F	A	M	M	T
Z	Z	F	F	Ő	O	E	Í	Ú	Á
K	O	S	Á	R	F	O	N	Á	S

Megoldás:

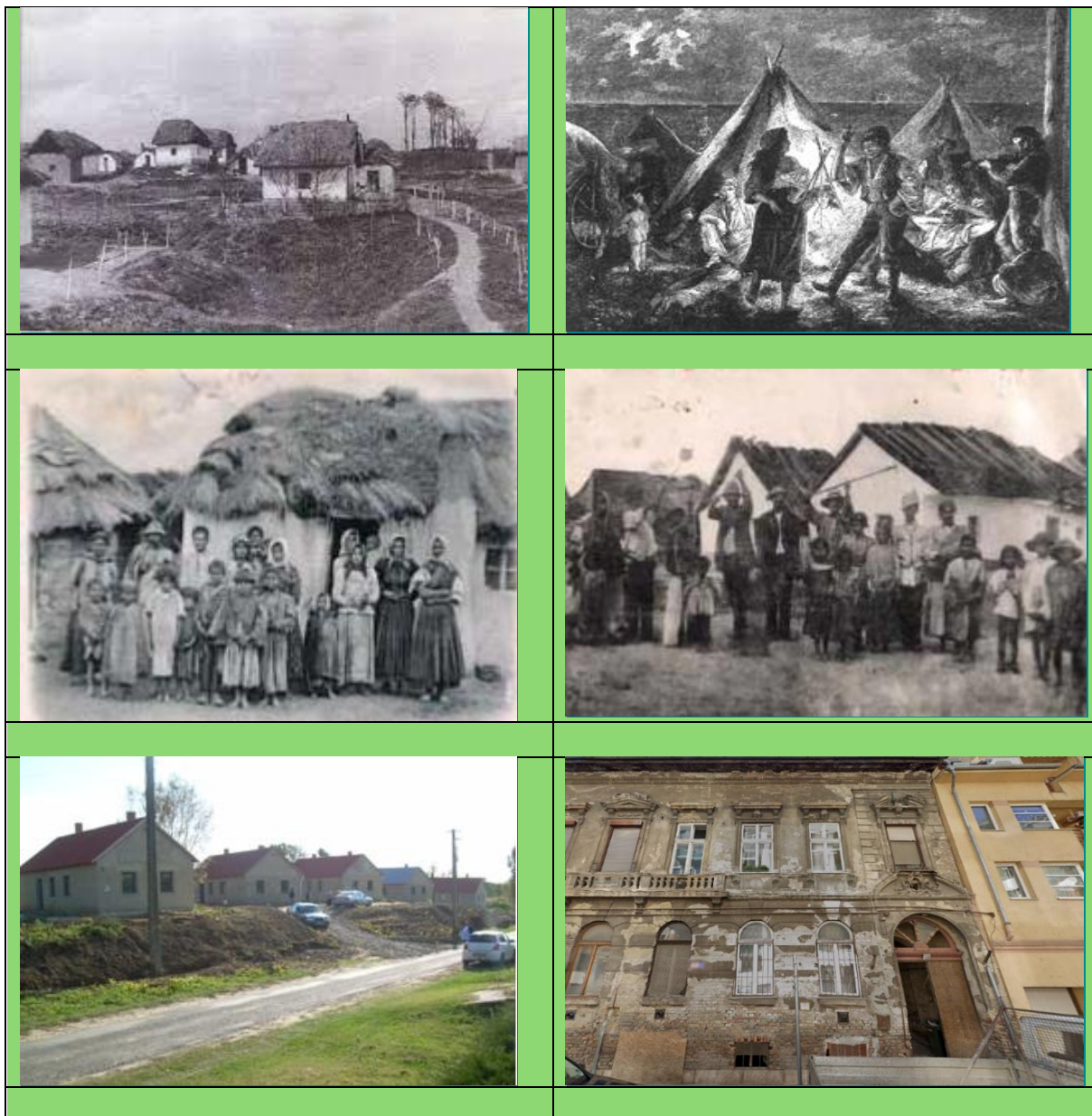
V	Á	N	D	O	R	L	Á	S	Z
Á	W	F	K	Ű	B	Í	C	Z	Z
L	T	T	E	K	N	Ő	G	E	O
Y	Á	E	E	S	S	C	V	K	L
O	B	G	B	V	X	Y	X	É	Ó
G	O	G	E	E	R	D	Ő	R	T
H	R	N	S	S	E	Í	E	A	A
Á	T	N	Q	S	W	W	S	Á	R
Z	Ű	F	Ű	Z	F	A	M	M	T
Z	Z	F	F	Ő	O	E	Í	Ú	Á
K	O	S	Á	R	F	O	N	Á	S

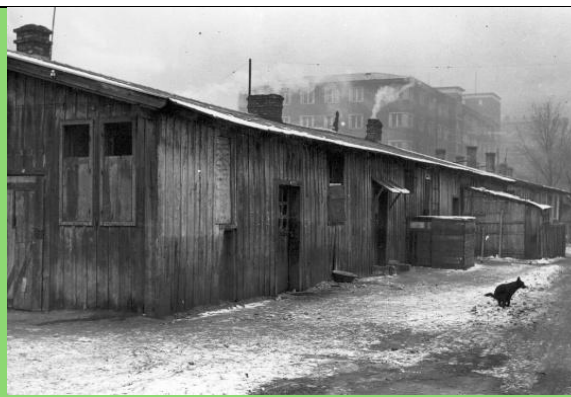
12.

Beszélgessetek szüleitekkel, nagyszüleitekkel, ismerősökkel arról, milyen volt az élet régen! Kérdezzétek meg: Milyenek voltak az egykori lakóépületek? Hogyan zajlott az élet régen?

Készítsetek rajzot a hallottakról!

Melyik kép hasonlít leginkább az elmeséltekre?

13.

Miből épültek a képeken látható lakóhelyek? Írd a képek alá!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Cserti Csapó Tibor

Feladatbank a 3-4. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakókörülményei témakörhöz

Bevezetés

A feladatbank célja, hogy gyakorlati, a tanórákon feldolgozható feladatokat nyújtson a cigány népismeret tanító pedagógusok számára. Bár az anyag feladatait úgy alakítottuk ki, hogy a harmadik-negyedik évfolyamra járó iskolás korosztálynak szól, természetesen az anyagok használhatók az alsóbb, vagy felsőbb évfolyamokon is a tanulócsoport képességeihez, a tananyagban való előrehaladásához igazítva, illetve alkalmazhatók az egyéni differenciálás eszközeként is. Ugyanígy a kötetben a más évfolyamoknak címzett feladatgyűjtemények anyaga is bevonható a harmadikos-negyedikes korosztály népismeret óráin.

A feladatok a Kerettanterv és a Cigány nemzetiségi oktatás irányelve szerinti, az egyes évfolyamok tantervéhez illeszkedő, a tananyag feldolgozását, a tanóra színesebbé, diákközpontúbbá tételét elősegítő, a tanulói motivációt erősíteni szándékozó anyagok.

Ezek kidolgozása során törekedtünk arra, hogy hagyományos, papír alapon kinyomtatható és kézbe adható, illetve a korszerű IKT tartalmaknak is megfelelő feladatok kerüljenek a válogatásba.

A feladatok arra is alkalmasak, hogy a tantárgyak közötti koncentrációt megvalósítsák, hiszen a cigány népismeret témakörei szorosan kapcsolódnak a történelem, földrajz, ének-zene, vizuális kultúra, magyar irodalom tananyagához is. Ennek különösen azokban az intézményekben lehet jelentősége, ahogy a cigány népismeretet integráltan oktatják.

A Cigány nemzetiségi oktatás irányelve

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_neveles_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

A harmadik és negyedik évfolyam szoros kapcsolatban áll az első két évfolyammal. Ebben az időszakban azok a tanulási és tanítási folyamatok erősödnek, amelyek az iskolai teljesítményhez kötődnek. A tanulók személyes motiváltságára különös hangsúlyt kell fektetni.

A tantárgy lehetővé teszi a szóbeli kifejezőkészség nagymértékű fejlesztését élménybeszámolók, tapasztalatok megosztásának biztosításával. Mélyíti a tanulók mérlegelő gondolkodását, mindennapi felelősségvállalását.

A kerettantervben meghatározott témakörök közül a lakhatás, lakóhely tágan értelmezett tematikájába illő feladatokat mutatjuk be a feladatgyűjtemény jelen egységében, beleértve a megélhetés, életmód, természeti környezet és a lakóhely egységének kapcsolatrendszerét az alábbi témákhoz, célkitűzésekhez, tanulási eredményekhez és a kapcsolódó fogalmakhoz, fejlesztési területekhez illeszkedően.

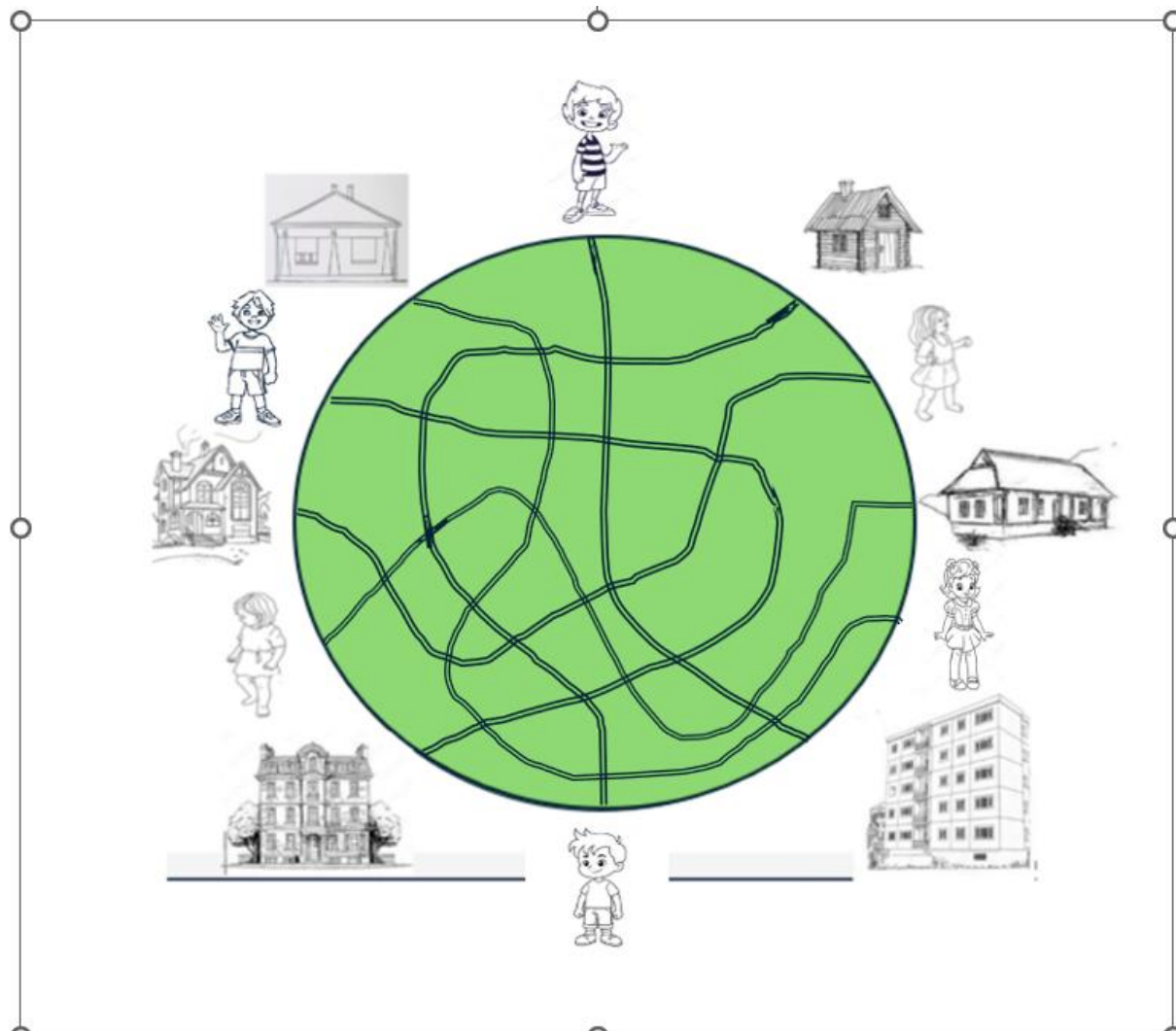
Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: - részletesebben megismeri saját lakókörnyezetét - ismeretszerzés /megtapasztalás a cigánytelep jellemzőiről - tájékozódni képes lakóhelyén, tágabb környezetében - megismeri a hagyományos cigány életforma és a természet összefüggéseit	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Szűkebb és tágabb környezet. A ház berendezési tárgyai. Különböző házak, utcák, terek. Adott település szerkezete. Az itt élő nemzetiségek.		
Viszonyítások (tér-idő) gyakorlása.		
Cigánytelepek-cigányközösségek bemutatása egyéni élmények, képek alapján. Gazdasági élet nyomai. Kötődés a természethez. Ehető és mérges gombák. Keresetkiegészítő tevékenységek. Gyógynövények (kamilla, gyermekláncfű, hársfa, csalán) és gyógyító hatásuk. Növénygyűjtés, bajelhárítás, orvoslás. Állatok a lakókörnyezetben, haszonállatok.		
Fogalmak	település, telep, cigánysor, gazdasági élet	
Javasolt tevékenységek	település bejárása, térképkészítés, látogatás cigány közösségeknél, interjú a természetet jól ismerő cigány emberekkel, makettkészítés, teafőzés, stb.	

1.

Vezesd haza a gyerekeket!

Ki lakik a legnagyobb házban? Karikázd be a megfelelő kisgyereket!

Melyik a legkisebb épület? Színezd ki a rajzát!

2.

Nevezd meg a képeken látható lakástípusokat!

1.....

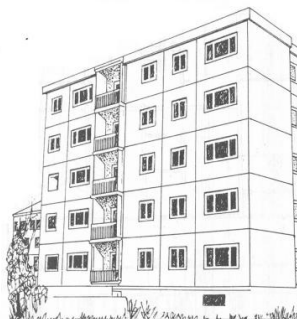
2.....

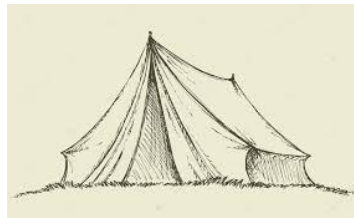
3.....

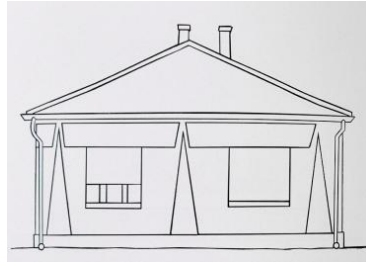
5.....

4.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

Megoldás:

villa

parasztház

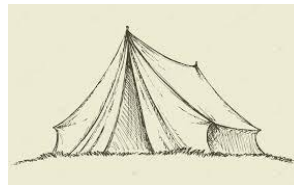
faház

lakótelepi lakás

városi bérház

sátor

földbe vájt kunyhó

családi ház

sorház

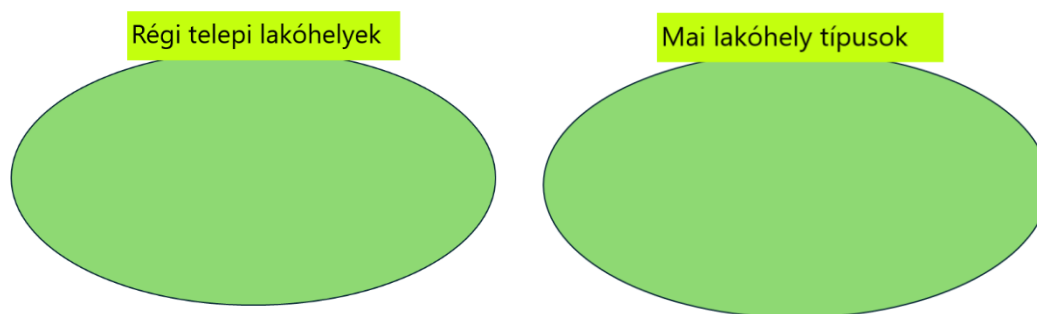
viskó

3.

A ti településesten melyik a jellemző lakástípus? Színezd ki a megfelelő rajzokat!

Ti milyen típusú lakásban éltek?

Válogasd szét a képeket aszerint, melyek voltak jellemzők a cigányok régi, telepi életkörülményeire és milyen fajta lakásokban élnek ma? A képek sorszámait írd a megfelelő halmazba!

Megoldás:

1,2,4,5,8,9

3,6,7,10

4.

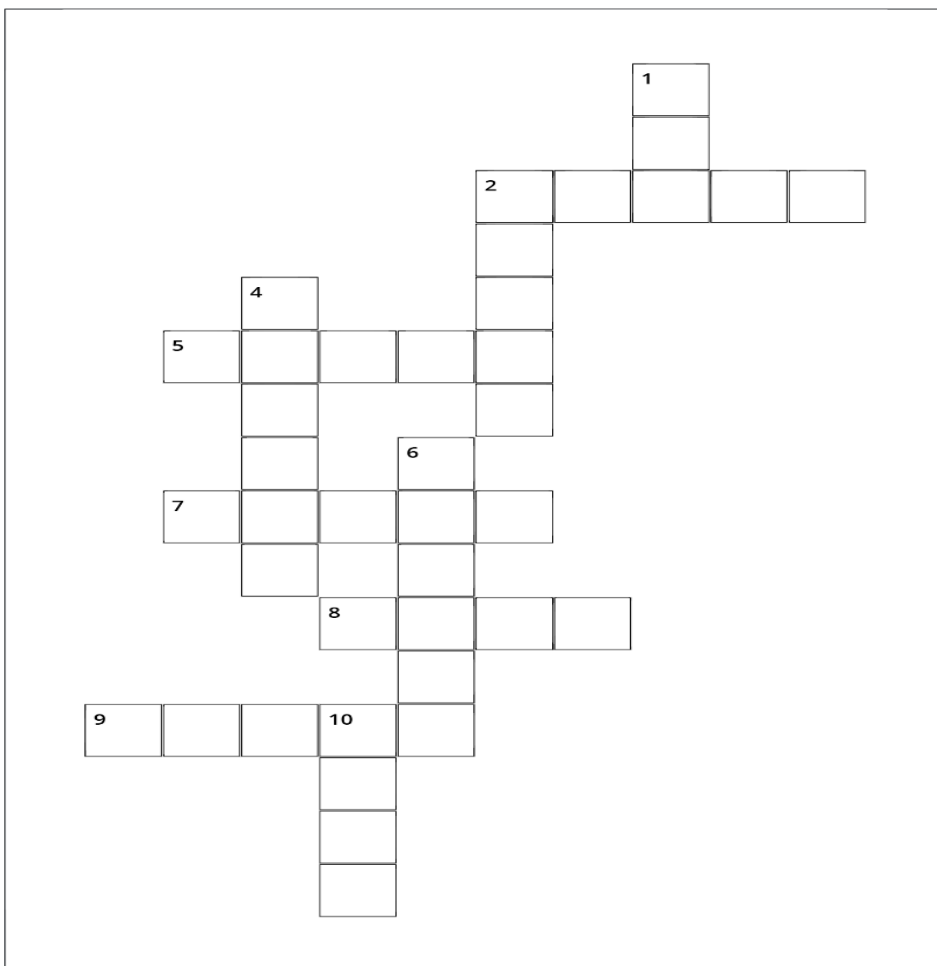
Felnőtként milyen lakásban szereténél élni? Miért?

Mi kell ahhoz, hogy ezt megvalósítsd?

5.

Oldd meg a keresztrejtvényt a meghatározások alapján!

Élet a telepen

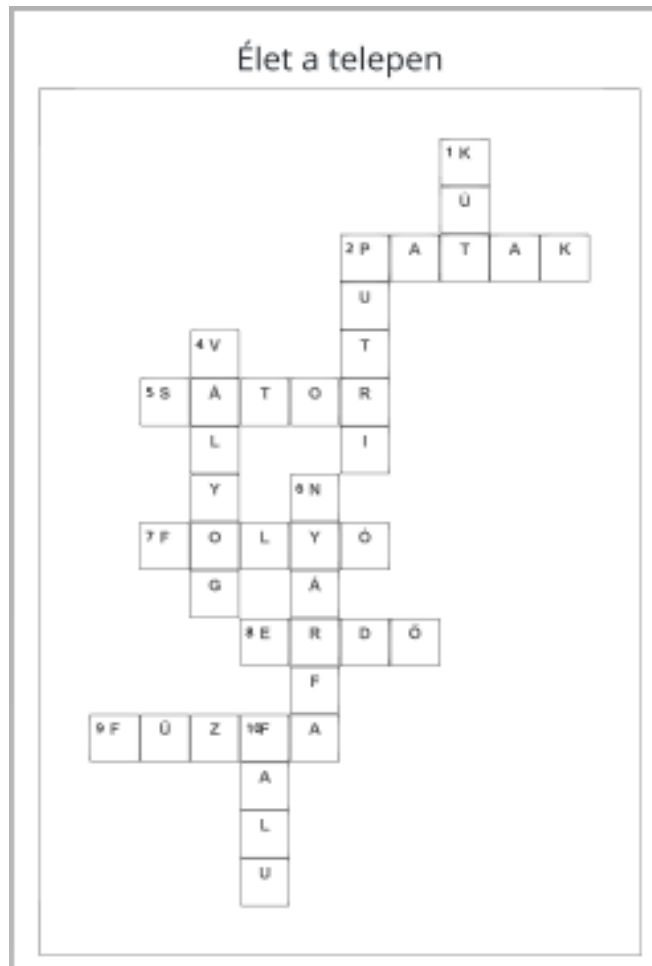
vízszintes

2. keskeny, sekély és mindössze néhány kilométer hosszúságú, többnyire felszíni vízfolyás.
5. ideiglenes tartózkodásra való, rudakkal kifeszített vászonból való lakóhely
7. szélesebb, hosszabb, bővebb vizű vízfolyás.
8. növénytársulás, fáknak és az alattuk, köztük növe bokroknak, az együttese
9. főként vízpartokon élő puha fájú fa, vesszőiből kosár fonható

függőleges

1. földbe ásott, több méter mély gödör, amelyből az összegyűlt talajvíz felszínre hozható.
2. földbe vájt vagy sárból tapasztott, szerény lakóhely
4. pelyvás sárból vetővel készített szárított agyagtégla
6. nedves talajokon élő puha fájú fa, amelynek törzséből teknők, edények faraghatók
10. kisebb csoportos településforma, rendszerint kertes családi házakból áll.

Megoldás:

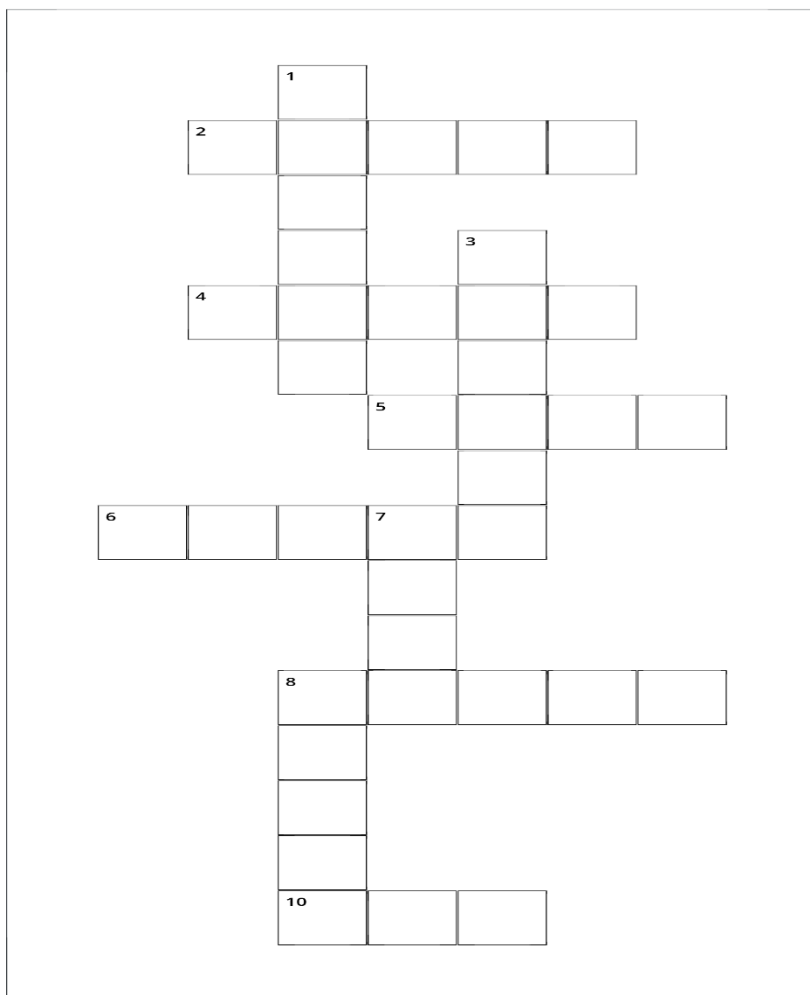
<https://www.schulbilder.org/kreuzwortratsel-generator>

<https://www.schulbilder.org/kreuzwortratsel-generator>

6.

Oldd meg a keresztrejtvényt a meghatározások alapján!

Élet a telepen

vízszintes

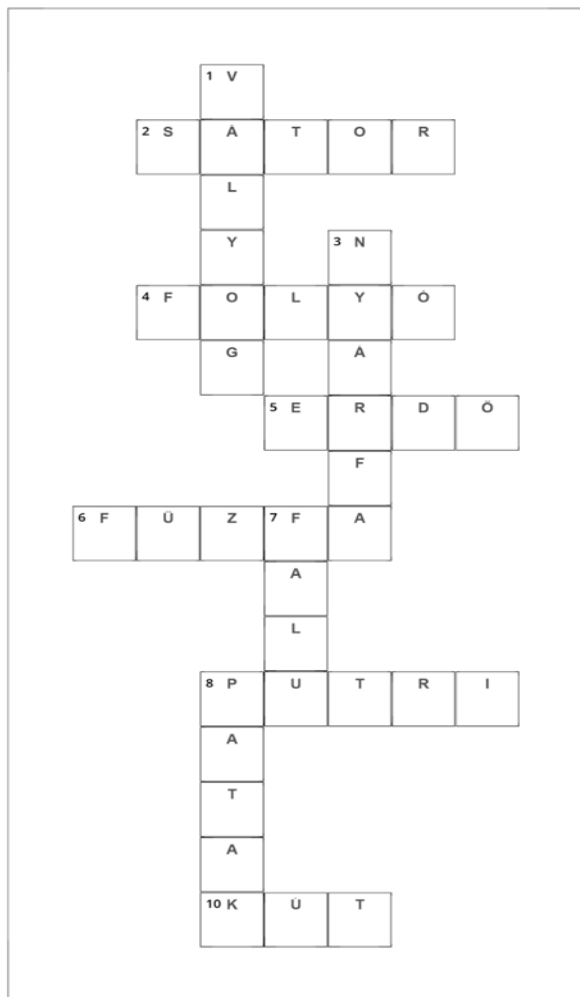
2. ideiglenes tartózkodásra való, rudakkal kifeszített vászonból való lakóhely
4. szélesebb, hosszabb, bővebb vizű vízfolyás.
5. növénytársulás, fáknek és az alattuk, köztük növény bokroknak, az együttese
6. főként vízpartokon élő puha fájú fa, vesszőiből kosár fonható
8. földbe vájt vagy sárból tapasztott, szerény lakóhely
10. földbe ásott, több méter mély gödör, amelyből az összegyűlt talajvíz felszínre hozható.

függőleges

1. pelyvás sárból vetővel készített szárított agyagtégla
3. nedves talajokon élő puha fájú fa, amelynek törzséből teknők, edények faraghatók
7. kisebb csoportos településforma, rendszerint kertes családi házakból áll.
9. keskeny, sekély és mindössze néhány kilométer hosszúságú, többnyire felszíni vízfolyás.

Megoldás:

Élet a telepen

vízszintes

- ideiglenes tartózkodásra való, rudakkal kifeszített vászonból való lakóhely
- szélesebb, hosszabb, bővebb vízű vízfolyás.
- növénytársulás, fáknek és az alattuk, köztük növény bokroknak, az együttese
- főként vízpartokon élő puha fájú fa, vesszőiből kosár fonható
- földbe vájt vagy sárból tapasztott, szerény lakóhely
- földbe ásott, több méter mély gödör, amelyből az összegyűlt talajvíz felszínre hozható.

függőleges

- pelyvás sárból vetővel készített szárított agyagtégla
- nedves talajokon élő puha fájú fa, amelynek törzséből teknők, edények faraghatók
- kisebb csoportos településforma, rendszerint kertes családi házakból áll.
- keskeny, sekély és mindössze néhány kilométer hosszúságú, többnyire felszíni vízfolyás.

Kreuzworträtsel Generator | schulbilder.org

<https://www.schulbilder.org/kreuzwortratsel-generator>

7.

Párosítsd össze a természetben megtalálható gyógynövények képeit a megfelelő neveikkel!

		fekete bodza
		csalán
		kamilla
		orbáncfű
		cickafark
		pitypang

Megoldás:

		fekete bodza
		csalán
		kamilla
		orbáncfű
		cickafark
		pitypang

8.

Az alábbiak között vannak jellegzetes cigány ételek. Húzd ezeket alá!

HÚSOS LECSÓ		SAVANYÚ HAGYMA TYÚKKAL
RIZES LECSÓ		RÁNTOTT CSIRKE
JÓKAI BABLEVES		SÁRBAN SÜLT KÁRÁSZ
HÚSOS TÖK		BRASSÓI APRÓPECSENYE
LECSÓ (LACSAÚ)		BIRSALMÁS BABLEVES
KUCURAPÖRKÖLT		BODAG / PUNYA
RIGÓJANCSI		BAGETT

Nyilakkal tedd be a bográcsba azokat az ételeket, amiket szabad tűzön is meg tudtak főzni!

Megoldás:

<u>HÚSOS LECSÓ</u>		<u>SAVANYÚ</u>
<u>RIZES LECSÓ</u>		<u>HAGYMA</u>
<u>JÓKAI BABLEVES</u>		<u>TYÚKKAL</u>
<u>HÚSOS TÖK</u>		<u>RÁNTOTT</u>
<u>LECSÓ (LACSAÚ)</u>		<u>CSIRKE</u>
<u>KUCURAPÖRKÖLT</u>		<u>SÁRBAN SÜLT</u>
<u>RIGÓJANCSI</u>		<u>KÁRÁSZ</u>
		<u>BRASSÓI</u>
		<u>APRÓPECSENYE</u>
		<u>BIRSALMÁS</u>
		<u>BABLEVES</u>
		<u>BODAG / PUNYA</u>
		<u>BAGETT</u>

9.

Miért vándoroltak régen a cigányok?

Keresd meg a táblázatban rejtőzködő szavakat!

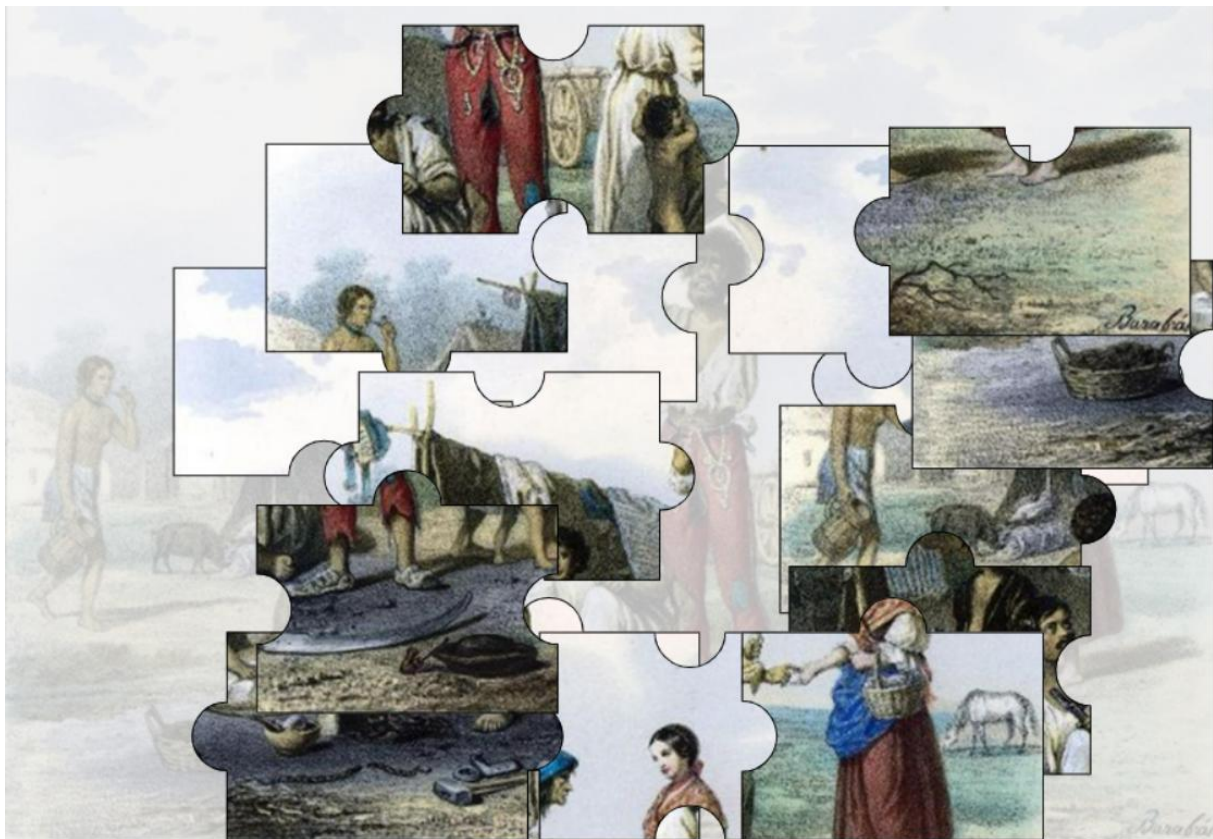
P	I	R	G	O	Ó	L	Ő	S	V
É	L	E	L	E	M	D	A	K	N
Z	I	R	Ő	C	S	M	B	U	C
W	Í	G	É	Á	Z	É	H	C	É
B	U	X	L	I	E	R	Z	É	S
T	Ö	P	F	Y	N	Ú	K	Ű	J
K	E	R	E	S	K	E	D	É	S
R	Ü	B	F	A	D	Ó	J	Y	V
S	Z	U	P	K	G	E	V	S	N
Ó	F	Ú	H	X	B	É	R	D	Z

Megoldás:

P	I	R	G	O	Ó	L	Ő	S	V
É	L	E	L	E	M	D	A	K	N
Z	I	R	Ő	C	S	M	B	U	C
W	Í	G	É	Á	Z	É	H	C	É
B	U	X	L	I	E	R	Z	É	S
T	Ö	P	F	Y	N	Ú	K	Ű	J
K	E	R	E	S	K	E	D	É	S
R	Ü	B	F	A	D	Ó	J	Y	V
S	Z	U	P	K	G	E	V	S	N
Ó	F	Ú	H	X	B	É	R	D	Z

10.

Rakd ki a puzzle-t! Beszéljünk a képről! Milyen életmódot ábrázol?

<https://puzzle.org/hu/jigsaw/play?p=-Oc6lsR7Q-4eOjHO2yU7>

Megoldás:

Barabás Miklós: Vándor cigány telep. 1860 körül

11.

Az alábbi képen egy sztereotipikus fotó látszik arról, hogy képzelik el a roma, cigány lakások belső berendezését a többségi társadalom tagjai. Beszélgetsetek arról, mennyiben tér el ettől a valóság!

Etnikus jelleget hordozó lakás (forrás: SZUHAY PÉTER: A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/a_magyarorszag%c3%a9/ciganyok_kulturaja_etnikus_kultura/pages/amck_06_a_ciganyok.htm , Vass Klára felvétele, 1990)

12.

Figyeljétek meg a hodászi Roma tájház konyhájának és szobájának berendezését!

Milyen tárgyakat tudtok azonosítani? Mire használták ezeket a tárgyakat?

Miben tér el ettől a mai lakások belső berendezése?

(kép forrása: <https://bagyinszki.eu/archives/6523>)

13.

A cigányok, romák hagyományos foglalkozásairól, mesterségeiről meglévő mindennapi tudásunk évszázados múltra tekint vissza (Bencsik, 2010). A populáris megközelítés szerint ezek részint az őshazából hozott elemek, másrészt a Dél-Kelet-európai térség és a Kárpát-medence népeivel való együttélés során a középkortól kialakult és konzerválódott munkamegosztás termékei.

Miközben kutatók mutattak rá arra, mennyire kimutatható a történelem-gazdaságtörténet-politika változásainak hatására e közösségek gyors helyzetfelismerése és alkalmazkodása az aktuális gazdasági résekhez, nichekhez, s korántsem örök érvényű foglalkozási hagyományokról van szó (Havas, 1982; Szuhay, 1999, 2015; Piasere, 2000; Formoso, 2000; Kotics 2020).

Tehát a cigány foglalkozásként azonosított tevékenységek köre nem állandó, s nem Indiából hozott örökség. Benne van a változás, s ez mindig a gazdasági-társadalmi-politikai makrostruktúra függvénye.

A cigány foglalkozásokban megfigyelhető egyfajta időszakos jelleg – ez főleg a mezőgazdasági tevékenység idénymunkáihoz igazodott területileg is – az év során olyan helyekre mozdulva, ahol éppen volt megélhetési alap az adott munkatevékenységből, vagy a naptárhoz igazodva, olyan aktuális, ciklikusan ismétlődő munkák estében, mint pl. a disznóvágási idényben a teknőmosás, tűzifa aprítás, betakarítási munkák.

A helyi társadalom adott stuktúrája, foglalkozási szerkezete is árnyalja, mely területeken milyen tevékenységekkel tudtak bekapcsolódni a helyi cigányok. Ezért is lehet egyes csoportoknak többfajta megélhetési bázisa is.

Jellemzően nem egyfajta tevékenység adta a megélhetés alapját a múltban, legfeljebb volt egy-egy meghatározó eleme annak egyes cigány csoportok esetében. (Ezeket általánosította és esszencializálta azután a szakirodalom.)

Foglalkozásaik legtöbbje nem kizárólagos etnikus sajátosság még a valódi foglalkozások tekintetében sem, a kényszermegélhetési formák esetében pedig teljes mértékben a réteghelyzet kiváltotta jövedelemszerző forma.

Minél messzebbre tekintünk vissza a múltba, s akarjuk lefesteni az akkori cigány megélhetési formák sajátosságait, annál pixelesebb lesz ez a kép. Kevés forrás, s az azokban említett tények semmiképpen nem általánosíthatók a kor viszonyaira. A 19. századtól egyre több forrás fennmaradt, köztük tudományos céllal készült adatfelvételek hitelesebb adatai napjainkig. Olyan ez, mintha a régi pixeles felvételt a legmodernebb technikával készült fotóhoz hasonlítanánk. De e nagyobb felbontású kép alapján nem szabad a régi kép alig kivehető részleteit rekonstruálni.

A 19. századi munkatípusok, az akkor a cigányságról élő toposzok, hogy mit szerettek ábrázolni, mire volt igénye a fogyasztónak, a 19. század közemberének, oda-vissza hat, az a vizuális kép megerősíti a sztereotípiát, az emberek fejében élő toposzokat, s így hat napjainkig. Mint ahogy a szöveges közlés is valahogy így működik, amit sokszor hallunk, olvasunk, már-már igaznak is tűnhet, s kialakul lassan az a diskurzus – ez esetben a tradicionális mesterségekről -, amit árnyalni kívántunk e tanulmánnyal. Az már az identitáskeresés, -formálás területe, hogyan válik ez az egyszerűsítő leírás azzá az idillé, hogyan merevedik olyan képpé, amely a „*régen minden jobb volt*” közhelyformulával írható le.

Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy ez a pontatlan interpretáció, vagy annak nosztalgikus vetülete, kialakulása/kialakítása, formálása is a nép kultúrájához, örökségéhez

tartozik, az identitás eleme, s ilyen módon semmiképpen nem lerombolandó, eltörlendő, de a maga helyén kell kezelni, árnyalni, a nyers valóságában nincs helye a tudományos közlésekben.

(forrás: Cserti Csapó Tibor: Cigány mesterségek reprezentációja a köztudatban, a közismereti- és népismereti tankönyvekben. In: Gypsy Studies - Cigány tanulmányok 48. XI. Romológus konferencia – tanulmánykötet. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék - Romológiai Kutatóközpont, Pécs, 2023. [2023_romologus_kotet \(002\).pdf](#))

Nevezzétek meg a képek segítségével a hagyományos cigány mesterségeket!

	
.....	
	
.....	

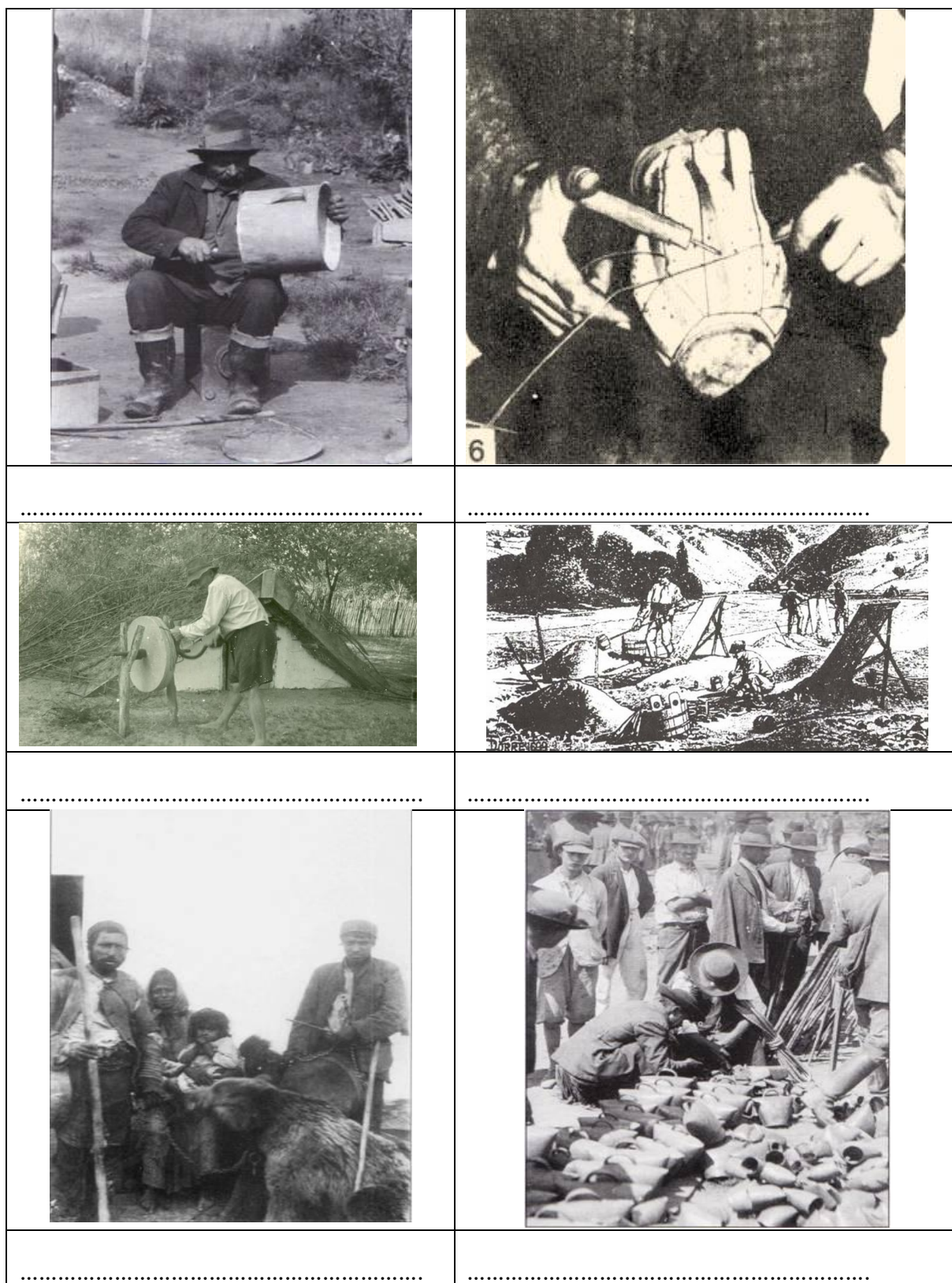
Magyar Népművészet 1912. 1. 1.

Erdélyi szövőszék.

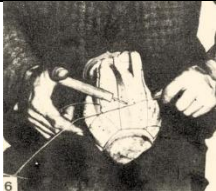
Mezőgazdasági szövőszék. - (Világ F. népművészeti Járka.)

(A képek forrása: Bencsik Gábor (2010): A cigányok képe - A magyarországi cigányság történeti ikonológiája a 20. századig. Doktori disszertáció 2010. <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/16124>
 Szuhay Péter (szerk.) - Barati Antónia (szerk.): Szuhay Péter (szerk.) - Barati Antónia (szerk.): Képek a magyarországi cigányság 20. századi történetéből. "A világ létra, melyen az egyik fel, a másik le megy". Antropológiai fotóalbum, Budapest, 1993
 Magyar néprajzi lexikon. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/index.html>)

Megoldás:

	
lókupec	teknővájó
	
zenész	madzagszövő
	
orsókészítő	seprő, meszelő kötő
	
jós	vályogvető
	
kosárfonó	vándor kereskedő
	
edényfoltozó	drótos
	

köszörűs	aranymosó
	
medvetáncoltató	kolompkészítő

14.

A képeken vadon termő ehető és mérges gombák láthatók.

Figyeld meg a jellemzőiket! Dobd bele a fazékba azoknak a gombáknak a betűjelét, amelyeket ételekben felhasználhatunk!

A képek alatti linken sok-sok információt találsz a felismeréséről, felhasználhatóságáról, arról, mely évszakban és milyen termőhelyen fordulnak elő ezek a gombák!

A

Ízletes vargánya

https://www.gombacsoda.hu/gombak/%C3%ADzletes_varg%C3%A1nya

B

Sárga rókagomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/s%C3%A1rga_r%C3%B3kagomba

C

Ízletes kucsmagomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/%C3%ADzletes_kucsmagomba

D

Mezei szegfűgomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/mezei_szegf%C5%B1gomba

E

Nagy őzlábgomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/nagy_%C5%91zl%C3%A1bgomba

F

Nagypórás csiperke

<https://www.gombacsoda.hu/gombak/nagysp%C3%B3r%C3%A1scsiperke>

G

Gyilkos galóca

https://www.gombacsoda.hu/gombak/gyilkos_gal%C3%B3ca

I

Rózsás kígyógomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/r%C3%B3zs%C3%A1s_k%C3%ADgy%C3%B3gomba

L

Légyölő galóca

https://www.gombacsoda.hu/gombak/l%C3%A9gy%C3%B6l%C5%91_gal%C3%B3ca

H

Mezei tölcsergomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/mezei_t%C3%B6lc%C3%A9rgomba

J

Citromgalóca

<https://www.gombacsoda.hu/gombak/citromgal%C3%B3ca>

M

Lilás őzlábgomba

https://www.gombacsoda.hu/gombak/lil%C3%A1s_%C5%91zl%C3%A1bgomba

Megoldás:

A B C D E F

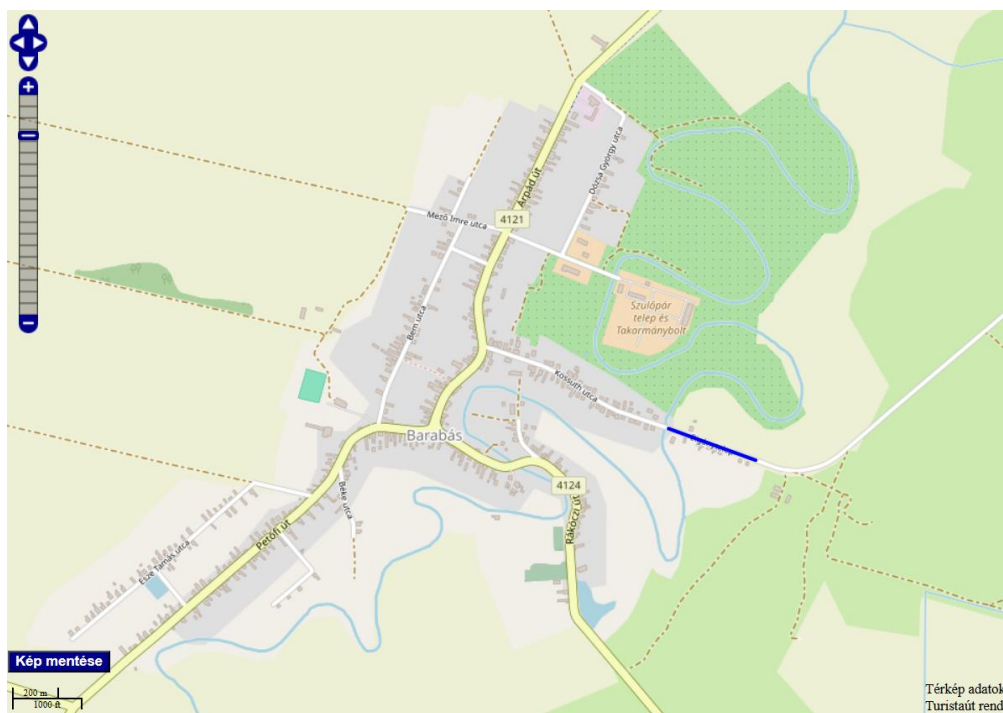

15.

Térképkészítés

Az alábbi Google térképen Barabás községet látjátok. Kékkel jelöltük a „cigánytelep” elhelyezkedését. Mit tudunk megállapítani a település felépítéséről?

Készítsetek ti is térképvázlatot településekről és jelöljétek be rajta a telep (telepek) elhelyezkedését – ha van ilyen! Jelöljétek az egykori telep (telepek) helyét – ha volt ilyen településeken!

16.

Régen a cigányok megélhetését számos keresetkiegészítő tevékenység is biztosította. Ilyen volt a természet javainak gyűjtése (gyógynövények, gombák, vadon termő gyümölcsök, stb.).

A természeti környezetben megtalálható színes növényvilág felhasználása az ősidőktől szerves része volt az emberek mindennapjainak. Sokféle formában hasznosították a természet kínálta kincseket. A legjellemzőbb, hogy a vadon élő növények közül sokat táplálékként fogyasztottak, ennek szerepe különösen az inségesebb időkben értékelődött fel. Megvolt továbbá a különböző növényi részek hagyományos használata a népi orvoslás területén, napjainkban újra egyre nagyobb az érdeklődés a természet effajta erőforrásai iránt. A harmadik felhasználási terület a mágia, varázslás világához kapcsolódóan szintén szerves része volt a hagyományos vidéki kultúrának.

Régen, amikor még a táplálék- és gyógynövények gyűjtése széles körben élő tudás volt, az idős nemzedékek adták át a fiatalabbaknak azokat az ismereteket, ami szükséges volt ahhoz, hogy felismerjék, összegyűjtsék, és megfelelő módon fel is dolgozzák a hasznosítható természeti kincseket. Ennek a tudásnak része volt az is, hogy a következő generációknak is maradjon a természet javaiból. A régi nemzedékek évszázados tapasztalatát adták tovább az újabb generációknak a növények használatáról. Tudták mikor és hol érdemes keresni, és hogyan érdemes gyűjteni, egy-egy fajnak melyek a felhasználható részei. Persze tudták azt is, hogyan használják fel ezeket, hogyan kell előkészíteni, mi az, ami esetleg csak főzve ehető, valamint egy-egy növény elkészítésének a legfinomabb módjait is ismerték. A zöld növényi részeket, a leveleket, a friss hajtásokat vagy az egész növényt táplálékként fűszernek, levesnek, zöldségnek, salátának gyűjtötték. Sok, egészen enyhe hatású gyógynövény szerepelt a mindennapi teának szedett fajok között is, elsősorban betegségek megelőzésére, vagy enyhébb tünetek csillapítására. Ám természetesen gyűjtöttek gyógynövényeket súlyosabb problémák, betegségek kezelésére is, ezeket belsőleg és külsőlegesen is felhasználták.

Táplálékként a terméseket lisztpótlásra, liszthelyettesítésre, vagy diószerű használatra, a gyümölcsöket friss fogyasztásra, illetve lekvárnak vagy szörpnek is gyűjtötték. A cukorban gazdag gyümölcsökből pedig sokszor készült erjesztéssel ecet, bor vagy pálinka, ritkábban pedig pezsgős szénsavas ital is. Baranya megyében 51 vadnövény fajról tudjuk, hogy tápláléknak gyűjtötték egykor, esetleg napjainkban is. Az előforduló ehető fajok száma ennél azonban több. Gyógynövényként 71 erdőn-mezőn gyűjtött faj volt használatos a megyében, 31 vadnövény fajt pedig egyéb módon hasznosítottak. (Dénes, 2018)

Napjainkban a vadnövények és erdei gyümölcsök gyűjtése csak nyomokban fordul elő. Ezt a gazdasági és társadalmi viszonyok megváltozása, a táplálkozás, az egészségügy fejlődése és a természetes növénytakaró visszaszorulása is okozza. Az utóbbi időkben újra felértékelődött a természet adta nyersanyagok, gyógynövények szerepe, a hagyományos gyűjtés mellett azonban egyre inkább a tudatos termesztés és az üzemszerű, ellenőrzött forgalmazás válik meghatározóvá. (www.bokoz.hu , www.ormanysag.hu)

Olvassátok el szöveget és válaszoljatok a kérdésekre!

Mire használták a természet javait?

Honnan volt ismeretük a növények felhasználásáról?

Napjainkban hogyan hasznosítják a gyógynövényeket, vadon termő gyümölcsöket?

17.

Az alábbiakban recepteket olvashattok arról, hogyan használták fel régen a természetben fellelhető növényeket.

Válasszatok párban egy-egy receptet, olvassátok el! Beszéljétek meg, mely recepteket használják ma is! Mit kóstolnátok meg a bemutatott ételekből?

Csipkebogyólekvár

Hozzávalók:

- 5 kg csipkebogyó
- 2,5 kg cukor
- 1 citrom
- nátrium-benzoát

- Előkészítési idő: 2 óra 30 perc

- Elkészítési idő: 1 óra 30 perc

Elkészítés:

A csipkebogyót mosd meg, távolítsd el a végeit. Vágd ketté a bogyókat, majd kapard ki a magját és a szőreit. Ezt a lépést nem szabad kihagyni, mert ha a szőrök bennmaradnak a lekvárban nagyon irritálhatják a nyálkahártyát és a gyomrot. Önts fel annyi vízzel, amennyi jól ellepi, majd kis lángon főzd egy órán át. Utána egy kis lyukú szűrőn fakanál segítségével passzírozd, azaz nyomkodd át. Így megszabadulsz a héjától és az esetleg még benne maradt szőröktől.

Ha kész, mérd le, és adj hozzá kilónként 50 deka cukrot. Tedd vissza a tűzre, majd facsard hozzá a citrom levét. Főzd még 20-25 percig. Utána merd felforrósított üvegekbe, mindegyik tetejére rakj késhegynyi tartósítót, és azonnal zárd le. Fordítsd fejre három-négy percre, majd rakd plédre közé, és várd meg, amíg a dunsztban kihül.

<https://femina.hu/recept/csipkebogyolekvar/>

Kökénylekvár

hozzávalók / 3 adag

- 3 kg kökény
- 3 kg cukor

elkészítés

1. Az üvegeket tisztára mossuk. A kökény szemeket megmossuk, és kisebb késsel nekilátunk a húst lekanyarítani a magról. Mikor készen vagyunk, odatesszük főlni. Fél óra után hozzáadjuk a cukrot. Kavargatjuk, és 20 perc alatt sűrűre főzzük. Közben az üvegeket a sütőbe pakoljuk, és alacsony hőmérsékleten, azaz 100 C fokon, sterilizáljuk 10 percig.
2. Forrón a meleg üvegekbe szedjük. Majd száraz dunsztba tesszük 1 napra. Ha letelt a nap, hűvös, hideg helyre állítjuk. Jó sűrű lekvárt kapunk.

<https://www.nosalty.hu/recept/kokenylekvar-iluskatol>

Somlekvár

Hozzávalók:

3 kg

húsos som (megmosva, leszárázva)

1 kg

Nádcukor (a kimagozott gyümölcs súlyának 80%-a)

1 db

Lime (reszelt héja és kicsavart leve)

1 tk

kurkuma

1. A somot jól mosd meg és szárazd le.
2. Gőzpárolóban 100 Celsius fokon 3 percig párold, majd hagyd kihűlni (gőzpároló híján forrásban lévő vízben tedd ugyanezt)
3. A kihűlt gyümölcsöt magozd ki. Ez a legfárasztóbb művelet a somlekvár készítésében (mások passzíroznak, nekem ez a módszer nem működött).
4. Mérd meg a gyümölcsöt és add egy kellően méretezett lábasba (én öntöttvasból készültet használok hozzá).
5. A mért gyümölcsőhöz viszonyítva adj hozzá úgy 70-80% cukrot, a lime héját és ízlésed szerint adagolj hozzá fahéjat és kurkumát, vagy éppen hagyd ki ezeket.
6. Nagyon lassan hozd forrásba és állandó keverés mellett főzd amíg kellően be nem zselésedik.
7. Zárd el a tüzet alatta és add hozzá a citrom levét is.
8. Közben sterilizáld a jól kimosott üvegeidet.
9. Töltsd az üvegekbe a kész lekvárt (csurig) és celofánnal jól zárd le, majd állítsd fejtetőre és pokrócba csavarva hagyd szépen kihűlni, ami akár két napig is eltarthat.

<http://www.gock.hu/content/Somlekv%C3%A1r-recept>

Vajban párolt komló fehér mártással és zöld rizzsel

Hozzávalók 2 főre:

kb. 30 db komló 20 cm hajtása
2 dl rizs
4-5 medvehagyma levél
10 spenót
tejszín
rizsliszt
só
bors
reszelt parmezán
olívaolaj
vaj

Elkészítése:

A rizst alaposan megmostam, az olajat felforrósítottam, átforgattam benne rizst, amikor kicsit fehéredett felöntöttem 2 dl vízzel, jól átkevertem és elkezdtem párolni.

A medvehagymát és spenótot alaposan megmostam és 2 dl vízzel leturmixoltam, majd a rizsre öntöttem és az egészet megsóztam és hagytam tovább párolódni.

A komlót alaposan megmostam a rügyeket levágtam és külön tettem, a többi részét kb. 1,5 cm darabokra vágtam.

A rügyeket felmelegített vajban megpároltam és kb 4-5 perc és félretettem.

Elkészítettem a mártást. A lisztet kevés vízben feloldottam, hozzáadtam a tejszínt és besűrittem és beletettem a reszelt parmezánt. (lehet beszamellel is, de a rizslisztet könnyen barnul, így azzal nem próbálkoztam).

Közben a rizs már majdnem teljesen megpuhult és felszívta a nedvességet, hozzáadtam a feldarabolt komlót és az egészet összepároltam kb. 4-5 perc.

https://vegyesblogger.blog.hu/2013/04/24/medvehagyma_spenot_komlo_variaciok_3_vajban_parolt_komlo_feher_martassal_es_zold_rizzsel

Tyúkhúrleves

A tyúkhúrt megmossuk, megtisztítjuk, finomra vágjuk vagy pépesítjük. Világos rántást készítünk, a tyúkhúrhoz adjuk, húslével felöntjük, sózzuk, a levest 1/4 óráig főzzük. Főzés közben egy kis csomó kaprot lógatunk bele, majd kb. 5 perc után eltávolítjuk. Pirított zsemlekockával tálaljuk.

Tyúkhúrfőzelék

Szalonnát és hagymát megpirítunk, a finomra vágott tyúkhúrt hozzáadjuk, sóval, szerecsendióval ízesítjük, 15 percig pároljuk, vízzel vagy fehérborral felöntjük. Tálalás előtt lisztel besűritjük és pirított dió-, illetve manduladarabokkal tesszük felejthetetlenné.

Tyúkhúrsaláta

A növényt a keményebb száráktól, a már elsárgult levelektől megszabadítjuk, megmossuk, lecsepegtetjük, apróra vágjuk. Ecettel, olajjal, kevés mustárral, sóval, borssal, csipet cukorral ízesítve salátaöntetet készítünk. A növényvel összekeverve rövid ideig érni hagyjuk. A salátát ízesítjük még gyermekláncfű, mezei sóska leveleivel.

<https://terebess.hu/tiszaorveny/vadon/tyukhur.html>

Csalánleves

hozzávalók / 4 adag

- 5 csokor csalán (1 kis zacskó)
- 5 dl tej
- 5 dl víz
- 3 gerezd fokhagyma
- 5 dkg húsos füstölt szalonna (3-4 szelet)
- 2 db tojás
- 1 púpozott ek finomliszt
- 1 ek sertészsír (ha kell)

elkészítés

1. A tejet meg a vizet főni tesszük, közben a csalánt is leforrázzuk, majd hideg vízzel lehűtjük.
2. A fokhagymát sóban megtörjük, s beletesszük a lébe.
3. A szalonnát apró kockára vágjuk, s lesütjük. Kiszedjük a zsírból, s mehet a levesbe a forrázott csalánnal együtt, mert ott jobban érzik magukat.
4. A tojásból rántottát készítünk, jó púposra, egy kanál tejjel, akkor nem huttyan össze. Ezt is felkockázzuk, s beletesszük.
5. A szalonna zsírján fehér rántást csinálunk, s a levessel felengedve belecsorgatjuk.
6. Mikor tálaljuk, a tányérba teszünk egy kanál ecetes vadfokhagymát, s arra szervírozzuk a levest.
<https://www.nosalty.hu/recept/csalanleves>

PITYPANG SALÁTA

HOZZÁVALÓK

- 30 dkg pitypanglevél
- 2 db tojás
- 2 db paradicsom
- 0.5 dl ecet
- 0.2 dl olívaolaj
- 3 csipet fehér bors
- só
- kapor

ELKÉSZÍTÉS

1.

A zsenge pitypangleveleket megtisztítjuk, alaposan megmossuk és szárazra itatjuk. Salátás tálba helyezzük, ráöntjük az ecetet, az olívaolajat, megsózzuk és őrölt fehér borssal ízesítjük.

2.

Lazán összekeverjük és megszórjuk apróra vágott friss kaporral. Cikkekre vágott főtt tojással, és kockára vágott paradicsommal tálaljuk. Egy olcsó, egészséges tavaszi reggeli!

<http://www.mindmegette.hu/pitypang-salata.recept/>

SÓSKAMÁRTÁS

HOZZÁVALÓK

- 0,5 dl olaj
- 1/2 fej hagyma
- 4 ek liszt
- 60 dkg friss sóska
- 2 dl tejföl
- 5 dkg cukor
- só

ELKÉSZÍTÉS

1. A sóskát váltott vízben alaposan megmossuk és lecsepegtetjük. A felaprított hagymát olajon megpirítjuk.
2. Beletesszük a megmosott sóskaleveleket, megsózzuk. Amíg a sóskalevelek összeesnek, a liszttel és a tejföllel habarást készítünk, ezthígítjuk 2 dl vízzel. Ráöntjük a sóskára. 3 percig forraljuk, majd botmixerrel pürésítjük. Újra felforraljuk, cukorral ízesítjük. Ha sűrű, vízzel hígíthatjuk.
<http://www.mindmegette.hu/soskamartas-vagy-soskafozelek.recept/>

Porcsinfőzelék

hozzávalók / 2 adag

- 2-3 maréknyi friss porcsinhajtás
 - 5 gerezd fokhagyma
 - 1 ek olívaolaj
 - 1 l tej
 - 2 ek kukoricakeményítő
 - só
- elkészítés

1. A porcsint átválogatjuk, megmossuk.
2. A felhevített olajon megfuttatjuk az összezúzott fokhagymát, ráadjuk a porcsint, párat kavarnak rajta, lefedjük, majd felhígítjuk a tejjel, sózzuk.
3. Ha felforrt, összeturmixoljuk botmixerrel, rátesszük a kukoricakeményítő s habarást és tálaljuk.
<https://www.nosalty.hu/recept/porcsinfozelek>

Libaparéjleves

A libaparéj, mályva, tyúkhúr, mezei sóska, útifű, bakszakáll és laboda leveleit durvára vágjuk (arányuk: libaparéj ^{1/2} kg, a többi növény 1-1 dkg), és fél óráig kevés vízben főzzük, leszűrjük, szitán áttörjük. Világos rántást készítünk, a főzővízzel felöntjük és a pépet hozzáadjuk, felforraljuk, fűszerezzük, majd levesszük a tűzről. Tálalás előtt tojássárgát keverünk a levesbe, grízgaluskával tálaljuk.

Libaparéj-főzelék

A libaparéj (az arányok az előző recept szerint), a mezei sóska, a bakszakáll, az útifű leveleit megmossuk, sós vízben 30 percig főzzük, leszűrjük, apróra vágjuk. Hagymát párolunk, lisztet szórunk rá és aranysárgára pirítjuk. A növényeket a főzővízzel felöntjük, fűszerezzük és 5 percig lassú tűzön felfőzzük. Tálalás előtt tejföllel dúsítjuk.

Libaparéj-pogácsa

Tejbe áztatott, kinyomott zsemlet (2 db) kevés vajon kissé megpirítunk, melybe néhány repkénylevelet is teszünk. Összevegyítjük 2 egész tojással, 100 g darabokra vagdalt, vajban megpárolt gombával, 200 g megmosott, megtisztított, összevágott libaparéjlevéllel és 30 g liszttel. Megsózzuk, gyengén megborsozzuk, kerek pogácsalakokat formálunk belőle, és forró zsírban mindkét oldalukon szép barnapirosra sütjük. Friss, ropogós salátaegyveleggel tálaljuk.

Libaparéj-galuska

500 g nyersen megdarált libaparéjlevelet és 20 g lisztet 30 g vajban megpárolunk. 5 dl tejbe áztatott, áttört zsemlet kevés apróra vágott pásztortáska- és kerekrepkény-levéllal együtt szintén megpárolunk 50 g vajon, megsózzuk, megborsozzuk és összekeverjük a libaparéjjal. Evőkanállal galuskákat szaggatunk belőle, amit sós vízben kifőzünk. Forró vajban megforgatjuk, reszelt sajttal és vajon pirított morzsával meghintve tálaljuk.

<https://terebess.hu/tiszaorveny/vadon/libaparej.html>

18.

Keressétek a képek közül a fenti feladat receptjeihez tartozókat!

19.

Olvassátok el az alábbi szövegrészeket! Foglaljátok össze egymásnak az olvasottak lényegét! Beszélgetsetek arról, hogyan zajlott az orvoslás egykor és hogyan történik napjainkban!

A 20. század közepéig a falvak orvosi ellátása nem volt kielégítő. Ahogy haladunk visszafelé az időben, azt tapasztaljuk, hogy egyre kevesebb a tanult, hivatásos orvosok száma. Emiatt a városoktól távol fekvő falvakban, elzárt kisközségekben gyógyító emberek, specialisták végezték a betegek ápolását. Ezek a gyógyítók tudásukat általában más idősebb, egy-két nemzedékkel öregebb, tapasztalt gyógyítóktól vették át (sokszor családi hagyományként öröklődött a tudás egyik nemzedékről a másikra) Tapasztalataikkal azután tovább gyarapították a korábbi tudást. – A gyógyítók között bizonyos specializálódás volt megfigyelhető. Így pl. voltak a *kenőasszonyok* (más tájakon *kenő, kente-fitélő, gyúrogató*), ők többféle kenést ismertek: száraz és nedves kenést, zsiradékkal, vagy forralt füvekkel simogatták, nyomták, gyúrták a fájós derekat, hátat. A *kenés* sokszor együtt járt gyógyfüvekből készített fürdővel is, melyet a *fürösztőasszony* készített. A legtöbb faluban élt egy olyan ember vagy asszony, aki arról volt híres, hogy jól ismeri a füvek gyógyhatását (füvesember, füves asszony). Más mesterségbeli tudás és különleges kezűgyesség kellett a kifecamodott (vagy eltörött) végtagok helyreigazításához, ezt a *csonttrakók* végezték. Majd minden faluban élt *foghúzó is*, aki kezdetleges eszközeivel a fájós fogakat távolította el. Ismeretes volt *vadszörszedő, mérő, érvágó, öntő* specialista is. A gyógyítók a 20. század harmincas-negyvenes éveiben még aktívan folytatták tevékenységüket, főleg a kistelepüléseken. Többnyire ingyen gyógyítottak, legfeljebb természetben fizetett ajándékot fogadtak el. Voltak közöttük helyi jelentőségűek, másokhoz nagyobb körzetből is eljártak.

A gyógyító alakjához, annak rejtélyes volta, furcsa praktikái miatt gazdag hiedelemanyag fűződik, amely sok esetben nehezen választható el a tudós, a halottlátó, a táltos, vagy a boszorkány hiedelemkörétől. (Magyar néprajzi lexikon, 2006)

A falvak egykor számos javasasszony tevékenykedett akik nem csak a gyógyfüvek ismerői voltak, de mindenféle kuruzsló praktikákat is ismertek. A falusiak betegségek esetén is fordultak hozzájuk és egyéb „problémák” megoldása miatt is felkeresték őket (szerelmi varázslás, oldás-kötés, magzatelhajtás).

„Minden falunak megvan a maga egy, vagy több javasasszonya, kenőasszonya, akik angyalcsinálással foglalkoznak. Ahhoz képest, hogy milyen primitív eszközökkel dolgoznak, a terhes asszonyok halálozási arányszáma eléggé alacsony. Ezek a kenőasszonyok nagyanyáiktól és dédanyáiktól örökölt módszereikkel végzik munkájukat, óriási gyakorlattal rendelkeznek.” – fogalmaz Kodolányi János (1931) A Hét c. folyóirat hasábjain.

A népi gyógyászatban gyógyításra leginkább vadon termő és termesztett növényeket alkalmazták. Leggyakrabban virágukat, termésüket, gyökerüket vagy levelüket használták fel. Ritkán frissen, gyakrabban szárított állapotban kerültek felhasználásra. Tárolásukra nagy gondot fordítottak a paraszti háztartásokban. Majd minden faluban éltek, még a 20. sz. elején is specialisták (gyógyító, füvesember), akik jól ismerték és számon tartották az egyes gyógynövények szedésének legjobb időpontját, a szárítás és az alkalmazás módjait. Ezen kívül ismerték azokat a mágikus eljárásokat is, amelyek a kúra hatékonyságát voltak hivatva növelni. Így fonódott össze a természet megfigyeléséből eredő valós tudás a misztikus képzelet szülte varázsló praktikákkal. Nem minden vadon termett növényhez jártult azonban valamilyen babona.

Vannak növények, amelyeket a gyógyításnál, a varázslatokban, a kultuszban egyaránt használtak. Különösen a kultikus varázslás volt mindig olyan gyanús, de ugyanakkor a falusi iskolázatlan embereknek mégiscsak időnként hasznos tudást jelentő tevékenység amelynek művelőire tiszteletteljes távolságtartással, de ugyanakkor gyanakodva tekintettek. Talán ez is az oka, hogy a cigány emberek, asszonyok között hamar megjelentek olyanok, akik űzték ezeket a szolgáltatásokat. Így egészítve ki szűkös bevételeiket. A jóslás, varázslás, bűvös és bűnös praktikák, ráolvasások világa hamar összefonódott a cigányasszony alakjával. (www.ormanysag.hu , www.bokoz.hu)

Ritkán használták fel a gyógynövényeket természetes állapotban; leggyakrabban vízben megfőzték, és ivásra, borogatásra, sebek lemosására vagy fürdőnek használták. Az is gyakran előfordult, hogy többféle fűvet is összefőztek, pl. 3-, 7- vagy 9-féle növényt (a számmisztika, a számok varázsereje jegyében), s a készítés vagy szedés időpontja is fontos volt. Leginkább bizonyos jeles napok (így pl. Szent György napja, május elseje, pünkösd, vagy Szent Iván napja) voltak kiemelt gyógyfüves napok . A gyógynövények egy része már elnevezésében is utal arra, hogy milyen problémára alkalmazták: sömörfű, ínnyújtó, méregvonófű, gyújtóványfű. A hasznos tisztesfű (lat. *Stachys recta*) különösen nagy becsben állt, pl. a csecsemőket szemverés esetén füröszttették főzetében. A fekete nadály (lat. *Symphytum officinale*) gyökeréből készült masszát törött csontú végtagra kenték, gyógyhatására utal népies neve is: összeforrasztó fű. Fülfájós beteg fülébe a hazai kövirózsa (fülfű, lat. *Sempervivum tectorum*) levelének kifacsart levét csorgatták. (Magyar néprajzi lexikon, 2006)

Cserti Csapó Tibor

Feladatbank az 5-6. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz

Bevezetés

A feladatbank célja, hogy gyakorlati, a tanórákon feldolgozható feladatokat nyújtson a cigány népismeret tanító pedagógusok számára. Bár az anyag feladatait úgy alakítottuk ki, hogy az ötödik-hatodik évfolyamra járó iskolás korosztálynak szól, természetesen az anyagok használhatók az alsóbb, vagy felsőbb évfolyamokon is a tanulócsoporthoz képesti képességeihez, a tananyagban való előrehaladásához igazítva, illetve alkalmazhatók az egyéni differenciálás eszközeként is. Ugyanígy a kötetben a más évfolyamoknak címzett feladatgyűjtemények anyaga is bevonható az ötödikes-hatodikos korosztály népismeret óráin.

A feladatok a Kerettanterv és a Cigány nemzetiségi oktatás irányelve szerinti, az egyes évfolyamok tantervéhez illeszkedő, a tananyag feldolgozását, a tanóra színesebbé, diákközpontúbbá tételét elősegítő, a tanulói motivációt erősíteni szándékozó anyagok.

Ezek kidolgozása során törekedtünk arra, hogy hagyományos, papír alapon kinyomtatható és kézbe adható, illetve a korszerű IKT tartalmaknak is megfelelő feladatok kerüljenek a válogatásba.

A feladatok arra is alkalmasak, hogy a tantárgyak közötti koncentrációt megvalósítsák, hiszen a cigány népismeret témakörei szorosan kapcsolódnak a történelem, földrajz, ének-zene, vizuális kultúra, magyar irodalom tananyagához is. Ennek különösen azokban az intézményekben lehet jelentősége, ahogy a cigány népismeretet integráltan oktatják.

Az 5-6. évfolyamon kibővül, megnövekszik az ismeretanyag. A kognitív kompetenciák fejlesztésének előtérbe kerülése mellett továbbra is központi szerepet játszik a tapasztaláson alapuló ismeretszerzés. Interjúk készítése, beszélgetések lefolytatása, információk szelektálása, történelmi időkielvezések alkalmazása és a földrajzi tájékozódási képesség fejlesztése veszi kezdetét. Körvonalazódnak a népcsoportra jellemző ismérvek.

A Cigány nemzetiségi oktatás irányelve

https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_nevelas_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

A kerettantervben meghatározott témakörök közül a lakhatás, lakóhely tematikájába illő feladatokat mutatjuk be a feladatgyűjtemény jelen egységében, az alábbi témákhoz, célkitűzésekhez, tanulási eredményekhez és a kapcsolódó fogalmakhoz, fejlesztési területekhez illeszkedően.

További feladatok, megoldásokkal elérhetők: Cserti Csapó Tibor: *Szociológiai, szociális tényezők a cigány népesség vizsgálatában. Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz.*

Feladatsorok. <https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Romologia/26Forray/26Forray-html/index.html?mode=test&id=9>

Témakör	Szociális kapcsolatok	Órakeret 11 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – elmélyíti tudását, ismereteit a hagyományos cigány életmód és a rokonság terén	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
A magyarországi cigány népcsoportok megismerése - tanári irányítással végzett gyűjtőmunka. Elődök, ősök felkutatása, családfa összeállítása. A család életmódja, szokásrendszere, időbeosztása. A családtagok iskolázottsága, munkája. A cigány konyha berendezése, régi használati eszközök. A cigány és magyar ételek összehasonlítása. Vendéglátás.	

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – ismeri a cigányság hagyományos mesterségeit, megélhetési módjait – megismeri a hagyományos cigány lakókörnyezet jellemzőit	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
Települések bemutatása személyes élmények, képek alapján. Az ott lakók élete. A család, a rokonság múltbéli mesterségei és jelenkori foglalkozásai, tevékenységei. Megélhetési módok. A lakókörnyezet meghatározó szerepe. Esetleges elhagyásának okai. Az őshaza elhagyása. Vándorlás, letelepedés.	

Élet a vándorutakon. Nyári és téli szálláshelyek.
 Valóságos vagy képzeletbeli utazás (fotók, képek) utáni élménybeszámoló olyan területekről, ahol cigányok élnek vagy éltek - megfigyelési szempontok alapján. A régi és mai „lakó” hagyományok összehasonlítása, a cigányságra jellemző jegyek felismerése.

Fogalmak	településtípus, népesség, gazdaság, megélhetés, őshaza, vándorlás, letelepedés
Javasolt tevékenységek	időszalag készítése, makett készítése, tájház látogatása, múzeumpedagógiai foglalkozások, fotógyűjtemény készítése, stb.

Témakör	Múlt és jelen	Órakeret 14 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – érdeklődik a családi gyökerek, a cigányság múltja iránt – megtapasztalja és megismeri a cigány közösségek normáit – megismeri a cigányság magyarországi megtelepedésének folyamatát – megismer történelmi és mai cigány példaképeket	

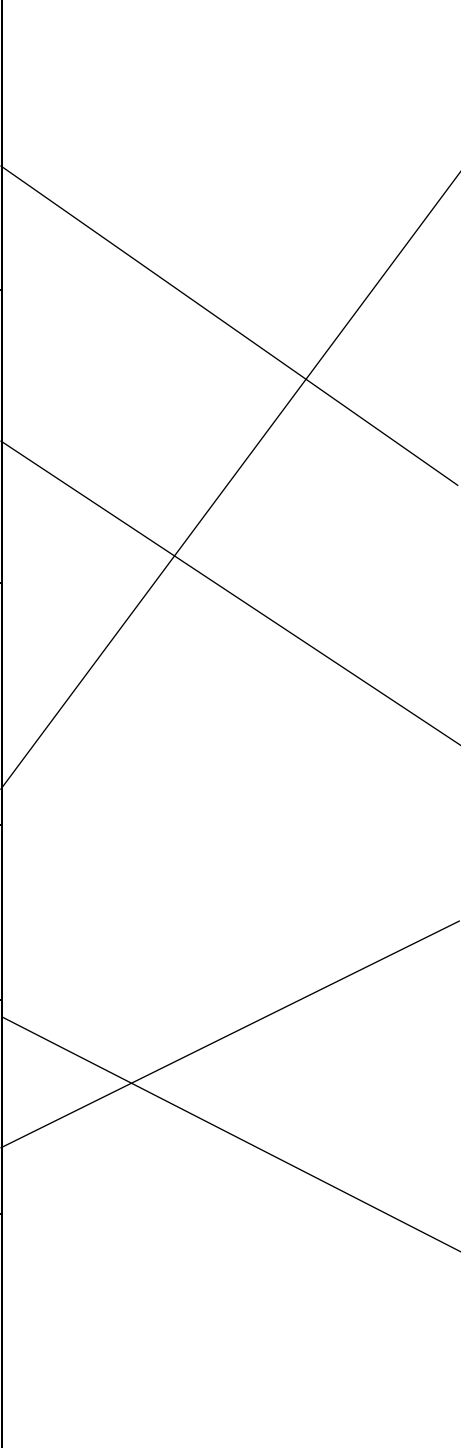
1.

Párosítsd össze a tavasz sárga virágú hírnökeit a megfelelő neveikkel!

Karikázd be azokat, amelyek a ti környéketeken is előfordulnak!

		pitypang
		orbáncfű
		gólyahír
		téltemető
		salátaboglárka
		réti boglárka

Megoldás:

		pitypang
		orbánfű
		gólyahír
		téltemető
		salátaboglárka
		réti boglárka

2.

Keresd meg a szókeresőben rejtőzködő madarakat! Figyelj oda a helyesírásukra!

Madarak

j-ly szavak

www.schulbilder.org

A megtalált madarak közül húzd alá azok nevét, amelyek hazánkban is előfordulnak a természetben!

bagoly	fürj
gólya	harkály
héja	papagáj
pulyka	sirály
varjú	ölyv

Megoldás:

<u>bagoly</u>	<u>fürj</u>
<u>gólya</u>	<u>harkály</u>
<u>héja</u>	<u>papagáj</u>
<u>pulyka</u>	<u>sirály</u>
<u>varjú</u>	<u>ölyv</u>

3.

Az alábbi táblázat az 1893-ban végrehajtott „cigányösszeírás” adatait tartalmazza.

Vizsgáld meg az utolsó sor adatait!

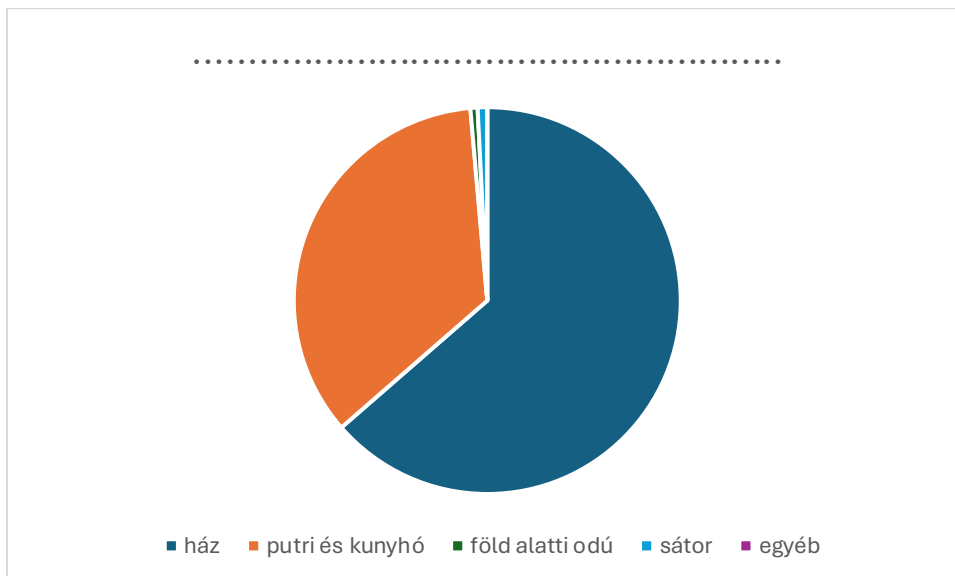
Az adatokból látszik, hogy a letelepült életmód jellemző volt a cigányokra már a 19. század végén is. A lakástípusok megoszlása az életmódtól függött.

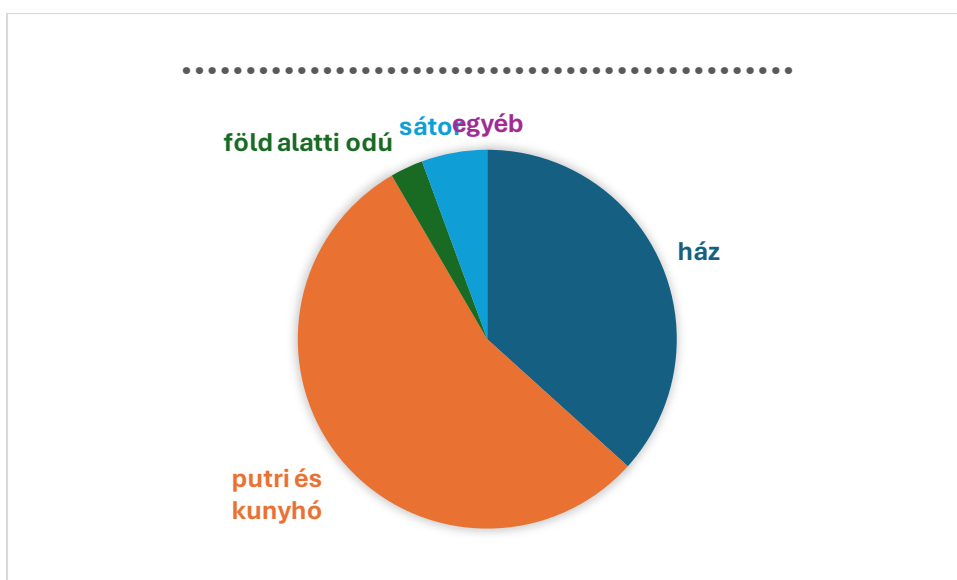
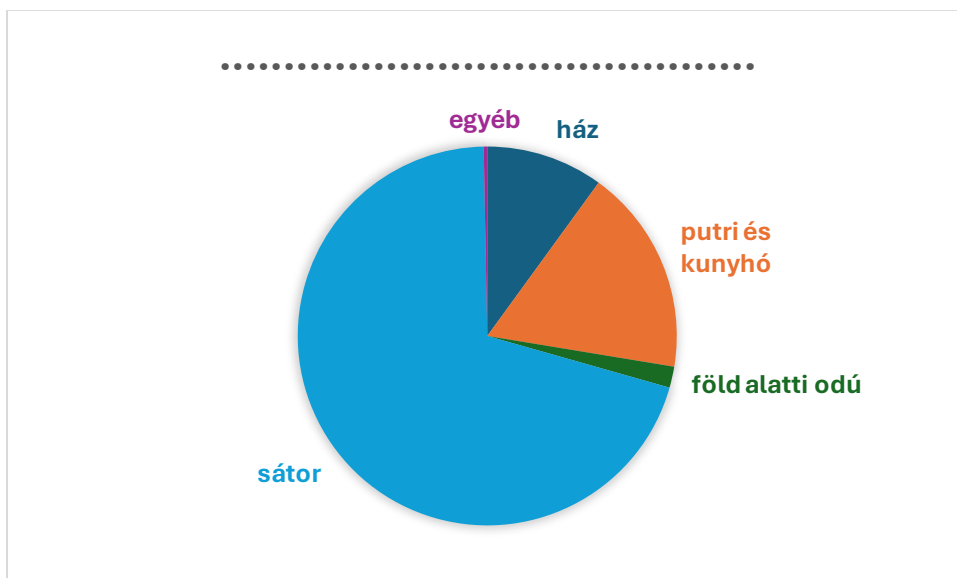
Vizsgáld meg az egyes oszlopok adatait!

	Állandóan letelepedettek	Huzamosabb ideig egy helyben tartózkodók	Vándorok	Együtt
Ház	63,6	36,7	10,0	58,9
Putri és kunyhó	35,0	54,9	17,6	36,3
Föld alatti odú	0,6	2,8	1,8	0,9
Sátor	0,8	5,6	70,3	3,9
Egyéb	0	0	0,3	0
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0
Együtt	86,4	9,9	3,7	100,0

Figyeld meg az alábbi kördiagramokat! Párosítsd össze az adatsorokkal! Melyik diagram melyik adatsorhoz tartozik?

Írd a megfelelő oszlop megnevezését a diagram címe helyére!

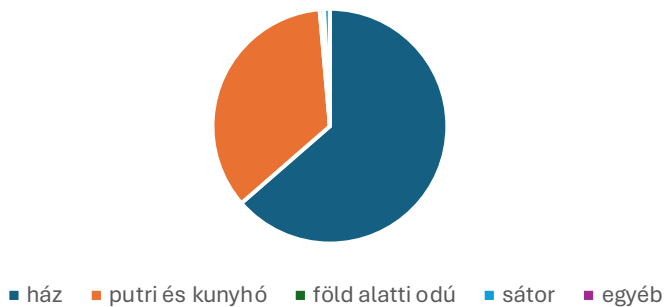

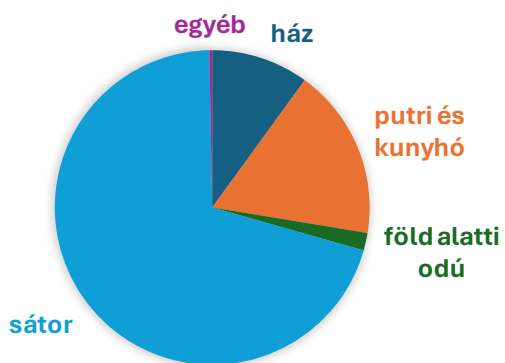
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

Megoldás:

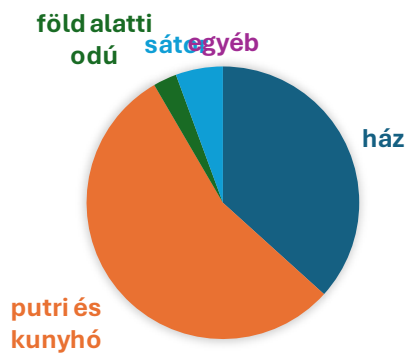
állandóan letelepedettek

VÁNDOROK

**HUZAMOSABB IDEIG EGY
HELYBEN TARTÓZKODÓK**

4.

Az autodidakta cigány festők gyakran választják témául a hagyományos telepi élet ábrázolását.

Nézz utána, mit jelent az autodidakta szó!

Vizsgáld meg az alábbi alkotásokat! Hogyan ábrázolják a régi életmódot?

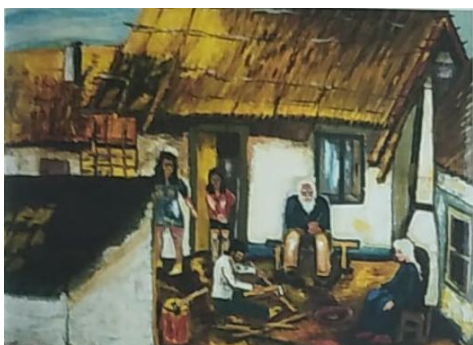
Válasszátok ki, melyik tetszik a legjobban! Meséljétek a választott képről! Hogyan éltek a rajtuk látható emberek? Milyenek a házak? Miből épülhettek? Mennyire lehetett nehéz a mindennapi élet?

Oláh Jolán: Faluvég

Ráczné Kalányos Gyöngyi: Cigánytábor

Rézműves Gyula: Ünnepnap

Balogh Balázs András: Cigánytelep

Dombrádi Horváth Géza: Élet a cigánysoron

Balázs Gusztáv: Átok

Megoldás:

Az autodidakta olyan személy, aki rendszeres iskolai oktatás nélkül, saját erejéből, önképzéssel szerez ismereteket és tudást. Olyan „magát tanító” ember, aki könyvekből, az internetről vagy más forrásokból, illetve próbálgatással sajátít el dolgokat, és gyakran belső motiváció hajtja.

5.

Rakd ki a puzzle-t! Beszéljünk a képről! Milyen életmódot ábrázol?

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0c4d8632f862>

Megoldás:

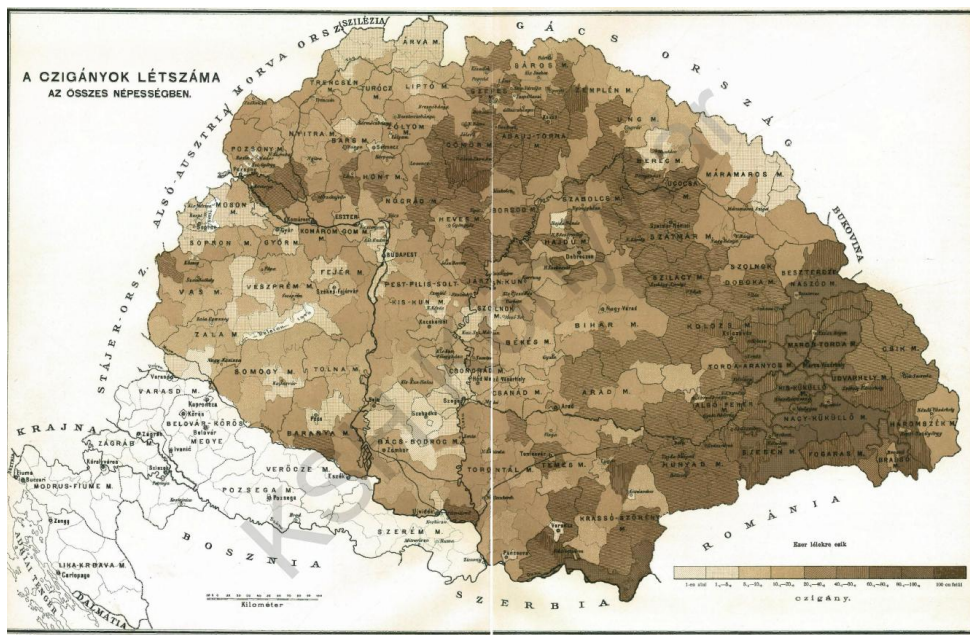

Böhm Pál: Cigánykaraván 1899

6.

Az alábbi térkép az 1893. évi cigányösszeírás területi adatait mutatja.

Az alsó ábra a történelmi Magyarországot, illetve a jelenlegi országterületet hasonlítja össze. Állapítsátok meg, mely országok területére került az 1893-as összeíráskor az országban élő cigányok többsége!

Az 1893. Évi cigányösszeírás területi adatai

(Forrás: Herrmann Antal: A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott Cigányösszeírás eredményei – Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Jekelfalussy József (bev.) – Magyar statisztikai közlemények. Ú. F. 9. – Budapest, 1895.

https://mandadb.hu/dokumentum/556184/MSK2_009.pdf)

7.

A képeken romák lakhatási helyzetét látjuk különböző európai országokból.
Melyik jelenség figyelhető meg hazánkban is?
Tudtok rá példát mondani?

Spanyolország – Granada Sacromonte
városnegyede szegregált cigány
barlanglakásokkal

Olaszország – útszéli karaván
(forrás: Parole che escludono. Scheda sintetica del progetto.
Fondazione Giovanni Michelucci Onlus
CREAa - Centro di Ricerche etnografiche e di Antropologia
applicata “Francesca Cappelletto” - Università di Verona.
Fiesole, Italy, 2014.)

Olaszország, szegénynegyed
(forrás: Parole che escludono. Scheda sintetica del progetto.
Fondazione Giovanni Michelucci Onlus
CREAa - Centro di Ricerche etnografiche e di Antropologia
applicata “Francesca Cappelletto” - Università di Verona.
Fiesole, Italy, 2014.)

Horvátország – Varazsd melletti szegregált
cigánytelep – 2014.

Nagy-Britannia, karaván telep

<http://www.gardencourtchambers.co.uk/area/romani-gypsy-traveller-rights/>

Szlovákia, barakktelep

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

Szlovákia, gettósodó lakótelep

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

Szlovákia, elnéptelenedő aprófalvak

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

8.

Az alábbi térképen három magyarországi cigány néprajzi gyűjtemény – tájház helyét jelöltük. Ezek: Elek, Hodász és Rinyaújlak.

Keresd meg ezt a három települést saját térképeden is!

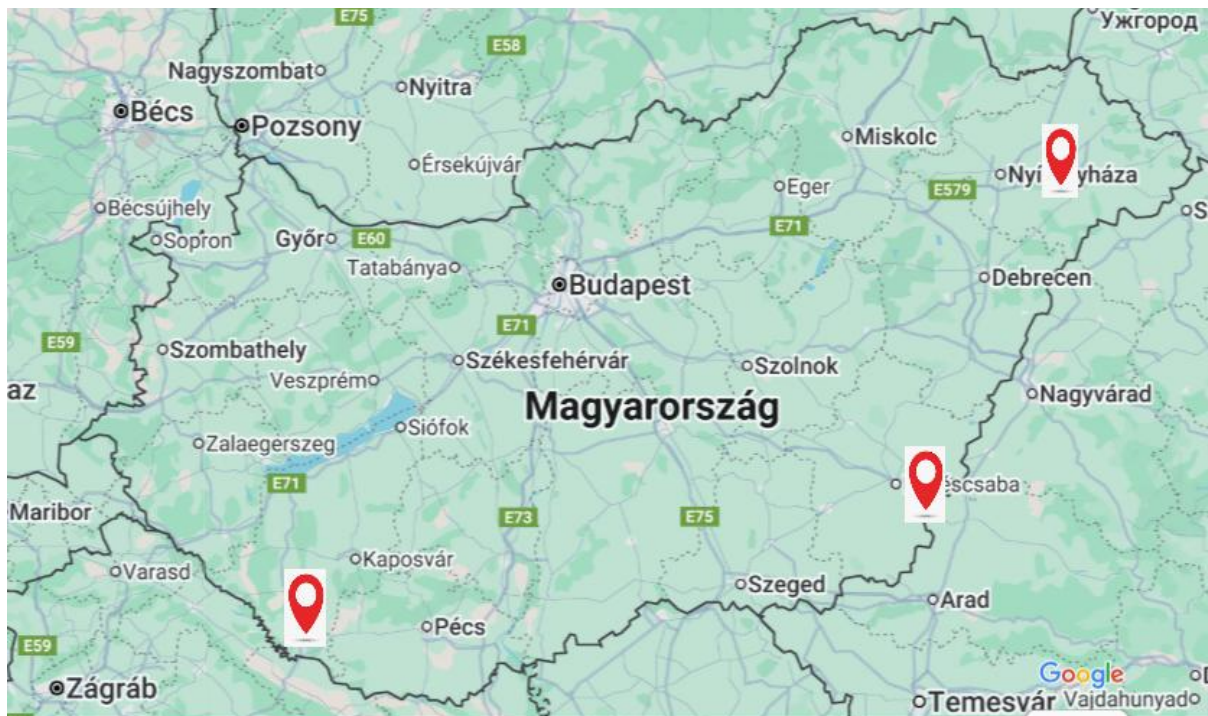
Nézd meg a telefonod térképén, milyen messze vannak ezek a tájházak lakóhelyedtől!

Ha osztálykirándulást szerveznének oda, milyen közlekedési eszközzel tudnátok utazni?

Mennyi ideig tartana az út?

Melyik megyében találhatók ezek a gyűjtemények?

Lakóhelyedtől milyen irányban vannak?

9.

Javasolt forrás: Cserti Csapó Tibor: Roma gyűjtemények Magyarországon. Gypsy Studies 34. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, PÉCS, 2015.
<https://pea.lib.pte.hu/items/14ec6574-32e9-4df3-8156-dc35694f02db>

Romológia folyóirat, 6-7. szám, [Magyarországi roma-cigány gyűjtemények](https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_0607_BELIV_INDD_KORR.pdf)
https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_0607_BELIV_INDD_KORR.pdf)

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Hodászon 2009 szeptemberében avatták fel a Roma Tájházat. Hodász település Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található, Budapesttől 300 kilométerre, Nyírbátor és Mátészalka között. Népessége mintegy 3300 fő, ebből becslések szerint körülbelül 1700 fő a cigány lakosok száma. 2001-ben a település lakosságának 15%-a vallotta magát cigány nemzetiségűnek.⁸² A településen élő cigányok egy része oláh cigány, másik része sátoros cigány (cérhár). (Bognár, 2013) A gyűjtemény létrejötté Rézműves Melinda néprajzos szakember munkájának köszönhető, aki 2001-ben vásárolta meg a tájháznak otthont adó kétszobás épületet a falu cigánytelepének közepén. Az épületegyüttes a pályázati támogatások segítségével felújított házból és a második világháború időszaka alatti lakhatási körülményeket bemutató félig a földbe ásott kunyhóból áll. Jelenleg Magyarországon ez az egyik olyan tájház, ahol kiállítás keretében nyerhetnek bepillantást a látogatók a romák kultúrájába, szokásaiba, és megismerkedhetnek használati tárgyaikkal is. (forrás: Hodász nagyközség weboldala, <http://www.hodasz.hu/index.php?page=telepulesunk> (letöltés: 2015. 01. 19.)

Nyissátok meg a Hodászi tájház weboldalát!

<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>

Gyűjtsetek információkat a tájházról! Dolgozzatok csapatokban! Mutassátok be egymásnak a szerzett információkat!

Szemponatok:

- *Mikor alakult meg a tájház?*
- *Hogyan gyarapodott a gyűjtemény?*
- *Milyen épületek találhatók a helyszínen?*
- *Milyen tárgyakból áll a belső gyűjtemény?*

10.

Az alábbi képek a Hodászi roma tájházban készültek.

Vizsgáljátok meg a képeket!

Milyen típusú épületeket figyelhetünk meg?

Milyen az épület belső berendezése?

Milyen életmódot, életszínvonalat tükröz?

A képeken látható tárgyak mire szolgálhattak?

(<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>)

(<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>)

(saját fotó)

(saját fotó)

(saját fotó)

(saját fotó)

11.

Javasolt forrás: Cserti Csapó Tibor: Roma gyűjtemények Magyarországon. Gypsy Studies 34. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, PÉCS, 2015.
<https://pea.lib.pte.hu/items/14ec6574-32e9-4df3-8156-dc35694f02db>

Romológia folyóirat, 6-7. szám, Magyarországi roma-cigány gyűjtemények
https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_0607_BELIV_INDD_KORR.pdf

A cigány kisebbség két tájháza közül a második a Békés megyei Elek városában működik. Az Eleki Cigány Tájházat 2009. január 5- én a települési kisebbségi önkormányzat és a helyi Cigány Kisebbségi Egyesület alapította meg Erdődi Ferenc és felesége Erdődi Ferencné Lakatos Julianna kezdeményezésére.⁸⁵ Ma is ezek osztoznak a működtetésben: a néprajzi jellegű gyűjtemény az egyesület tulajdona, míg a helyet a települési Cigány Kisebbségi Önkormányzat biztosítja épületében. A ház 2012. augusztusában nyílt meg a nagyközönség előtt.⁸⁶

A 400 m² alapterületű ház eredetileg egy óvodának adott otthont, így jelenlegi állapotában felújításra szorul. A fenntartó az ehhez szükséges anyagi fedezetet pályázat útján kívánta előteremteni, azonban ez eddig nem járt sikerrel. Ebben a helyzetben komoly segítséget jelentene az intézménynek, ha rendelkezne működési engedéllyel, így ugyanis pályázhatna a különböző állami támogatásokra. A működés költségeit önkormányzati támogatásból finanszírozzák, ez azonban nem elegendő intézmény-fejlesztésre és bővítésre, programok, tanfolyamok, kulturális események szervezésére.

A gyűjteményi anyag a cigánysághoz kapcsolódó használati tárgyakból és képekből áll, melyeket a helyi cigány közösség tagjai adományoztak. A kiállítási tárgyak nyilvántartása kizárólag magyar nyelven történik papíralapú és számítógépes regisztráció formájában. (Kállai, 2010) Az épület utcára néző falát ifjabb Rozsdás János festménye díszíti: egy cigány életkép ekhós szekerekkel, lovakkal, népviseletbe öltözött, táncoló asszonyokkal és férfiakkal.

A tájházban meg lehet tekinteni a hálószoza berendezését, pl. azt az ágyat, ahol Erdődi Ferenc is született, illetve azokat a kegytárgyakat, melyek a cigányság vallásosságát hűen kifejezik. A konyhában érdekes megnézni a kenyérsütéssel kapcsolatos használati eszközöket, de itt láthatók azok a gyékényből készült tárgyak is, melyeket egykoron az eleki cigányok készítettek. A kamrában főképpen olyan használati eszközöket láthatnak az érdeklődők, amelyek szintén az egykori eleki cigányságra volt jellemző, pl. fúrók, különböző nádvagó eszközök. A tervekben többek között az szerepel, hogy ki fogják állítani a helyi vályogvetéssel kapcsolatos eszközöket, illetve egy ekhós szekeret, ami viszont nem helyi hagyomány, de a cigányság múltjához hozzá tartozik. (forrás: Eleki Cigány Tájház. https://elekiciganytajhaz.iwk.hu/#google_vignette)

Nyissátok meg az Eleki cigány tájház honlapját! Nézzétek meg a fotógalériát is!

Készítsetek gondolattérképet az információkból, s ennek segítségével mutassátok be a tájházat!

(forrás: <https://romakozter.tomlantosinstitute.hu/kozteri-alkotasok/cigany-tajhaz.html>)

12.

Roma Kulturális és Hagyományőrző Park - Rinyaújlak

A Rinyamenti Hátrányos Helyzetű Emberek Egyesülete, melyet 2015-ben alapítottak, célul tűzte ki, hogy a régióban olyan közösségi teret hoz létre, amely segít megismertetni a helyi roma és nem-roma lakossággal a cigányság 100 évvel ezelőtti életkörülményeit.

A Roma Kulturális és Hagyományőrző Park kialakítása másfél évet vett igénybe. Kegyhelyet is kialakítottak, ahol Szűz Mária-szobrot helyeztek el.

Az egyesület hosszú távú tervei között szerepel iskolai csoportok és kirándulók fogadása.

A rinyaújlaki Roma Kulturális és Hagyományőrző Park egy olyan szabadtéri múzeum, amelyet 2020. augusztus 15-én adtak át. A [Tom Lantos Institute](#) tájékoztatása szerint három korhű házat, egy kemencét és egy szabadtéri tűzhelyet foglal magába.

[Roma Kulturális és Hagyományőrző Park - Roma Köztéri Reprezentációk Adattár](#)

Keressétek fel a Roma Kulturális és Hagyományőrző Park honlapját!

Vizsgáljátok meg a képeket a parkban található lakóházak rekonstrukciójáról!

Milyen építkezési módot láttok?

Figyeljétek meg az épületek belső berendezését!

Milyen életmódot tükröznek?

Miért úgy kellett felépíteni ezeket a házakat, s nem a régi épületeket őrizték meg?

13.

Készítsetek rajzokat az alábbi szöveg egy-egy bekezdéséhez!

A cigányok letelepedését gyakran a hatóságok kényszerítették ki, és a falvak széleire, rossz minőségű, elszigetelt területekre szorították őket.

A telepek elhelyezkedése és felépítése:

Marginalizált területek: A telepeket általában a falvakon kívül, a település határában, a vasúti sínek mellett, mocsaras, árvízveszélyes területeken, vagy más, a helyi lakosság által értéktelennek tartott földeken alakították ki.

Szegregált szerkezet: A telep belső rendje tükrözte a cigány közösség társadalmi felépítését. A különböző rokonsági alapon szerveződő családok gyakran egymás közelében éltek. A telepeken belül néha a különböző cigány csoportok (pl. romungrók, oláh cigányok) külön teleprészben éltek.

Lakóházak: A lakóházak kezdetlegeseek voltak, sokszor vályogból, fából, sárból vagy egyéb, könnyen hozzáférhető anyagból épültek. A legszegényebbek putriban vagy barakkszerű épületekben laktak, amelyek nem feleltek meg az alapvető higiéniai és szociális követelményeknek.

Közösségi és rokoni kötelékek: A telepeken élők élete erősen a szűkebb és tágabb rokonsági kötelékekre épült. A társadalmi norma- és értékrendszert nagyrészt a belső közösség határozta meg. A közös érdekek, mint például a kívülről jövő fenyegetésekkel szembeni védekezés, erősíthették a kohéziót.

14.

Vizsgáljátok meg cigány, roma festők alkotásait!

Hogyan ábrázolják a hagyományos életformát, a telepi életet?

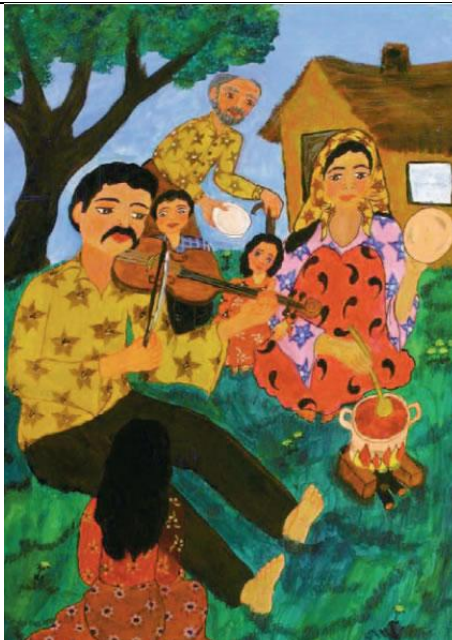
Milyen háztípusokat tudtok beazonosítani?

Hasonlítsátok össze a naiv festők alkotásait az előző feladathoz készített rajzaitokkal!

Láttok-e különbséget?

Orsós Teréz: Szól a muzsika

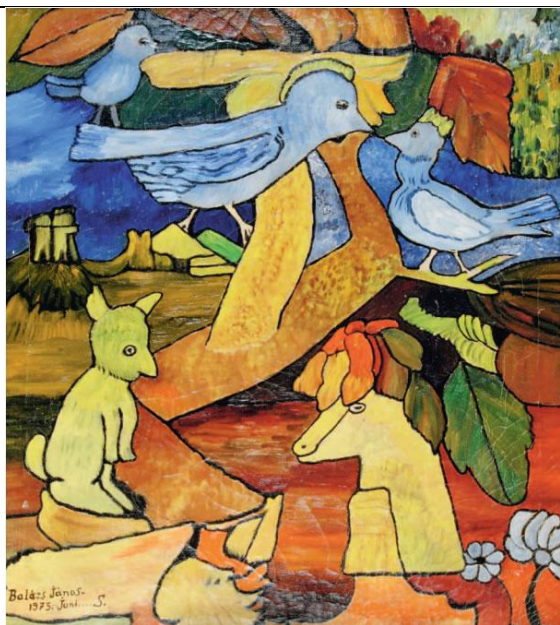
Ráczné Kalányos Gyöngyi: Mesterségek zenészek

Milák Brigitta: A telepen

Balogh Balázs András: Ők már nem halnak éhen

Balázs János: Erdőszéle

Ráczné Kalányos Gyöngyi: Cigánytábor

Balázs Gusztáv: Átok

Rézműves Gyula: A család

Dombrádi Horváth Géza: Élet a cigánysoron

Nagyné Horváth Judit: Cinka Panna és az ő népe

Rézműves Gyula festménye

Rudi Balázs Lajos festménye

Balló Adrienn

Vándorlás, letelepedés, telepi élet

Óravázlat

A pedagógus neve: Balló Adrienn

Műveltségi terület: Nemzetiségi nevelés-oktatás

Tantárgycsoport/tantárgy: Cigány népismeret

Osztály/Csoport: 8. évfolyam

Témakör: Szociális kapcsolatok, Természeti és társadalmi környezet - Cigányok életmódja, életkörülményei a különböző történelmi korokban

Az óra témája: Letelepedés, cigánytelepek

A megvalósítás időtartama: 45 perc

Az óra cél- és feladatrendszere:

A tanuló:

- **képes** tájékozódni a történelmi időben
- **ismeri és értelmezni tudja** a múlt és a jelen cigányságot érintő folyamatait
- **megismeri** a hagyományos cigány lakókörnyezet jellemzőit
- **megismeri** a cigányság történelmének főbb mozzanatait az őshazától Európáig
- **megismeri** a cigányság magyarországi megtelepedésének folyamatát
- **bemutatja** térképen a vándorlás lehetséges útvonalait

Nevelési cél: identitáserősítés, állampolgári nevelés

Oktatási cél:

- ismerje meg a tanuló a cigányság őshazáját, tudja elhelyezni a térképen
- elmélyíti tudását, ismereteit a hagyományos cigány életmód terén

Az óra didaktikai feladatai: Rendszerező és új ismereteket kialakító és feldolgozó tanóra, szövegértés, lényegkiemelés, logikai, kritikai gondolkodás fejlesztése, anyanyelv-fejlesztés, vitakultúra, érveléskultúra fejlesztése

Kerettanterv

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

[Oktatási Hivatal](#)

[cigany_nepismeret_5-8_.doc](#)

Tantárgyi kapcsolatok:

belső cc: cigányság vándorlása, cigány nyelv, cigány kultúra

külső cc: történelem, földrajz

Időkeret	Óra menete	Nevelési-oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	
RÁHANGOLÓDÁS					
4 perc	Csoportalakítás 4x 4 fős csoport esetén	Keresd a helyed!	Egyéni munka	1. sz. melléklet/ A terem 4 sarkában elhelyezett szövegek, és a tanulóknak kiosztott szókártyák	Előzetes tudás felmérése: Cigányok eredete- Milyen kutatások bizonyítják a cigányok Indiából való származását?
1 perc	„Működtető szerepkörök” kialakítása	KOOP	Egyéni munka	2. sz. melléklet/ ábra Szerep kártyák, filctoll A/ 4 lap	Mindenki húz egy kártyát, amin a szerepkörök vannak, illetve a hozzá tartozó filctollat is kiválasztják. /nyomolvasó, időfigyelő, jegyző, bátorító/ 4X4 fős csoport

10 perc	Feladatmegoldás- Előzetes ismeretek felelevenítése	KOOP	Szóforgó	3. sz. melléklet/ a kialakított 4 csoport feladatlapja	Az őshaza elhagyásának okai és a vándorlás útvonalának ismétlése
5 perc	Feladatok ellenőrzése	KOOP	Diákvartett	4. sz. melléklet/ tanári PPT-feladatok megoldásainak kivetítése	Megoldás ellenőrzése és bemutatása: A csoport közösen ellenőrzi a megoldást. A tanár megnevezi, hogy melyik csoportban melyik szerepkörű tanuló ismerteti a feladat megoldását (pl. az 1. csoport időgazdája!), és az adott szerepkörű diák képviseli a csoportot a megoldás elmondásában.
JELENTÉSTEREMTÉS					

12 perc	Szóforgó Cigánytelepek jellemzői		Egyéni munka, KOOP	egyéni szövegértés, szóforgó	5. sz. melléklet/ indukciós szövegek	Az új ismeretet tartalmazó szöveget négy részre osztjuk. Minden csoport más-más szövegrészt kap. Mindenki egyénileg elolvassa a kapott szöveget, majd megbeszéli az elolvasottakat, és közös vázlatot/fürtábrát készítenek. Szóforgó: a csoporttagok felváltva, sorrendben kapnak szót, és elmondják a gondolataikat. Segíti a kifejezések összegyűjtését és az irányított kommunikációt, biztosítva, hogy mindenki hozzájáruljon a megbeszéléshez a csoportos tevékenység során.
REFLEKTÁLÁS						
8 perc	Fürtábra		KOOP	Csoportforgó	6. sz. melléklet/ Fürtábra minta	Minden csoport ismerteti az újonnan szerzett ismereteit a telep életéről a fürtábra segítségével.
ÉRTÉKELÉS						
5 perc	Tanulói értékelés: „Vályogtégla”		Értékelés	Egyéni munka	7. sz. melléklet/ Vályogház	
	Tanári értékelés					A tanár értékeli a csoportok munkáját.

Óraterv („A” változat) és Óraterv („B” változat) sablonok forrása:

Sablonok – Oktatási Hivatal

https://www.oktatas.hu/koznevelis/pedagogusminosit/utmutatok_segedanyagok/sablonok

MELLÉKLETEK

1.sz. Csoportalakítás – Keresd a helyed!

Cigányok eredete- Milyen kutatások bizonyítják a cigányok Indiából való származását?

A terem 4 sarkában elhelyezett feliratok: 4 db (4 csoport esetén)

**biológiai kutatások
történeti kutatások
néprajzi kutatások
nyelvészeti kutatások**

Szükséges szókétyák: 16 db (mind a 4 felirathoz, hozzá kapcsolódó szókétya szükséges-
így alakul ki a 4x4 fős csoportunk)

biológiai: vércsoport, gének, DNS, genetikai vizsgálatok
történeti: írott források, Hamzaal Iszfahán arab történetíró, Firdauszi perzsa költő, Bahrám Górá (421–438) perzsa király
néprajzi: vándorló életmód, kultúra-szokások, foglalkozás, zene-tánc
nyelvészeti: indoeurópai nyelvcsalád, indo-iráni nyelvcsalád, szanszkrit, hindi

Módszer leírása:

A "keresd a helyed" módszer egy kooperatív tanulási technika, ahol a résztvevők egy előre meghatározott helyszínre (pl. terem sarkai) mennek, és a kártyájukon lévő szó alapján azonosítják be a helyüket.

A módszer lépései

- 1. Helyek kijelölése: A teremben jelöljön ki előre meghatározott helyeket vagy sarkokat, amelyeket elnevez.*
- 2. Kártyák kiosztása: Minden résztvevő kap egy kártyát, amelyen egy szó vagy fogalom szerepel. Ezek a szavak valamilyen módon kapcsolódnak a kijelölt helyekhez.*
- 3. Helykeresés: A résztvevők megkeresik a kártyájukon szereplő szóhoz tartozó helyet, és odamennek.*

Feldolgozás: Miután mindenki elfoglalta a helyét, megbeszéljük, miért gondolják, hogy az adott hely a megfelelő számukra, ami rávilágíthat a közös és eltérő jellemvonásokra, valamint az előzetes ismeretekre.

2.sz. ábra: Kooperatív szerepkörök eszközei

Fotó: Balló Adrienn

3. sz. melléklet

FELADATLAP

1. csoport:

Az őshaza elhagyása

Miért hagyták el Indiát?

Egészítsd ki a mondatokat a megadott szavak segítségével!

*külső támadások, hódítások, termékeik, szolgálataik, gazdag kincsei,
gazdasági ok, India, hódító nép, hiányszakma*

Az egyik lehetséges elmélet szerint _____,
_____ miatt kényszerültek menekülésre, az őshaza elhagyására; ezt az
elméletet támaszthatja alá az a tény, hogy a fejlett India _____ -
re több _____ is szemet vetett, több háborús konfliktus, hódítás
is feldúlta a cigányok által lakott területek addigi békéjét.

Egy másik elmélet _____ -ra vezeti vissza az őshaza elhagyását: a
cigányok által űzött foglalkozások piaca telítődött, nem volt igény
_____ -re, _____ -ra, ezért megélhetésük
biztosítása érdekében olyan új piacokat kerestek - Indián kívül -, ahol
_____ -t jelentett tevékenységük.

Könnyen lehet, hogy a politikai és gazdasági okok egymást erősítő folyamatokként
indukálták az _____ -ből való kivándorlási hullámokat.

2. csoport:

Mikor hagyták el Indiát?

Egészítsd ki a mondatokat a megadott szavak segítségével!

háború, hódítások, 700-as évek, 11. század, 8. század, Kr. u. 5. század, harmadik, második, első, nyugat, őshaza, Afganisztán, Örményország

Az _____ kivándorlási hullámot feltehetően a _____-ra datálhatjuk, amikor gazdasági okok mellett a hun hódítások is elindíthatták a migrációt.

A _____ kivándorlási hullámot a _____-ra tehetjük, ekkor Észak-Indiában jelentős átalakulások zajlottak, háborúk, _____, egész területek elnéptelenedése és új népekkel történő betelepítése jellemezte a _____ Indiáját. Ekkor sokan vándoroltak _____ felé, szétszóródtak Perzsia, _____, _____ és a Bizánci Birodalom területén.

A _____-ban új (mohamedán/török) hódítási hullám söpört végig ezen a területen, továbblendítve Bizáncból és Örményországból a cigányokat, akik már az első és második hullámban elhagyták az _____-t és máshol éltek, majd a mohamedán hódítás, elérve Indiát, elindíthatta a _____ kivándorlási hullámot, aminek az oka a _____ előli menekülés.

3. csoport:

Tedd időrendi sorrendbe a vándorlás helyszíneit!

Perzsia, mai Irán
területe

Földközi-tenger
társége

Örményország

India ÉNY-i
része

Magyar Királyság
területe

Bizánci
Birodalom

Balkán-félsziget

4. csoport:

Jelöld a vaktérképen a cigányság őseinek vándorlási útvonalát!

4. sz. melléklet:

Feladatok megoldásai a tanári PPT készítéshez:
--

1. csoport:

Az őshaza elhagyása. Miért hagyták el Indiát?

Az egyik lehetséges elmélet szerint **külső támadások, hódítások** miatt kényszerültek menekülésre, az őshaza elhagyására; ezt az elméletet támaszthatja alá az a tény, hogy a fejlett India **gazdag kincseire** több **hódító nép** is szemet vetett, több háborús konfliktus, hódítás is feldúlta a cigányok által lakott területek addigi békéjét.

Egy másik elmélet **gazdasági okra** vezeti vissza az őshaza elhagyását: a cigányok által űzött foglalkozások piaca telítődött, nem volt igény **termékeikre, szolgálataikra**, ezért megélhetésük biztosítása érdekében olyan új piacokat kerestek - Indián kívül -, ahol **hiányszakmát** jelentett tevékenységük.

Könnyen lehet, hogy a politikai és gazdasági okok egymást erősítő folyamatokként indukálták az **Indiából** való kivándorlási hullámokat.

2. csoport:

Mikor hagyták el Indiát?

Az **első** kivándorlási hullámot feltehetően a **Kr. u. 5. századra** datálhatjuk, amikor gazdasági okok mellett a hun hódítások is elindíthatták a migrációt.

A **második** kivándorlási hullámot a **8. századra** tehetjük, ekkor Észak-Indiában jelentős átalakulások zajlottak, háborúk, **hódítások**, egész területek elnéptelenedése és új népekkel történő betelepítése jellemezte a **700-as évek** Indiáját. Ekkor sokan vándoroltak **nyugat** felé, szétszóródtak Perzsia, **Afganisztán, Örményország** és a Bizánci Birodalom területén.

A **11. században** új (mohamedán/török) hódítási hullám söpört végig ezen a területen, továbbblendítve Bizáncból és Örményországból a cigányokat, akik már az első és második hullámban elhagyták az **őshazát** és máshol éltek, majd a mohamedán hódítás, elérve Indiát, elindíthatta a **harmadik** kivándorlási hullámot, aminek az oka a **háború** előli menekülés.

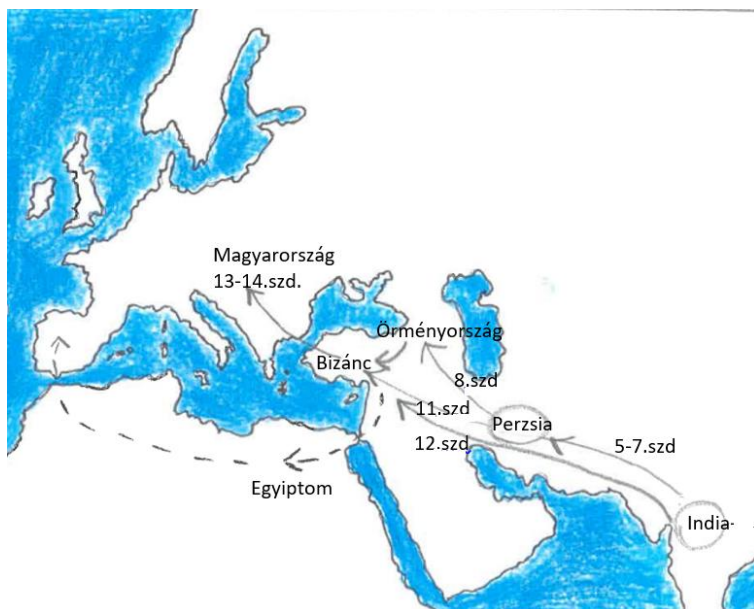
3. csoport:

Tedd időrendi sorrendbe a vándorlás helyszíneit!

1. India ÉNY-i része
2. Perzsia, mai Irán területe
3. Örményország
4. Bizánci Birodalom
5. Földközi-tenger térsége
6. Balkán-félsziget
7. Magyar Királyság területe

4. csoport:

Jelöld a vaktérképen a cigányság őseinek vándorlási útvonalát!

5. sz. melléklet:

Cigánytelepek jellemzői

[KEMÉNY ISTVÁN: A magyarországi cigányság helyzete](#)

(részlet)

A telepen lakók

1. csoport:

A cigány telepek részben hagyományosan, részben mesterségesen létrehozott új telepek.

A hagyományos telep is gyakran viszonylag új keletű: e kifejezéssel csupán annyit akarunk mondani, hogy nem hatósági kezdeményezésre keletkeztek, hanem spontán módon éppen azért a hagyományos életforma sok elemét őrzik, és a közösségi élet szervezettsége erős.

A hagyományos telepek egyik csoportja a nem cigány település szélén, másik csoportja a településtől távol, sokszor négy öt km távolságban fekszik. A magyar anyanyelvű cigányok telepei többnyire a község szélén helyezkednek el, a cigány és a román anyanyelvű cigányok telepei többnyire (de nem mindig) a községtől távolabb.

A község szélén elhelyezkedő magyar cigány telepek eredetileg többnyire a községtől távol helyezkedtek el, a fejlődés során azonban a terjeszkedő falu elérte, sőt sok helyen körülvette a cigánytelepet.

A falvak szélén elhelyezkedő román cigány telepek lakói eredetileg távolabb fekvő erdei telepeken laktak és az elmúlt évtizedekben költöztek közelebb a tahihoz. A telep és a falu közelsége a telep elszigeteltségét nem csökkentette, hanem növelte. A község egybeépült vagy belterületté vált cigánytelep fejlődésének természetes iránya az lett volna, hogy az újabb generációk kirajzanak a telepről és a községben másutt, arra alkalmas helyen telepednek le. Ezt a természetes fejlődést a községek többsége mesterségesen megakadályozta, nem engedte a cigányokat a telepen kívül építkezni, nem hagyták, hogy a falu „elcigányosodjék”. Így a telepek létszáma néhány évtized alatt megtöbbszöröződött.

2. csoport:

A cigánytelepi házakat a cigányok maguk építik. Vályogból vagy vertföldből készítik a falakat, alapot nem ásnak, a falakat nem szigetelik. A padlózat földes, az ajtók és ablakok rosszak, mivel többnyire bontásból származnak. A szobák 9-12 négyzetméter alapterületűek. A padlózatból és a falazatból jövő nedvesség átjárja és elrohasztja a ruhákat, az amúgy is nagyon szegényes és hiányos bútorzatot. A rossz ajtók és ablakok miatt erős légmozgás alakul ki, az ablakok kis mérete miatt nem lehet rendszeresen szellőztetni. A tető gyakran hiányos, úgy hogy beesik az eső, de ahol nem hiányos, többnyire ott is átázik. Fűtésre sparherdet használnak, amely csak addig melegít, amíg a tűz ég.

3. csoport:

Gyakori a gombásodás, a levegő nehéz, dohszagú. Igen gyakoriak a meghűléses, reumás, ízületi betegségek, a tbc és az asztma. Az egészséges ivóvíz az árnyékszékek hiánya, a szétdobált szemét miatt sok a fertőző májgyulladás. Igen nagy a bélférges betegségek aránya, a gyermekek 90 százaléka fertőzött. A csecsemőhalálozás a nem cigány átlagnak több, mint kétszerese. A gyermekek későbbi fejlődését is visszavetik a betegségek, a rossz egészségügyi viszonyok, az elégtelen táplálkozás. A gyermekkorban szerzett betegségek miatt igen sok a 35 éven felüli leszázalékolt vagy betegség miatt munkaképtelen ember.

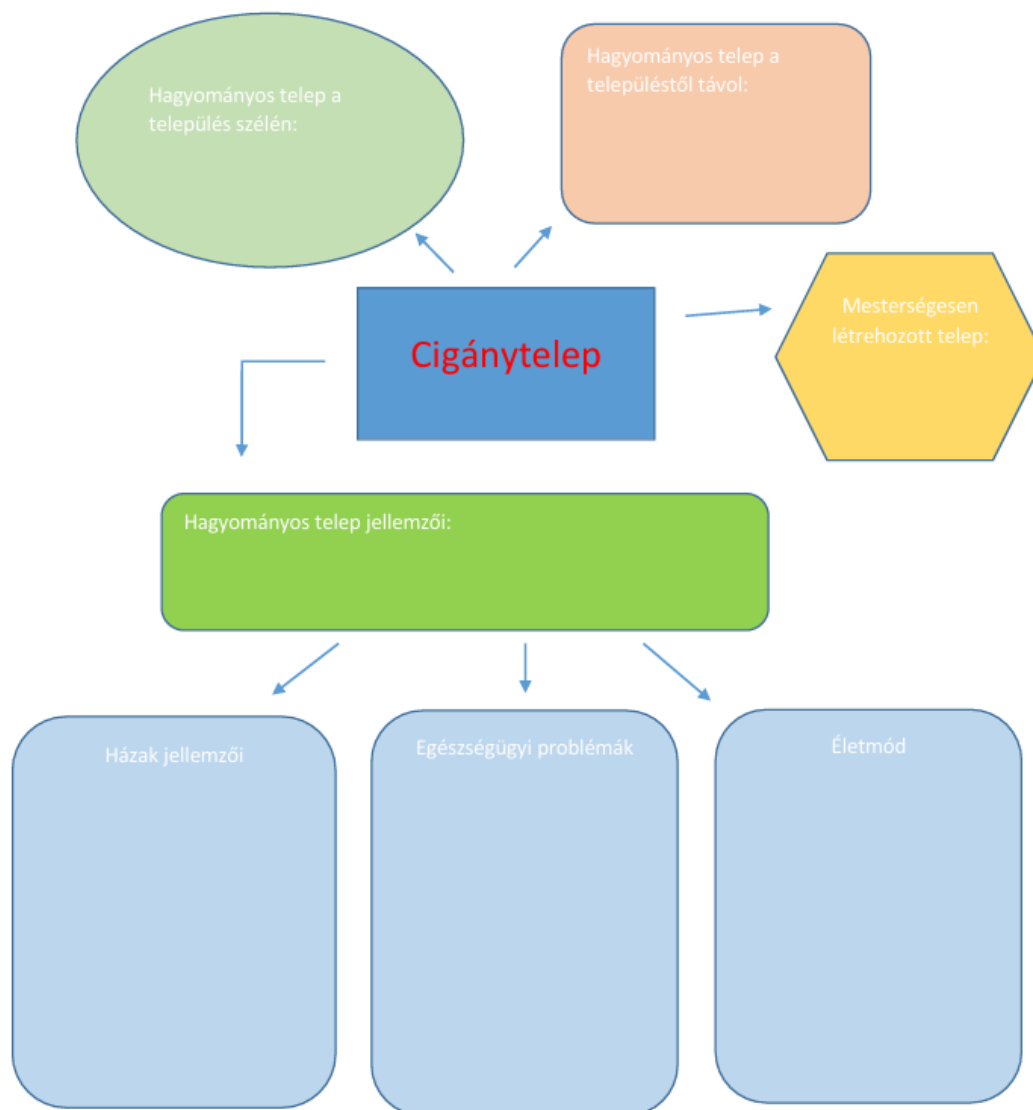
4. csoport:

A hagyományos telep zsúfolva van házakkal, mivel a növekvő népesség a telep határain túl nem terjeszkedhet. Elsősorban az az oka annak, hogy nem tudnak árnyékszéket építeni. A szemét összegyűjtésére sincs megfelelő hely. A cigánytelep környéke tele van szétdobált szeméttel, hulladékkal, hasznavehetetlen holmikkal és fekáliával. Az összeházasodó fiatalok általában egy télen át a szülőkkel együtt laknak, majd a következő tavaszon a szülők háza mellé újabb viskót építenek. Gyakran fordul elő, hogy erre nem kapnak engedélyt, és ilyenkor a fiatalok is a szülőkkel maradnak.

Megfelelő számú ágy felállítására nincs elég hely, többen alszanak egy fekhelyen, vagy egyszerűen a földre fekszenek.

A kulturált életforma átvétele a telepen lakó cigányok számára a telepi körülmények miatt lehetetlen, még azoknak a családoknak is, amelyekben a jövedelmi színvonal ezt lehetővé tenné.

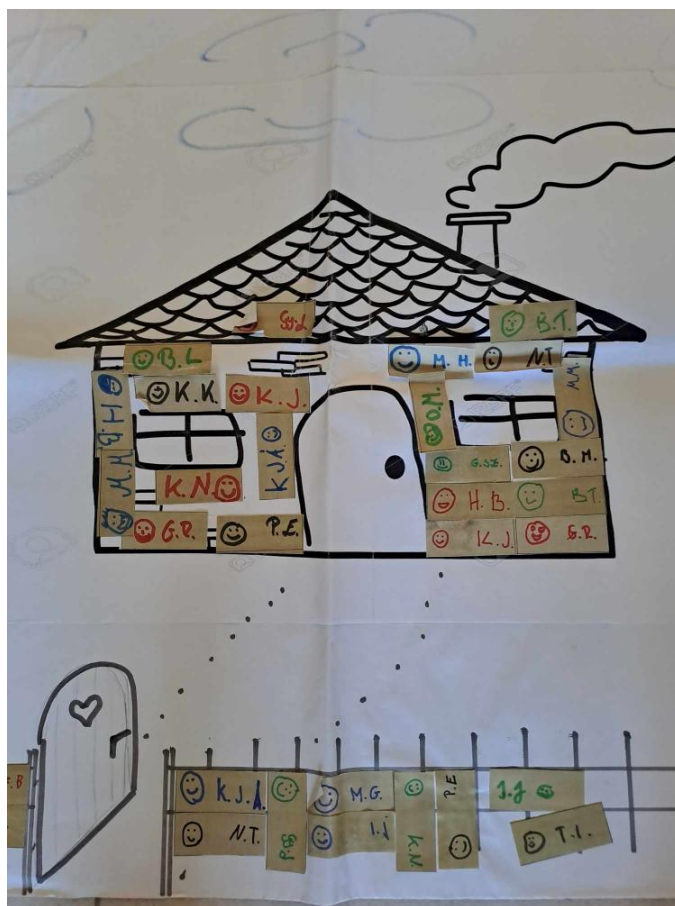
Fürtábra

7. sz. melléklet

Értékelés – vályogház építése

A ház képét felragasztjuk a táblára. Minden tanuló kap egy kis „vályogtégla” méretű papírdarabot, amire a kooperatív szerepkörének megfelelő színnel felírja a monogramját és rajzol az órai hangulatának megfelelő smileyt. Ezek után minden diák kimegy a ház rajzához és elhelyezi kis táblagyurmával a „téggláját” annak alapján, hogy mennyire tudta tanórán elsajátítani a tananyagot. Ha mindent megtanult már a tanórán, akkor a házikó részre, ha még van mit tanulnia otthon a tananyag elsajátításához, akkor a kerítésre ragasztja a tégláját.

Fotó: Balló Adrienn

Balló Adrienn

A cigánytelepek felszámolása

Óravázlat

A pedagógus neve: Balló Adrienn

Műveltségi terület: Nemzetiségi nevelés-oktatás

Tantárgycsoport/tantárgy: Cigány népismeret

Osztály/Csoport: 8. évfolyam

Témakör: Szociális kapcsolatok, Természeti és társadalmi környezet- Cigányok életmódja, életkörülményei a különböző történelmi korokban

Az óra témája: Letelepedés, lakhatás, lakás – Cigánytelepek felszámolása

A megvalósítás időtartama: 45 perc

Az óra cél- és feladatrendszere:

A tanuló:

- **képes** tájékozódni a történelmi időkben
- **ismeri és értelmezni tudja** a múlt és a jelen cigányságot érintő folyamatait
- **megismeri** a hagyományos cigány lakókörnyezet jellemzőit
- **megismeri** a cigányság magyarországi megtelepedésének folyamatát

Nevelési cél: identitáserősítés, állampolgári nevelés

Oktatási cél:

- elmélyíti tudását, ismereteit a hagyományos cigány életmód terén

Az óra didaktikai feladatai:

Új ismereteket kialakító és feldolgozó tanóra, szövegértés, lényegkiemelés, logikai, kritikai gondolkodás fejlesztése, anyanyelv-fejlesztés, vitakultúra, érveléskultúra fejlesztése

Kerettanterv

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

[Oktatási Hivatal](#)

[cigany_nepismeret_5-8_.doc](#)

Tantárgyi kapcsolatok:

belső cc: cigányság vándorlása, cigány nyelv, cigány kultúra

külső cc: történelem, földrajz, képzőművészet

Időkeret	Óra menete	Nevelési-oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	
RÁHANGOLÓDÁS					
2 perc	Csoportalakítás 4 x 4 fős csoport esetén	Képmozaik	Mozaik	1. sz. melléklet 4 különböző cigánytelepet ábrázoló festmény 4 darabba szétvágva	A festőművészek festményeit csoportlétszámnak megfelelő darabra vágjuk, a különböző mozaikdarabokat összekeverjük, majd szétosztjuk. Az összetartozó darabok tulajdonosai megkeresik egymást. A képrészleteket összeillesztik.

1 perc	„Működtető szerepkörök” kialakítása	KOOP	Egyéni munka	2. sz. melléklet/ ábra Szerep kártyák, filctoll A/ 4 lap	Mindenki húz egy kártyát, amin a szerepkörök vannak, illetve a hozzá tartozó filctollat is kiválasztják. /nyomolvasó, időfigyelő, jegyző, bátorító/ 4 x 4 fős csoport
5 perc	Keress, kutass! Gyűjt információkat az csoportod által kirakott festményről, festőművészről!	KOOP, Kutatómunka	Csoportmunka, szóforgó	Csoportonként 1-1 tablet/ laptop, internet, összeillesztett csoportképek, A/4 lapok a jegyzeteléshez	A csoportok az internet segítségével információkat gyűjtenek a csoportalakításnál kapott festményről, majd megosztják az információt a többi csoporttal.
JELENTÉSTEREMTÉS					
13 perc	Szakértői mozaik A telepről való elköltözés	KOOP	egyéni szövegértés	3. sz. melléklet/ Indukciós szövegek szerepkörök szerint	4. sz. melléklet • Az új ismeretet tartalmazó szöveget négy részre osztjuk. A csoport minden tagja más-más szövegrészt kap. • Mindenki egyénileg elolvassa a kapott szöveget. • Az azonos szerepkörűek összeülnek, megbeszélnek az elolvasottakat, és közös vázlatot/fürtábrát készítenek
12 perc	Szakértői mozaik	KOOP	egyéni szövegértés		Mindenki visszamegy a csoportjába, és megtanítja a saját feldolgozott anyagát.
REFLEKTÁLÁS					

6 perc	Fülfentős	KOOP Szóforgó	Egyéni munka	A/ lap filctoll	5.sz. melléklet Minden csoport három állítást fogalmaz meg egy adott témáról: kettő igazat és egy hamisat. A csoportok ezeket az állításokat felolvassák egymásnak, a többiek pedig megpróbálják azonosítani a hamis kijelentést.
4 perc	Ellenőrzés csoportforgóval	KOOP Csoportforgó	Diákvartett	Számkártyák 1-3	
ÉRTÉKELÉS					
2 perc	Tanulói értékelés: „Vályogtégla”			6. sz. melléklet	
	Tanári értékelés				A tanár minden csoport munkáját szóban értékeli.

Óratervezet („A” változat) és Óratervezet („B” változat) sablonok forrása:

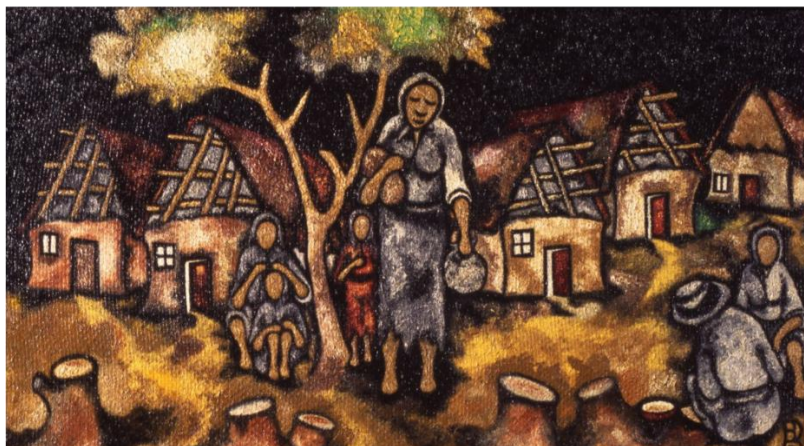
Sablonok – Oktatási Hivatal

https://www.oktatas.hu/koznevelés/pedagogusminősítés/utmutatok_segedanyagok/sablonok

(letöltés dátuma: 2025.06.26.)

MELLÉKLETEK

1.sz. Csoportalakítás képei

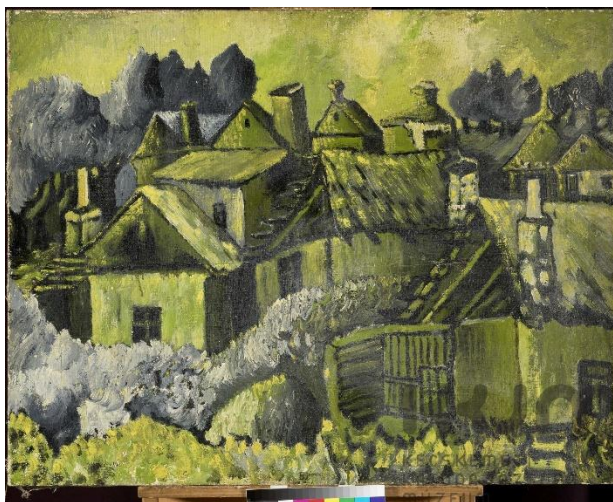

CIGÁNYTELEP 1989., BALOGH BALÁZS ANDRÁS

(Olaj / farost, 40 x 74 cm)

kép forrása: <https://global.museum-digital.org/object/2180055>

(letöltés dátuma: 2025.11.05.)

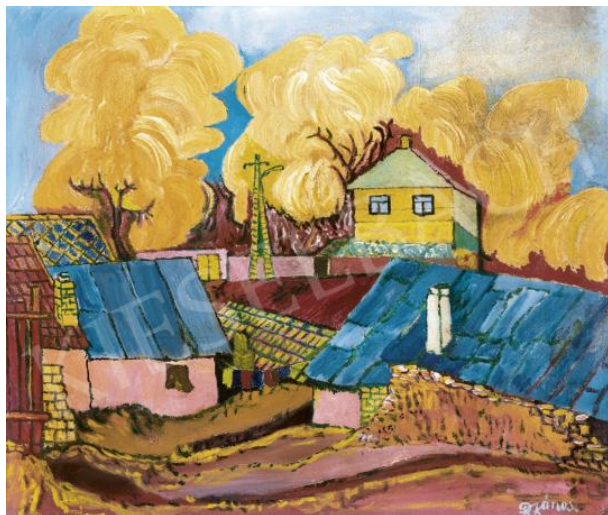

CIGÁNYTELEP, BALÁZS JÁNOS

(Vászon / olaj, 73x90cm)

kép forrása: <https://hu.museum-digital.org/object/655162?navlang=hu>

(letöltés dátuma: 2025. 11.06.)

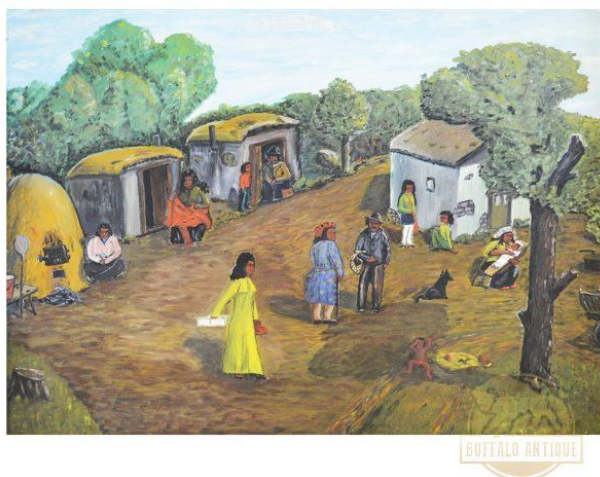

PÉCSKÓDOMBI CIGÁNYTELEP (Otthon) 1975, BALÁZS JÁNOS

(olaj, vászon, 46x54 cm)

kép forrása: https://www.kieselbach.hu/media/upload/thumbs/creation/41500/big_5cc852b1b28e7.jpg

(letöltés dátuma: 2025.11.06.)

CIGÁNYTELEP / CSINCSA

(Másolat Olaj, vászon, 60x80cm)

kép forrása: <https://buffaloantique.hu/product/ciganytelep/>

(letöltés dátuma: 2025.11.06.)

2.sz. ábra: Kooperatív szerepkörök eszközei

Fotó: Balló Adrienn

3.sz. Indukciós szövegek a csoporttagok számára

[KEMÉNY ISTVÁN: A magyarországi cigányság helyzete](#)

(részlet)

A telepről való elköltözés

A hagyományos telepről való elköltözésnek alapvetően két fajtáját különböztethetjük meg: **a hatósági átköltöztetést és a legalább részben saját erőre támaszkodó elköltözést.**

A hatósági átköltöztetésnek minden esetben jellemző vonása, hogy kényszerítő akció: nem a cigányok kezdeményezésére megy végbe: nem támaszkodik a cigány családokban és közösségekben meglévő erőforrásokra. Az átköltöztetés minden esetben új telepet hoz létre.

A létrejött új telepeket az alábbiakban az átköltöztetés fajtái szerint soroljuk típusokba:

a.) Az átköltöztetés első típusánál az addig hagyományos telepen lakó cigányokat **meglévő régi épületbe (majorba, cselédlakásba, üzemen kívül helyezett szeszfőzdébe stb.) költöztetik.** Az átköltöztetés előtt a régi épületet rendszerint valamennyire rendbe hozzák és lakrészekre osztják. Az ilyen átköltöztetés egyik jellemző példáját Molnár Gyula tanulmányából idéztük:

Egyik községünkben a cigányokat, akik azelőtt a község szélén laktak, a községtől három kilométerre fekvő uradalmi majorba telepítették. A majorban három épületben laktak cigányok. Ezek közül az az emeletes épület a legnagyobb, amelyben a felszabadulás előtt az uradalom jószágkormányzója és családja lakott. A négyzet alakú udvaron jobbra húzódik egy másik épület, amelyet istállóból alakítottak át. A négyzet harmadik oldalán, tehát az intézői lakással szemben, attól kb. 80 méter távolságra termelőszövetkezet birkaistállója helyezkedik el. Az istálló fele egyúttal az udvar kerítését alkotja. Az istálló túlsó oldalán a birkák számára karámot kerítettek el. Ezen túl fekszik az a régi családépület, amelyet szintén átalakítottak a cigányoknak. A drótkerítéssel körülvett udvar egyik felén a tanács közös árnyékszéket épített, másik felén pedig kutat ásatott. Az eredetileg 1 család lakóhelyéül szolgáló emeletes épületben most 6 cigány család lakik, az emeleten 3 helyiségben 2 család, a földszinten 6 helyiségben 4 család. Ezt csak úgy lehetett elérni, hogy az eredetileg nagyméretű helyiségekből kis szobákat választottak le. Az épület rossz állapotban van, a vakolat hullik, az ajtó- és ablakok mozognak, rosszul zárnak. Rendesen fűteni nem lehet, mert a kémények is rosszak, kijavításukat a lakók a tanácstól eddig hiába kérték. A közös helyiségekben és a lakásokban mindenütt nagy a piszok és az elhanyagoltság. A közös használatban álló helyiségeknek, elsősorban a lépcsőháznak és a WC-nek tisztántartásával senki sem törődik. WC-re felszerelt ajtók egyáltalán nem záródnak.

A régi istállóból 5 helyiséget alakítottak ki, ezekben összesen három család lakik. Ez az épület igen rossz állapotban van, az ajtók és az ablakok használhatatlanok. Az egyik lakásnak ablaka sincs, és csak az ajtón keresztül kap világosságot. A falakról hullik a vakolat, az egész épület gondozatlan, elhanyagolt. A padlózat földes, a falak 70-80 cm magasságban vizesek. Míg az intézői lakásról valóban el lehet mondani, hogy mint épület magasan a cigánytelep házainak színvonala felett áll, addig a régi istálló színvonalban nem különbözik egy cigánytelepi kunyhótól, és ma már eredeti rendeltetésének nem felelne meg.

A birka istálló mögötti épületben, ahol régen családlakások voltak, 3 lakást alakítottak ki. Az egyik szobából, konyhából, és kamrából, a másik kettő szobából és kamrából áll. Ezeket a lakásokat darabonként 5000 Ft-ért vásárolhatták meg a cigányok. Az átépítést, vagyis a lakások kialakítását ők maguk végezték.

Az egész telepen összesen 99 személy lakik, közülük 72 kiskorú, a zsúfoltság minden képzeletet felül múl. A hosszú idő óta összezsúfoltan lakó és a világtól gyakorlatilag elzárt emberek felfokozott idegállapotban élnek. Az élet minden természetes megnyilvánulása valamilyen sűrűlódás forrásává válik. A sűrűlódások pillanatokon belül hangos kiabálást, veszekedést eredményeznek. Klikkek keletkeznek, órák alatt felbomlanak, és újak alakulnak. A gyerekek játéka és szaladgálása szintén veszekedések forrása. Minden gyerekes ügyetlenség

vagy csínytevés heves indulatokat vált ki. A telepen állandó a lárma, mert a szűk udvaron, vagy valamelyik lakásban néhányan mindig kiabálva, ingerülten vitatkoznak.

A zsúfoltság nemcsak a lakók együttélését teszi elviselhetetlenné, hanem a telep rendkívüli elhanyagoltságának is oka. A közös használatban álló helyiségeket közösen kellene takarítaniuk, ebben azonban nem tudnak megegyezni. Így azután senki sem takarít, a piszok és a szemet mindent elborít.

A lakóknak az is kedvét szegi, hogy az emeletes házzal szemben fekvő birkaistállóban a termelőszövetkezet 300-400 birkát tart. Az istállóból átalakított lakóépület vége érintkezik a birkakarámmal. Az udvart és a karámot csak egy drótkerítés választja el, alatta átfolyik a trágyalé a cigányok udvarára. A szélső lakás és a birkaistálló közti távolság 10 méter. Az állatok közelsége miatt az egész telepen orrfacsaró bűz uralkodik, a birkák jellegzetes szaga behúzódik a lakásokba és mindent átítat. A legyek valóságos felhőkben lepik el az embereket, az élelmiszert. Semmit sem tudnak ellene tenni, mert a legyek a birkaistálló trágyadombján tenyésznek. A közös árnyékszék az emeletes épülettől 40 méterre fekszik. Állapota leírhatatlan. A kút vize vöröses, tele van mindenféle piszokkal, íze édes, ihatatlan. Fogyasztása hasmenést okoz. A teleptől nem messze a termelőszövetkezetnek jó kútja van, innen azonban nem hozhatnak vizet, mert a szövetkezet ezt megtiltotta. A villany nincs bevezetve, petróleummal, gyertyával világítanak.

Helyesen állapítja meg a szerző, hogy az átköltöztetésnek ebben a típusában „az emberek a nyomasztó körülmények hatására rákényszerültek a közösségi és belső normáik feladására, ennek következtében kedvezőtlen körülményeket tovább rontják, a továbbromló körülmények további romlást okoznak. Az átköltöztetés önmagát fenntartó és visszafordíthatatlan folyamatot eredményezett, amelynek irányítását vagy befolyásolása lehetetlen.”

Időgazda

b.) A hatósági átköltöztetés mások típusánál az átköltöztetett cigányoknak csupán helyet jelölnek ki, amelyen azután maguk építik meg kunyhóikat. Ennek jellemző példájául egyik, nagyvárosi cigánytelepünk leírását idézzük kivonatolva Havas Gábor tanulmányából:

„Ez a hely voltaképpen ipari melléktermékek temetője, vastagon borítva fekete salakkal. Eredetileg hagyományos erdei telepen élő román anyanyelvű cigányokat telepítettek ide. Az ipari környezet nyomasztó hatása különös erővel érintette az erdei élethez szokott cigányokat. Még ma is minduntalan előbukkan az öregek nosztalgiája a régi telep tiszta levegője után. „ide tettek minket, az Isten áldja meg. Kijött a bizottság, itt is gáz, ott is gáz, itt a fémgáz, ott a slumgáz. Az sokkal tisztább volt. A telep területe elég nagy volt ahhoz, hogy gyors növekedésnek induljon és gyűjtő teleppé váljék. A környezeti viszonyok kegyetlen szelekciót végeztek. A körülmények mágnesként vonzották a félig vagy egészen bűnöző cigányokat, akiknek csak a város közelsége volt fontos, igényeiket könnyen leszállították az adott lehetőségek szintjére. Később ugyan a hatóságok megtiltották új lakosok beköltözését, de ezt senki sem vette komolyan, és némi büntetéspénz befizetése ellenében mindenki jöhetett, aki akart. Az őslakosok közössége gyakorlatilag felbomlott. Bármilyen életformából érkezett valaki a telepre, mindenképpen deklasszáldott. A hagyományos román cigány telepen a családi élet ősi normák szerint rendeződik. A felbomlott telepen a család is teljesen felbomlott. A gyerekek hozzá vannak

ahhoz szokva, hogy egészen kicsi koruktól kezdve, magukról kell gondoskodniuk, ha enni akarnak. Gondoskodnak, ahogy tudnak. Konyhakerteket dézsmálnak, koldulnak; boltokban lopnak, elmennek szemetet hordani, stb. A család széthulló, rendezetlen életéből következik, hogy a férfi nő viszonylatok kibogozhatatlanok. Természetesnek veszik, ha a börtönbe került férfit nem várja meg az asszony, hanem összeáll valakivel. Sokszor nem lehet biztosan tudni, hogy melyik gyermek kitől van. Jellemző a prostitúció is. Idegen férfiaknak némi apróért a telepi gyerekek szervezik be a telepi nőket. Ezzel az életmóddal természetesen együtt jár az alkoholizmus. Ezt a cigány telepet városi nyomornegyed veszi körül. Az itt lakó családok élete nem sokban különbözik a telepi cigányok életétől. Ugyanúgy jellemző a lumpen, alkoholizáló, rendezetlen családi életű alacsony nivójú életforma. A kölcsönhatás a telepi és gyárvárosi negyed között igen nagy. Színterül szolgálnak a kölcsönhatáshoz a közösen látogatott kocsmák, az azonos munkahelyek és a gyermekek csavargásainak közös színhelyei. A telep legalapvetőbb közegészségügyi feltételeknek sem felel meg. Nincs semmifajta közmű, a régebben fűtött egyetlen kút használhatatlan. A telepiek az 1 km távolságban fekvő közkútra járnak vízért. A betegek és az öregek nem képesek ilyen távolságról cipekedni, és a telep melletti csatorna szennyezett vizét használják...A telep lakói teljes távlattalanság, beletörődés, fásultság jellemzi. Ritka az állandó munkaviszony, a folyamatos, rendszeres jövedelem. Csaknem teljes mértékben hiányzik a beosztás, a jövedelem tervszerű elköltsége. Ezért az életszínvonal még a jövedelem adta lehetőségeknél is alacsonyabb. A családi élet rendezetlen, a szexuális kapcsolatok többszörösen, az emberi kapcsolatokat érzelmi sivárság jellemzi. A gyerek és a szülő közti kötődés az átlagosnál lazább. Az alkoholizmus igen erős. A 14 éven felüliek igen nagy része büntetett előéletű. Előfordulnak különös kegyetlenséggel elkövetett bűntettek. Uralkodnak az antiszociális magatartások.”

Jegyző

c.) A hatósági átköltöztetés harmadik típusában a cigányokat e célra épített vagy régebben meglévő és üresen álló barakktelepre költöztetik.

Egyik vidéki városunk barakktelepének rövid ismertetését Solt Ottilia feljegyzéséből idézzük:

„A barakktelepen néhány éve kitermelte a létező szemét valamennyi fajtáját. Minden barakknak megvan a maga prostituáltja, aki a szomszédos családok házasságait tönkreteszi és nyakukra hozza a rendőrséget. Meg van a maga elme betege és bűnözője is. Az idekerülő családok férfi tagjai bicskázó és durva iszákossá válnak néhány hónap alatt. Az asszonyok türelmetlenek, verik, rángatják a gyermekeket. Azok közül, akik rendszeres munkát vállalnak sokszorosan nehezebb körülmények között viselik a nők szokásos terheit, azok, akik gyerekeikkel otthon maradnak, be vannak zárva ebbe az iszonyatos táborba... Dúl a gyűlölködés, a gyilkos indulatok, felnőttek, gyerekek, nők és férfiak egyaránt fizikai agresszióval élnek egymással szemben. Kés, téglá, balta és ököl egészíti ki a napi átlagban két rendőri feljelentést. Minden második cigány vagy most ült, vagy most jött a börtönből vagy most megy oda. ...A barakklakásokban elviselhetetlen az élet, mondhatnánk úgyis, hogy élhetetlenné válnak az

emberek Szerencsésebb társaikra irigyen, sértetten követelőznek, öngyilkossággal, családirtással fenyegetőzve szaladgálnak a tanácshoz, marakodnak, lesik, hogy kinek könnyebb valamivel az élet és, a „többletett” igyekeznek keserűvé tenni.

Egy másik vidéki barakktelep leírását Molnár Gyula tanulmányából idézzük. „A barakk lakóinak száma 9 felnőtt és 17 gyermek. Az épület fala kb. 6-8 cm vastag habszalakból készült elemekből áll. Belül a falakat furnérlemez borítja. A tető lapos, vékony lemezekből készül, alig szigetel. A padozat mindenütt beton. Kémények nincsenek, a füstcsöveket a tetőbe vágott nyílásokon vezetik ki szabadba. Fáskamrájuk nincs, tüzelőjüket egyébként is szűk lakásukban tartják. Az udvaron a tanács épített egy árnyékszéket, azt azonban a múltévben 'valaki feltüzete' –mondják szégyenkezve. Pillanatnyilag nincs árnyékszékük, az út másik oldalán elterülő szeméttelre járnak. Az udvaron a tanács kutat is ásott, de a kútból feljön a talajvíz. A KÖJÁL megállapította, hogy a víz fertőzött, és felhasználását megtiltotta. Az udvaron egy vízcsapot is találunk, a tanács azonban ezt is lezárta, mivel a csap vizét szintén fertőzöttnak találták. A telep mellett a Költségvetési Üzem a városi vízvezetékéből kapja vizet. Innen azonban a cigányok csak akkor tudnak vizet hozni, ha az üzemben olyan dolgozó tartózkodik, aki azt megengedi. A cigányok által főraktárosnak nevezett üzemvezető pl. nem engedi meg. Magam láttam, hogy a vízért küldött gyerek üres vödörrel jött vissza. Ilyenkor a kb. másfél kilométer távolságra lévő utcai vízcsapról hozzák a vizet. A villany a barakkokba be van ugyan vezetve, de az Elektromos Művek az áramot kikapcsolta. Az egész épületben ugyanis csak egyetlen villanyórát szereltek fel, a villanyszámlát tehát közösen kellett volna fizetniük. Az egy családra jutó hányadban nem tudtak megegyezni, ezért senki sem fizetett, és az áramszolgáltatást megszüntették. A lakások elhanyagoltak, piszkosak. Bútoruk alig van. A helyiségek kis mérete miatt a fekhelyek felállítása után alig maradt szabad terük egy két ócska szekrény, pár asztal és hokedli felállítására. Sperhardon főznek, ezzel fűtenek is. Télen azonban a helyiségek kifűthetetlenek, mivel vékony falak, a szigetelés nélküli tető, a rossz ablakok és ajtók következtében a meleg azonnal eltávozik. Egészségügyi állapotuk ennek megfelelően a lehető legrossz-szabb. A gyerekek egész télen betegek, részben a lakás, részben annak következtében, hogy egymást fertőzik. Ezen a télen két öthónapos csecsemő tüdőgyulladásban halt meg. Az ősz és a tél a felnőtteket is erősen megviseli, szinte valamennyien reumatikus fájdalmakról panaszkodnak. Az utca másik oldalán a barakképületekkel szemben lápos, mocsaras, vizenyős rét húzódik, amelyet most töltenek fel törmelékkel és szeméttel. A szeméttel a legszélső falaktól kb. 10 méter távolságra kezdődik. A szeméttelről átjövő patkányok szinte az egész barakképületet ellepik, ott szaladgálnak az udvaron éjszaka az alvó emberek ágaira másznak. Az egyik kisgyerek kezét a patkány olyan súlyosan megmarta, hogy orvoshoz kellett vinni. A patkányok ellen semmit sem tudnak tenni, mivel a szeméttelen szaporodnak. A felfedezett járatokat betömik ugyan üvegcsereppel, ez azonban mit sem ér. Mérget a gyerekek miatt nem mernek lerakni.”

Mindhárom említett típus közös jellemvonása, hogy az áttelepítés érvénytelenné tette a közösségi élet régi formáit, normáit, szokásrendjét. Ami ezek után létrejön, az a teljes bomlás állapota. A második és a harmadik típus még az első típusnál is kedvezőtlenebb, mert a felbomlás lumpen elemektől származó negatív mintákhoz kapcsolódik, és a cigányok a bűnözés útjára lépnek.

d.) Az említett három típusnál kedvezőbb az átköltöztetés negyedik típusa, amelynél a cigányokat „Cs” lakásokba költöztetik, de oly módon, hogy a „Cs” lakások sora a nem cigány településtől elkülönül, új telepet alkot. (Ezt a típust meg kell különböztetnünk az elköltözésnek attól a típusától, amelynél a cigányok „Cs” lakásba költöznek, de nem erőszakkal telepítik oda át őket, hanem csak lehetőséget nyitnak erre, és ők maguk, önként költöznek át.

A két típus nem mindig különül el élesen egymástól, mert a városrendezési tervek során a régi cigány telepek szanálása azzal kezdődik, hogy a jobb módú tehetősebb vagy nagyobb összeköttetéssel rendelkező cigányok önként átköltöznek az újonnan épített „Cs” lakásokba, majd megkezdődik a kötelező átköltöztetés. Ha mindenki „Cs” lakáshoz jut, akkor a kötelező egyben önkéntes is, hiszen a cigányok alig várják, hogy kijussanak a telepről. Ha nincs elég „Cs” lakás, de a szanálási tervet a városi tanács végre akarja hajtani, akkor következnek a valamilyen okból üresen álló barakkok, ahová a cigányokat rendszerint csak rendőri segédlettel lehet átköltöztetni. A szanálási akciók a különböző városokban különbözőképpen mennek végbe. Egyes helyeken a „Cs” ház a cigányok tulajdonába megy át; ennek érdekében bizonyos előlegként szolgáló készpénz lefizetésére kötelezik őket, s a további részleteket keresetükből vonják le. Más helyeken a „cs” lakások az Ingatlankezelő Vállalat tulajdonába kerülnek, ez utóbbi igyekszik a házakat az OTP-nek átadni. Az OTP viszont arra törekszik, hogy a házakat eladja a cigányoknak. Legtöbb városunkban egymás mellett állnak cigány tulajdonban és tanácsi tulajdonban lévő házak, anélkül, hogy a cigányoknak világos képük lenne a jogi helyzetről.)

A „cs” lakások elvileg megadják a lehetőséget elfogadható színvonalú életforma kialakításához. A régi épületbe, barakkokba való költöztetésnél a hatóság nem gondoskodik arról, hogy a cigányok elfogadható kúttal és villannyal ellátott, a kulturált élet alapjait biztosító épületekbe költözzenek. Ezekben a típusokban tehát nem teremtik meg a cigányság felemelkedésének anyagi alapjait. Még kevésbé beszélhetünk erről azoknál az átköltöztetéseknél, amikor egyszerűen új helyet jelölnek ki a cigányoknak.

A közösségi élet felbomlásának kedvezőtlen hatása azonban itt is érvényesül. Az erőszakos hatósági beavatkozás csökkenti a telep ellenálló képességét a felhígulással szemben. Máshonnan származó cigányok beáramlásával a telep rendszerint heterogénebbé válik. Mégpedig többnyire negatív irányban. A telepek feltöltődnek lumpen elemekkel. Mindez deklaszált lumpen életforma tipikussá válását segíti elő.

A hatósági átköltöztetések tehát általában abban az irányban hatnak, hogy felbomlasztják a hagyományos normák és formák kötőerejét, és végső soron akadályozzák a cigányság közeledését a nem cigány lakosság életformájához. Másik veszélye az így kialakított új telepeknek, hogy erős elszigeteltségük miatt színes gettó kialakulásával fenyegetnek. A cigányság minden erejével asszimilálódásra törekszik, de ha e törekvések útját akadályok torlaszolják el, és a beolvadni akaró cigányokat mesterséges eszközök szigetelik el, akkor erősödik a színes kisebbség alakulás tendenciája.

Említettük, hogy a „Cs” lakások elvileg megadják a lehetőséget a réginél magasabb színvonalú életforma kialakításához. Ez az elvi lehetőség a gyakorlati megvalósítás során gyakran elsikkad. A „cs” lakások építésekor sokszor nem gondoskodnak megfelelő távolságban elhelyezkedő kútról. Előfordul, hogy a vizet több száz v. 1 km távolságból kell hozni. A „cs” lakások települési elszigeteltsége azt eredményezi, hogy az iskola a cigánylakásoktól igen nagy távolságban van, megközelítése igen nehéz. A házak alapozása nagyon sokszor nem megfelelő, szigetelésük kifogásolható, a falazás nem felel meg az előírásoknak, az ajtók ablakok, már átvételkor sem záródnak rendesen. A lakások építését állami vállalat rendszerint nem vállalja, a szövetkezetek és a kisiparosok pedig igen gyakran nem teljesítik az előírásokat. Idézünk Berkovits Györgynek a Valóságban megjelent cikkéből.

„A cigánytelep lakói örültek, hogy rendes, új házakban élhetnek ezentúl, havi néhány száz forintos részletfizetés ellenében. Ezenkívül csak annyit tudtak: ki az a kis iparos, aki lakásaikat építi. A hatóságok nem tartották elég éretteknek a cigányokat arra, hogy kölcsönt leszámolják a kezükbe. A vállalkozó szellemű kisiparosban megbíztak annyira, hogy benyújtott számláira, az OTP-be, bediktálta, hogy éppen kinek a házához vásárolta a számlán feltüntetett építőanyagokat, hogy kinek a házán dolgozta le a kimutatásban szereplő munkaórákat. Megkapta a pénzt, annak kölcsönszámlájáról, akinek - bemondása szerint - anyagot szállított, vagy akinél - állítása szerint - dolgozott. Pontosan tudta, milyen gyorsan fogy a 25 építkező család kölcsöne. Csak a 25 családnak nem volt erről fogalma. De arról sem, hogy mennyi és milyen anyagot kapnak pénzükért, hogy hány munkaórát számol el a kisiparos terhükre. Azt sem tudták, mikorra kell elkészülnie a lakásoknak. Az építetők és a kivitelező nem kötöttek szerződést. Ezért a mester mondhatott, amit akart, senki sem ellenőrizhette állításainak igazát... Pontos határidőket sohasem tűztek ki írásban, legfeljebb szóban emlegettek dátumokat. Eltelt két év, és még mindig csak a dátumok emlegetésénél tartottak... Végül kitűzték az építkezés befejezésének határidejét 1969. április 30-ra. A házak ezután sem készültek el, de az építetők számlájáról elfogyott a pénz. Ekkor a kisiparos visszaadta iparengedélyét... A szakértő bizottság tagjai legnagyobb építéstudományi intézetünk mérnökei voltak... jelentették, hogy ezeknek a „cs” házaknak az alapját kézzel is ki lehet bontani, szigetelésük a magas talajvíznek kitűnő felszívódási lehetőséget biztosít, padló helyett csak a földet döngölték simára, a padlásra nem lehet felmenni, mert leszakad, a hőszigetelés olyan minimális, hogy fűteni sem érdemes. Az analfabéta cigányok nem mentek perre, nem ismerik jogaikat. S nem tudják, milyen egy jó ház. A mérnökök kábán álltak, tízezreket érő műszereik mellett, arcuk égett a felháborodástól, azon csodálkoztak, hogy ilyen szemérmetlen és nyilvánvaló hibák ellenére mindenki ölbetett kézzel ül... Nem akarták elhinni, hogy a tanács kiadta a lakhatási engedélyeket.”

4. sz. melléklet

Szakértői mozaik módszer leírása:

Kiscsoportos tanulásszervezési módszer, amely a rendelkezésre álló források csoportok közötti felosztásán és feldolgozásán alapul.

A szakértői mozaik lépései (Arató és Varga, 2006. 131-135. o.):

1. Szakértői csoportok felállítása. (Lehet véletlenszerű vagy tudatosan kialakított.)
2. Csoportonként különböző feldolgozásra váró anyagok közrebocsátása. (indukciós szövegek)
3. Egyéni olvasás és értelmezés, illetve jegyzet készítése.
4. Közös értelmezés a szakértői csoportokban.
5. Közös jegyzet készítése.
6. Egyéni jegyzet készítése a szakértői csoportokban ülő társak ötletei, útmutatásai alapján. Felkészülés egy másik csoportba való áttéréshez.
7. Újabb csoportrendeződés.
8. Az eredeti szakértői csoportok által készített jegyzetek (plakátok stb.) mindegyike egy-egy asztalhoz kerül, és a készítésében részt vett csoporttag referál a többieknek a jegyzet alapján. Az eredeti szakértői csoportok által készített jegyzeteket aztán továbbadják a csoportok egy másik csoportosulásnak, és az eljárás megismétlődik.
9. A csoporttagok lehetőséget kapnak, hogy az eredeti szakértői csoportok által készített jegyzeteket kiegészítsék, vagy saját jegyzetet készítsenek.

forrás: https://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/egyiptom_programcsomag/4_szakrti_mozaik.html

(letöltés dátuma: 2025. 11.11.)

Füllesztős

FÜLLENTŐS: 2 igaz 1 hamis állítás

1. állítás:

2. állítás:

3. állítás:

A "Füllesztős" módszer egy kooperatív tanulási technika, melynek lényege, hogy minden csoport három állítást fogalmaz meg egy adott témáról: kettő igazat és egy hamisat. A csoportok ezeket az állításokat felolvassák egymásnak, a többiek pedig megpróbálják azonosítani a hamis kijelentést.

A módszer lépései

Feltételek megadása: Minden csoport írjon az adott témához 2 igaz és 1 hamis állítást.

Felolvasás: A csoportok felváltva felolvassák az állításokat.

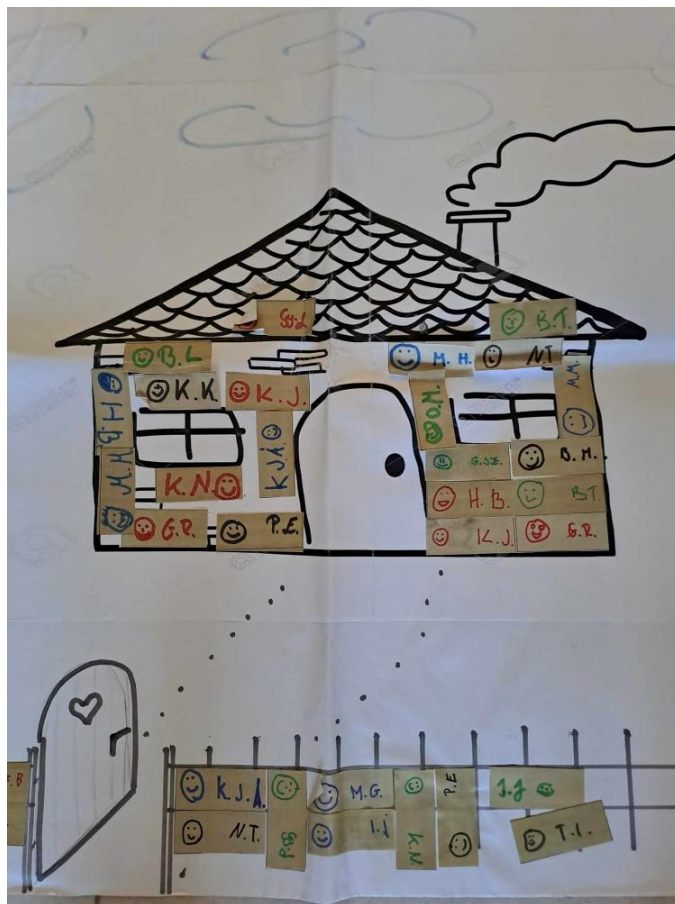
Azonosítás: A többi csoport vagy diák megállapodik, hogy melyik állítás a hamis.

Válaszadás: A csoport kijelölt tagja (pl. időgazda) jelzi a hamis válasz számát számkártya felmutatásával vagy az ujjával.

6.sz. melléklet

Értékelés – vályogház építése

A ház képét felragasztjuk a táblára. Minden tanuló kap egy kis „vályogtégla” méretű papírdarabot, amire a kooperatív szerepkörének megfelelő színnel felírja a monogramját és rajzol az órai hangulatának megfelelő smileyt. Ezek után minden diák kimegy a ház rajzához és elhelyezi kis táblagyurmával a „téggláját” annak alapján, hogy mennyire tudta tanórán elsajátítani a tananyagot. Ha mindent megtanult már a tanórán, akkor a házikó részre, ha még van mit tanulnia otthon a tananyag elsajátításához, akkor a kerítésre ragasztja a téggláját.

Fotó: Balló Adrienn

Cserti Csapó Tibor

Feladatbank a 7-8. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz

Bevezetés

A feladatbank célja, hogy gyakorlati, a tanórákon feldolgozható feladatokat nyújtson a cigány népismeret tanító pedagógusok számára. Bár az anyag feladatait úgy alakítottuk ki, hogy a hetedik-nyolcadik évfolyamra járó iskolás korosztálynak szól, természetesen az anyagok használhatók az alsóbb, vagy felsőbb évfolyamokon is a tanulócsoport képességeihez, a tananyagban való előrehaladásához igazítva, illetve alkalmazhatók az egyéni differenciálás eszközeként is. Ugyanígy a kötetben a más évfolyamoknak címzett feladatgyűjtemények anyaga is bevonható a hetedikes-nyolcadikos korosztály népismeret óráin.

A feladatok a Kerettanterv és a Cigány nemzetiségi oktatás irányelve szerinti, az egyes évfolyamok tantervéhez illeszkedő, a tananyag feldolgozását, a tanóra színesebbé, diákközpontúbbá tételét elősegítő, a tanulói motivációt erősíteni szándékozó anyagok.

Ezek kidolgozása során törekedtünk arra, hogy hagyományos, papír alapon kinyomtatható és kézbe adható, illetve a korszerű IKT tartalmaknak is megfelelő feladatok kerüljenek a válogatásba.

A feladatok arra is alkalmasak, hogy a tantárgyak közötti koncentrációt megvalósítsák, hiszen a cigány népismeret témakörei szorosan kapcsolódnak a történelem, földrajz, ének-zene, vizuális kultúra, magyar irodalom tananyagához is. Ennek különösen azokban az intézményekben lehet jelentősége, ahogy a cigány népismeretet integráltan oktatják.

A Cigány nemzetiségi oktatás irányelve

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_neveles_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

Ezek az évfolyamok az előző szakaszokhoz kapcsolódva – a változó és egyre összetettebb tudástartalmakkal összefüggésben – a már megalapozott kompetenciák fejlesztése, megerősítése, bővítése, finomítása, hatékonyságának, variabilitásának növelése a feladat.

A tantárgy fejleszti a véleményalkotások minőségét, a problémamegoldó gondolkodást. Segíti térben és időben a tájékozódási készséget. Erősíti a hovatartozás felismerését, az önazonosság vállalását.

A kerettantervben meghatározott témakörök közül a lakhatás, lakóhely tematikájába illő feladatokat mutatjuk be a feladatgyűjtemény jelen egységében, az alábbi témákhoz, célkitűzésekhez, tanulási eredményekhez és a kapcsolódó fogalmakhoz, fejlesztési területekhez illeszkedően.

További feladatok, megoldásokkal elérhetők: Cserti Csapó Tibor: Szociológiai, szociális tényezők a cigány népesség vizsgálatában. Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. Feladatsorok. <https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Romologia/26Forray/26Forray.html/index.html?mode=test&id=9>

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
Nemzetiségek – különös tekintettel a cigányságra - földrajzi elhelyezkedése, számossága, kultúrája, élete ma Európában, Magyarországon. Együttélés az anyaországbeliekkel. Az egymás mellett élés mintái, modelljei. Ennek elemzése az adott településen. A szabadidő eltöltésének módjai. Egészséges életmód (étkezés, mozgás, sportolás). Egyéni és közösségi (családi) értékrendek összehasonlítása. Továbbtanulási tervek. Jövőkép. Önálló gyűjtő- és kutatómunkával szerzett ismeretekből prezentáció készítése. A mindennapi együttműködés és felelősségvállalás mélyítése, illetve tudatosítása a tanulóknál (család, iskola, baráti kör szintjén).	

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmény	A tanuló: – képes tájékozódni a cigányság vándorlását bemutató térképen – képes tájékozódni időben – megismeri és megérti a letelepedés/letelepítés folyamatát, okait, következményeit – megismeri az európai cigányság nagyobb csoportjait, jellemzőit	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
A régi cigányházak jellemzői (építészeti anyag, alaprajz, berendezés). Szimbólumok. Szülő, tartózkodási, lakóhely azonossága vagy különbözősége, ennek okai. A cigány népvándorlás feltételezhető okai. Az útvonalak nyomon követése. Élet a vándorlás idején idegen országokban. A vándorlók és a többségi közösségek kapcsolata, menlevelek, vándorjelek. A vándorlás tárgyi emlékei, a mindennapi élethez használt eszközök. A vándorlás alatt folytatott gazdasági tevékenységek. Tájékozódás Eurázsia térképén. Telepítő tényezők. Cigányok Európában. Számosságuk. Kronológiai adatok rendezése: – a cigányok Európába érkezésük előtt – a cigányok megjelenése Európa országaiban, különös tekintettel a Balkán-félszigetre.	

Összefüggések keresése a cigányok történelme, földrajzi elhelyezkedése, nyelve között.

A kognitív gondolkodás fejlesztése.

Annak segítése, hogy fogalmazódjanak meg kérdések a tanulóknál, érezzék késztetést a válaszkeresésre: miért vannak gazdag és szegény országok, települések, családok, egyének?

Fogalmak	telepítő tényező, térképhasználat, vándorjel, menlevél, gondolkodási művele.
Javasolt tevékenységek	Adott település térképének elkészítése vázlatos bemutatással (a cigányok és más nemzetiségek által tömbszerűen lakott részek kiemelésével - meghatározott korszakban). Vándorlási térkép készítése, időszalag készítése, prezentáció készítése.

Témakör	Múlt és jelen	Órakeret 15 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – képes tájékozódni a történelmi időben – Ismeri és értelmezni tudja a múlt és a jelen cigányságot érintő folyamatait – megismeri az önkormányzatiság fogalmát, működését	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok
A cigány történelem sajátosságai. Cigányok – a három részre szakadt országban – a felvilágosodás korában – a polgári Magyarországon. Törvényi szabályozás, rendelet a letelepítésről.

1.

Alkossunk három csapatot!

Az első csapat olvassa el az első forrást! Utána számoljátok be az olvasottakról a többieknek! Foglaljátok össze a lényegét!

Szemponatok:

Mely korban járunk?

Mennyi és milyen forrás segít megismerni a régmúlt idők letelepülési viszonyait?

Milyen életmód jellemzi ezekben a korai századokban a cigányokat?

Mik a vándorló életmód sajátosságai?

Hogyan történt ez?

A történeti múlt

A hazai cigányság történetének kezdeti időszakáról, a középkorból szórványos forrásaink vannak. Azt tudjuk, hogy Nyugat-Európa a kezdeti kíváncsi fogadókészség után elzárkózott előlük, így a délről, délkeletről jövő vándorló csapatok megrekedtek, feltorlódtak a határos területeken. Látjuk, ahogy a többségében falusias, részben hadviselő társadalom települési egységei között jelennek meg a mozgó kis cigánycsoportok, felkínálva a maguk fémműves, szórakoztató, kereskedelmi és egyéb alkalmi kisegítő szolgáltatásait. Azt nem tudjuk, milyen volt pontosan az a vándorló életmód, amiben ők éltek, de azt tudjuk, hogy a vándorlás nem jelent céltalan kóborlást. A vándorló életnek is megvan a maga szabályozottsága, melyet alapjaiban a megélhetés és a letelepült társadalommal való egyéb kapcsolat határoz meg (ezen belül kialakulhatnak parancsoló szokások, közösségi hagyományok a vándorlás, a mozgás rendjéről). Bizonyos tervszerűséget már az is megkíván, hogy egyes csoportok ne zavarják meg más csoportok tevékenységét, mozgásukat összehangolják. Más az a mozgás, amikor egy megszokott területről kényszer miatt kell távozni, új életterületet keresve behatolni félig ismert vagy ismeretlen vidékre, kipuhatolni a hely viszonyait, szokásait, új kapcsolatokat keresni, kiépíteni, kiismerni a vidéket, napi vagy hosszabb időzésre alkalmas táborhelyeket felkutatni.

... (forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_le_nni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A második csapat olvassa el a második forrást! Utána számoljatok be az olvasottakról a többieknek! Foglaljátok össze a lényegét!

Szemponatok:

Milyen lakóhelyekről számolnak be a források?

Vannak-e nyomai állandó megtelepedésnek?

Mikor történt a letelepedés?

Miért maradhatott fenn a vándor életforma?

Sátrakról, kunyhókról olvashatunk. Kunyhót biztos, hogy nem egy éjszakai, hanem huzamosabb tartózkodásra építenek fel. (Kunyhó és sátor még a letelepedettség korában is megjelenik együtt, egy telepen - ahogyan a magyar őstörténet rekonstruálásakor is találunk erre példát.) Feltételezhető, hogy az ilyen időszakai telepekről járták be a környék településeit, felajánlva szolgáltatásaikat. Az a változat is valószínű, amelyben tavasztól ősziig mozognak, és télre építenek jobban védő szálláshelyet.

Nagyobb, állandó telepek (a forrásokban „cigányvárosok”) is kialakultak már a korai időkben hadi központok mellett. Ez nem biztos, hogy azt jelenti, hogy nagyszámú megtelepült család élt volna ott, inkább úgy érthető, hogy az állandó, nyilvános szükségletet folyamatosan elégítették ki egyediségükben változó cigánycsoportok. Az kérdéses, hogy mennyiben van folytonosság e nagyobb hadi telepek és a később ott élők között.

A megtelepedés korai időszaka bizonytalan. Nem tudjuk, hogy egy nagyobb közös területen mozgó cigánycsoportok hogyan tartottak kapcsolatot, hogyan egyeztették tevékenységüket, mozgásukat, milyen közösségi tudat tartotta össze őket. Kik voltak az első kiválók, megtelepedők. Van erre egy romantikus válasz: az elűzöttek, a közösségből valamilyen bűn miatt kutasítottak telepedtek meg a magyarság mellett. Biztos, hogy történt ilyen eset is, de valószínűbb, hogy nem száműzöttek, hanem inkább tehetséges, vállalkozó hajlamú, jó kapcsolatteremtési képességű emberek voltak az első kiválók családjaikkal, és talán inkább néhány összetartozó család, mint egy. A paraszti közösségeknek szükségük volt a jókezü, kis javításokat is elvégző fémművesekre, az első megtelepülők minden bizonnyal a kovácsmunkához, fémmegmunkáláshoz értők lehettek. Sajátosságuk a kicsiny mobil műhely, amivel olyan munkákat is el tudtak vállalni, amelyeket a falusi kovács nem.

... (forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_le_nni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A harmadik csapat olvassa el a harmadik forrást! Utána számoljatok be az olvasottakról a többieknek! Foglaljátok össze a lényegét!

Szemponatok:

A szöveg szerint hogyan tagolódott a korabeli cigányság?

Milyen társadalmi csoportokról olvashattunk?

Mivel foglalkoztak a városi környezetben élők?

Hogyan alakult a cigányság lélekszáma?

Nem ismerjük a korabeli cigányság tagolódását. Látjuk, hogy nagyobb, városias településeken cigány emberek meglehetősen lenézett munkákat is végeztek (ezeket a munkákat a magyar lakosság inkább nem vállalta: pócegödör-, ároktisztítás, sintérkedés, hóhéri segédmunka). Ezek a csoportok a városfalon kívül telepedtek meg. De hogy milyen kapcsolatban voltak - vagy mennyiben voltak azonosak - a fémmegmunkáló, majd a kialakuló zenész- vagy a szórványosan már korán feltűnő famegmunkáló csoportokkal, az nem tisztázott.

Az bizonyos, hogy a korai időkben, tehát a 16-17. században elindult egy lassú, szerves letelepülési folyamat. Előbb a falvak szélén, városfalak mellett látni kisebb-nagyobb megtelepült egységeket, majd elvértve már a településeken belülre is kerülnek egyes családok, kisebb csoportok.

Ugyanakkor minden bizonnyal maradtak félig vagy alig megtelepült mozgó csoportok is, akiknek a számát folyamatosan növelték a határokon túlról beszivárgó újabb cigánycsapatok.

... (forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

2.

Válasszatok egy-egy kapcsolódó képet a saját szövegrészetekhez!

(A képek forrása: Bencsik Gábor (2011): A cigányok képe - A magyarországi cigányság történeti ikonográfiája a 20. század előtt. <https://pea.lib.pte.hu/items/c437798c-e115-4cb4-9ebd-d42e21529bb2>)

	
Vándorló cigányok a 17. században	Csicsva vára előtt ábrázolt cigány kovács és családja a XVII. század végén
	
Tenyérből jósoló cigány asszony a XVII. század végén	Erdélyi üstfoldozó cigány a XVII. század végén

	
Erdélyi cigány vajda a XVII. század végén	„vándorcigány” a XVII. század végén
	
Erdélyi cigány asszony a XVII. század végén	Cigányok Győr 1789-ben készült kéziratós térképén (részlet), Újkori Gyűjtemény, Xántus János Múzeum
	
Tamási vára előterében cigányasszony tenyérből jósol egy feltehetően magyar társaság hölgytagjának, Nypoort-féle sorozat	kanalas cigány, Ifjabb Neuhauser Ferenc színezett rézmetszete, Nagyszeben, 1807 körül

3.

Olvassátok el a szöveget, amely a 18. század felvilágosult abszolutista cigánypolitikát mutatja be! Majd válaszoljatok a kérdésekre!

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A 18. századi államhatalom központosító és rendcsináló törekvése a cigányok teljes beolvasztását tűzte ki célul. Deklarált ideológiája az volt, hogy az a mód, ahogyan a cigányok élnek, nemcsak a környezetüknek, hanem nekik maguknak sem jó, ezért -ha kell, erőszakkal - rá kell vezetni őket a helyes útra. Mögöttes szándék is kiolvasható a szövegekből: távoltartani a cigányokat a németajkú örökös tartományoktól, valamint a katolikus vallást erősíteni a cigányság térítésével (a felekezet létszámának növelése, a klérus külön javadalmazása).

Mely korban járunk?

Mely Habsburg uralkodókról szól a szöveg?

Ez a négy évtizedes időszak, mely némi - bocsánatos - aktualizálással felfogható elnyújtott letelepítési, telepfelszámolási akcióként, vagy ilyen akciók sorozataként is, nagyon hasonló kérdéseket vet fel, mint későbbi utódai:

Egységes népességgént kezeli a cigányságot. A korabeli cigány népesség belsőleg tagolt volt, eltérő időben, eltérő irányból érkeztek különböző csoportjaik, és eltérő volt az a mód is, ahogyan bekapcsolódtak a helyi munkamegosztásba a letelepedettség, a félig - időszakosan - mozgó életforma, és a még helyét kereső vándor életmód sokféle változatát mutatva. Hasonlóan nem vették, nem veszik figyelembe a későbbi, 20. századi akciók sem a cigányság tagozódását, történelmi csoportjait, az együtt élők belső hierarchiáját.

Mi a hibája a fenti elvnek?

Szétszórta, a magyar lakosság közé épüljenek a cigány házak, amennyiben lehetséges. Szinte szóról szóra ismétlődik a jozefiánus irányelv a párthatározati, majd projekttematikai szövegekben. Az „amennyiben lehetséges” megengedés kaput tár az elkülönültség fenntartása előtt. A 18. században is egységes területeket jelöltek ki a „neohungaricu-sok” számára, kivéve, amikor elhagyott jobbágyportára költöztettek egy-egy családot. A 20. században is egy bokorban jelölik/osztják ki az újjépítésű cigány házak helyét.

Nézz utána, mit jelentenek a következő kifejezések a szövegben!

Jozefiánus:

Neohungaricus:

Mi volt a letelepítés alapelve?

Miért nem valósult meg ebben a formában?

Nagyobb területi egységet (megyét) nézve elszórta jöjjenek-e létre az új telepek, vagy egy helyre vonják össze a terület cigány csoportjait. A 18. században több helyen felmerült az elképzelés, hogy a cigányságot úgysem lehet megrendszabályozni, a társadalomba illeszteni, egyszerűbb lenne összevonni őket, és hagyni, hogy ott - a társadalmon kívül - éljenek egymás között kedvük szerint. A 20. század rasszistáitól hallhattunk hasonló elképzeléseket, például a szögesdróttal körülrített Hortobágyról, de még a legutóbbi években is született tudományosnak szánt javaslat nagyobb elnéptelenedő tájegység cigányokkal történő betelepítéséről.

Milyen ellentétes elképzelések jelennek meg a szövegben a 18. századi letelepítéssel kapcsolatban?

Telepítés és asszimiláció együtt jár. A 18. századi le- vagy áttelepítési intézkedések végrehajtása részben azért húzódott el annyira, mert a cigányok irtózáttal menekültek a velük szembeni egyéb intézkedések elől (gyermek elvétele, nyelv- és viselettiltás, lóelkobzás, helyhez kötés). A 20. században már nincs szükség ilyen durva eszközökre, hiszen a cigányság hagyományainak jó részét már feladta, de nincs olyan telepítési program - beleértve a mai projekteket is -, amelyben valamilyen módon ne akarnák a cigányokat a helyesnek vélt életvitelre megtanítani (idő-, tevékenység- és pénzbeosztás, családtervezés, gyermeknevelés, higiénés szokások, ételkészítési szokások).

Mi akadályozta a szöveg szerint a 18. században a letelepítés végrehajtását?

4.

Alkossatok két csoportot! Az egyik csoport gyűjtsön érveket, milyen hasznokkal járt a korban a cigányok letelepítése! A második csoport gyűjtsön ellenérveket, miért volt káros a 18. századi letelepítési kísérlet! Vitassátok meg érveiteket!

Hogyan kapcsolódik az első kép a szöveghez?

Mely jelenséget akarta ellehetetleníteni rendeleti úton a Habsburg kormányzat? Válaszolj a második kép segítségével!

Bikkessy-Heinbucher József: *Bujdokló Tzigányfamilia.*
A Magyar és Horváth Országi Leg
nevezetesebb
Nemzeti Öltözetek Hazai Gyűjteménye.
Béts, 1816.

Utazó cigány csoport. Vasárnapi Újság, 1862.

5.

Olvassátok el a szöveget, amely a 18. század felvilágosult abszolutista cigánypolitikáját mutatja be! Majd válaszoljatok a kérdésekre!

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A 18. században alakul ki a cigányság településszerkezetének a legutóbbi időkig fennmaradó váza. Uradalmi intézők, falvak, városok előljárói jelöltek ki területeket a letelepíteni szándékozott csoportok számára. Ez sokszor nem letelepítést, hanem áttelepítést jelent, a meglevő állandó vagy átmeneti sátras, kunyhós telepnek a kijelölt helyre költöztetését. A kijelölt területek olyan helyre esnek, amelyeket eddig másként (művelésre, építkezésre) nem hasznosítottak, mert nem hasznosíthatók. Falusi alvégeken, alsóvárosok szélén, uradalmi majorszéleken alakulnak ki a néhány családos telepek. Találkozunk olyan utólagos magyarázattal, hogy azért kerültek a települések szélére a cigányok házai, mert a kovácsmesterség tűzveszélyes foglalkozás volt. De azok is oda kerültek, akik nem kovácskodtak. A megépülő házak az uralkodói javaslat szerint felhúzott falúak és kéményesek legyenek, az építkezésekben az uradalmak, a települési előljárók segítségére számít. Helytörténeti feldolgozások híján - már amennyit a korabeli források egyáltalán feljegyzésre méltónak vagy szükségesnek találtak ezekről az eseményekről - nem tudjuk, hogyan is történtek ezek az építkezések. Az eredményről valamivel többet tudunk.

Mi okozta a szegregált letelepedést?

Részben a korabeli, részben a későbbi tudósítások alapján visszamenőlegesen gondolhatjuk, hogy ... kevésbé vették komolyan az építkezés minőségét, mint a falusi, városi utcába illeszkedő házaknál. A leírásokban szereplő „nyomorúságos viskók” valószínűleg - helyi változatossággal - átmenetet képeznek a régebbi kunyhók és a helyben szokásos magyar szegény házak között. A mozgó csoportoknak is volt szilárd hajlékot építő hagyományuk, technikájuk, amely elég rugalmas volt ahhoz, hogy a helyben található építőanyagokat hasznosítsa.

Kis telepekre gondolhatunk ekkor, hiszen az együtt mozgó csoportok sem voltak létszámúak, annyi összetartozó család élt együtt, amennyinek egy adott terület egy időben megélhetést adott - bár elképzelhető, hogy az időszakos megszálláskor, télre több csoport összehúzódott. Emellett maga a letelepítés, helykijelölés is módosult helyenként és koronként: volt, ahol inkább szétszórtan, egy, két, három családot telepítettek meg, és volt, ahol egy helyre több csoportot igyekeztek elhelyezni - csak feltételezhetjük, hogy ez utóbbiak kevésbé stabil képződmények voltak.

A cigányság településeinek mely típusai léteztek a korban?

A kijelölt hely lehatároltsága előrevetíti a telepek későbbi alapvető sajátosságát, a zsúfoltságot: ami a kezdeti időben vélhetően elégségesnek látszott néhány család számára, az - nem számolván a későbbi népességnövekedéssel - idővel alig élhető viszonyokat eredményezett. Hajlamosak vagyunk a történeti eredményből magyarázni az eseményt: azt gondoljuk, hogy a cigány emberek valami belső tulajdonságuk szerint szeretnek egymás közvetlen testi közelében élni, és hogy ez a közösségi életük hagyományos szerveződéséhez tartozik. Az meglehet, hogy amióta ismerjük,

összezártan, összebújó védekezésben látjuk őket, de azt is észre kell vennünk, hogy amint módjuk nyílik rá, szabadon, örömmel használják a nagyobb tereket, és a nagyobb térben a régihez hasonló hatékonysággal alakítják ki közösségi szervezetüket.

A telep helyének kijelölése egyéb következményekkel is jár. Az egyik a természeti adottságokból következik: a kijelölt területet gyakran azért nem használták addig építkezésre, művelésre, mivel vízenyős, belvizes, árvízveszélyes. A másik következmény az elhelyezkedésből, a településhez képesti térbeli viszonyából adódik. A falu alvége, a város széle, a település kommunális kiszolgálásának szinterei: vályogvető, téglavető gödör, döngút, szemétkerakó, vesztőhely, később temető. Ebbe a környezetbe települ be a cigány közösség, életük távol esik a település központi életétől; a térbeli viszonyban, valamint a lakóhelyek rangkülönbségében kifejeződik a társadalmi távolság.

Milyen problémákat vetett fel a telepek helyének kijelölése?

A megtelepülés valószínűleg korántsem lett teljes. Tudjuk, hogy voltak magukat kivonni próbáló, üldözött csapatok, de a hegyek, erdők, barlangok nem adtak védeltséget, mert megélhetésükhöz lakott helyeken kellett mozogniuk. A betelepülés is gyakran feszültséggel járt, olvasunk elűzött, „megszökött” cigányokról, lerombolt házakról, felégetett kunyhókról - mert a többségi közösség ellenállása nemcsak a házsorba telepítettekkel, de a településszéli telepekkel szemben is megjelenhetett.

Mi akadályozta a cigányság teljeskörű letelepítését?

6.

Olvassátok el a szöveget, amely a 19. század letelepülési viszonyait mutatja be! Majd válaszoljatok a kérdésekre!

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A 19. század végétől ismét újabb mozgó csoportok jelentek meg a keleti-délkeleti határokon túlról. Folyamatos, igaz, egyre csökkenő beszivárgásuk egészen az első világháború idejéig tartott. A jövevények a már kialakult szerkezetben, és a lassan megnyugvó együttélésben nehezen találtak helyet.

Hogy hívták a Román királyság megalapítása előtt a Magyar királyságtól keletre, délkeletre elterülő fejedelemségeket? Keresd meg a fenti térkép vázlaton!

Nézz utána, mikor alakult meg a Román királyság! Mikor történt meg a fenti területeken a „rabszolgafelszabadítás”?
Válaszolj, hogyan kapcsolódik ez a szöveghez?

Egy részük famegmunkálásra - kitermelésre, feldolgozásra, használati tárgyak készítésére és házaló eladására, élelemért cserélésére - szakosodott. Őket szívesen szegődtették uradalmak: urasági, olykor közbirtokossági erdők szélén épültek fel a kis, néhány családos földkunyhós telepek. Itt megintcsak - mint a sármunkásoknál - összekapcsolódott munka, lakóhely, nyersanyaglelőhely. A lakott helyektől távoli telepek lakói termékeikkel bejárták a környék településeit. Maguk a telepek a munkalehetőség után költöztek, volt, hogy évekig egy helyben maradtak. Az életmód tartósította a mindenütt megtalálható anyagot felhasználó, mozgékonyt, egyszerű építkezési technikát. A megélhetési lehetőség változott, a famunkák háttérbe szorultak alkalmi erdészeti és mezőgazdasági munkáknak adva át a helyet, de az erdőszéli telepek maradtak, legfeljebb idővel közelebb költöztek a településhez: a *beások* jellegzetes földkunyhóit még néhány évtizede is megtalálhattuk a Dél-Dunántúlon.

Vizsgáld meg a következő térképet! Kiknek a területi elhelyezkedését ábrázolja a térkép?

A szöveg alapján jellemezd, miből és hogyan éltek!

Román anyanyelvű romák aránya az 1893-as vizsgálat szerint (minél sötétebb árnyalat, annál nagyobb arányban)

Román anyanyelvű romák aránya az 1893-as vizsgálat szerint

Másik nagy csoportjuk, akiket ma *oláh cigányoknak* neveznénk, legalábbis kezdetben, nehezebb helyzetben volt. Fémművesek (kovácsok, fém tárgyak készítői, javítói) már bőségesen voltak a letelepült cigány népességben. Hogy itt mennyi szabad lehetőség volt még, azt nehéz

megállapítani, de az bizonyos, hogy fémmunkákkal és kereskedéssel is foglalkoztak. Mozdó csapataik gyakran összeütközésbe kerültek a hatóságokkal, a vándorlást, a lótartást tiltó rendelkezésekkel. Hamar mozgítható, könnyen költöztethető sátrakat, szárnyékszerű kunyhókat állítottak fel, kocsijukat is hálóhelyül használhatták, olykor ágy is volt rajta. Az ideiglenesség, az állandó veszélyhelyzetben a gyorsan mozdulás lehetősége határozta meg életüket.

Hogyan és miből éltek az oláh cigányok? Mi nehezítette a megélhetésüket?

7.

Az alábbi táblázat az 1893-ban végrehajtott „cigányösszeírás” adatait tartalmazza.

	Állandóan letelepedettek	Huzamosabb ideig egy helyben tartózkodók	Vándorok	Együtt
Ház	63,6	36,7	10,0	58,9
Putri és kunyhó	35,0	54,9	17,6	36,3
Föld alatti odú	0,6	2,8	1,8	0,9
Sátor	0,8	5,6	70,3	3,9
Egyéb	0	0	0,3	0
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0
Együtt	86,4	9,9	3,7	100,0

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

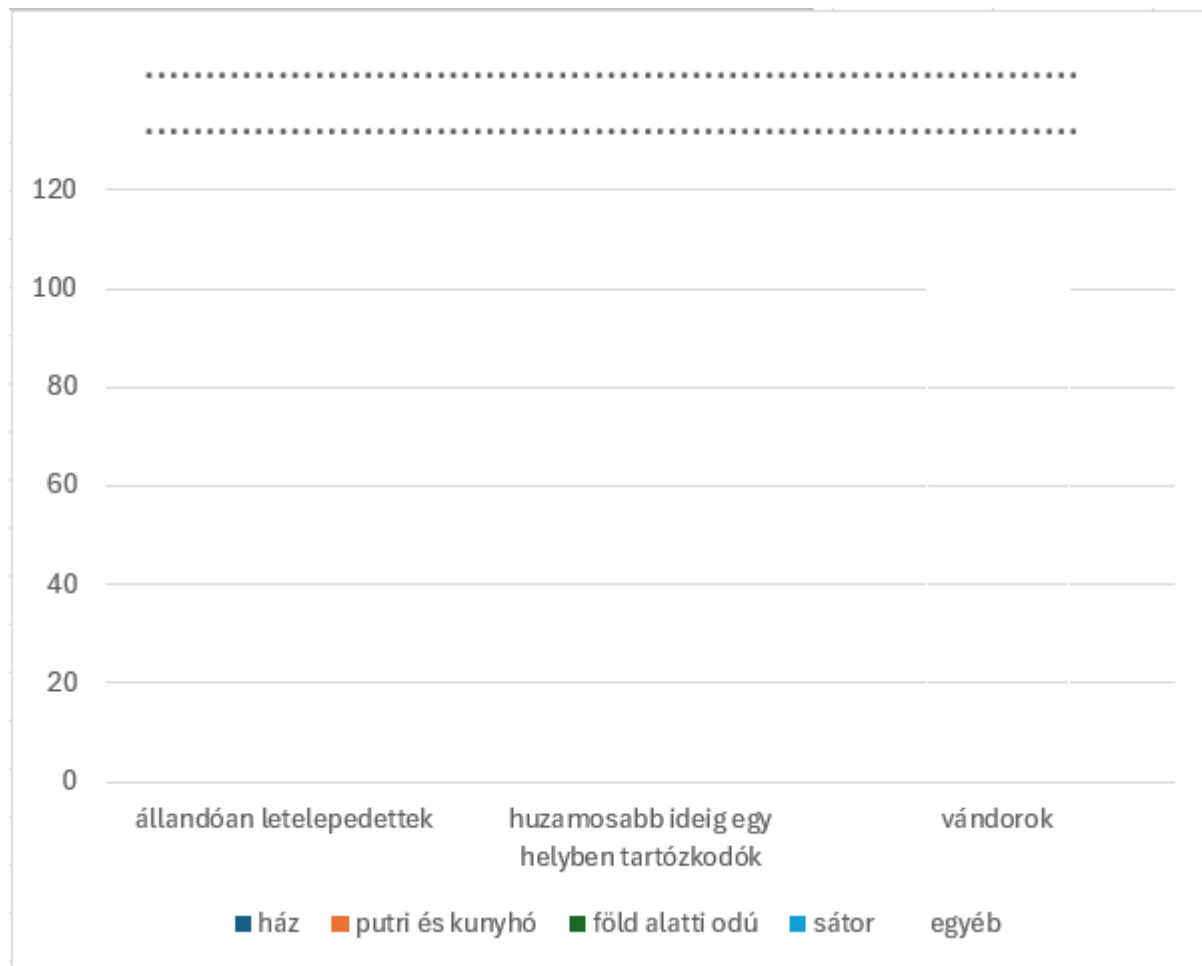
Vizsgáld meg az utolsó sor adatait! Milyen következtetést vonhatunk le az adatokból?

Ábrázold az utolsó sor adatait kördiagramon! Figyelj a jelmagyarázatra! Adj címet is az ábrának!

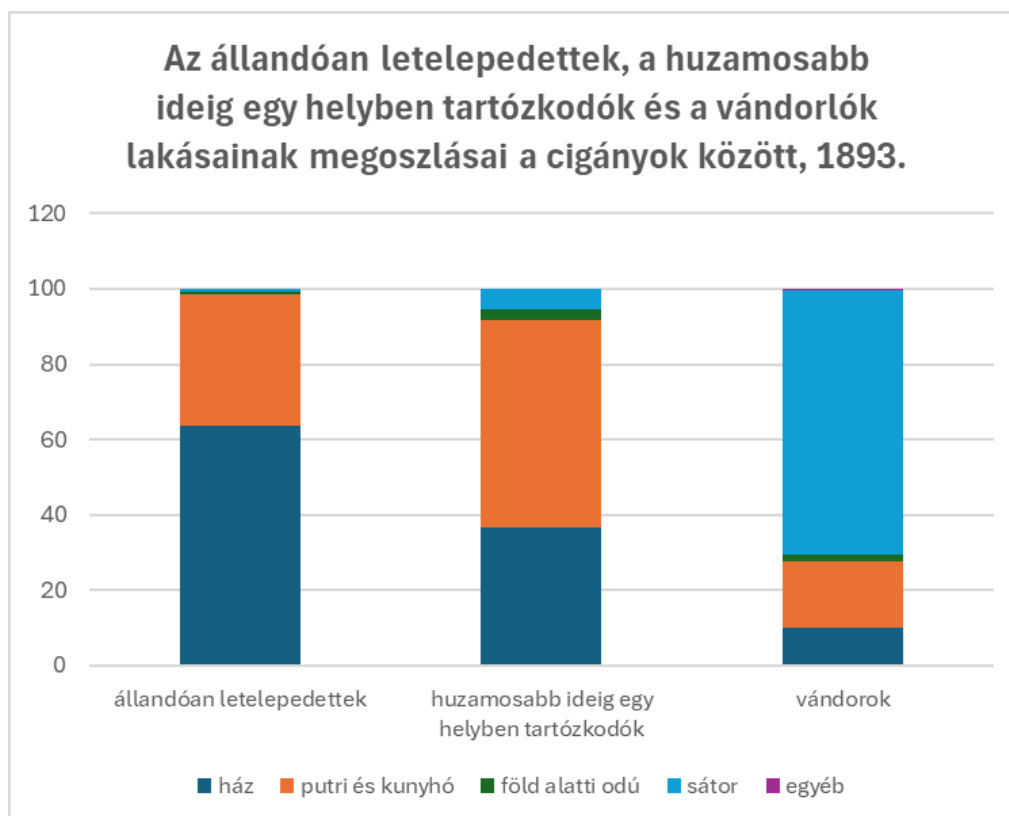
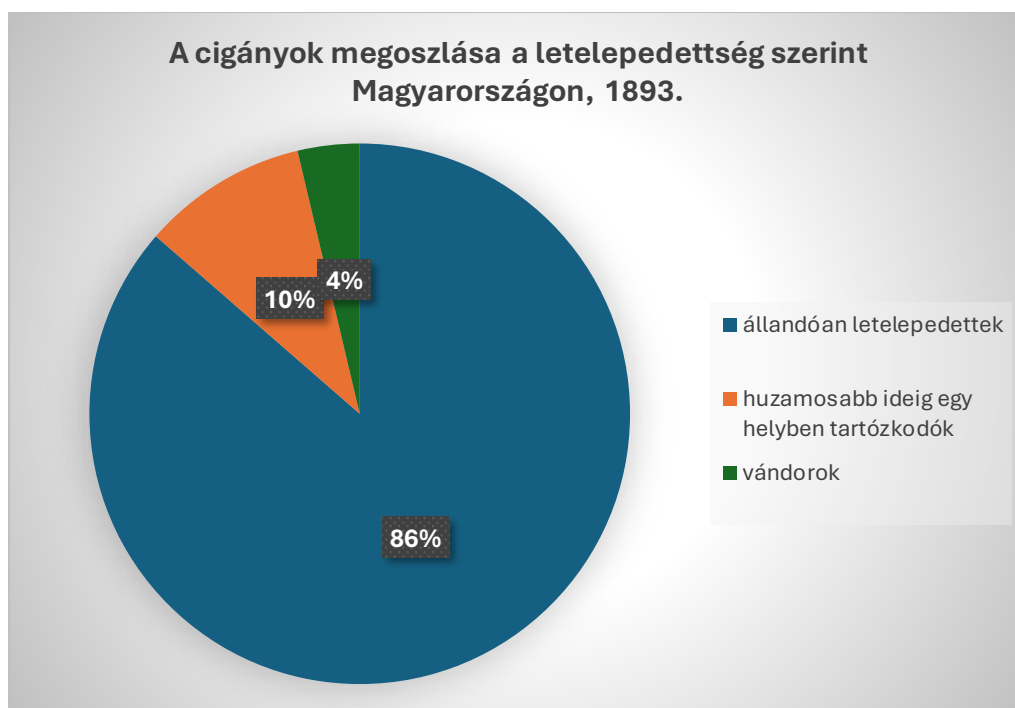
A lakástípusok megoszlása az életmódtól függött.

Ábrázold oszlopdiagramokon az állandóan letelepedettek, a huzamosabb ideig egy helyben tartózkodók és a vándorlók lakásainak megoszlásait!

Megoldás:

Az adatokból látszik, hogy a letelepült életmód jellemző volt a cigányokra már a 19. század végén is.

A 19. században, a romantika időszakában a vándorló, vagy erdőszélen letelepedett cigányok a szabadság, a természetközelség, érintetlen hagyományok eszményét testesítették meg. Ezért olyan népszerűek ebben a korban a képzőművészetben, az irodalomban a cigányábrázolások, ezért kerülnek bele a zeneiségbe a cigány zenei motívumok. Valójában a 19. század végén már a magyarországi cigányok jó része letelepedett életmódot élt, de a képi ábrázolásokon a vándorló, természetközeli képe szerepel túlnyomó többségben. Az 1893-as vizsgálat kimutatta, hogy romáknak alig több mint 3%-a tartozik a mitikus vándorcigányok közé. A korabeli fotókon viszont egyértelműen felülreprezentáltak -a fényképek készítőit jobban izgatta az „egzotikus vadember”.

Olvassátok el szöveget! A szöveg alapján válaszoljatok a kérdésekre!

„Egy olyan korszakról, amelyet egészében áthat a romantika szelleme, nem nagy bátorság kijelenteni, hogy a cigányok ábrázolásában is ugyanezt a szemléletet követi.

Ezzel együtt érdekes magukon a konkrét képeken tetten érni ezt az életérzést. ... A romantika igazi mestere Barabás Miklós, aki számos cigány tárgyú festményt, metszetet és könyvművet hagyott az utókorra – kézenfekvő feltételezés, hogy a cigányok iránti érdeklődése is romantikus indíttatású volt, bennük a szabadság és a természetközelség megtestesítőit látta. Az ő figurái esendőségükben is már-már bájosak, az ő képein a nyomorúság is harmonikusnak tűnik. Barabás a cigányábrázolásokban mintegy a világ sokszínű gazdagságát ünnepelte, és ezt az örömezt sugározza át mai szemlélőire is. ... Ugyanakkor azt kell mondanunk, hogy a cigányok ürügyén valójában saját ideáit festi meg: a ... Vándor cigány-telep című képe valósággal hemzseg a képi közhelyektől.” (Bencsik, 2010) <https://pea.lib.pte.hu/items/c437798c-e115-4cb4-9ebd-d42e21529bb2>

Barabás Miklós: Vándor cigány telep. 1860 körül

Miben mutatkozik meg a képen a szabadság romantikus érzése?

Mik azok a képi közterek a cigány életmódról, amelyeket a festő hangsúlyoz?

Mi köze lehet az ábrázolt világnak a valósághoz?

9.

Az alábbi szöveg a 19-20. század fordulójáról szól. Ekkor készült a statisztika (1893. évi Cigányösszeírás), ami kimutatta, hogy a vándorlók aránya mindössze 3,7% volt már csak ebben a korban. Válasszátok ki a képek közül, amelyek a szövegben leírt torz reprezentációt tükrözik!

Hiába a valódi vándorlók csekély aránya, mégis ők határozták meg a cigányokkal szembenálló közhangulatot - az ő megjelenésük volt a leglátványosabb, és ők kerültek a leggyakrabban érintkezésbe a hatóságokkal: a korabeli tudósításokból úgy tűnik, mintha a cigányság legfontosabb kérdése továbbra is a letelepítés lenne. Sorra születnek a mozgásukat korlátozó helyi intézkedések, országosan a hírhedt 1916-os belügyminiszeri rendelet, letelepítésük módjáról viszont nem esik szó.

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

	
Vasárnapi Újság 1861. és 1864. között	Vehéci cigánytelep, 1915 és 1918 között
	
„Kecskeméti cigányváros”, 1915.	Grafikai lap, 1910-es évek

	
Grafikai lap, 1910-es évek	Vasárnapi Újság 1861. és 1864. között
	
Grafikai lap, 1910-es évek	Nagyidai cigánytelep, 1915 és 1918 között
	
Cigány tábor, 1818. Metszet Bright útleírásából	Vándorcigányok, Schabinszky L. 1892. H.O.M.F. Borsod megye
	
Cigányok a Mecsekben, 1918.	„Oláh cigányok”, 1915 és 1918 között

10.

A 19. század utolsó, és a 20. század első évtizedeiben újabb, kis létszámú mozgó csoportok jelennek meg, nem módosítva jelentősen a kialakult képet. Jellegzetes közösségeik a szőnyegárusok, valamint a vend és szinto mutatványosok, köszörűsök. Tevékenységükből adódott, hogy téltre szálláshelyükön voltak, tavasztól ősziig mozogtak. A könnyebben boldoguló kereskedők, de különösen a mutatványosok hamarabb jutottak településszéli építési lehetőséghez, ahol kisebb, együtt dolgozó családi telepek alakultak ki, így ezek a téli szállások állandósultak. A szegényebb köszörűsök inkább laktak sátorban, ideiglenes kalyibában.

A cigányság többsége mindig is nehezebben, nyomorultabb körülmények között dolgozott és lakott, mint a magyar társadalom szegényei. A 20. század első felében ez a különbség megmaradt, és csak azért nem fokozódott, mert magának a többségi társadalom szegényeinek létfeltételei is romlottak. A főként paraszti házi szükségletre termelő cigány kézműipar nehéz helyzetbe került az iparcikkek tömeggyártásával - de ez létfeltételeit alapjában nem vette el, hiszen a cigányok kínálta termékekért, szolgáltatásokért fizethettek a paraszti gazdaság amúgyis eladhatatlan termékmaradványaival, a háztartás kiselejtezett eszközeivel. A kieső lehetőségek helyett a cigányok - talán éppen olcsóságuk miatt - növekvő arányban jutottak megélhetéshez mezőgazdasági alkalmi és idénymunkákból, betagolódva az agrárproletariátus seregébe. Életkörülményeik lényegében nem változtak, legfeljebb térbelileg, olyankor, ha a távolabbi telepek közelebb kerültek a lakott helyekhez: uradalmi majorba költöztek, közelebb húzódtak egy településhez, vándorló csapatokat használaton kívüli gazdasági épületekbe helyeztek el.

A cigányság döntő többsége gyenge építésű, kis alapterületű házakban, vagy putrinak minősített, még gyengébb építményekben, kisebb arányban, földkunyhókban élt. Vannak városlakó cigányok is, a mezővárosok vagy az iparvárosok falusias külterületeinek szükségleteire települtek ide, a főváros peremvidékén szintén vannak kovács vagy kereskedőtelepek. A városiak lakóhelye inkább csak a közigazgatás szintjében tér el a falusiakétól. Kivételt képeznek a sikeres zenészek, akik a városok szegényebb részein, de polgáris körülmények között élnek - a zenésztársadalom nagy része azonban szintén telepeken él.

Nagyon rossz, egészségtelen körülmények között lakott a falusi és városi nem cigány szegénység is, és az ő élethelyükben, településen belüli elhelyezkedésükben is jelentős szegregációt figyelhetünk meg. Vannak szegény városrészek, nyomornegyedek, szegénytelepek, falun van alvág, szegénysor. És vannak - hatástalan - nyomorenyhítő akciók, van jótékonykodás, vannak kutatások is, melyeket elkötelezett szociográfusok végeznek, akik ébren tartják a társadalom lelkiismeretét, mindez azonban a cigányságig nem ér el. Valahogy a legkiválóbb szellemek látóköréből is kiesik a cigánytelepek nyomora.

(forrás: Lengyel Gabriella: Cigánytelepek egykor és ma. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

Válaszolj a kérdésekre a szöveg alapján!

Mi jellemzi a vándor kereskedők, mesterek, mutatványosok életmódját a 19-20. század fordulóján?

Milyen lakóhelyekkel jellemezhetők?

Milyen helyekre telepedtek le a cigányság szegényebb rétegei?

Hogyan jellemezhető a városi cigányok lakóhelye?

11.

A mához közeledve egyre inkább tisztul, és ezzel együtt egyre bonyolultabbá válik a kép. Szaporodnak a cigányság életkörülményeiről szóló hivatalos helyi beszámolók, jelentések, a 60-as, 70-es években a szociográfusok, szociológusok új nemzedéke lép színre, akik nemcsak az akkor adott helyzetet dokumentálták, de igyekeztek felgyűjteni a történeti visszaemlékezéseket is. Amikor a múlt és a közelmúlt állapotát hasonlítjuk össze, az a benyomásunk, hogy a múlt viszonyai egyszerűek, átláthatók, ellentétben a közelmúltéval. Ennek pedig csak az lehet az oka, hogy a múlttól jóval kevesebbet tudunk. A cigányság régebbi települési, együttélési/elkülönülési formái is jóval változatosabbak lehettek, mint amilyen összkép a szórványos forrásokból kibontakozik. Csalog Zsolt, aki egy személyben lévén néprajzkutató és szociológus, sajátos, kettős fénytörésben vizsgálta a jelenségeket, így figyelmeztet minket: „... az a cigány-kép, amelyet a mi generációink kialakíthattak maguknak, nem valamiféle 'őseredeti' állapotot tükröz, hanem másodlagos, egy általános és mélyreható deklasszáció eredménye. A tisztességes szegénységet felváltójelenkori slum: egy nép történelmi katasztrófájának gyászos eredménye.” Nem tudjuk, hogy a telepi élet-keret, amelybe a cigányság generációinak sora született bele - két évszázad alatt, csoportonként hosszabb-rövidebb ideig -, milyen régebbi értékeket őrzött meg, és melyeket írt fölül. A 20. század második felében az „archaikus telep” kifejezés jelentős pozitív tartalmakat hordoz (eltekintve a modern társadalom komfortos berendezkedésétől). Archaikusnak mondhatunk egy telepet, ha a telep helyét a közösség maga viszonylag szabadon választotta, vagy kijelölt helyre telepedtek, de ott a lakóegységek legalább a közösség saját rendje és szokásai szerint helyezkednek el a térben, valamint ha a közösségnek módjában van az így megszervezett térben saját rendje és szokásai szerint élni. Ilyen teleppel - ha valaha egyáltalán létezett - mi már nem találkozhattunk, legfeljebb a közösségi élet bomlásának - esetenként újraszerveződésének - különböző fázisaival. A történetileg alakuló formák eredetének megértése a főbb típusok által kijelölt helytörténeti vizsgálatokkal lehetséges. A szemlélő dolgát nehezíti, hogy figyelembe kell vennie a nehezen követhető politikai viszonyokat, melyek a változásokat elindítják, a közösségek önmozgását módosítják.

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

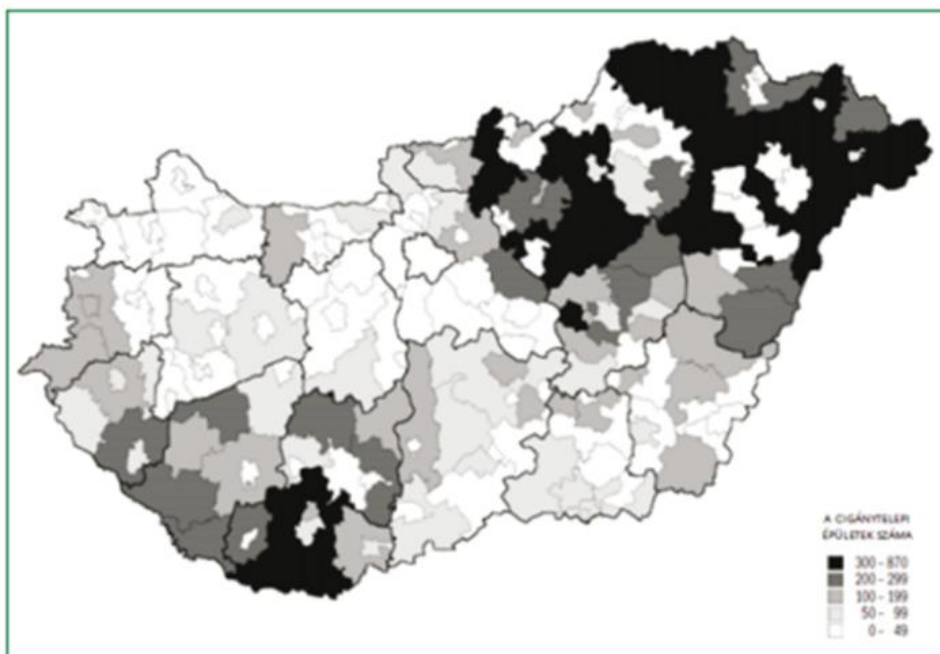
Miért tudunk többet a 20. századi letelepültség állapotairól, sajátosságairól?

Mit érthet az alatt a szerző, hogy a 20. század második felében az „archaikus telep” kifejezés jelentős pozitív tartalmakat hordoz?

12.

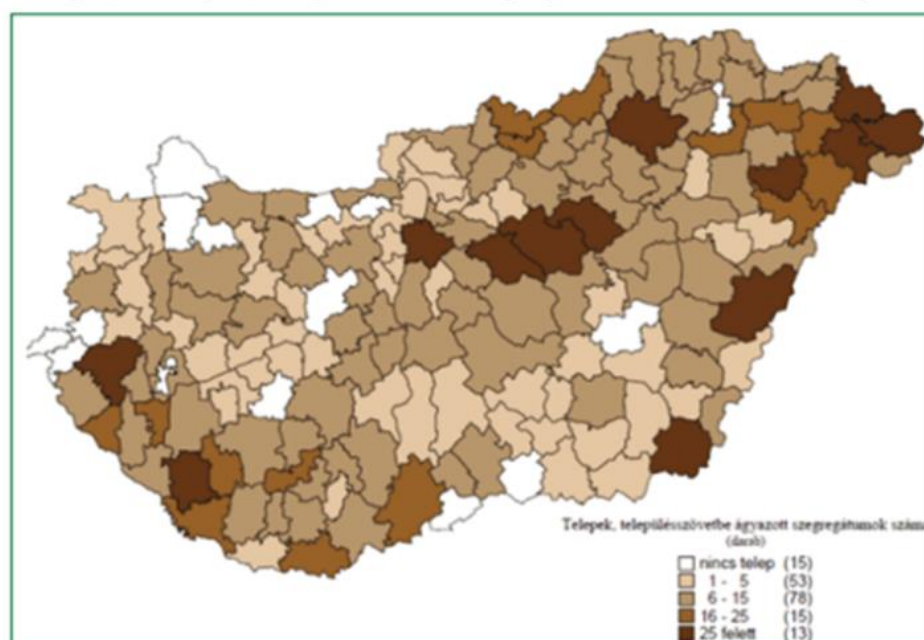
Hasonlítsátok össze a két térképet! Az első a telepfelszámolási akciók elején, a második 2010-ben készült. Milyen különbséget láttok?

A cigánytelepi épületek száma Magyarország járásaiban és városaiban, 1964

Forrás: Kertesi–Kézdi 1998: 123.

Szegény- és cigánytelepek, városi szegregátumok száma kistérségenként, 2010

Forrás: Domokos 2010.

13.

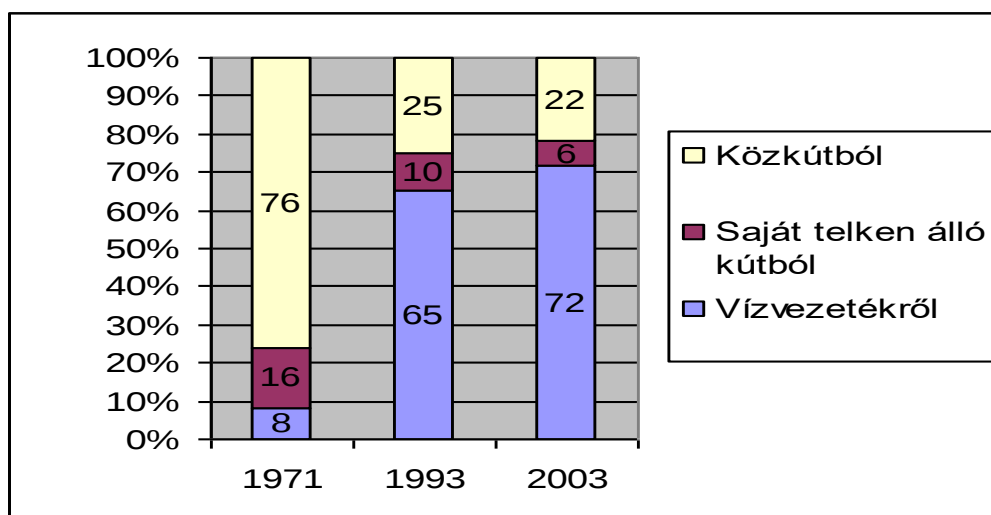
Vizsgáljátok meg az alábbi táblázat adatainak segítségével, hogyan változott a romák lakásainak minősége a pártállami időszakban, majd a rendszerváltozás után!

	1971	1993	2003
szilárd falazatú lakások aránya (%)	33	80	
földes padlójú lakások aránya (%)	61	10	4
ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	8	65	72
vízöblítéses WC a lakáson belül (%)	3		51
elektromos hálózatra csatlakozó lakások aránya (%)	56		98

Különböző mutatók változása a cigányok lakásait illetően
(Forrás: Kemény- Janky-Lengyel, 2004)

14.

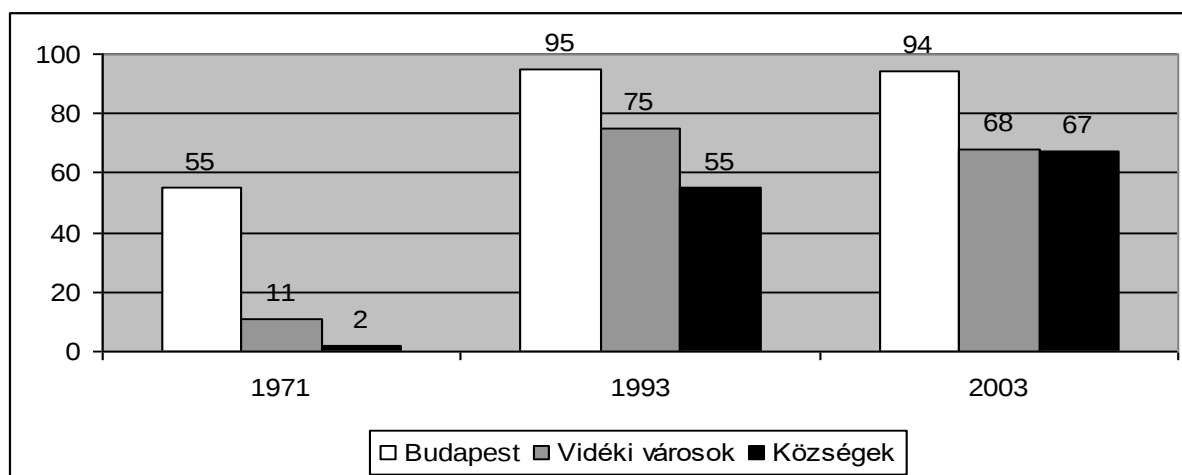
Elemezzétek az oszlopdiagramot! Hogyan változott a romák lakásainak vízszerezési lehetősége a vizsgált időszakban? Hogyan függ ez össze a telepek felszámolásával?

A cigányok lakásainak vízszerzési lehetősége
(Kemény-Janky-Lengyel, 2004)

15.

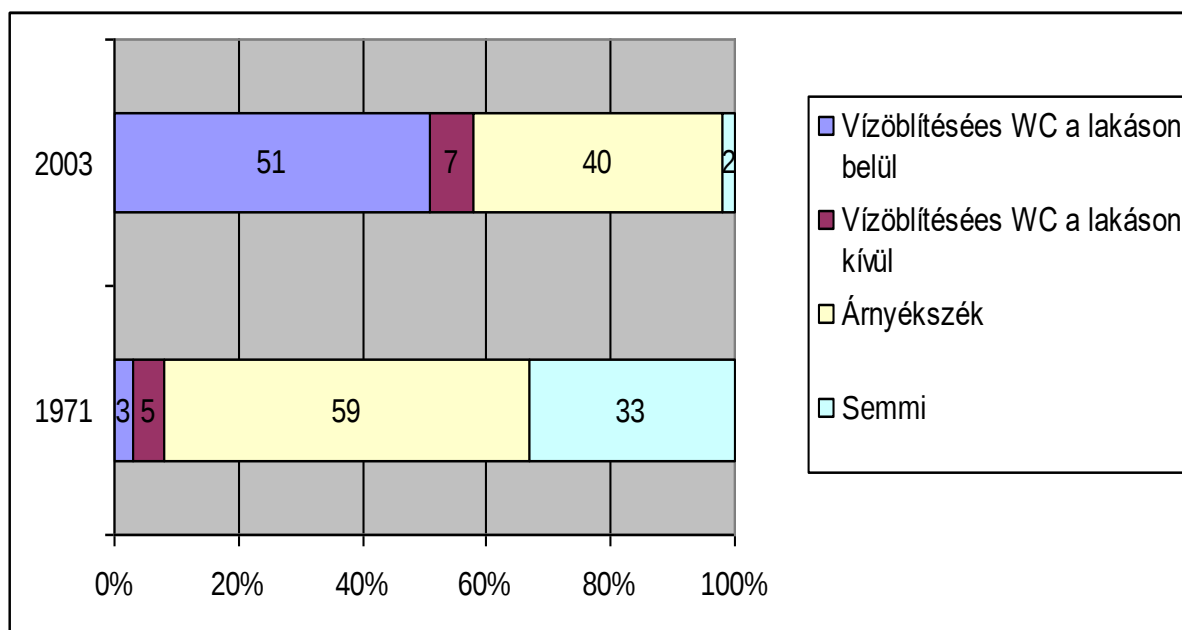
Vizsgáljátok meg az oszlopdiagram adatait! Milyen különbségek figyelhetők meg a cigányok életkörülményeiben a különböző településeken?

A cigányok lakásainak vezetékes vízzel való ellátottsága településtípusonként (%)
(Kemény-Janky-Lengyel, 2004)

16.

A szalagdiagram segítségével jellemezzétek az egészségügyi körülmények alakulását! Hogyan függ össze az adatsor a telepfelszámolás folyamatával?

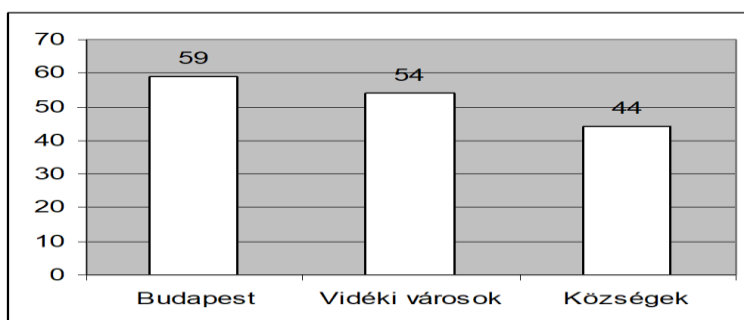

A cigányok lakásainak megoszlása a szerint, milyen WC van a lakásban
(Kemény-Janky-Lengyel, 2004)

17.

Az alábbi ábra segítségével mutassátok be a közegészségügyi helyzet különbségeit az egyes település típusokban!

A cigányok lakásainak vízöblítéses WC-vel való ellátottsága településtípusonként (%), 2003.
(KEMÉNY-JANKY-LENGYEL, 2004)

18.

A táblázat adatainak segítségével mutassátok be a telepfelszámolás alakulását az időben előre haladva!

*A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek
felszámolásának alakulása* (Bencsik István: *A Magyarországon élő
cigánylakosság*)

Év	Lakások száma	Családok száma	Személyek száma
1964	48966	55425	222160
1974	28255	31875	125969
1984	6277	8623	42066

19.

Nézzétek meg a táblázat adatait, az egyes tervidőszakban előirányzott Cs-lakás építések számára és azok megvalósulására vonatkozóan!

Időszakok	Előirányzat (db)	Teljesítés (db)	Teljesítés %-a
II. ötéves tervidőszak (1965)	800	237	29,6
III. ötéves tervidőszak (1966-1970)	5224	4436	84,9
IV. ötéves tervidőszak (1971-1975)	10000	8000	80,0
V. ötéves tervidőszak (1976-1980)	12100	10426	86,2
VI. ötéves tervidőszak (1981-1985)	9769	7975	81,6
VII. ötéves tervidőszak (1986-1989)	6539	5846	89,4
Összesen	44432	36920	83,1

A központi lakásszám előirányzatok (CS-lakás építési és vásárlási keretek)

20.

A pártállam telepfelszámolási programja során különböző megoldásokat vetettek be a telepekről elköltöztetett cigány családok lakhatásának biztosítására.

Nézzétek meg a képeket! Beszélgetsetek arról, mennyire voltak ezek jó megoldások a megfelelő lakhatási körülmények szempontjából!

Élnek-e a környéketeken emberek hasonló körülmények között?

Volt cselédházba költöztetett beás cigányok, Alsópáhok, Gizella-major, 1988.

Zita-telepi barakk a Gyáli út - Könyves Kálmán körút - Üllői út által határolt területe

Sajószentpéter, Váci Mihály u., csökkentett értékű CS lakások

Megüresedett falusi házak

21.

Elemezzétek az alábbi adatok segítségével a telepfelszámolás folyamatát! Mennyiben sikerült teljesíteni a pártállami célkitűzést?

*A szociális követelményeknek meg nem felelő
telepek felszámolásának alakulása*

Év	Lakások száma Személyek száma	Családok száma	
1964	48966	55425	222160
1974	28255	31875	125969
1984	6277	8623	42066

Forrás: Bencsik István: A Magyarországon élő cigány lakosság társadalmi beilleszkedése az 1970-es évektől napjainkig. ELTE BTK, Budapest, 1988.

Időszakok	Előirányzat (db)	Teljesítés (db)	Teljesítés %-a
II. ötéves tervidőszak (1965)	800	237	29,6
III. ötéves tervidőszak (1966-1970)	5224	4436	84,9
IV. ötéves tervidőszak (1971-1975)	10000	8000	80,0
V. ötéves tervidőszak (1976-1980)	12100	10426	86,2
VI. ötéves tervidőszak (1981-1985)	9769	7975	81,6
VII. ötéves tervidőszak (1986-1989)	6539	5846	89,4
Összesen	44432	36920	83,1

A szöveg alapján állapítsátok meg, milyen tényezők akadályozták a telepek felszámolásának folyamatát a pártállami években!

A pártállam folyamatosan tett kísérleteket a cigányság felkarolására. így az MSZMP KB Politikai bizottságának 1961 június 30-i "A cigány lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról" című határozata (HUSZÓCZY M. 1983.) leszögezi, hogy a cigányság nem alkot külön nemzetiséget, nem szabad őket elkülönítve kezelni és a társadalomba való mielőbbi beillesztésük érdekében meg kell oldani állandó, nem elkülönült letelepítésüket, állandó munkahellyel való ellátásukat, egészségügyi körülményeiket és kulturális színvonalukat javítani kell. Intenzív felvilágosító munkát tart kívánatosnak mind a cigányság, mind a lakosság más rétegei között is az előítéletes gondolkodás leküzdése érdekében. Az 1961-es MSZMP határozat után megindult a cigánytelepek felszámolása, a kampány célja az asszimiláció elősegítése, a munka és oktatás rendszerébe való beillesztés, az állandó letelepítés, a munkahelyi, egészségügyi körülmények javítása volt. A kormány határozataira nyomán az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, a Pénzügyminisztérium és az OTP kedvezményes lakásépítési akciót indított, ehhez azonban hiányoztak a cigányság részéről előírt feltételek (egy év folyamatos munkahely, 10 % előtakarékosság, nem volt meg a fedezet a hitelkeret és a lakás tényleges bekerülési költsége közötti különbözetre), s az akció sikere nem volt átütő. A rossz anyagi helyzet miatt nem volt garancia a hitel visszafizetésére, a hitel koránt sem fedezte az építkezés költségeit, gyakran történtek visszaélések a lakásokat építő

vállalkozók részéről, silány minőségű lakások készültek, sok esetben fürdőszoba nélkül.

A beköltözött lakosok életvitele sem változott meg gyökeresen, a vizet, villanyszámlát nem tudván fizetni, kikapcsolták a szolgáltatásokat a lakásokból, így tulajdonképpen a putri jellegű életvitelnek a telepekről a falvakba való áthelyezése történt meg, s ez a lakosság többi részével újabb konfliktusokhoz vezetett. Jellemző volt, hogy egy generáció a putriban maradt, s csak a fiatalabb nemzedék költözött az új lakásba, illetve gyakori eset volt, hogy az új lakást egyszerűen eladták, s visszaköltöztek a telepre. (TAUBER I. 1986.) Telepnek egyébként is a négynél több "lakásból" álló lakott helyet vették, így a szétszórta élő családok eleve nem juthattak hozzá a támogatáshoz.

A fent említett problémák miatt a cigányság jobb lakáskörülményekhez juttatása nem hozta meg a kívánt eredményeket, 1965. és 1975. között 12 673 lakásnak megfelelő hitelkeretet használtak fel (HuszóCZY M. 1983) (a keret kb. 60%-át), ami tulajdonképpen csak a természetes szaporodás igényeit elégítette ki. Mindemellett a telepi lakosok száma az 1964-es állapotról, amikor is 222 000 fő élt telepen, 1981-ig 50-55 000 főre csökkent. (KOZÁK I. 1986.)

forrás: Cserti Csapó Tibor: *A cigány népesség társadalmi-gazdasági helyzete a Dél-Dunántúlon.* [cserti-csapo-tibor-phd-2003.pdf](#)

23.

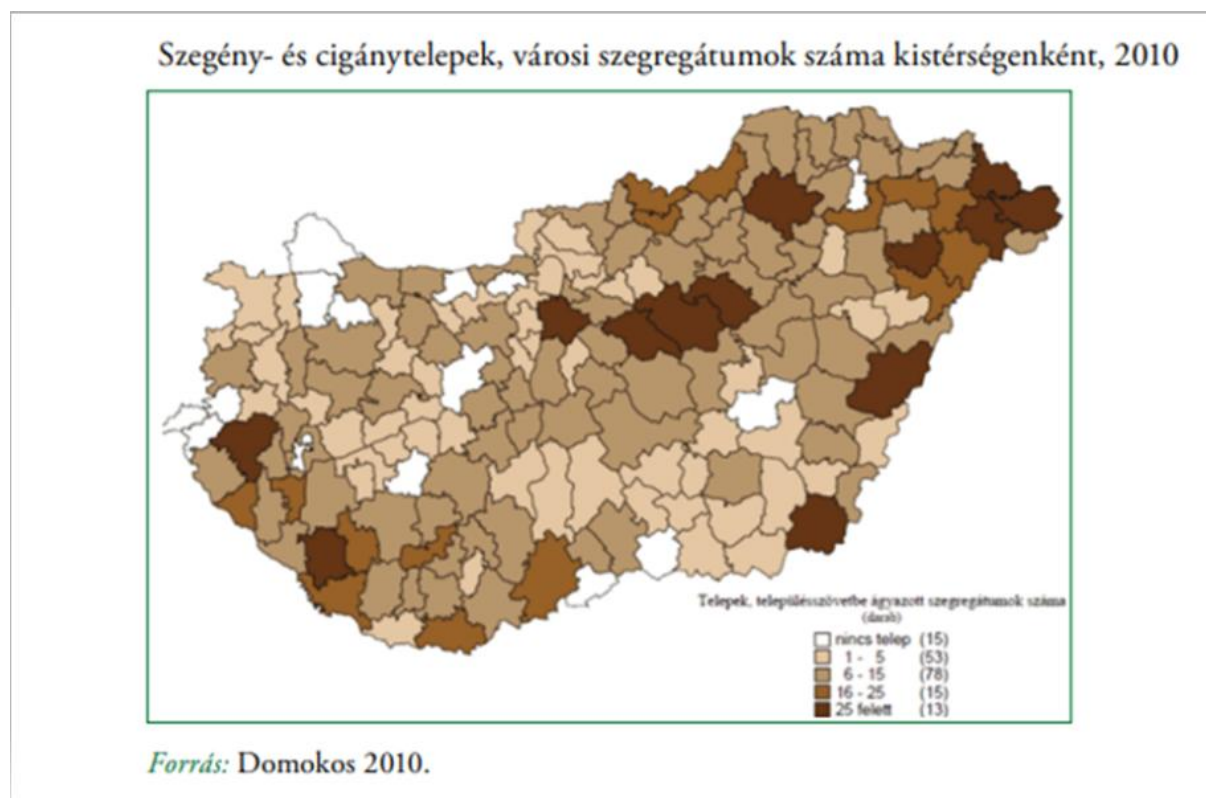
A rendszerváltás óta eltelt idő kormányzatai rendre megfogalmazták a maguk integrációs elképzeléseit, amelyek lényegében nem terjedtek túl a szegregációs foglalkoztatási struktúra fenntartásán, az oktatási „felzárkóztatáson”, majd a legutóbbi időben a szegregált oktatás lebontásának kísérletén, valamint közegészségügyi és jelképes antidiszkriminációs intézkedéseken. A települési, lakhatási viszonyokat óvatosan érintették: a tervek csak a kérdés feltérképezésére, a koncepció kidolgozására vonatkoztak. A kormányzati gondolkodás jó ideig a bejáratott telepfelszámolás sémán belül mozgott.

A helyi önkormányzatoknál 1997/98-ban országos adatgyűjtést végeztek a megyei településfejlesztési tanácsok közvetítésével a településen található cigánytelepekről. Az eredményt komoly módszertani problémák, és az adatszolgáltatás technikai nehézsége miatt fenntartással kell kezelnünk. Azt elfogadhatjuk, hogy ekkor a helyi önkormányzatok szerint 96 ezer ember élt 538 „telepen vagy telepszerű lakókörnyezetben”.

(forrás: Lengyel Gabriella: Cigánytelepek egykor és ma. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

Vizsgáljátok meg a fenti szöveghez kapcsolódó térképet, s állapítsátok meg, mely megyékben, azon belül mely kistérségekben a legjellemzőbb a szegregáció!

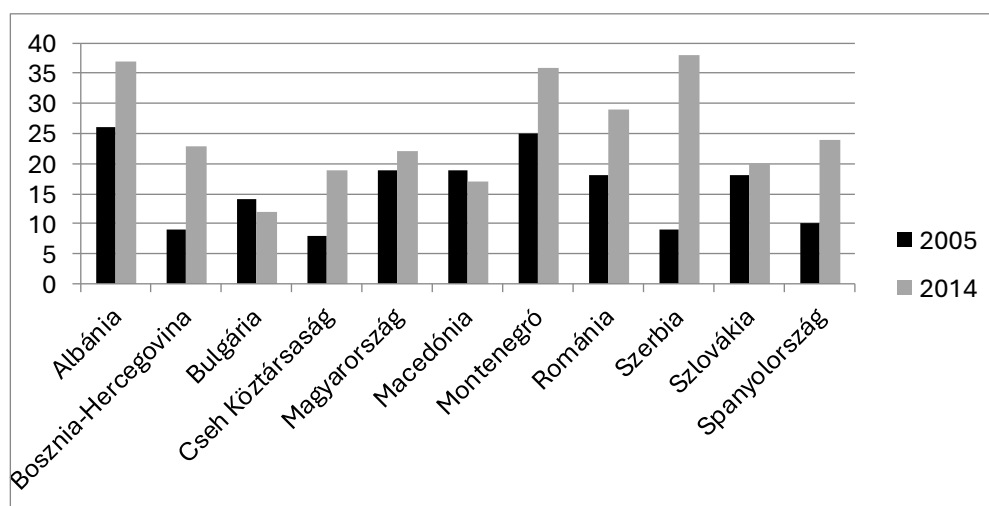
24.

A kelet-közép-európai cigány népesség társadalmi beilleszkedését erősítő projektek közül az elmúlt évtizedek egyik legfontosabb kezdeményezése a Roma Integráció Évtizede elnevezéssel futó program volt. A térség országaiban számos, a cigányság helyzetének javítását célzó projektet, kormányzati kezdeményezést hívtak életre a központi kormányzatok, s ezek hatásának nyomon követésére a „Dekádót” irányító budapesti titkárság olyan mérőmódszert dolgozott ki, amely alkalmas lehet a változások indikálására. Az eredményeket az Évtized lezárulta után nyilvánosságra hozták. Különösebb vizsgálódások nélkül is nyilvánvaló, hogy a cigányság helyzete a felhasznált támogatások ellenére az elmúlt évtizedek során nem javult, hanem romlott. A roma integrációs index mutató közül az alábbiak vonatkoznak a lakókörülményekre:

- Hajléktalanok aránya
- Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya
- Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya
- Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya
- Szegregált környéken élők aránya
- Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)

(forrás: Cserti Csapó Tibor: ELILLANT ÉVTIZED III. A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a lakhatási körülmények terén a kelet-közép-európai régió országaiban a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. Romológia folyóirat 14., [romologia_14_BELIV_FULL.indd](#))

Vizsgáljátok meg, hogyan alakultak a romák lakókörülményei a Roma évtized résztvevő országaiban!

A roma népesség többségi társadalomhoz viszonyított lemaradásának változása a lakhatás területén a Roma Integráció Évtizede Program résztvevő országaiban (2005-2014)

(forrás: Cserti Csapó T. (2017) Elillant évtized III. A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a lakhatási körülmények terén a kelet-közép-európai régió országaiban a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. *Romológia*, No. 14. pp. 110–133. [romologia_14_BELIV_FULL.indd](#))

25.

Alkossatok csapatokat! A csapatok olvassák figyelmesen a kapott szövegrészletet, amelyek a rendszerváltás utáni lakhatáspolitikai kísérletek példáit mutatják be! Beszéljétek meg az olvasottakat egymás közt, majd a csapat képviselője ismertesse a szövegrészlet példáit a többi csapattal!

(forrás: Lengyel Gabriella: *Cigánytelepek egykor és ma*. In: Kállai Ernő és Törzsök Erika (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon - Jelentés 2002–2006. Átszervezések kora. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2006.*)

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyarorszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

A rendszerváltozás utáni próbálkozások

1.

A 90-es évek közepétől megindult szociálpolitikai lakásépítési támogatást jelentős mértékben vették igénybe a többgyermekes cigány (és szegény) családok. A szocpolos házépítéseknel a cs-házaknál tapasztaltakhoz részben hasonló, részben azoktól eltérő anomáliákat láthatunk. Az építő vállalkozók kulcsátadással, sorozatban építik szívesen a házakat. Az ereszcsonna hiányos, a falak áznak, a lépcsők, a betonlajzat töredezik, a linóleum, padlószőnyeg, járócsempé nincs letéve, a nyílászárók a legsilányabb minőségűek, a fürdőszoba üresen áll, a tetőn szedett-vedett használt cserép. Ennek oka azonban nem kizárólag az építő vállalkozó kapzsisága, hanem a rossz, átgondolatlan, ezért rendkívül pazarló támogatási konstrukció is. A szegény, sokgyerekes családok nem képesek a kötelező önrészt - amely bele van kalkulálva az építkezés költségébe - előteremteni, azt az építő előlegezi meg formálisan. Így jóval alacsonyabb összegből kell kihozni a megadott nagyságú és beosztású épületet. Az építő gyakran úgy gazdálkodik, hogy még némi készpénz is jusson a beköltöző családnak a legszükségesebb berendezkedésre, akik így aztán még kevésbé kérhetik rajta számon a hiányosságokat. Nem lehet csodálni, ha a házak már átadásukkor gyászos állapotban vannak, és néhány év alatt tönkremennek.

Komolyabb jogsértések is előfordulnak. Gyakori, hogy rászoruló családok szocpolos jogosultságát vállalkozók felvásárolják néhány százezer forintért, a támogatást felveszik, a házat felépítik máshol, másnak. Az is megesik, hogy a családok meg-igénylik a támogatást, elkezdődnek az építkezések, majd a vállalkozó eltűnik a pénz jelentős részével. Egész kísértetutcák alakulnak így ki félig sem kész szocpolos házakból. A városi szocpolos házak a telekárak miatt azokon a területeken épülhettek fel, ahol addig is cigányok (szegények) éltek. Ha a település érdeke úgy kívánta, nyitottak új építési területet kedvezményes árú telkekkel. Ezek a területek a települések szélén, többnyire a már meglevő cigányos lakórészekhez csatlakoztak. Az ilyen utcanyitásokra olyankor került sor, ha a cigányok házai nagyon leromlottak, életveszélyessé váltak, és az önkormányzatnak lépnie kellett valamit, vagy - esetleg ezzel együtt - helyi, kapcsolódó építési vállalkozók érdekeltek voltak az építkezések megindításában.

2.

Időközben több nagyobb városban beindult egy más irányú folyamat is, amelyet a városvezetés eleinte kevésbé tartott ellenőrzése alatt. Részben a szocializmus lakásgazdálkodási sajátosságai, részben társadalmi értékvtáltás következtében a belső városmag, a történeti városmag és környezete lassan leromló épületeiből az addig ott lakó jobbmódú réteg fokozatosan kiköltözött előbb új lakótelepekre, majd - vagy ezzel egy időben - villanegyedes övezetbe. A felszabaduló alacsony bérű lakásokba lakáskiutalásra váró többgyerekes szegény és cigány családok költöztek. Mire a városvezetés észbekapott, már jelentősen elszlamosodott az adott járási (kistérségi), megyei igazgatási központ. Születtek tervek, hogy új telepet építenek, és ismét hatósági átköltöztetéssel szabadulnak meg a belvárosi cigány lakosságtól, ezek a tervek azonban vagy pénz hiányában, vagy az ébredező civil ellenállás hatására megghiúsultak. Maradtak az egyéb módszerek, lakbéremelés, hátralék esetén a szolgáltatások gyors kikapcsolása, a díjhátralékos, a tisztázatlan jogviszonyú családok bérlői viszonyának felmondása: kolóniákra vagy egyéb, nem ennyire szem előtt levő leromló környék szükséglakásaiba költöztették őket, amelyek többnyire a már létrejött sűrűsödésekben találhatók.

Módosult formában, de nagyjából hasonló folyamat zajlott le a fővárosban is. A városszéli hagyományos telepeket a 80-as évek elejére számolták fel, az ott lakókat a peremkerületek leromló negyedeinek komfort nélküli lakásaiba, szükséglakásaiba költöztették, ahonnan az eredeti lakosság a felépült új lakótelepekre vagy jobb minőségű régi lakásokba költözhetett. Közben folyt egy lassú beköltözés is, a vidékről Budapestre törekvő cigány családok albérletbe, rokonokhoz érkeztek, részben a peremkerületekbe, részben a belső kerületek leromlott lakásállományú területeire. Egyes régi lakónegyedek lebontása után a szisztematikus lakáskiutalások következményeként olyan kisebb körzetek, utcák, néhol egyes nagyobb bérházak, panel lakótelepek különültek el, ahol többségbe kerültek a szegény és főleg cigány családok. Ezzel párhuzamosan a fővárosi eredetű, vagyonosabb (főként zenész) cigány családok már a 80-as évektől kezdve, és azóta fokozott mértékben igyekeznek elköltözni a belső kerületek gettósodó részeiből ugyanezeknek a kerületeknek jobb minőségű részeire, vagy kertvárosias területekre.

3.

A használt házak vásárlása falusias környezetben tulajdonképpen a területi elkülönülés ellenében kellett volna hogy hasson. Sok helyen mégsem így történt, ha a vásárlásokat a helyi tanács közvetítette, irányította. Emellett a kölcsön összege is olcsóbb ingatlanok megvásárlására volt elég, ezek pedig gyakran a település meghatározott helyeire tömörültek. A beköltözések után a települések jó részén kialakult bizonyos egyensúlyi állapot. Viszont egyes helyeken többféle körülmény együttes megjelenése beindított egy sajátos spirált. Ha a falu történeti előzmények következtében sorvadásnak indul, kedvezőtlen földrajzi adottságokkal bír (megközelíthetőség, termőföld, árvíz-, belvízveszély), gazdaságilag hanyatló, depressziós területen fekszik, megindul, majd felgyorsul a magyar lakosság elköltözése, az ingatlanárak nagymértékben lecsökkennek, a közelebbi és távolabbi környékről megindul a - nem csak rokoni szálakkal idekapcsolódó - cigány családok beköltözése, tágasabb, jobb lakást, esetleg gazdálkodási, önellátási lehetőséget remélve. Ezek a remények nehezen teljesülnek, ha a lakóház öreg, és jelentősebb ráfordítás nélkül romlásnak indul, ha a gazdálkodáshoz nincs induló tőkeerő, ha rossz a közlekedés, ha nincs elérhető munkaalkalom, ha gyenge a település ellátottsága.

A cigány többségű falvak számáról becsléseink lehetnek: a 2001-es népszámlálás szerint 10 olyan község volt, ahol a lakosságnak több mint a fele cigány nemzetiségűnek vallotta magát, ezekkel együtt 30 településen haladta meg a cigány nemzetiségűek aránya az egyharmadot. A népszámláláskor kinyilvánított nemzetiségi hovatartozás a minimumot jelenti, tapasztalatból tudjuk, hogy vannak olyan települések, ahol magas a cigány lakosság aránya, és nem szerepelnek e községek között. A falvak cigányságának települési viszonyai változatosan alakultak településen belül is. A településfelmérési akció valamelyik hulláma kisebb vagy nagyobb mértékben érintette szinte valamennyi falusi települést, ahol cigányok éltek. A cs-lakások vagy a régi telepen, vagy a falu szélső utcáján kijelölt utcasorban épültek, egymás mellett több. Ezek a gyenge építésű házak hamar romlásnak indultak. Már eleve szűkösek voltak, így megjelentek mellettük a szülői családból kiváló fiatal családok kisebb, saját építésű, alkalmi alapanyagból készült házacskái. A környék értéke lecsökkent, a nem cigány lakosság igyekezett a falu más, rangosabb részére vagy - hanyatló falu esetén - más településre költözni. A megüresedő parasztházakba vagy a régi telep maradványházaiból költöztek családok, vagy a szülőktől leváló fiatal családok kerültek ide, de jöhettek más településről is rokoni szálakkal kapcsolódó családok, amelyeknek a lakóhelyén nem volt elegendő építési, vásárlási alkalom. A szocpolos lehetőség megjelenésekor, akiknek megfelelő életkorú gyermekeik voltak, és elég elszántak voltak belevágni az építkezéssel járó ügyintézésbe és izgalmakba, új házat építettek, vagy a régi helyén, vagy az önkormányzat kijelölt ingyenes vagy olcsó telken. Jobb helyen építési telket venni egy többgyerekes cigány család a legritkább esetben volt képes. Így kialakultak azok a falurészek, amelyek a hagyományos (alaktani) értelemben nem - vagy csak egy részükben - nevezhetők telepnek, mégis a területi etnikai elkülönültség színterét jelentik.

Sajátos kisebb, zárványszerű egységek is megjelennek a településeken. Belterületen, olykor a falu központjában egy nagyobb régi parasztházban több rokon család is élhet, kis melléképületeket is felhúznak, ha elég tágas a telek. Más jellegű, de szintén zárványszerű jelenség, amikor a falu belsejében lévő többlakásos régi cselédházba költöztetnek szükségből cigány családokat. Az eddigiek városias környezetben is előfordulhatnak. Falusias változatok, amikor egy funkcióját veszített közösségi épületben -mint a pásztorház vagy a nem is lakás céljára épült tejház, tűzoltószertár - egy vagy több cigány család él, saját építésű kis házakat is húzva melléje.

26.

A fenti szövegrészekhez tartozik 2-2 kép az alábbiak közül. Mindegyik csapat válassza ki a két megfelelő képet, s annak segítségével magyarázzátok el a szöveg legfontosabb mondanivalóját!

 (forrás: https://kapos.hu/hirek/kis_szines/2010-01-19/szetloptak_a_szocpolos_hazakat.html)	 (forrás: Új Pedagógiai Szemle, https://epa.oszk.hu/00000/00035/00016/1998-05-mu-Lazar-Kedves.html)
1.	2.
 (forrás: https://welovebudapest.com/cikk/2023/08/17/buda-pest-ferencvaros-balazs-bela-utca-szocialis-lakas-atalakitas/)	 (forrás: https://avm.merce.hu/2021/04/21/20-csaladot-lakoltatna-ki-az-onkormanyzat-a-pecsi-lanc-utcabol/)
3.	4.
	

(forrás: https://mandiner.blog.hu/2010/06/21/ciganybunoz es_kisebbsgek_es_bunozes_ii?layout=1%3Fdesk top)	(forrás: https://hvg.hu/itthon/20200818_roma_polgarmesterek_sely eb_szendrolad_cserehat_peldakepek_bogdan_laszlo_nyom aban)
5.	6.

Megoldás:

1. szöveg – 1.-2. kép
2. szöveg – 3.-4. kép
3. szöveg – 5.-6. kép

27.

A fenti szövegrészletek segítségével hasonlítsátok össze a 18. század és a 20. század cigányok letelepítésével kapcsolatos elképzeléseit!

28.

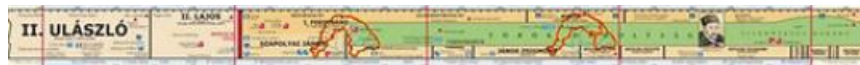
Ábrázoljátok a lenti idővonalon az 1-26. feladatokban feldolgozott egyes korszakokat, amelyek átrajzolták a cigányság települési viszonyait!

- *középkor*
- *felvilágosult abszolutizmus*
- *19. század vége*
- *szocializmus*
- *rendszerváltás*

XV. sz.

XVI. sz.

XVII. sz.

XVIII. sz.

XIX. sz.

XX. sz.

29.

Az alábbi képeken a cigányok lakhatásával kapcsolatos ábrázolásokat láttok. A képek mindig hordozzák alkotóik szándékait is, azt, hogy mit akarnak közölni, megmutatni. Ez nem mindig egyezik a valósággal.

Válasszátok ki, melyik ábrák jellemzik a romantika korszakának cigányképét! Melyik képek jellemzik a cigányok életmódját a 20. század közepének néprajzi dokumentációin?

Mely képek tartoznak a pártállami korszak propaganda fotói közé?

Mely képek jellemzik a cigány naiv festők látásmódját!

Mi jellemzi az egyes ábrázolásmódokat? Mit akarnak üzeni a nézőnek? Beszélgetsetek arról, mi a képek üzenetének valós alapja, igazságtartalma!

	
1. Milák Brigitta: A telepen	2. A csengeri cigánytelep, 1953. Takács Lajos felvétele
	
3. Böhm Pál: Cigány család – ca. 1875.	4. Orsós Teréz Szól a muzsika

	
5. Porcsalma, Temető úti cigánytelep, 1950-es évek	6. "Cs"-lakás sor, Szendrőlád
	
7. Csökkent értékű lakások, Bódi László felvétele, Sajókaza	8. Faragó cigányok tanyája . 1901. Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben metszete

Megoldás:

Romantikus látásmód:

A 20. század közepének néprajzi ábrázolásmódja:

Szociofotók a pártállami korból:

Naív festők látásmódja:

3. 8.

2. 5.

6. 7.

1. 4.

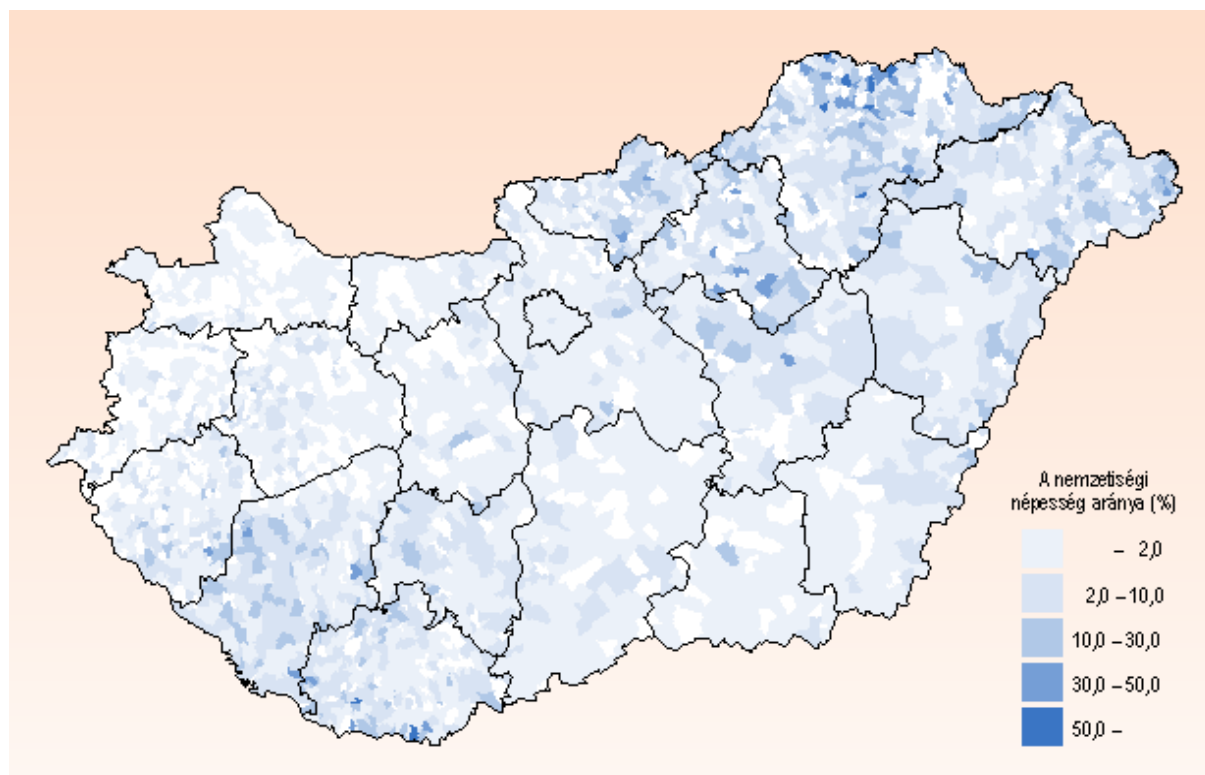
30.

Az alábbi térképek a cigány, roma nemzetiség területi eloszlását mutatják Magyarországon a 2001-es, a 2011-es és a 2022-es népszámlálások adatai alapján.

Mely országrészekben figyelhető meg erőteljesebben a cigányok, romák jelenléte?

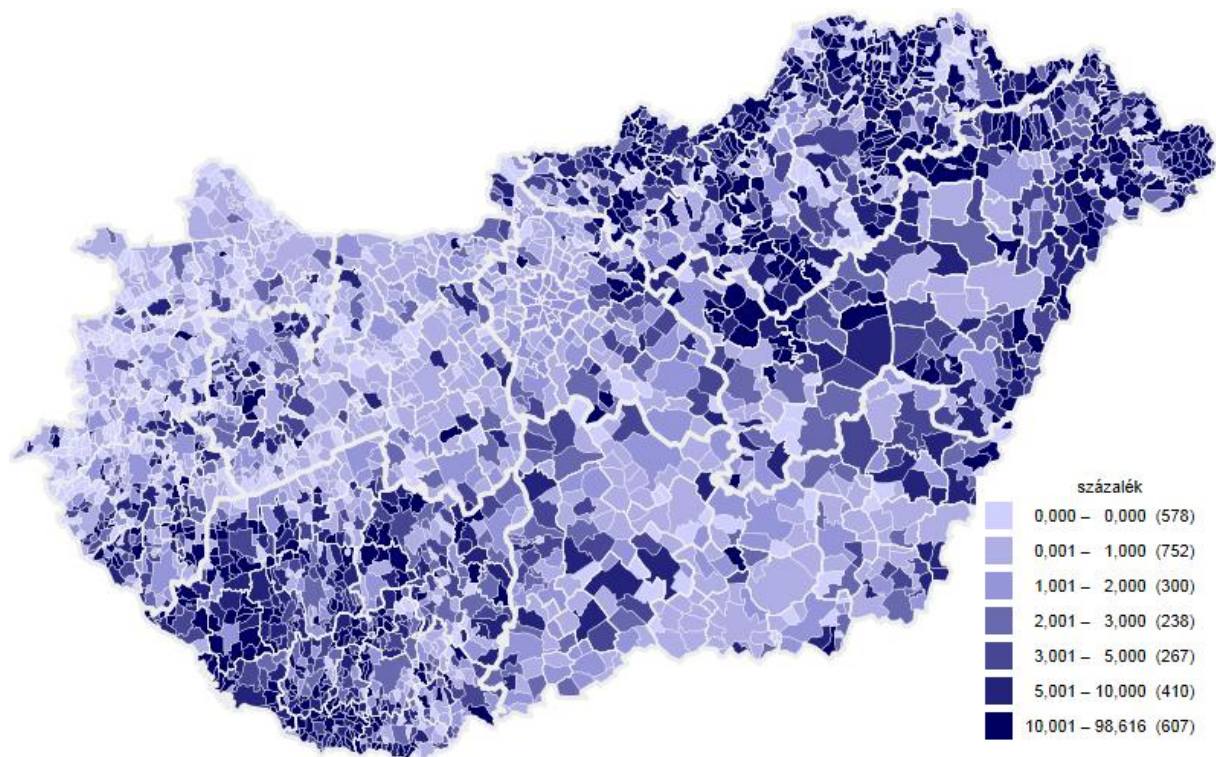
Milyen változások figyelhetők meg?

FigyeljeteK arra, hogy a három térkép kategóriái nem minden esetben egyeznek! Melyik két térképet tudjuk emiatt összehasonlítani?

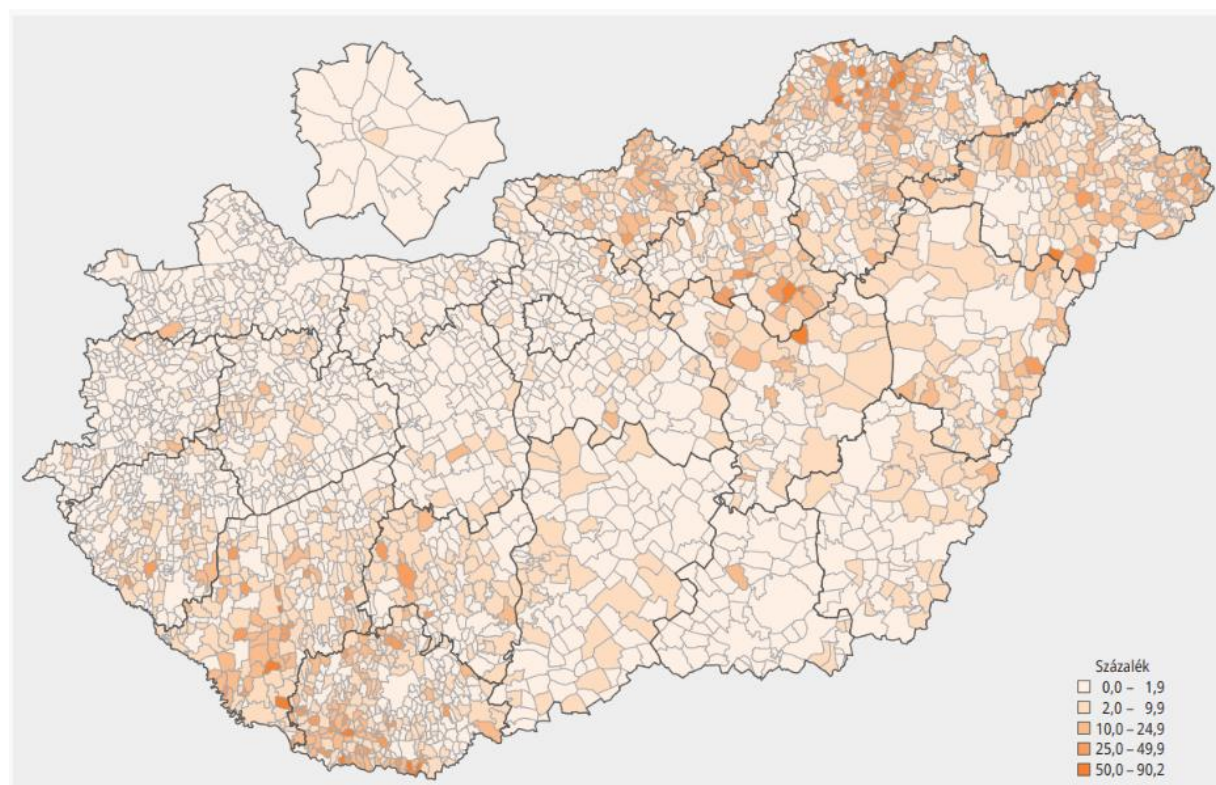

A cigány népesség területi megoszlása (2001)

(Forrás: KSH, 2001. évi népszámlálás)

A cigány népesség területi megoszlása (2011)
(Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás)

A cigány népesség területi megoszlása (2022)
(Forrás: KSH, 2022. évi népszámlálás)

Major Ágnes

- Bentlakás - Otthon és otthontalanság

Jónás Tamás költeményének feldolgozása a 9.
évfolyamon

Az óra címe: Bentlakás. Otthon és otthontalanság témájának feldolgozása Jónás Tamás költeményének segítségével

A pedagógus neve: Major Ágnes

Tantárgy: Cigány/roma nemzetiségi népismeret népismeret

Évfolyam: 9. évfolyam

órakeret: 2 óra

Tanítási egység:

Előző óra: Adott település helyzete, lakossága, élete. Településszerkezet, cigánytelep, cigánysor, cigány porták, házak

Következő óra: Összefoglalás

Iskola: ... Osztály: ...

Az óra típusa: Gyakorlás, kitekintés

Az óra cél - és feladatrendszere:

A tanuló:

- a tanuló a lakás/lakhatás téma kapcsán megismerkedik egy kortárs költő alkotásával
- fejleszti szépirodalomértelmező stratégiáit: a művészi nyelvhasználat, a forma és a kifejezni kívánt tartalom összefüggéseiben képes önálló értelmezést kialakítani
- képes összefüggésbe hozni a versben megjelenő otthon képet társadalomismereti, szociológiai, történelmi ismereteivel
- képes önismereti jelleggel kapcsolódni a vershez
- fejleszti szóbeli és írásbeli kommunikációját
- reflektáljanak az „otthon” fogalmának érzelmi, szimbolikus és társadalmi jelentésére.
- képesek legyenek a versben megjelenő motívumokat önreflexív módon értelmezni.
- fejlődjön az empátiájuk és kifejezőkészségük a lakhatás témájában
- digitális eszközökkel támogassák saját gondolataik vizualizálását és megosztását.

Nevelési cél: kritikai gondolkodás fejlesztése, önismeret, empátia, (ön)reflexió

Oktatási cél: a tanuló ismerje meg a kortárs cigány/roma irodalom fontos alkotójának versét, legyen képes kapcsolódni hozzá rá jellemző, egyéni módon

Didaktikai cél:

Szintetizáló, reflektáló tanóra. A szociológiai, történelmi ismeretek művészi kontextusban való értelmezése, feldolgozása.

Tantárgyi koncentráció:

belső: lakás, lakhatás, lakhatási szegénység, lakástípusok, településtípusok

külső: magyar nyelv és irodalom, történelem, állampolgári ismeretek, etika

Főbb fogalmak, összefüggések: otthon, otthontalanság, lakhatási szegénység, az otthon mint belső, lelki tér

Taneszközök:

Tankönyv: -

Munkafüzet: -

Szemléltető képek, térképek: ppt diasor, interaktív feladatok, a mű szövege

A tananyagegység feldolgozásához ajánlott szakirodalom
Fábiánné Andrónyi Katalin., Romológia., L'Harmattan Kiadó. 2015 Székely János: Cigány népismeret. Te del o Del baxt! Szent István Társulat, Budapest, 2010. Radics József, Farkas Mária: Cigány népismeret 1-4. 2012. Ligeti György: Cigány népismeret 7-12., Műszaki Kiadó, Budapest, 2012.
Megjegyzések az oktatónak
A cigány népismeret tantárgy esetében sokszor támaszkodunk másik szakunk elméleti kereteire. Az óravázlat irodalmi eszköztár segítségével született, de használható bárki számára, hiszen abból az alapélményből indul ki, hogy a művészi alkotások egyrészt a társadalmi valóság reprezentációját adják, másrészt, hogy a művekben nincs immanens értelem, sokféleképpen, egyéni módokon értelmezhetőek. Ezek az olvasatok ránk jellemzőek, rólunk mesélnek, és az erre való reflexió hozzájárul saját magunk és a társaink megértéséhez. Hangsúlyos az óra esetében ezért az elfogadó tanári attitűd, az inkább falcilitátori hozzáállás és az empatikus légkör kialakítására való törekvés. Az óra számára mobiltelefon használati engedély szükséges.
Kerettanterv
A cigány népismeret, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_neveles_oktatas_ker_e_ttantervei/cigany_beas_romani

Óra menete

Időkeret	Az óra menete	Nevelési – oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	
Ráhangolódás					
5 per c	Előzetes ismeretek mozgósítása: Az eddigiekben a cigányság lakhatási helyzetével foglalkoztunk. Mindezt új megvilágításba helyezi Jónás Tamás Bentlakás című verse. Gyűjtsük össze Mentimeter segítségével, mi jut eszetekbe erről a szóról!	tanári kérdések, kötetlen beszélgetés	egyéni munka, beszélgetés	<i>okostelefon, tanulói laptop ppt</i> 1-2.dia 	A tanulók a Mentimeter alkalmazás segítségével gyűjtik össze előzetes ismereteiket. A megosztások során fontos helyet adni az egyéni megéléseknek, véleményeknek is. A fókusz az irodalmias elemzésről próbáljuk a személyes megosztások felé terelni.
Jelentésteremtés					
	Meghallgatjuk Jónás Tamás <i>Bentlakás</i> című versét. (Tanári felolvasás.)	felolvasás, videó,	egyéni munka, közös	3. dia	A meghallgatás során érdemes kívánni egy-egy percnyi csendet. Fontos, hogy a tanulók kapják meg

5 per c	<i>1. számú melléklet</i> Rövid szünet, majd első benyomások megosztása: Csoportos beszélgetés: Mit éreztetek közben? A vers melyik részéhez tudtok kapcsolódni? Melyik része tetszett/nem tetszett? Milyen az otthon ebben a versben? Digitális eszköz: Padlet három oszloppal Címek az oszlopokhoz: 1. Mi ad biztonságot? 2. Mikor érzem magam otthon? 3. Mi hiányzik az otthonomból? Tanári rávezetés: „A versben az otthon átmeneti, ideiglenes – mit mond ez rólunk?” „Lehet-e valaki otthon valahol, ha az a hely nem az övé?”	hanganyag megtekintése, meghallgatása, kötetlen beszélgetés	 4. dia 5. dia 	papíron, kézben a szöveget, hiszen ez egy fizikai kapcsolatot jelent a szöveggel. Bízassuk őket, hogy már a meghallgatás során éljenek a jelölések, kiemelések, jegyzetek lehetőségével Törekedjünk az ítélkezésmentes meghallgatásra és támogassuk ebben a tanulókat is! Bízassuk a tanulókat, hogy használjanak minél több műfajból származó anyagot érzéseik körülírására (zene, video, szöveg, képek). A tanári rávezetés szerepe, hogy megnyissuk az értelmezést akár a jelképes, metaforikus tartalom felé is. Bízassuk a tanulókat a padletek megosztására az okos táblán, de hangsúlyosan nem közelező.
---------	---	---	---	---

					Mivel az óra célja az egyéni megélésekre, szubjektív tartalmakra fókuszál, nem javaslom csoportmunkában megoldani. Természetesen lehetséges óraszervezési mód a csoportmunka is (ennél a feladatnál elképzelhető).
10 per c	Csonka szavak kiegészítése – kreatív írás A tanulók megkapják a vers szövegét kihagyásokkal. Feladat: Egészítsd ki tetszés szerint (egy-egy szóval, mondattal, akár egész szöveggel, új versszakkal a csonkult sorokat.) Reflektív kérdések: „Mennyire változott meg a vers hangulata a te változatodban?” Mit jelent számodra a kiegészítés? Hogy értelmezed?		egyéni munka digitális vagy analóg módon	6. dia 	A vers szövege kiadható kihagyásokkal is. (pontosított vonal) is. Reflektáljunk a csonkaság/töredékesség szerepére az irodalomban, illetve arra, mi a befogadó „feladata” ezek kiegészítésekor, milyen pozitív hozadéka lehetnek ennek a befogadói munkának.
5 per c	Megosztás és reflektálás Csoportos megosztás: A diákok felolvassák írásaikat, röviden reflektálhat rá, illetve a többiek is lehetőséget kapnak.	megbeszélés, megosztás, reflektálás	egyéni munka, közös megbeszélés		A megosztás nem kötelező. Felajánlhatjuk annak lehetőségét is, hogy adott tanuló ne a szöveget olvassa fel (ha nem akarja), hanem reflektáljon saját, írás közben megjelenő érzéseire, attitűdjére.

Reflektálás					
5 per c	Összegzés Mit viszttek magatokkal a mai óráról? Mit tartotok legfontosabb tanulságnak? Hogyan éreztétek magatokat? <i>Válaszolatok most</i> <u>csak egy-két kifejezéssel a</u> <i>Mentimeter alkalmazás segítségével!</i>	összefoglalás reflexió	tanári közlés, egyéni tanulói munka	7. dia 	A tanulók a Mentimeter alkalmazás segítségével adnak visszajelzést. Itt szófelhő jelleget használunk. Házi feladatként a kreatív írás tisztázott változatát kérem.

1. számú melléklet

In: Jónás Tamás: *Bentlakás*. Noran Kiadó, Budapest, 1999.

Jónás Tamás: Bentlakás

Az ablakunk alatt még sok-sok ablak van.

A lapos háztetőn műsorra les az an.

A konyhaablakon más konyhák szaga jön.

Nagy út mellett lakunk, itt nincsen soha csön.

Itt béke van. Derűs. A szomszédunk szuszog.

S hogy én is szuszogok, melegedik a szob.

A sarokban az ágy, lemosható a ta.

Kis fészek a lakás, így könnyű kitaka.

Erkély és pince van, meg bolt és rendelő,
és buszmegálló is, közel, a ház elő.

A legjobb mégis az, hogy másé a lakás,
és elköltözhethetünk, ha lesz helyette más.

8.

Baloghné Gyurgyovics Renáta

A jó vajda – Kooperatív óraterv a 10. évfolyamos Beás nemzetiségi nyelv és irodalom tanításához

Óraterv I.

A pedagógus neve: Baloghné Gyurgyovics Renáta

Műveltségi terület: Élő idegen nyelv

Tantárgy: Beás nemzetiségi nyelv és irodalom

Osztály: 10.

Az óra témája: A vajda című olvasmány feldolgozása együttműködésen alapuló kooperatív tanulással

Az óra cél- és feladatrendszere: a fejlesztendő attitűd, készségek, képességek, a tanítandó ismeretek (fogalmak, szabályok stb.) és az elérendő fejlesztési szint, tudásszint megnevezése:

Az óra cél- és feladatrendszere:

- Tanulói munkák értékelése, önértékelés, mások munkáinak megismerése, értékelése.
- Tájékozódás a füzetben, tanórai jegyzetekben.
- Az otthoni tanulás elősegítése, gyakoroltatása.
- Tanulási technikák fejlesztése.
- Együttműködési készségek fejlesztése.
- Memória, vizuális memória fejlesztése.
- Nyelvtani és nyelvhelyességi készségek fejlesztése.
- Kommunikációs készségek fejlesztése. beszédkészség és beszédértés.
- Íráskészség, nyelvi közvetítő készség fejlesztése.

Fejlesztendő attitűd, készségek, képességek:

- Különböző tanulási célok megvalósulása érdekében működő közösségek kialakítása
- Az önálló ismeretszerzési, ismeretfeldolgozási, döntési és értékelő képességek kialakítása, fejlesztése.

- Személyes tapasztalatokhoz juttatás az önálló tanulás folyamatáról.
- A saját megértési folyamatok egyre tudatosabb irányításának és ellenőrzésének kialakítása.
- Az empátia, tolerancia, és a szociális készségek fejlesztése.
- A tanuló egyén aktív gondolkodással, alkotó módon és sokoldalú együttműködéssel való eljuttatása az új ismeretek megszerzéséhez, megértéséhez és felhasználásához .

A tanítandó ismeretek (fogalmak, szabályok): Szövegértés, az olvasmány műfaji (mese) formai és tartalmi követelményeinek elsajátíttatása beás nyelven, szövegkohézió, fordítástechnika, jegyzetkészítés.

Az óra didaktikai feladatai: Az értő olvasás fejlesztése az olvasásfolyamat tapasztalati megerősítésével. A szövegértelmezés elmélyítése, a mélyebb jelentésrétegek feltárása az újra olvasások sorozatában. A szövegbeli tájékozódó képesség fejlesztése válogató (néma) olvasással. Jelentésteremtés és élménymegosztás, az együttműködés fejlesztése kooperatív technikák használatával. Az egyéni olvasatok exteriorizálása kreatív módszerekkel. Szókincs bővítése. Hatékonyan fejleszti a kritikai gondolkodást: problémamegoldás, információkezelés, döntéshozás, ismeretek önálló szerzése, feldolgozása, értelmezése, elemzése és értékelése.

Tantárgyi kapcsolatok: magyar nyelv és irodalom, roma/cigány népismeret, informatika

Felhasznált források:

- Kerettanterv:
https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_nevelas_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani, letöltés: 2023. 10. 11
- Érettségi követelmények:
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/elo_idegen_nyelv_vk.pdf letöltés ideje: 2023. 10. 11
- Tankönyv: Orsós Anna: Beás nyelvkönyv, Pă lyimbă băjásilor. Kaposvár, 2010, letölthető:
- http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv/a_bes_nyelv_hangtana.html
- [letöltés ideje: 2023. 10. 11.](#)
- Orsós Anna: Beás-magyar kézisótár. Vorbé dă băjás. Kaposvár: Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, 2010
- Orsós Anna: Magyar-beás kézisótár. Vorbé dă băjás. Kaposvár: Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, 2010
- Orsós Anna: Beás- magyar igeszótár, Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium, Pécs, 2002
- Pálmáiné Orsós Anna: Felkészülési segédanyag a profex nyelvvizsgaközpont beás nyelvi vizsgájához, PTE BTK NTI, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2005

Dátum:

Időke- ret	Az óra menete	Módszerek	Munkafor- mák	Eszközők	Megjegyzés
3 perc	Óra eleji szervezési feladatok Csoportalakítás Eszközők kiosztása, szerepkörök meghatározása.	Megbeszélés Tanári magyarázat Megfigyelés	Frontális osztálymun- ka	Filcek Ragasztó Olló Boríték tartalma: kép, szöveg, villámkártya, értékelőlap Füzet Tábla	A csoportalakítás direkt módon történik, azonos képeket húzóknak egy csoportba kerültek. Fontos momentum a kooperatív tanuláshoz a szerepkörök kiosztása: Bágá számá! Tásj(Csendfelelős) Szkrijé zsjosz! Szkrijé (Jegyző) Ávény rágáz? Dobá (Időfelelős) Sjé szá-c ázsut? Ázsutá (Feladatfelelős) 1. sz. mellékleten a képek megtalálhatóak.
10 perc	Ráhangolódás A. A csapatok nevet adnak maguknak, a kapott képek alapján. B. Feldarabol- olt	Megfigyelés Aktivizálás Gondolkodás Koncentráció Beszédkészség Olvasásértés Íráskészség Beszéderítés Analizáció Beszédkészség	Csoportmu- nka Frontálism- unka	Képek A3 lap Ragasztó Filcek Füzet Szöveg	Az előző órán tanult ismeretek felelevenítése a névadással, a képek egy már feldolgozott szöveghez kapcsolódnak. A tanulók a szétdarabolt szöveget sorrendbe állítják, és

	szöveg sorrendbe állítás, majd szöveg elolvasá sa.				elolvassák. Jelen idejű igék keresése szövegben. Tanuló felolvassa, bemutatja a tanult szöveget. 2. sz. mellékleten a szöveg megtalálhat ó.
22 perc	Jelentésteremtés A vajda című olvasmány feldolgozása, értelmezése, szövegértési feladatsor megoldása IKT eszközön, élménymegosztás, az együttműködés fejlesztése kooperatív technikák használatával. A. Szövegrészlet párosítása képekkel, és a képek sorrendbe állítás szöveg alapján B. Villámkar tya- feladatok:	Ismétlő, gyakorló óra Előzetes ismeretek használata, gyakorlati alkalmazás a, reflektálás az előzetes ismeretekre Olvasásértés Szövegértés Személyes felelősségváll alás, mások megértése Tolerancia Együttműködés és Villámkártya Történetpiramis	Egyénimunka Csoportmunka	Szöveg Füzet Szótár Tábla Laptop Projektor Képek Szöveg Történetpiramis	Az érdeklődés fenntartása és a gondolkodás folyamatos aktivitásának biztosítása a szöveggel és egymással folytatott dialogizálással, diák-diák interakciókkal, kooperatív tevékenységekkel, élménytechnikák alkalmazásával. A 4 db képet sorba rendezik és a szövegrészletekkel párosítják, képtörténetet alkotva. 3. sz. mellékleten a képtörténet megtalálhat ó

	A csapatok egymásnak feladatokat készítenek, és azt tovább küldik. majd megoldják, és kijavítják, értékelik C. Történet piramis: Történetpiramis készítés a megadott szempontok szerint: Műfaj (egy szó) Főszereplő Tulajdonságai (két szó) Szereplők (három szó) Esemény leírása (4 kulcsszóval)				A tanulók nem készen kapják a feladatokat, a szöveg megértésének ellenőrzése feladatalkotással történt, amely igaz-hamis és feleletválasztós, érettségi feladattípusokból állt. Az egyenlő hozzáférést biztosítva, a tanulók saját filcüket (színüket) használták, ezáltal nyomon követhető volt a tanulói munka. A szöveg lényeges narratív elemeinek (szereplők/tulajdonságaik, hely. idő cselekmény) és a köztük lévő összefüggéseknek, valamint a mese műfaji sajátosságainak azonosítása. Időkitöltő feladat 4. sz. mellékleten a történetpiramis megtalálható
5 perc	Reflektálás Redmenta: A tanultak rendszerezése, a szöveg megértésének ellenőrzése.	Beszédértés Beszédkészség Olvasásértés Íráskészség Hallásértés	Egyénimunka Frontálmunka	Füzet Íróeszközök Táblakép Laptop Projektor Tablet	A feldolgozott szöveg egyénileg való gyakorlása IKT eszközön, az ismeretek ellenőrzése, és értékelése.

		A tanultak alkalmazása Gondolkodási képesség IKT tanulás Redmenta			5. sz. mellékleten a redmenta megtalálható.
5 perc	Értékelés: csoporton belüli munka ellenőrzése és értelmezése. Csoportműködésének feltárása.	Visszacsatolás Megerősítés Ellenőrzés Értékelés Önértékelés	Frontális és csoportmunka	Értékelőlapok	Írásbeli és szóbeli értékelés. A csoporton belüli együttműködés, kapcsolatok elemzése a ponttáblázat és az értékelőlapok segítségével. 6. sz. mellékleten az értékelőlap megtalálható.

Módszertani reflexió és magyarázat az óratervhez

Az óraterv a „Vajda” című beás olvasmány feldolgozásán keresztül a beás nyelvi kompetenciák komplex fejlesztését célozza. A választott módszertan — a kooperatív tanulás — nem csupán a nyelvi készségek fejlesztését segíti, hanem a tanulók szociális, kommunikációs és kulturális kompetenciáit is gazdagítja.

1. Pedagógiai cél és szemlélet

Az óra kiindulópontja az anyanyelvi és kulturális identitás erősítése, valamint a beás nyelv használatának pozitív érzelmi megerősítése. A tanulók a közösségi együttműködés során nemcsak nyelvi tudásukat, hanem önkifejezési és problémamegoldó képességüket is fejlesztik. A tanítás alapja a tanulókörzpontú, élményalapú megközelítés, ahol az oktató facilitátorként, segítőként irányítja a tanulási folyamatot, miközben teret ad az önálló gondolkodásnak és az önértékelésnek.

2. A kooperatív technikák szerepe

A csoportalakítás és a szerepkörök kiosztása (csendfelelős, jegyző, időfelelős, feladatfelelős) a felelősségvállalás és az egyéni szerepvállalás kialakítását szolgálja. A módszer biztosítja az aktív részvételt, elősegíti a társas tanulást, valamint a tolerancia és empátia fejlődését. A

tanulók a feladatok során egymás tudására támaszkodnak, így a tanulás közösségi élménnyé válik, ami különösen fontos a nemzetiségi oktatásban, ahol a közösségi identitás megélése a tanulási motiváció kulcsa.

3. Nyelvi és kognitív fejlesztés

A feladatok (szövegdarabolás, villámkártyák, történetpiramis, Redmenta-gyakorlás) integrált módon fejlesztik a nyelvi készségeket: olvasásértést, beszédkészséget, íráskészséget, valamint a nyelvi közvetítést. A digitális eszközök (IKT) alkalmazása — például Redmenta — hozzájárul a tanulói önállóság és a digitális kompetencia fejlődéséhez, valamint erősíti a motivációt.

4. Differenciálás és egyenlő hozzáférés

A színes filcek, önértékelő lapok és vizuális elemek használata lehetővé teszi az egyéni tanulási utak megkülönböztetését. Az óra szerkezete biztosítja, hogy a tanulók saját tempójukban haladhassanak, miközben közösen alkotnak és értékelnek. Ez különösen releváns a heterogén nyelvi háttérrel rendelkező beas tanulók körében.

5. Reflektív tanári szerep

A tanár az óra során megfigyelő és támogató szerepben van: irányítja a folyamatot, de a hangsúly a tanulók aktív részvételén és önreflexióján van. A Redmenta-gyakorlatok és az önértékelőlapok alkalmazása a formatív értékelést szolgálja, segítve a tanulókat abban, hogy felismerjék erősségeiket és fejlesztendő területeiket.

6. Módszertani reflexió

- Az óra felépítése jól illeszkedik a kompetenciaalapú oktatás elveihez.
- A kooperatív munkaformák támogatják a 21. századi készségek (kommunikáció, együttműködés, kritikai gondolkodás, kreativitás) fejlesztését.
- A digitális eszközök bevonása modern, motiváló tanulási környezetet teremt.
- A nemzetiségi tartalmak integrálása elősegíti a kulturális önazonosság megőrzését és a nyelvi revitalizációt.

7. Összegzés

A „Vajda” című olvasmány feldolgozása egy komplex tanulási folyamat, amely egyszerre fejleszti a beas nyelvi kompetenciát, az interkulturális érzékenységet és a szociális készségeket. A tanár szerepe ebben a folyamatban kulcsfontosságú: facilitátorként, értékközvetítőként és reflektív szakemberként vezeti a diákokat a nyelv és a kultúra mélyebb megértése felé.

Melléklet

1. számú melléklet

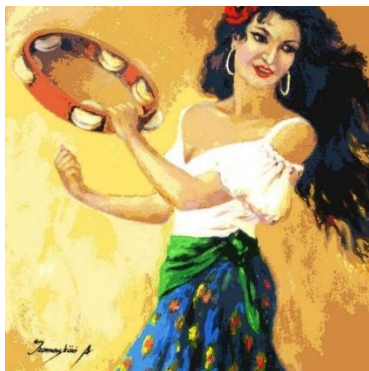
<https://mek.oszk.hu/04300/04385/html/szuletes.htm> letöltés ideje: 2023. 11. 06

<https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Cig%C3%A1nyvajda>

A. kép

B. kép

C.

<https://www.kezimunkakellek.hu/termek/ciganylany-16902> letöltés ideje: 2023. 11. 06

zsák linkje: <https://stockfresh.com/image/677080/full-sack> letöltés ideje: 2023. 11. 06

2. **számú melléklet:** Pálmáné Orsós Anna: Felkészülési segédanyag a profex nyelvvizsgaközpont beás nyelvvizsgájához, PTE, BTK NTI, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2005 198.o.

Vojvodu

Odătă ajrá on băjás. Ave o cîgánkă, kărê ro mîndră-jră, dă ro szîlasză-jră. Pîn toc lukră, je ákásză-jră. Kînd cîgănu-j, szokru szo, szakră szá vinyé ákásză dîn lukru, átunsj szá szkulă, átunsj szá punye-n rînd.

Gîngyestyé odătă szokru szo: - C-oj árătă jo cijé! Vij fi tu ásă igyesă, kă rákétă.

Odătă îj zîsjé: _ Vojvodu dîn hălălânt szăt umblă kăsîlye, sî kărê nu lukră, p-ălă tărê-l bătýé.

Nyivásztă nu-j înkrigye. Ádauzá szokru szo s-o tijet o bată grasă, s-o mérsz ákásză.

- Nyivásztă me! Tună repé-n szăkusztă mărê, kă vinyé vojvodu dîn hălălânt szăt!

Ku ásztă o băgato on szák, j-o lyigăt gură szăkuluj, sî l-o pusz lîngă usă.

- Bună zuă omulyé!
- Sză fij szănătosz, vojvodulyé! Dă înj sîjê jărat jéstý?
- Ám vinyit szá văd, sjinyé lukră, sjinyé nu.
- Toc lukră, szá tyé áldăjăszkă Drăgu-l Domn, nyime nu patýé szá sádă ákásză.
- Dă înj szăkusztă, sjé-j?- sî mărê o luvit pă szăkulă ku bată. Átit o luvit pă szák, pîn cîgánkă sz-o pisăt.
- Véz, ocărăgru ám băgăt înj jél, dă ocără inkă ud aj.

- Dá väd. Na, má sî mă duk d-áisj, mă duk ákásză.
- Du tyé numá, sză tyé ázsută Dimizou ăl bun!

Cîgánkă nu vigye, sjinyé szfătijestyé ánume. Kînd szokru szo o dăzlyigát gurá szákuluj, o zîsz: - Jaj, kum m-o bătut vojvodu!- zîsjé cîgánkă.

Repé sz-o lăpădát, o hărănyit áloturilye, o făkut rînd, o fért dămănkát. Pînsjé o vinyit szakră sză, kutotu-n rînd ăjrá.

Ásá sz-o făkut cîgánkă szîlasză igyesă.

3. sz. melléklet: Képtörténet

1. kép-1. szövegrészlet

Odátă ăjrá on băjás. Áve o cîgánkă, káré ro mîndră-jrá, dá ro szîlasză-jrá. Pîn toc lukrá, je ákásză-jrá. Kînd cîgănu-j, szokru szo, szakră szá vinyé ákásză dîn lukru, átunsj szá szkulá, átunsj szá punye-n rînd.

Gîngyestyé odátă szokru szo: - C-oj árătă jo cijé! Vij fi tu ásă igyesă, ká rákétă.

2. kép- 2. szövegrészlet

Odátă îj zîsjé: _ Vojvodu dîn hălălânt szát umblă kăsîlye, sî káré nu lukră, p-álá táré-l bátyé.

Nyivásztá nu-j înkrigye. Ádauzá szokru szo s-o tijet o bată grasză, s-o mérsz ákásză.

- Nyivásztá me! Tună repé-n szákusztá máré, kă vinyé vojvodu dîn hălălânt szát!
Ku ásztá o băgáto on szák, j-o lyigát gurá szákuluj, sî l-o pusz lîngă usă.

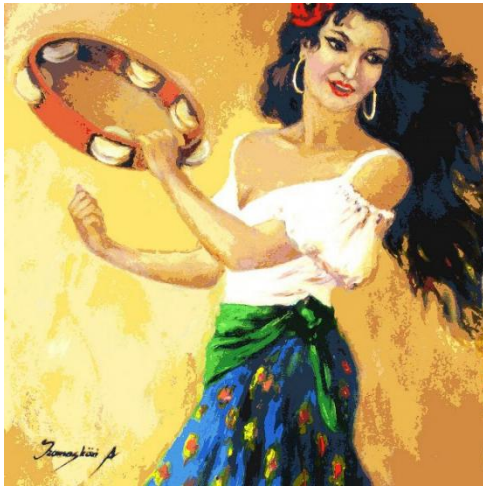

3.kép - 3. szövegrészlet

- Bună ziua omulyé!
- Sză fij szănătosz, vojvodulyé! Dá în sjé járat jésty?
- Ám vinyit sză văd, sjinyé lukră, sjinyé nu.
- Toc lukră, sză tyé áldájáskă Drăgu-l Domn, nyime nu patyé sză sádă ákásză.
- Dá în szákusztá , sjé-j?- sî măré o luvit pă szákulá ku batá. Átit o luvit pă szák, pîn cîgánkă sz-o pisát.
- Véz, ocărăgru ám băgát în jél,dá ocără inká ud ăj.
- Dá văd. Na, má sî mă duk d-áisj, mă duk ákásză.
- Du tyé numá, sză tyé ázsută Dimizou ăl bun!

4. kép-4. szövegrészlet

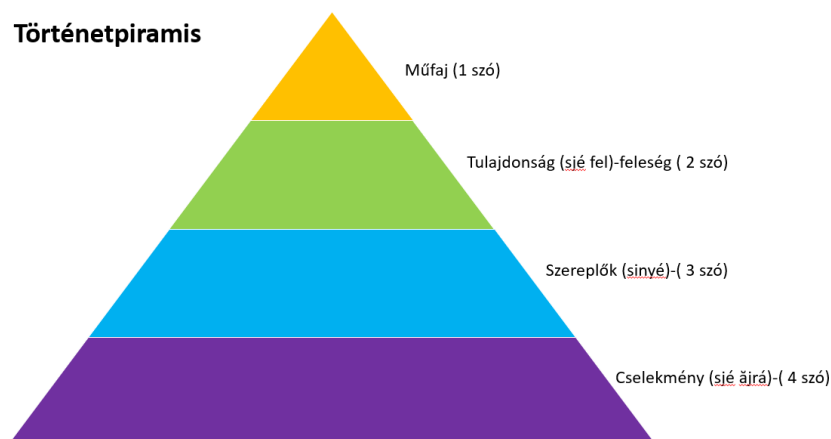
Cîgánkă nu vigye, sjinyé szfătijestyé ánume. Kînd szokru szo o dăzlyigát gurá szákuluj, o zîsz: - Jaj, kum m-o bătut vojvodu!- zîsjé cîgánkă.

Repé sz-o lăpădát, o hărănyit áloturilye, o făkut rînd, o fêrt dămănkát. Pînsjé o vinyit szakră szá, kutotu-n rînd ájrá.

Ásá sz-o făkut cîgánkă szîlasză igyesă.

4.számú melléklet- Történetpiramis

Történetpiramis

5. számú melléklet- Redmenta- megoldásokkal: direkt cím: beás103, link: https://app.redmenta.com/be%C3%A1s103?utm_source=redmenta&utm_medium=worksheet&utm_campaign=worksheet_share

 Redmenta Worksheet

Név, osztály:

Vojvodu

Értékelés: ____/34 pont

1) Keresd meg a szavak jelentését, és párosítsd össze!

____/4 pont

1) szakră

2) bată grasă

3) sz lasă

4) d n hălălănt săt

1) anyós

2) vastag bot

3) lusta

4) a másik faluból

2) Tedd sorrendbe a mondatokat a történesek szerint!

____/5 pont

1) P n toc lukră, je ákásză-jră.

2) Ádausză szokru szo s-o tijet o bată grasă, s-o mérsz ákásză.

3) C gánkă nu vigye, sjinyé szfătijestyé ânume.

4) Átit o luvit pă săk, p n c gánkă sz-o pisăt.

5) P nsjé o vinyit szakră să, kutotu-n r nd äjrá.

3) Döntsd el, hogy igazak vagy hamisak-e az alábbi állítások!

____/5 pont

Odátă ajră on ungur.

☐ Igaz ☒ Hamis

C gánkă ro m ndră-jră, s ro igyesă.

☐ Igaz ☒ Hamis

C gánkă n szák sz-o băgăt.

☒ Igaz ☐ Hamis

Szokru o tijet o bată lungă.

☐ Igaz ☒ Hamis

C gánkă sz-o făkut igyesă.

☒ Igaz ☐ Hamis

4) Sjë áve băjăsu?

____/1 pont

☒ o c gánkă ☐ o urtăcă

5) Sjë fel o foszt c gánkă?

____/3 pont

☒ m ndră ☐ ur tă ☒ sz lasză ☒ igyesă ☐ băt rnă

6) Sjë o g ngyit szokru szo?

____/2 pont

☒ C-oj árătă jo cijé! ☒ Vij fi tu ásă igyesă, kă rákétă. ☐ Ro mi drág dă nyivásztă me!

☐ Ásztăz aj férb álu nyivásztă me!

7) Hungyé o tunăt nyivásztă?

____/1 pont

☒ n szák ☐ n birt

8) Sjë o z sz szokru, sjé jestyé n szák?

____/1 pont

☒ Véz, ocără gru ám băgăt n jél,dă ocără inkă ud aj. ☐ Véz, ocără kukuruz ám băgăt n jél,dă ocără inkă ud aj.

9) Dă sjé o foszt ud szăku?

____/1 pont

☐ Dájă kă mult ajră plajé. ☐ Dájă kă o szpălăt szăku. ☒ Dájă kă sz-o pisăt nyivásztă.

10) K nd o mérsz ákásză vojvodu sjé o făkut nyivásztă?

____/4 pont

☒ repé sz-o lăpădăt ☒ o hărănyit áloturilye ☐ sz-o kulkăt ☒ o făkut r nd ☒ o fért dămănkăt

11) Keresd meg a rokonértelmű jelentését!

____/7 pont

1) băjăs 2) c gánkă 3) m ndră 4) sz lasză 5) o luvit 6) repé 7) o hărănyit
1) c găn 2) băjăsică 3) frumasză 4) lénývă 5) o bătut 6) ostro 7) o dát sză măn nkă

6. számú melléklet- Értékelőlapok
Önértékelőlap

Binyé ány lukrát ku unápáltu.	1 5	2	3	4
Jo binyé ám lukrát.	1 5	2	3	4
Binyé m-ám szîmcît.	1 5	2	3	4
Ám băgát számá uvig.	1 5	2	3	4

Petrovicsné Lakatos Henrietta

Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

Óraterv a 10. évfolyam számára

A készítő tanár: Petrovicsné Lakatos Henrietta

Tantárgy: Roma/cigány népismeret

Osztály: 10.

Az óra típusa: Új ismeretet feldolgozó óra

Témakör: A cigányok története Magyarországon

Az óra témája: Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

Az óra feladatai: A 18. századi cigánypolitika megismerése, az állami beavatkozások céljainak, hatásainak és következményeinek feltárása.

Az óra cél- és feladatrendszere:

- A tanulók ismerjék meg Mária Terézia és II. József cigánypolitikáját, az integrációs törekvések céljait és hatásait.
- Legyen képes a tanuló felismerni a történelmi intézkedések következményeit a cigány közösségek életére.
- Tudja azonosítani azokat a folyamatokat, amelyek hozzájárultak a cigányság társadalmi helyzetének alakulásához.

- Legyen képes a tanuló véleményt formálni az uralkodók politikájáról, és kritikusan gondolkodni a felvilágosult abszolutizmus eszméiről.

A fejlesztendő attitűd, készségek, képességek:

- IKT eszközhasználat és digitális kompetencia fejlesztése
- Önálló tevékenységek fejlesztése
- Történelmi ok-okozati összefüggések felismerése
- Szövegértés fejlesztése
- Kritikai gondolkodás fejlesztése
- Lényegkiemelés
- Információ kezelő-feldolgozó képesség

Az óra didaktikai feladatai:

- Ráhangolódás, Jelentésteremtés (gyakoroltatás), Reflektálás. Ellenőrzés és értékelés.

Felhasznált irodalom:

- Cigány népismeret 9-12. kerettanterv,
https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_nevelas_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani, utolsó letöltés: 2025.10.16.
- Saját készítésű feladatlapok
- Barta János (szerk.): Magyarország története 1686–1790, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
- Ember Győző: Mária Terézia és kora, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.
- Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája, Nap Kiadó, Budapest, 1999.
- Balogh László: Cigányok a felvilágosult abszolutizmus korában, Történelmi Szemle, 1990/3–4.
- Fraser Angus: A cigányok, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Szuhay Péter: Cigányok Magyarországon – Történeti áttekintés, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
- Kemény István (szerk.): A magyarországi cigányok története és helyzete, Gondolat Kiadó, Budapest, 2000.

- Pálmainé Orsós Anna: A magyarországi cigányság története és kultúrája, PTE BTK, Pécs, 2014.
- Kállai Ernő: A magyarországi cigányok helyzete 2000 után, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2005.
- Szabad György: A felvilágosult abszolutizmus kora Magyarországon, Gondolat Kiadó, Budapest, 1969.
- Fraser Angus: A cigányok. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája. Nap Kiadó, Budapest, 1999.

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
2 perc	Ráhangolódás Tanári beszélgetés indítása: - „Hogyan éltek a cigány közösségek régen? Milyen volt a lakhatásuk, életmódjuk?” Rövid beszélgetés a vándorló életmódról és a letelepedés jelentéséről. Jelentésteremtés: Célkitűzés, új ismeret előkészítése: A tanár ismerteti az óra célját:	A tanulók megosztják, mit tudnak a cigányok korabeli életmódjáról, lakhatásáról és munkájáról. A tanulók ötletelnek, válaszolnak, saját véleményyt fogalmaznak meg a	FOM Frontális beszélgetés, tanári kérdések Eszköz: tábla, jegyzet

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
10 perc	megérteni, hogyan próbálta Mária Terézia és II. József a cigányság életét, lakhatását és társadalmi helyzetét megváltoztatni. Kérdések: „Miért akarta az állam letelepíteni a cigányokat? Milyen nehézségeket okozhatott ez számukra?” 1. feladat Jelentésteremtés – 1. feladat	cigányok lakhatásáról és a letelepítési kényszerről.	ÖM Kérdés-felelet, rövid vita Eszköz: tábla, kréta
10 perc	A tanár kiosztja a „Mária Terézia és II. József cigánypolitikája” című szövegértési feladatlapot (1. melléklet). A tanulók a szöveg alapján egyéni munkában válaszolnak a kérdésekre, külön figyelve a lakhatásra, vándorlásra és beilleszkedésre vonatkozó részekre.	A tanulók önállóan dolgoznak, olvassák a szöveget, megkeresik a cigány lakhatásra és integrációra vonatkozó elemeket, majd kitöltik a feladatlapot.	
15 perc	2. feladat Páros munka: a tanulók közösen oldják meg a Fogalommagyarázó és Igaz-Hamis feladatokat (2. melléklet), amelyekben szerepel a letelepítés, lakhatás, oktatás és	A tanulók párban dolgoznak, megbeszélik a cigányság lakhatását és társadalmi	FOM Szövegértés, lényegkiemelés Eszköz: 1. melléklet – szövegértési feladat

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
5 perc	munka kérdése is. A tanár segít, majd közösen ellenőrzik a válaszokat. 3. feladat Csoportos munka: három téma közül húznak borítékot (3. melléklet): „A” – Mária Terézia cigánypolitikája és a lakhatás szabályozása „B” – II. József enyhítései és a cigányok életkörülményei „C” – A rendeletek hatásai a cigány családokra, életmódra A csoportok plakátot/gondolattérképet készítenek és bemutatják. Reflektálás:	helyzetét érintő intézkedéseket. Feladatlap kitöltése. A tanulók csoportban dolgoznak, plakátot készítenek a cigányság életmódjáról és lakhatásáról, majd röviden ismertetik társaikkal. A tanulók tableten oldják meg a keresztrejtvényt, majd megbeszéli a cigánypolitika lakhatási hatásait.	PM Kooperatív páros munka, közös értékelés Eszköz: 2. melléklet – feladatlap

[illegible]

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
			FOM Szóbeli értékelés és önértékelés Eszköz: önértékelő lap

1. melléklet: Szövegértés feladat

Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

Mária Terézia és fia, II. József a 18. században uralkodtak, egy olyan korszakban, amelyet felvilágosult abszolútizmusnak nevezünk. Ez az időszak Európában az uralkodók hatalmának megerősítéséről és az állami reformok végrehajtásáról szólt. A Habsburg Birodalomban, így Magyarországon is, ezek az intézkedések a gazdaság, az oktatás, az igazságszolgáltatás és a társadalmi szerkezet modernizálására irányultak. ¹

Mária Terézia cigánypolitikája

Mária Terézia 1740 és 1780 között uralkodott, és egyik fő célja az volt, hogy a Habsburg Birodalmat gazdaságilag és társadalmilag megerősítse. Ennek részeként a cigányok életmódját is szabályozni kívánta. ²

A 18. század közepén a cigányság nagy része vándorló életmódot folytatott, amelyet a Habsburg uralkodónő nem tartott kívánatosnak. Véleménye szerint a cigányság integrációja a társadalomba elősegíthette volna az ország gazdasági és társadalmi fejlődését. ³ Ezért különböző rendeleteket hozott, amelyek célja a cigányság letelepítése és beilleszkedése volt:

- 1758-ban betiltotta a cigányok vándorlását, és megparancsolta, hogy telepedjenek le falvakban vagy városokban.
- 1761-ben rendeletet adott ki, amely megtiltotta a cigányok számára az önálló telepek létrehozását, ehelyett arra kényszerítette őket, hogy a parasztok között éljenek.
- 1767-ben elrendelte, hogy a cigányokat „újmagyaroknak” vagy „újparasztoknak” kell nevezni, és megtiltotta a cigány nyelv használatát.
- 1773-ban kötelezővé tette a cigány gyermekek számára a keresztény iskolákba járást, hogy így beilleszkedjenek a társadalomba.
- A cigány férfiakat kényszermunkára fogták, például mezőgazdasági munkára, katonai szolgálatra vagy kézművességre tanították őket. ⁴

Mária Terézia intézkedései rendkívül szigorúak voltak, és bár célja a cigányság beilleszkedése volt, sok esetben ellenállásba ütközött. A cigány közösségek sokszor elhagyták azokat a településeket, ahol le kellett volna telepedniük, és titokban tovább használták saját nyelvüket és hagyományaikat. ⁵

II. József cigánypolitikája

II. József 1780 és 1790 között uralkodott, és bár anyja politikáját sok területen folytatta, bizonyos szempontból enyhített is rajta. A felvilágosult uralkodó úgy gondolta, hogy a cigányság beilleszkedését nem lehet csupán tiltásokkal és kényszerrel elérni, hanem megfelelő lehetőségeket kell biztosítani számukra. ⁶

Az ő intézkedései a következők voltak:

- Tovább folytatta a letelepítést, de megengedte, hogy a cigányok saját mesterségeiket gyakorolják.
- Korlátozta a diszkriminációt, és elrendelte, hogy a cigányokat ugyanúgy kell kezelni, mint a többi jobbágyot.
- Megszüntette azokat a rendeleteket, amelyek kényszermunkára kötelezték a cigányokat, helyette az adófizetésbe és a mezőgazdasági munkába próbálta bevonni őket.
- Kiemelt figyelmet fordított az oktatásra, és arra ösztönözte a cigány családokat, hogy gyermekeiket írassák be az állami iskolákba. ⁷

II. József uralkodása során a cigányság valamivel nagyobb szabadságot kapott, de a reformjai nem bizonyultak teljesen sikeresnek. A cigányság egy része még mindig nem tudott teljes mértékben beilleszkedni, és az ellenségeskedés a többségi társadalom és a cigány közösségek között továbbra is fennmaradt. ⁸

A rendelkezések hatása a cigányságra

Mária Terézia és II. József intézkedései hosszú távú hatással voltak a cigány közösségekre. Bár a cél a beilleszkedés és az életkörülmények javítása volt, sok esetben ezek az intézkedések több szenvedést és nehézséget okoztak:

- Megszűnt a hagyományos vándorló életmód, amely korábban a cigányok fő megélhetési forrása volt.
- A cigány nyelv és kultúra háttérbe szorult, mivel a hatóságok megtiltották a cigány nyelv használatát és a saját közösségekben való életet.
- Az oktatás előtérbe került, de sok cigány gyermek nem tudott iskolába járni a szegénység és a társadalmi kirekesztés miatt.
- A cigányság helyzete továbbra is bizonytalan maradt, mivel a többségi társadalom nem fogadta be teljes mértékben őket.⁹

Bár a felvilágosult uralkodók megpróbálták a cigányságot integrálni a társadalomba, intézkedéseik sok esetben nem érték el a kívánt hatást. A cigány közösségek az elnyomás ellenére is megőrizték identitásukat és hagyományaikat, és a beilleszkedés folyamata hosszú évszázadokon át tartott.¹⁰

1. Feldolgozó kérdések – Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

1. kérdés:

Mi volt Mária Terézia cigánypolitikájának legfőbb célja, és milyen eszközökkel próbálta ezt elérni?

2. kérdés:

Milyen különbségek voltak Mária Terézia és II. József cigánypolitikája között?

3. kérdés:

Miért nem bizonyultak sikeresnek az uralkodók intézkedései a cigányság beillesztésében?

4. kérdés:

Milyen hosszú távú hatásai voltak Mária Terézia és II. József cigánypolitikájának a cigány közösségekre?

5. kérdés:

Hogyan kapcsolódik Mária Terézia és II. József cigánypolitikája a felvilágosult abszolutizmus eszméihez?

Felhasznált irodalom

1. Barta János (szerk.): *Magyarország története 1686–1790*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
2. Ember Győző: *Mária Terézia és kora*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.
3. Szuhay Péter: *A magyarországi cigányok kultúrája*, Nap Kiadó, Budapest, 1999.
4. Balogh László: *Cigányok a felvilágosult abszolutizmus korában*, *Történelmi Szemle*, 1990/3–4.
5. Fraser Angus: *A cigányok*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
6. Szuhay Péter: *Cigányok Magyarországon – Történeti áttekintés*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
7. Kemény István (szerk.): *A magyarországi cigányok története és helyzete*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2000.
8. Pálmainé Orsós Anna: *A magyarországi cigányság története és kultúrája*, PTE BTK, Pécs, 2014.
9. Kállai Ernő: *A magyarországi cigányok helyzete 2000 után*, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2005.
10. Szabad György: *A felvilágosult abszolutizmus kora Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1969.

2. melléklet: Feladatlap

2. Fogalommagyarázó feladat

Magyarázd meg saját szavaiddal az alábbi fogalmak jelentését a szöveg alapján! (Ha tudod, írd példát is a tananyagból.)

1. Felvilágosult abszolutizmus:

2. Integráció:

3. Kényszermunka:

4. Diszkrimináció:

5. Társadalmi beilleszkedés:

3. Igaz vagy Hamis? Jelöld I/H betűvel!

1. Mária Terézia engedélyezte a cigányok vándorlását.
2. II. József elrendelte, hogy a cigányokat ugyanúgy kezeljék, mint a többi jobbágyot.
3. A cigány férfiakat kényszermunkára kötelezték Mária Terézia uralkodása alatt.
4. Mária Terézia és II. József politikája egyaránt a cigányság társadalmi beillesztését célozta.
5. II. József betiltotta a cigány mesterségek gyakorlását.
6. Mária Terézia „újmagyaroknak” nevezte a cigányokat.
7. A cigány nyelv használata II. József idején kötelező volt.
8. Az uralkodók intézkedései hosszú távon is hatással voltak a cigány közösségek életére.

4. Keresztretjtvény

Kérdések:

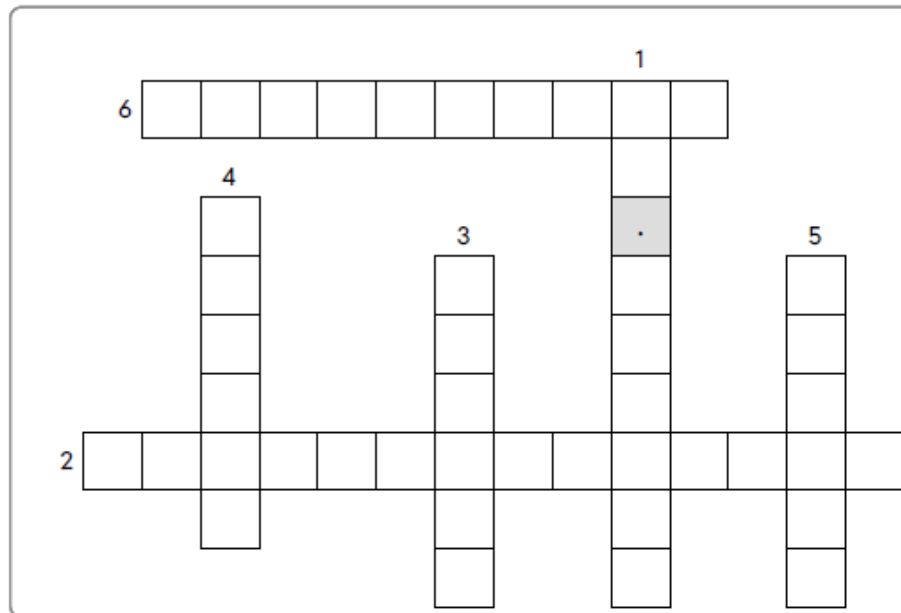
1. Mária Terézia fia, aki folytatta anyja politikáját.

2. A 18. század gondolkodásmódja, amely az ész és tudomány szerepét hangsúlyozta.
3. Mesterség, amelyet sok cigány férfi tanult ebben a korban.
4. A cigány gyermekek számára kötelezővé tett hely.
5. A nyelv, amelyet Mária Terézia megtiltott használni.
6. A folyamat, amely során a cigányság beilleszkedik a társadalomba.

Megoldások:

1. II. József
2. Felvilágosodás
3. Kovács
4. Iskola
5. Cigány
6. Integráció

Elérési link: <https://wordwall.net/hu/resource/100811962>

Vízszintes

2. A 18. század
gondolkodásmódja, amely az
ész és tudomány szerepét
hangsúlyozta. (14)
6. A folyamat, amely során a
cigányság beilleszkedik a
társadalomba. (10)

Függőleges

1. Mária Terézia fia, aki
folytatta anyja politikáját.
(3,6)
3. Mesterség, amelyet sok
cigány férfi tanult ebben a
korban. (6)
4. A cigány gyermekek
számára kötelezővé tett
hely. (6)
5. A nyelv, amelyet Mária
Terézia megtiltott
használni. (6)

Feladat:

Töltsd ki az alábbi önértékelő lapot a tanóra végén! Gondold át, mit tanultál ma, és mennyire sikerült megértened az összefüggéseket.

Önértékelő kérdések (1–5-ig értékelve):

- ☐ 1 Érttem, hogy Mária Terézia és II. József milyen célokat tűzött ki a cigányság beillesztésére.
- ☐ 2 Fel tudom sorolni legalább három rendeletet Mária Terézia idejéből.
- ☐ 3 Érttem, miért nem volt teljesen sikeres II. József politikája.
- ☐ 4 Látom az összefüggést a felvilágosult abszolutizmus és a cigánypolitika között.
- ☐ 5 Érdekesnek találtam a tananyagot és szívesen tanulnék még erről a korszakról.

Értékelési javaslat (tanári kiegészítés):

- 5 pont: teljes megértés, önálló véleményformálás
- 3–4 pont: a lényeges elemek felismerése
- 1–2 pont: hiányos ismeret, további segítség szükséges

MEGOLDÓKULCS

Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

1. Fogalommagyarázatok

1. Felvilágosult abszolutizmus – Olyan uralkodói rendszer, amelyben a király a felvilágosodás eszméit követve reformokat vezet be, de megtartja hatalmát.
2. Integráció – A társadalomba való beilleszkedés folyamata.
3. Kényszermunka – Olyan munka, amit nem önként, hanem parancsra kell végezni.
4. Diszkrimináció – Hátrányos megkülönböztetés valaki származása, neme vagy vallása miatt.
5. Társadalmi beilleszkedés – Az a folyamat, amikor egy közösség tagjai alkalmazkodnak a társadalom normáihoz és szabályaihoz.

2. Igaz–Hamis feladat

1. H (Mária Terézia betiltotta a vándorlást.)
2. I
3. I
4. I
5. H
6. I
7. H
8. I

3. Keresztrejtvény megoldások

1. II. József	5. Cigány
2. Felvilágosodás	6. Integráció
3. Kovács	
4. Iskola	

Kocsis Bernadett

A cigányság lakhatási formái és annak változásai

– Óraterv a 11. évfolyam számára

A pedagógus neve: Kocsis Bernadett

Műveltségi terület: Ember és társadalom-nemzetiségi népismeret

Tantárgy: roma/cigány népismeret

Osztály: 11. osztály

Az óra témája: A cigányság lakhatási formái és annak változásai

Az óra cél- és feladatrendszere:

Attitűd:

- A tanulóban alakuljon ki érdeklődés a cigány közösségek lakhatási viszonyai, életkörülményei iránt.
- Fejlődjön empátiájuk és nyitottságuk a társadalmi különbségek, életmódok és lakáskultúrák sokféleségének megértésére.
- Képesek legyenek előítéletmentesen közelíteni a lakhatás kérdéséhez, felismerve annak társadalmi jelentőségét.

Készségek, képességek:

- Forráselemzési készség fejlesztése képek, térképek, digitális tartalmak segítségével.
- Kommunikációs és együttműködési készség fejlesztése csoportmunkában.
- Kritikai gondolkodás és reflektív szemlélet fejlesztése a társadalmi egyenlőtlenségek megértésén keresztül.
- Digitális kompetencia fejlesztése (online adatgyűjtés, digitális kvízfeladatok megoldása).

Tanítandó ismeretek:

- A cigány lakhatás főbb formái és jellemzői: sátor, putri, vályogház, téglalapítású ház, szociális lakás.
- A lakhatási körülmények változásai és társadalmi összefüggései a 20–21. században.
- A lakóhely kulturális és identitásbeli szerepe a cigány közösségek életében.

Fejlesztési cél.

- A tanulók képesek felismerni és bemutatni a cigány lakhatás formáinak változásait.
- Önállóan elemeznek képi, szöveges és digitális forrásokat, és következtetéseket vonnak le azokból.
- Megértik a lakhatás és az életminőség, valamint az identitás közötti összefüggéseket.
- Képesek a múlt és a jelen lakhatási viszonyainak összevetésére, és álláspontjukat érvekkel alátámasztani.

Az óra didaktikai feladatai:

Az óra elsődleges feladata, hogy a tanulók előzetes tudására és tapasztalataira építve képet alkossanak a cigány közösségek lakhatásának múltjáról és jelenéről. A tanulási folyamat elején fontos szerepet kap az előzetes ismeretek mozgósítása és a téma iránti érdeklődés felkeltése: a diákok archív fotók, térképek és rövid digitális források segítségével idézik fel, amit korábban a cigány életmódról és települési viszonyokról tanultak.

A feldolgozás során a tanulók megismerik a cigány lakhatás különböző formáit és azok történeti változásait, miközben képi és szöveges forrásokat elemeznek, összehasonlítanak, és önálló következtetéseket fogalmaznak meg. A közös munka során fejlődik kritikai gondolkodásuk, vizuális és digitális forráselemző képességük, valamint együttműködési készségük.

Az óra kiemelt célja, hogy a tanulók megértsék: a lakhatás nem pusztán fizikai tér, hanem a társadalmi státusz, a közösségi identitás és az életminőség meghatározó eleme. A téma feldolgozása során fejlődik empátiájuk és szociális érzékenységük, miközben megtanulják a társadalmi különbségek mögött húzódó okok elemzését és értelmezését.

Az óra zárásában lehetőség nyílik az önreflexióra: a tanulók digitális felületen (pl. Mentimeter) fogalmazzák meg gondolataikat arról, mit tanultak, mi lepte meg őket, és hogyan látják a lakhatás kérdését a saját környezetükben.

Tantárgyi kapcsolatok:

- Történelem: a cigányság társadalmi helyzete, urbanizáció, életmódbeli változások.
- Földrajz: településszerkezet, szegregáció, társadalmi különbségek térbeli megjelenése.
- Vizuális kultúra: lakóhelyek képi ábrázolása, dokumentumfotók elemzése.
- Társadalomismeret / etika: szegénység, esélyegyenlőség, társadalmi mobilitás.
- Beás nyelv: a lakóköznyezethez kapcsolódó szókinés és kommunikációs helyzetek.
- Digitális kultúra: online adatkeresés, képelemzés, digitális prezentációkészítés.

Felhasznált források :

Képek forrása:

1. https://napitortenelmiforras.blog.hu/2016/02/05/a_ciganysag_integraciojanak_problemai_a_19_sza_zad_vegen(utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 2. https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_14_BELIV_FULL%20v%C3%A9ge.pdf(utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 3. https://epa.oszk.hu/02400/02473/00012/pdf/EPA02473_romologia_2018_01_008-060.pdf (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 4. <https://kiskastelykisber.hu/epitkezesek-a-putri-lakasoktol-a-teglaepuletekig-2/> (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
- https://epa.oszk.hu/00000/00017/00193/pdf/EPA00017_Kozgazdasagi_szemle_2012_0708_03%20Kertesi%20Kezdi.pdf?utm_source (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 - https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/intezetikiadvanyok/A_magyarorszag_i_ciganysag.pdf?utm_source (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 - <https://www.mentimeter.com/app/presentation/alxbhf44agw6s6w4km7nbv49cdugzgp/edit?question=x7rt623xtaak> (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 - https://app.redmenta.com/hu/solve?ks_id=1943748380&utm_source=redmenta&utm_medium=worksheet&utm_campaign=worksheet_share (utolsó letöltés ideje:2025. 10.13.)
 - Digitális támogatás:
Az óraterv elkészítésében és szerkesztésében az OpenAI ChatGPT (GPT-5) nyelvi modell és a Redmenta AI feladatgenerátor került felhasználásra tanári asszisztensként.

Dátum : 2025.10.17.

Idő- keret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkafor- mák	Eszközök	

1'	Célkitűzés: A tanár ismerteti az óra célját: „Ma azt vizsgáljuk, hogyan alakult a cigány közösségek lakhatása az idők során, milyen tényezők befolyásolták a változásokat, és hogyan jelenik meg mindez a mai életmódban.” A cél a tanulók számára világossá válik: a múlt és a jelen lakhatási formáinak megismerése, valamint annak felismerése, hogy a lakhatás a társadalmi helyzet és az identitás része. Ráhangolódás, motiváció: A tanár kivetít néhány fotót, amelyeken különböző korszakok cigány lakóhelyei láthatók (sátor, vályogház, telep, panel). A tanulók megfigyeléseket fogalmaznak meg: „Milyen különbségeket látsz a képek között?” „Szerinted mikor és hol készülhetett a fotó?” A tanár röviden reagál	tanári magyarázat	frontális osztálymunka	tábla,filc	Témába helyezés, tanulói motiváció felkeltése, cél tudatosítása. A tanulók jegyzetelik a témát és a célt. A diákok kinyitják a füzetüket és leírják a táblán látottakat. Az előzetes tudás aktiválása, érdeklődés felkeltése, vizuális érzékenyítés. Fontos, hogy a beszélgetés előítélet-mentes, nyitott hangulatban történjen
4'	megfigyelés, irányított beszélgetés, tanári magyarázat, ellenőrzés, értékelés megbeszélés, öltetgyűjtés 1. melléklet kép, képek, tábla, projektor				
Idő-keret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	

15'	Az óra száma és címe felkerül a táblára. Cím: 16.óra: A cigányság lakhatási formái és annak változásai Jelentésteremtés: 1. Új ismeretek feldolgozása: A tanár kiosztja vagy digitálisan megosztja a saját készítésű szöveges tananyagot „A cigány lakhatás formái és változásai” címmel. A szöveg rövid történeti áttekintést és konkrét példákat tartalmaz a különböző lakhatási formákról (sátor, vályogház, telep, szociális lakás stb.). A tanulók irányítottan olvassák a szöveget, majd megbeszélik a tartalmát tanári kérdések mentén. Kiemelt kérdések: • „Mi jellemezte a régi telepeket?”	tanári magyarázat, megbeszélés, munkáltatás, ellenőrzés, értékelés	frontális munka	Tanári készítésű szöveges anyag, jegyzetfüzet, projektor (digitális változat esetén). 2. melléklet	Új ismeretek közös feldolgozása, szövegértés fejlesztése, kritikai és reflektív gondolkodás erősítése. A tanár támogató kérdésekkel vezeti az értelmezést, majd közösen rögzítik a kulcsfogalmakat.
-----	--	--	-----------------	--	---

Időkeret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	
	Ezután rövid közös összefoglalás történik a táblán: kulcsszavak, időszakok, lakóformák felsorolása. A cél: az új ismeretek rendszerezése és megértése a szöveg feldolgozása során keresztül. <u>Időszakok és életmód:</u> vándorló életmód, letelepedés, 20. század közepe, rendszerváltás utáni korszak. <u>Lakóformák:</u> sátor, putri, vályogház, téglalapítvány ház, szociális bérlakás. <u>Fogalmak és összefüggések:</u> telep, szegregáció, mobilitás, integráció, identitás és otthon.				

	2. Gyakorlás, digitális rögzítés: „Lakhatás és életmód” címmel. A feladatlap a korábban feldolgozott szöveges tananyagra és a bemutatott képekre épül. A kérdések között szerepelnek feleletválasztós, párosítás és képfelismerő típusú feladatok, pl. „Melyik korszakhoz tartozik a képen látható lakóforma?” vagy „Válaszd ki, melyik leírás illik a vályogházra!” A tanulók önállóan dolgoznak, de a nehezebb kérdéseket megbeszélhetik párbán. A kitöltés után a rendszer azonnali visszajelzést ad, amit röviden közösen értékelünk. A táblára felkerül a direktcím: <i>cig_lakhat</i>	Munkáltatás, szemléltetés, önálló gyakorlás, megbeszélés, ellenőrzés, értékelés csoportmunka, prezentációkészítés, kutatás, interaktív tanulás, bemutató: a tanulók szóbeli készségeiket gyakorolják a prezentációk és kérdések/válaszok során.	<u>Egyéni munka:</u> a tanulók önállóan oldják meg a Redmenta-feladatokat. <u>Páros munka:</u> a feladat kitöltése után közösen megbeszélnek a válaszokat, összevetik az eredményeiket. <u>Csoportos meghallgatás:</u> a tanár 2–3 kérdésnél bevonja az egész osztályt, közösen vitatják meg a helyes megoldást. kiscsoportos munka, IKT A tanulók szóban ismertetik csoportmunkájuk eredményét. A bemutatott prezentációk után a diákok kérdéseket tehetnek fel és válaszolhatnak egymásnak.	Laptop/tablet, internetkapcsolat, Redmenta-felület. 3.melléklet Redmenta kérdéssor Digitális eszközök (pl. számítógép, tablet, projektor) a prezentációk készítéséhez. Fehér tábla és íróeszköz a fontos információk rögzítéséhez. 2. melléklet	Az ismeretek rögzítése, ellenőrzése, visszacsatolás. Digitális kompetencia és önálló gondolkodás fejlesztése. A tanár figyeli a munkát, segít a kérdések értelmezésében, a végén közösen átbeszélnek a nehezebb feladatokat. Ez a feladat segít a tanulóknak, hogy kreatívan alkalmazzák a tanult nyelvtani szerkezeteket egy gyakorlati, digitális projekt keretében Minden csoport bemutatja digitális prezentációját az osztálynak. A tanulók kérdéseket tehetnek fel egymásnak a bemutató után, használva a kérdő névmásokat. A tanulók aktívan alkalmazzák a birtokos és kérdő névmásokat a bemutatójukban és a kérdéseikben. Fejldik a szóbeli kifejezőkészségük
--	--	--	--	---	---

10'	3. Alkalmazás-mini prezentációk készítése A tanulók 3 fős csoportokban dolgoznak (összesen 5 csoport). Minden csoport egy-egy lakhatási formát dolgoz fel a 3. melléklet szerint: sátor/vándorlás, putri, vályogház, téglalapítványház, szociális bérlakás. A feladatleírást a tanulók papíralapon és digitálisan is megkapják, így mindenki pontosan követni tudja az utasításokat. Feladat: lásd: 4. melléklet	Projekt módszer, munkáltatás, kooperatív tanulás, ellenőrzés, értékelés	Csoportmunka: a diákok együttműködve dolgoznak és prezentálnak. Egyéni szerepek: kutató, szövegező, előadó.	Laptop/tablet, Canva/PowerPoint, projektor, 4. melléklet (feladatleírás).	Alkalmazó tudás fejlesztése, kreatív gondolkodás, digitális kompetencia, együttműködés. A tanár segíti az időkeret tartását, minden tanulónak van aktív szerepe.
-----	---	---	---	--	--

	A csoporttagok felosztják egymás között a szerepeket: kutató, szövegező, előadó. A tanár segíti a munkát, a végén a csoportok röviden bemutatják az elkészült anyagjaikat Reflektálás A tanulók digitális felületen (Mentimeter) válaszolnak három rövid kérdésre: <i>1. Mit tanultál a mai órán?</i> <i>2. A legnehezebb feladat számámra az volt, hogy. ...</i> <i>3. A kedvenc feladatoma</i> A válaszokat kivetítve közösen átbeszéljük. A tanár összegzi az óra tanulságait: a lakhatás nemcsak fizikai tér, hanem a közösséghez	Reflektálás, megbeszélés, ellenőrzés, értékelés	Egyéni válaszadás, közös megbeszélés	tábla, tabletek, projektor 5. melléklet	Önreflexió, érzelmi lezárás, önértékelés. A tanár pozitív visszajelzést ad, kiemeli a tanulók gondolatait és aktivitását.
--	--	---	--------------------------------------	--	---

1. melléklet

2. ábra Sátorélet

1. ábra Cigánytelep

3. ábra Cs-házak

4. ábra putri

5. ábra cigoda

6. ábra cigoda, belső

2. melléklet

A cigány lakhatás formái és változásai

A cigány közösségek lakhatása az elmúlt évszázadok során sokat változott. A lakóhely sosem csupán hajlékot jelentett, hanem mindig tükrözte az adott kor életmódját, a társadalmi helyzetet és a közösségi viszonyokat is. A cigány családok életmódját sokáig a mozgás, a vándorlás jellemezte. A 18–19. század fordulóján a közösségek egy része még vándorló életmódot folytatott, ~~sátrakban~~ vagy ideiglenes ~~kunyhókban~~ lakva. Ezeket könnyen fel lehetett állítani és el lehetett bontani, hiszen a családok gyakran követték a munkalehetőségeket. Sok cigány ember volt kovács, üstfolyozó, zenész vagy kosárfonó – ők azok után mentek, ahol éppen szükség volt a tudásukra. A sátor a szabadság és az önállóság jelképe volt, de a biztonság hiányát is jelentette, hiszen ezek az emberek gyakran éltek kiszolgáltatott körülmények között. Ahogy ~~Soubay~~ **Soubay**, Péter (2005) is írja, a vándorlás nemcsak gazdasági szükség, hanem kulturális identitás is volt: a mozgás a közösség szabadságának és önállóságának része. A sátor így egyszerre jelentette a függetlenséget és a kiszolgáltatottságot: bár mozgékony életmódot tett lehetővé, nem biztosított állandóságot, sem jogi, sem fizikai értelemben.

A 19. század végétől és különösen a 20. század első felében a cigány közösségek többsége fokozatosan letelepedett. A lakóhelyek ekkor gyakran a falvak vagy városok szélén kialakított telepeken voltak, ahol a családok egyszerű, saját építészeti házakban laktak. Ezeket a házakat sokszor putrinak vagy kunyhónak nevezték. Fából, vályogból, agyagból épültek, és többnyire nem volt bennük víz, villany vagy fűtés. ~~Hajnácsky~~ **Hajnácsky**, Tamás (2016) kutatásai szerint a telepek a társadalmi kirekesztés térbeli lenyomatai voltak, ugyanakkor a közösségi összetartozás és önmegvédelem fontos terei is. A telepi élet nehézségei ellenére sok család számára adott biztonságot és erős közösségi köteléket, ami a túlélés egyik formája volt.

Az 1950–60-as évektől egyre több cigány család épített vályogházat. Ez a lakhatási forma már az állandó életmódhoz kapcsolódott, és azt jelezte, hogy a közösségek beilleszkedtek a helyi társadalomba. A vályog könnyen elérhető, olcsó, de viszonylag tartós anyag volt, amit a családok gyakran saját kezűleg használtak. A vályogház már igazi otthont jelentett: udvar, kert és sokszor állatok is tartoztak hozzá. Kemény István és ~~Jankó~~ **Jankó**, Béla (2003) vizsgálatai szerint ez az időszak hozta meg a tömeges letelepedést, amikor a cigány családok jelentős része először jutott állandó lakóhelyhez. A vályogházak így a felemelkedés és a biztonság jelképeivé váltak, az otthonteremtés első valódi lehetőségeivé.

A 70–80-as években a szocialista lakásépítési programoknak köszönhetően egyre több cigány család költözhetett téglalapítványú házakba vagy szociális bérlakásokba. Ezeket az önkormányzatok és az állam biztosította, ezzel segítve a letelepedést és az integrációt. Törzsök Erika (1999) leírása szerint a telepélfelszámolási és szociális lakásprogramok célja a lakáskörülmények javítása volt, de a társadalmi integráció csak részben valósult meg, hiszen a mélyszegénység sok helyen továbbra is megmaradt. Sokan a városokba költöztek, ahol új munkalehetőségek nyíltak, és a közösségek fokozatosan részei lettek a település életének.

A rendszerváltás után a lakhatási viszonyok sokféleképpen alakultak. Vannak, akik modern városi lakásokban élnek, mások viszont ma is ~~szegények~~ **szegények** telepeken laktak. A lakhatás minősége ma is szorosan összefügg a családok anyagi helyzetével, az ~~iskolázottsággal~~ **iskolázottsággal** és a munkaerőpiaci lehetőségekkel. A Kertesi–~~Kézdi~~ **Kézdi** (2012) kutatások is megerősítik, hogy a lakhatás ma a társadalmi esélyegyenlőségek egyik legfontosabb mutatója, amely összefügg az oktatással, a foglalkoztatással és a közösségi integráció állapotával. Ugyanakkor sok cigány család tudatosan ápolja hagyományait, és otthonának díszítésében, színeiben, berendezésében megjelenik a kulturális identitás. Az otthon számukra nemcsak lakóhely, hanem a család és a közösség összetartozásának tere.

A cigány lakhatás története így nem csupán építészeti, hanem társadalmi és kulturális történet is. A vándorlástól a városi lakásig vezető út egy közösség alkalmazkodását, kitartását és megújulását mutatja. A lakóhely nemcsak egy ház vagy épület, hanem a múlt, a hagyomány és az önmegőrzés része. A cigány családok számára az otthon – bármilyen formában is létezen – mindig a közösség és az összetartozás jelképe volt, és ma is az marad.

Felhasznált források

1. ~~Soubay~~ **Soubay**, Péter (2005): A magyarországi cigányok kultúrája: Életmód, tárgyi kultúra, lakhatás. Néprajzi Múzeum.
2. ~~Hajnácsky~~ **Hajnácsky**, Tamás (2016): A magyarországi cigányság településtörténete. PTE, doktori értekezés.
3. Kemény István – ~~Jankó~~ **Jankó**, Béla – Lengyel Gabriella (2003): A magyarországi cigányság 1971–2003. MTA Kisebbségkutató Intézet.
4. Törzsök Erika (1999): Telepélfelszámolás és szociális lakásprogramok Magyarországon. Szociológiai Szemle, 1999/2.
5. Kertesi Gábor – ~~Kézdi~~ **Kézdi**, Gábor (2012): A roma népesség társadalmi integrációja: helyzetkép 2011-ben. MTA KRTK.

4. melléklet – Csoportfeladat és prezentációkészítés

Csoportbeosztás (15 fős osztály)

A tanulók öt, **háromfős** csoportban dolgoznak.
Minden csoport egy-egy lakhatási formát dolgoz fel, az előző órán feldolgozott szöveg és képek alapján.

Csoport	Téma / Lakhatási forma	Feladat rövid leírása
1. csoport	Sátor és vándorló életmód	Mutassátok be, hogyan éltek a vándorló közösségek, milyen szokások vezettek a vándorláshoz, és hogyan alkalmazkodtak a környezethez.
2. csoport	Putri / kunyhó	Mutassátok be a putrik, kunyhók felépítését, anyagait, és beszéljétek arról, milyen körülmények között éltek itt az emberek.
3. csoport	Vályogház	Ismertesse a vályogházak építésének módját, a bennük élők életmódját és a környezeti viszonyokat.
4. csoport	Téglaépítésű ház	Mutassátok be, mikor vált elérhetővé ez a lakhatási forma, hogyan jelképezi a letelepedést és a társadalmi felemelkedést.
5. csoport	Szociális bérlakás / városi lakás	Ismertesse, milyen programok tették elérhetővé, és hogyan változott meg ezzel a civilizáció közösségek életmódja.

A csoportokon belüli feladatmegosztás

Minden csoporttag egy-egy **konkrét** felelősségi területet kap:

Tanuló szerepe	Feladat
1. tag – Kutató	Össze gyűjti a legfontosabb információkat a szöveges tananyagból és a korábban használt képekből. Kiválaszt 1–2 hiteles képet (Forraspan vagy Wikimedia Commons).
2. tag – Szövegező / szerkesztő	Megírja a prezentáció rövid, 3–4 mondatos leírását, és ügyel arra, hogy minden dia rövid, közérthető és helyes legyen.
3. tag – Előadó / prezentáló	A kész diát bemutatja a csoport nevében, ügyel a kifejtésre, testtartásra, hanghasználatra. O. felel a vizuális és tartalmi elemek összekapcsolásáért.

A prezentáció tartalma (1–2 dia)

Minden csoport prezentációjának tartalmaznia kell:

- Cím:** a lakhatási forma neve
(pl. „*Vályogház – az állandó otthon szimbóluma*”)
- Rövid leírás (3–4 mondat):**
– Milyen körülmények között használták?
– Miből épült?
– Kik laktak és miért éppen ezt a formát választották?
- Kép vagy illusztráció:**
– 1–2 kép **Forraspan**ól, MNM gyűjteményből vagy más hiteles forrásból.
– 1-egy forrásmegjelölés (pl. „Forrás: **Forraspan**, 1967”).
- Érdekeség / személyes gondolat:**
– Mi tetszett, lepett meg a legjobban a csoport szarint?
– Mit gondolok: ez ma mennyire elfogadott, vagy milyen párhuzamot láttok a mai lakhatással?
- Záró gondolat:**
– Egy mondat arról, mit tanultak a témából (pl. „*A lakóhely nemcsak ház, hanem az összetartozás tere is.*”)

Prezentáció értékelési szempontjai (tanári segédlet)

Szempont	Max. pontszám	Értékelési leírás
Tartalmi pontosság	5	Az ismertett adatok, példák hitelesek, a forrásokra épülnek.
Nyelvi és vizuális megformálás	5	A dia áttekinthető, helyesírási hibátlam, olvasható, képi illusztrációk illenek a témához.
Előadásmód	5	Az előadó érthetően, természetesen beszél, szemkontaktust tart, magabiztos.
Együttműködés	5	A csoporttagok feladatai egyenletesen oszlanak meg, mindhárom tag tevékenyen részt vesz.

Összesen: 20 pont

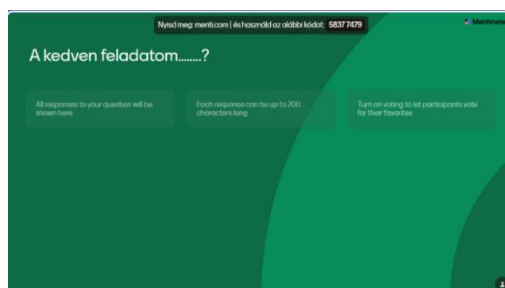
(A *tanár szóban is adhat visszajelzést, kiemelve az erősségeket és a fejlődési irányokat.*)

☛ Tanári javaslat

A prezentációk elkészítéséhez használható felületek:

- **Cauva** – egyszerű, online diakészítő sablonokkal
- **PowerPoint** – iskolai gépeken elérhető, offline verzió
- **Google Diák** – online, megosztható csoportmunkához

5. melléklet

Karácsonyi Krisztina

Romák/cigányok és mai lakhatási helyzetük Európában - Feladatsor középiskolások számára

Ráhangoló feladatok

1. Keress szinonimákat az alábbi szóhoz: „otthon”!

2. Készítsünk közösen gondolatábrát a „lakhatás” kifejezéshez!

3. Beszéljük meg szóban! Ti hogyan, kivel laktok otthon? Mit szeretsz a saját otthonotokban a leginkább, és mit a legkevésbé?
4. Mit gondolsz, általában mi jellemző arra, ahogy a romák/cigányok élnek, laknak ma, Magyarországon?

Európai romapolitika

„2020 őszén az **Európai Bizottság egy új romastratégiai keretet** határozott meg. A dokumentum három célkitűzése az **egyenlőség, társadalmi befogadás (inklúzió) és részvétel** megteremtéséhez kapcsolódik. Ezt egészíti ki az előző stratégiai keret négy, társadalmi felzárkózást segítő területe: az **oktatás**, a **munkaügy**, az **egészségügy** és a **lakhatás**.” (N.A.: 2023)

1. Nézz utána az interneten, mi is az Európai Bizottság!

2. Olvass utána az interneten, mit jelentenek a megadott idézetben közölt célok a romákkal/cigányokkal kapcsolatban!

(társadalmi) egyenlőség:

társadalmi befogadás (inklúzió):

(társadalmi) részvétel:

(társadalmi) felzárkózás:

3. **A)** Mit gondolsz, a felzárkózás fogalma a leginkább megfelelő a cigányokkal/romákkal kapcsolatban? Milyen érv szól ellene és mellette? Vitassuk meg!
B) Szerintetek milyen más fogalom lenne használható helyette?
4. Miért éppen a fenti négy területen (oktatás, munkaügy, egészségügy és lakhatás) lehet szüksége a romáknak/cigányoknak a megsegítésre? Beszéljük meg!

Friss adatok Európából és Magyarországról

„Európa legnagyobb kisebbségének, a romáknak a lakáskörülményeire változatlanul az **alacsony komfortfokozat és a túlsúlyfoltosság jellemző**. (...) Az EU azon tíz tagállamában, amelynek területén jelentős számban élnek romák, **a roma háztartások több mint fele (52 százalék) lakhatási szegénységben él**. Ez az arány egyfelől **háromszor magasabb, mint a teljes társadalom körében (17 százalék)**, más felől viszont kedvezőbb, mint 2016-ban, amikor még a cigány családok 61 százalékát sújtották a lakhatási

szegénység jellemzői. A jelentés a „lakhatási szegénység” alatt azt értette, hogy a lakás túl sötét, beázik, penészesek a falak vagy hiányzik a fürdőszoba, zuhanyzó, kád, esetleg a WC.

A lakáskörülmények – túl az előbbi kritériumokon – akkor is lehetnek rosszak, ha túl sokan laknak együtt kis alapterületű, kevés helyiségből álló lakásokban. Európai szinten a roma családok lakásainak 82 százalékánál ez a helyzet. Magyarországon 2021-ben ennél nagyobb, 91 százalékos volt a zsúfolt lakáskörülmények között élő romák aránya, amely három százalékponttal magasabb a 2016-ban mért értéknél. Összehasonlításképpen: a teljes lakosságot tekintve a túlszűfolt háztartások aránya alacsonyabb, 20 százalékos (FRA 2022).

Szembevetőnek a különbségek roma és nem roma háztartások között a folyóvízzel való ellátottság tekintetében is: 2021-ben európai szinten minden ötödik roma háztartásból hiányzott a vezetékes víz, míg az összes háztartás esetében minden ötvenediknél volt ez a helyzet. Magyarország ebben a tekintetben jobb eredményt mutat az uniós átlagnál, a bevezetett vízzel nem rendelkező roma háztartások aránya 17 százalék, és javulás tapasztalható ezen a téren a 2016-ban mért 32 százalékos értékhez képest. A roma háztartások folyóvízzel való ellátottsága Romániában a legrosszabb, ahol ezt a közműszolgáltatást 2021-ben 40 százalékuknak kellett nélkülözniük (FRA 2022).” (N.A. 2023)

1. Mit jelent a „lakhatási szegénység” a szöveg szerint?

2. Hány százalékban élnek a roma háztartások lakhatási szegénységben az EU tíz érintett tagállamában?

3. Mekkora a különbség a túlszűfolttság arányában a romák és a teljes lakosság között Magyarországon?

4. Hogyan változott a folyóvízzel ellátatlan roma háztartások aránya Magyarországon 2016 és 2021 között?

5. Melyik országban a legrosszabb a roma családok vízellátása, és mi ez az arány?

Projektek és eredményeik

„A rendszerváltást követően egymást érték a telepfelszámolást, illetve a cigányság lakáskörülményeinek javítását célzó programok, amelyek anyagi fedezetét az uniós csatlakozás óta szinte kizárólag EU-s forrásokból biztosítják (Benkő 2014).

A legutolsó, lezárt EU-s költségvetési időszakban, 2014 és 2020 között mintegy száz településen valósult meg a szegregált életkörülmények felszámolását célzó, különféle programok (Habitat for Humanity 2021).

Az egyes évekről szóló beszámolók alapján az ezres nagyságrendet meghaladja azoknak a romáknak a száma, akiknek a lakhatási körülményei a programok valamelyikének köszönhetően javultak (MNTFS 2030).

Ugyanekkor több falu kapott egyenként nagyjából 150–200 millió forintot, s ebből kellett a romatelepek felszámolását célzó lépéseket tenniük. A telepfelszámolások helyett azonban a programok leginkább az

egyes családok életkörülményeinek javításához nyújtottak segítséget. Egy kisvaszari család például új nyílászárókat, mosógépet, bojleret, fatüzelésű kazánt és néhány vödör festéket kapott (Muhari 2021). 2019 elején a magyar kormány útjára indította a **Felzárkózó települések programot** a 300 leghátrányosabb helyzetű település felzárkóztatásának céljával. A program elsősorban a gyermekek helyzetének javítását tűzte ki célul, hogy lehetőséget kaphassanak a szüleikétől eltérő életet élni (FETE). **A különböző programok azonban látványos javulást ezidáig nem tudtak elérni.** Ha a nyomor enyhült is, a többségi társadalom életszínvonalát nem sikerült megközelíteni (Halász 2020). Habitat for Humanity 2021-es lakhatási jelentése is arra a megállapításra jut, hogy összességében nagyon kevés roma család helyzete javult a programok révén, de hozzáteszi azt is, hogy a szegregált lakáskörülmények felszámolását gyakran nehezítik helyi konfliktusok és félelmek a roma és nem roma lakosság körében egyaránt.” (N.A. 2023)

1. Készíts jegyzetet a füzetedbe a narancssárgával kiemelt részek felhasználásával!
2. A szöveg szerint a legtöbb program inkább *egyéni háztartásokon* segített, nem *települési szinten*. Mit gondolsz, ez miért lehet probléma?

3. Hogyan értelmezhető az, hogy „a nyomor enyhült, de a többségi társadalom életszínvonalát nem sikerült megközelíteni”?

4. Szerinted miért nehezítik a helyi konfliktusok a településfelszámolásokat? (Milyen helyi konfliktusok lehetnek?)

5. A szöveg több forrást (Benkő, Habitat, Halász, Muhari) is idéz. Miért fontos, hogy egy társadalmi kérdésről többféle forrásból származó adat álljon rendelkezésre?

6. Mit jelenthet az, hogy a gyerekek helyzetének javításán keresztül próbálnak hosszú távú változást elérni?

7. Képzeld el, hogy te vagy egy kisvaszari tanuló, aki részt vesz a programban. Írj egy rövid naplóbejegyzést arról, hogyan változott az életed a támogatás után.

-
-
8. Tervezd meg egy saját „Felzárkózó település” program főbb elemeit! Milyen fejlesztéseket tartanál legfontosabbnak (pl. oktatás, lakhatás, egészségügy, közösségi terek)?
-
-
-

9. Írj rövid véleményt (5-10 mondatot): Szerinted miért nehéz a roma/cigány közösségek valódi társadalmi integrációja, ha még a fejlesztési programok sem hoznak tartós változást?
-
-
-
-
-

A diszkrimináció szerepe a lakhatás terén

„2019-ben indult az R-Home projekt, amely öt európai uniós országban – Magyarországon kívül Spanyolországban, Romániában, Franciaországban és Olaszországban – igyekezett a romák és nem romák közötti szakadék csökkentésére jó gyakorlatokat felkutatni és bemutatni. A program keretében száznál is több interjút készítettek elsősorban romákkal, de mellettük az ügyben elkötelezett politikusokkal, tisztviselőkkel és aktivistákkal is. A program során arra a megállapításra jutottak, hogy „a romákkal szembeni rasszista attitűd megváltoztatása” fontos előfeltétele a hatékony lakáspolitikai megvalósításának (Vitale 2022).

A romákkal szembeni, a társadalomban meglevő diszkrimináció erőteljes jelenlétére utal a 2022-ben megjelent, európai szintű FRA-jelentés is, mely szerint a megkérdezett romák egynegyede tapasztalt az elmúlt öt évben lakáskeresés során hátrányos megkülönböztetést a származása miatt. Ez az érték egyébként figyelemre méltó javulás a 2016-ban mért 41 százalékos arányhoz képest (FRA 2022).

Az Európai Parlament Foglalkoztatási és Szociális bizottsága 2022 szeptemberében egy uniós felhívást kezdeményezett a tagállamok felé, amely leszögezi, hogy „a szociális lakások korlátozott elérhetősége és alacsony minősége, valamint a lakáspiaci diszkrimináció és a szegregáció miatt a romák és nem romák közötti különbség a lakáshoz jutás terén szinte változatlanul” fennáll. Kérte, hogy legyenek megfizethető bérletprogramok, célzott lakhatási támogatások, s mindehhez biztosítsák a polgárok egyenlő hozzáférését (2022/2662(RSP)).

A lakáspiacon tapasztalható diszkrimináció azt is jelentősen megnehezíti, hogy a romák a szegregált körülmények közül egy több munkalehetőséget nyújtó településre költözhessenek (Lakhatási Minimum 2022).

Szorosan kapcsolódik a kérdéshez a szociológiában használt „NIMBY-jelenség”, amely egy angol mozaikszó, jelentése „ne az én ott honom környékén (not in my backyard)”. A kifejezés egy olyan emberi hozzáállást takar, mely szerint az egyén általánosságban egyetért egy célkitűzés fontosságával – jelen esetben a romák integrációjával, az elkülönült telepekről a települések lakosai közé költözésével – , de csak abban az esetben, ha mindez nem az ő közvetlen környezetében történik. Magyarországon is tetten érhető ez az attitűd, „főként a középosztálybeliek elutasítóak azzal szemben, hogy közelükben

általuk veszélyesnek tartott, alacsonyabb presztízsű csoportok éljenek, ezzel lerontva a környezet hírét, valamint az ingatlanok értékét” (Mogyorósi 2018).

Kutatások is megerősítik, hogy ahol sok roma család telepedett meg, onnan a nem roma lakosok elköltöztek, csökkentek az ingatlanárak, nőtt a roma lakosság száma, és elkezdődött az elgettósodás folyamata (Mózes–Kocsis–Feith 2021).” (N.A. 2023)

1. Készíts jegyzetet a füzetedbe a narancssárgával kiemelt részek felhasználásával!
2. Olvass utána az interneten, mit jelentenek az alábbi, a szövegben használt fogalmak!

szegregáció:

diszkrimináció:

rasszizmus:

3. Mit vizsgált az R-Home projekt, és mi volt a legfontosabb megállapítása?

4. Milyen adatokat közöl a szöveg a lakáspiaci diszkriminációról 2016-hoz és 2022-höz képest? Mit mutat ez a változás?

5. A szöveg szerint milyen okok tartják fenn a romák és nem romák közötti különbséget a lakhatásban? Sorolj fel legalább hármat!

6. Mit jelent a „NIMBY-jelenség”? Írj példát a szöveg alapján vagy a saját környezetedből!

7. Milyen következményei lehetnek a diszkriminációnak a lakhatás terén a roma családok életére és lehetőségeire?

8. Képzeld el, hogy te egy önkormányzati döntéshozó vagy. Mit tennél azért, hogy a NIMBY-jelenség és a lakáspiaci diszkrimináció csökkenjen a településeden? Írj 4–5 konkrét intézkedést!

9. Véleménykérdés – röviden fogalmazz (5–8 mondatban): Szerinted miért tart ilyen sokáig a romák és nem romák közötti szakadék megszüntetése, ha már ennyi uniós és hazai program indult?

1. Írj egy minimum 300 szavas fogalmazást „Az én otthonom” címmel!

[illegible]

- A) egy család, akik be szeretnék költözni a szomszéd utcába;
- B) egy helyi lakos, aki ezt NIMBY-módon ellenzi.

[illegible]

230

Írj 5–6 kulcsszót vagy rövid kifejezést, ami szerinted pozitív érzést fejez ki, és 3–4 olyat, ami negatív érzéssel kapcsolódik az otthonhoz (pl. félelem, szükség, bizonytalanság).

Ezután válaszolj röviden (4–5 mondatban): Szerinted mitől lesz egy lakóhely valóban *otthon* — nemcsak fizikailag, hanem lelkileg és közösségileg is?

Projektek

1. **Roma lakhatás Európában – adatgyűjtés és infografika**

Készítsetek csoportokban egy digitális vagy papíralapú infografikát a romák lakhatási helyzetéről Európában!

A projekt tartalmazza:

- legalább 5 ország adatait,
- rövid összehasonlítást Magyarországgal,
- és egy javaslatot arra, mit tehetne az adott ország a helyzet javításáért.

Az elkészült poszttereket mutassátok be az osztály előtt!

2. **„Mindenkinek jár az otthon” – iskolai érzékenyítő kampány**

Készítsetek plakátokat, kisfilmet vagy prezentációt a lakhatási egyenlőség és a diszkrimináció témájában! A kampány célja, hogy felhívja a figyelmet a társadalmi befogadás és az előítélet-mentesség fontosságára. Használhattok szlogeneket, idézeteket, adatokat is. A projekt zárásaként szervezzetek mini kiállítást vagy osztályszintű bemutatót.

3. **„Az én ideális településem” – közösségi tervezés**

Képzeljétek el, hogy ti tervezhetitek meg a Felzárkózó település program egyik mintatelepülését!

Rajzoljatok vagy digitálisan készítsétek településtérképet, és jelöljétek rajta:

- hol lennének a közösségi terek,
- milyen lakhatási formák lennének elérhetők,
- és hogyan keverednének a roma és nem roma lakosok negyedei.

A tervet egészítsétek ki 3–5 mondatos leírással, miért tartjátok igazságosnak és fenntarthatónak.

Megoldások:

Ráhangoló feladatok:

1. lakóház, házikó, épület, ház, villa, lak, kecső, kérés, kégli, lakóingatlan, kvartély, hajlék, lakóhely, viskó, ingatlan, kunyhó, lakhely, vityilló, kulipintyó, kalyiba, pecó, kuckó, haza, lakhely, lakóhely, hon, haza, szülőháza, anyaföld, szülőhely, szülőföld
2. Szabad asszociáció, lehetséges megoldások: albérlet, szoba, önkormányzati lakás, lakásotthon, gyerekotthon, ágy, saját település neve, stb.

Európai romapolitika:

1. *Európai Bizottság:* Az Európai Bizottság az Európai Unió (EU) végrehajtó szerve, amely az EU-s jogszabályok kidolgozását és végrehajtását felügyeli. (Google – AI).
2. *(társadalmi) egyenlőség:* „A társadalmi egyenlőség azt jelenti, hogy a társadalom minden tagja bizonyos tekintetben azonos státuszt élvez, ideértve a jogokat, a szólásszabadságot és az alapvető javakhoz való hozzáférést. A gyakorlatban leggyakrabban az esélyegyenlőségben és a bánásmód egyenlőségében jelenik meg.” (Google – AI).
társadalmi befogadás (inklúzió): „Az inklúzió pedagógiai szempontból az integráció magasabb fokaként értelmezhető. Nem csupán a sérültek és épek közösen végzett tanulását, hanem az adott iskolai közösségbe történő teljes befogadását, optimális fejlesztését jelenti. Az intézmény vezetése és a teljes tantestület támogatja a folyamatot, azonosul az integráció gondolatával.” (Kőpatakiné 2011)
társadalmi részvétel: „A társadalom aktív részvétele a döntéshozásban és törvénykezésben.” (Open Data Handbook)
felzárkózás: „A társadalmi felzárkózás olyan viszonyok kialakítását kívánja meg, amelyek hosszú távon mindenki számára biztosítják a társadalmi-gazdasági részvétel alapfeltételeit.” (N.A. 2021)
3. A): Pl.: a felzárkózás szó azt sugallja, van egy utolérendő mérce, stb. B): Pl.: esélyegyenlőség, befogadás, esélyteremtés, stb.
4. Pl.: Sok roma/cigány családban a szülők iskolai végzettsége is alacsony. A munkahelyeken gyakori a diszkrimináció. A romák/cigány között több a beteg rossz életkörülményeik miatt. Ha valaki rossz körülmények között él, az minden másra is kihathat. Stb.

Friss adatok Európából és Magyarországról:

1. A lakás rossz állapotát: túl sötét, beázik, penészes, vagy hiányzik belőle a fürdő, zuhanyzó, kád vagy WC, túlszűfoltosság.
2. 52%.
3. 71%.
4. Javult, 32%-ról 17%-ra csökkent.

5. Románia, 40%-uk él folyóvíz nélkül.

Projektek és eredményeik:

1. A kiemelt részekből készült rövid, lényegre törő, informatív, rövidítéseket is tartalmazó jegyzet.
2. Lehetséges válaszok: Mert így nem oldódik meg a közösségi szegregáció, csak néhány család helyzete javul. A falu egésze (infrastruktúra, utak, közszolgáltatások) változatlan marad. Ez nem hoz tartós társadalmi változást, és nem csökkenti az előítéleteket sem.
3. Lehetséges válaszok: Javultak a körülmények (pl. jobb lakások, víz, fűtés), de a különbség a romák és nem romák között továbbra is nagyon nagy. A fejlesztések nem voltak elég mélyek és hosszú távúak, hogy valódi esélyegyenlőséget teremtsenek.
4. Lehetséges válaszok: Előítéletek és bizalmatlanság lehet a roma és nem roma lakosok között. Félelem az értékcsökkenéstől („ha ide költöznek, lemegy a házak ára”). Politikai és önkormányzati érdekellentétek. A közösségekben nincs párbeszéd, ezért nő a feszültség, és sokszor ellenállásba ütközik a változás.
5. Lehetséges válaszok: Mert így hitelesebb és árnyaltabb képet kapunk a valóságról. Egy forrás torzíthat vagy hiányos lehet, több forrás viszont ellenőrzést, összevetést tesz lehetővé. Objektívebb a következtetés.
6. A gyerekek oktatása, egészsége és fejlődése révén a következő generáció kitörhet a szegénységből. Ha ők jobb iskolát, életlehetőséget kapnak, felnőttként már más mintát visznek tovább. Így a változás nem azonnali, hanem fokozatos, tartós.
7. A jó megoldásban: Megfelelő a szavak száma, nincsenek kirívó stiláris-nyelvi-nyelvhelyességi problémák, jó a helyesírás. A szöveg három egységre tagolódik, amelyek koherensen egymáshoz kapcsolódnak. A téma/feladat megértése és feldolgozása jó, a szöveg kellőképpen részletezett és kifejtett, személyes hangvételű.
8. Lehetséges válaszelemek: délutáni foglalkozások, ösztöndíjprogramok, házfelújítás, ivóvíz, fűtés, szemétszállítás, közműfejlesztések, háziorvosi ellátás, szűrések, higiéniai oktatás. játszótér, könyvtár, közösségi ház, helyi rendezvények, helyi vállalkozások, szociális szövetkezetek, képzések
9. A jó megoldásban: Megfelelő a szavak száma, nincsenek kirívó stiláris-nyelvi-nyelvhelyességi problémák, jó a helyesírás. A szöveg mondatai koherensen egymáshoz kapcsolódnak. A téma/feladat megértése és feldolgozása jó, a szöveg kellőképpen részletezett és kifejtett, tárgyilagos hangvételű.

A diszkrimináció szerepe a lakhatás terén:

1. A kiemelt részekből készült rövid, lényegre törő, informatív, rövidítéseket is tartalmazó jegyzet.
2. *szegregáció:* „A szegregáció jelentése: A szociális, kulturális vagy biológiai determináltságú, egyéni különbségekkel rendelkező gyermekeknek, tanulóknak a többségi gyermekektől, tanulóktól elkülönítetten, külön intézményben vagy csoportban, illetve osztálykeretben biztosított nevelése-oktatása.” (Dávid 2015)
diszkrimináció: „Egyes emberekkel és embercsoportokkal szembeni indokolatlan hátrányos megkülönböztetés, bánásmód az ők bizonyos (pl.: származási, nemi, vallási, faji, etnikai, életkori, politikai) kisebbségi csoportokhoz való vélt vagy valós hovatartozásuk miatt.” (Magyar Helsinki Bizottság – Emberi jogi szótár)
rasszizmus: „A rasszizmus olyan előítéletes magatartást jelent, amely faji, bőrszín szerinti, nemzetiségi vagy nemzeti hovatartozás, belső, öröklött kollektív tulajdonság alapján előnyben részesíti az emberek egyik csoportját a másik csoporttal szemben. A rasszisták meggyőződése, hogy a kollektív identitás vérségi (genetikai) alapon dől el.” (Magyar Helsinki Bizottság – Emberi jogi szótár)

3. Az R-Home projekt öt EU-országban vizsgálta, hogyan csökkenthető a romák és nem romák közötti lakhatási különbség.
4. 2016-ban 41%, 2022-ben 25% tapasztalt hátrányos megkülönböztetést.
5. Fő okok: kevés és rossz minőségű szociális lakás, lakáspiaci diszkrimináció, szegregáció, egyenlőtlen hozzáférés.
6. NIMBY = „ne az én környékemen”; elvileg támogatják az integrációt, de nem a saját közelükben.
7. Következmények: rossz lakáskörülmények, elgettósodás, kevesebb munka- és iskolai esély.
8. Lehetséges intézkedések: érzékenyítés, vegyes lakónegyedek, bérlakásprogram, közösségi párbeszéd.
9. A jó megoldásban: Megfelelő a szavak száma, nincsenek kirívó stiláris-nyelvi-nyelvhelyességi problémák, jó a helyesírás. A mondatai koherensen egymáshoz kapcsolódnak. A téma/feladat megértése és feldolgozása jó, a szöveg kellőképpen részletezett és kifejtett.

Reflektáló feladatok:

1. A jó megoldásban: Megfelelő a szavak száma, nincsenek kirívó stiláris-nyelvi-nyelvhelyességi problémák, jó a helyesírás. A szöveg három egységre tagolódik, amelyek koherensen egymáshoz kapcsolódnak. A téma/feladat megértése és feldolgozása jó, a szöveg kellőképpen részletezett és kifejtett, személyes hangvételű.
2. A jó megoldásban: Stilárisan-nyelvileg-nyelvhelyességileg helyes szöveg, ahol valódi nézőpontok ütköznek, nem szalmabáb, megjelenik legalább 1–1 valódi érv mindkét fél részéről, és van megoldási javaslat.
3. A jó megoldásban: Stilárisan-nyelvileg-nyelvhelyességileg helyes szöveg, amely tartalmaz érzelmi és társadalmi szempontokat is (nemcsak praktikusakat). A kulcsszavak sokszínűek, nem sablonosak. A rövid szöveg reflektív, személyes, érzékelteti, hogy az „otthon” túlmutat a falakon (pl. biztonság, elfogadás, kapcsolat, stabilitás).

Források:

DÁVID Mária (2015): *Speciális igényű hallgatók/tanulók a felsőoktatásban és a felnőttképzésben*, [3.2.1. Szegregáció - integráció – inklúzió](#), Pécs, 2025. 10. 22.

Emberi Jogi Szótár – Magyar Helsinki Bizottság, [Emberi jogi szótár - Magyar Helsinki Bizottság](#), Pécs, 2025. 10. 22.

KŐPATAKINÉ Mészáros Mária (2011): *A sajátos nevelési igényű gyermekek integrált/inkluzív nevelése*, 2. Befogadás vagy másképpen inklúzió, Pécs, 2025. 10. 26.

N.A. (2021): *Fenntartható fejlődési célok (KSH)*, [Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek – Fenntartható fejlődési célok](#), Pécs, 2025. 10. 19.

N.A. (2023): *A romák lakhatása, lakáskörülményei*, *Infojegyzet*, Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat, 2023/3 (2023. 02. 17.), [Infojegyzet 2023 3 EU romapolitika lakhatas.pdf](#), Pécs, 2025. 10. 25.

Láng Eszter

Feladatbank a 9-12. évfolyam számára

a lakáshelyzet, lakhatási körülmények, lakhatási szegregáció témakörhöz

Tartalom

1. Szövegértés feladatok	237
I. Szöveg a hagyományos cigánytelepről	237
II. Összehasonlító szövegértés feladat	239
III. Táblázatkészítés	239
I. Megoldás	240
II. Megoldás	240
III. Megoldás	241
2. Egészítsd ki a hiányos szöveget!	242
Megoldás	243
3. Nézd meg a következő filmet, majd töltsd ki a tesztet!	243
Megoldás	247
4. Tematikus feladattípusok	250
Megoldás	253
5. Tematikus feladattípusok ChatGPT bevonásával	257
Megoldás	259
6. Szituációs játékoklakhatási szegregáció témában	269
7. Feladatok a mellékelt infójegyzet alapján	271
8. Lakhatási körülmények a művészetben	274

1. Szövegértés feladatok

I. Szöveg a hagyományos cigánytelepről

A 20. század első felében Magyarország több vidékén is kialakultak cigánytelepek. Ezek a telepek a falvak vagy városok szélén helyezkedtek el, gyakran rossz minőségű, mocsaras vagy árterületen. A lakások többnyire vályogból, sárból, deszkából vagy hulladékanyagból készültek. A házak kicsik voltak, sokszor csak egyetlen szobából álltak, és hiányzott belőlük a vezetékes víz, a villany és a csatornázás. A lakók közösen használták kútvizet és tűzhelyet, a szegénység miatt a mindennapi élet nehézségekkel járt. Ugyanakkor a közösség tagjai erős családi és rokoni kapcsolatokkal segítették egymást, és a telep közösségi életének fontos része volt a közös zenélés, a tánc és a mesélés.

Kérdések a szöveghez

1. Feleletválasztó kérdés

Hol helyezkedtek el a hagyományos cigánytelepek?

- a) A városok központjában
- b) A falvak vagy városok szélén
- c) A lakótelepeken
- d) A hegycsúcsokon

2. Igaz-hamis

A telepi házak minden esetben kőből épültek.

Sok telepen nem volt bevezetve a villany és a víz.

3. Rövid választ igénylő

Milyen anyagokból készültek leggyakrabban a telepi házak?

4. Kiegészítendő mondat

A közösségi élet fontos része volt a, a és a

5. Hosszabb választ igénylő

Írd le 4-5 mondatban, milyen nehézségekkel kellett szembenézniük a cigánytelepen élőknek, és hogyan segítették egymást a mindennapokban!

I. Szöveg az 1960-70-es években lakótelepre költöző cigány család életétéről

Az 1960-70-es években Magyarországon sok cigány család költözött be újonnan épült lakótelepi lakásokba. Ez része volt annak az állami programnak, amely a telepek felszámolását és a lakáskörülmények javítását célozta. A lakótelepi lakásokban már volt vezetékes víz, villany és csatornázás, ami jelentős előrelépést jelentett a korábbi putrikhoz képest. Ugyanakkor a családoknak meg kellett tanulniuk alkalmazkodni az új életformához: a társasházi együttélés szabályaihoz, a szomszédok közelségéhez és a városi munkalehetőségekhez. Bár sokak számára az élet könnyebbé vált, mások idegennek érezték a betonépületeket, és hiányoztak nekik a közösségi együttlétek régi formái, például a tűz körüli közös zenélés.

Kérdések a szöveghez

1. Feleletválasztó kérdés

Miért költöztek cigány családok az 1960-70-es években lakótelepre?

- a) Mert önszántukból elhagyták a telepeket
- b) Mert az állami programok ezt támogatták
- c) Mert külföldről költöztek vissza
- d) Mert ott több földet kaptak

2. Igaz-hamis

A lakótelepi lakásokban nem volt vezetékes víz.

A lakótelepre költöző családoknak új életformához kellett alkalmazkodniuk.

3. Rövid választ igénylő

Sorolj fel két előnyt, amit a lakótelepi lakások nyújtottak a korábbi telepi házakhoz képest!

4. Kiegészítendő mondat

A lakótelepi együttélés új kihívása volt a és a

5. Hosszabb választ igénylő

Írd le 4-5 mondatban, milyen nehézségekkel szembesülhetett egy cigány család, amikor a hagyományos telepi életből beköltözött a lakótelepre!

II. Összehasonlító szövegértés feladat

1. szöveg – A cigánytelep

A 20. század első felében a cigánytelepek a falvak és városok szélén helyezkedtek el, gyakran rossz minőségű, mocsaras területeken. A putrik vályogból, sárból vagy deszkából készültek, sokszor egyetlen szobából álltak. Hiányzott a villany, a vezetékes víz és a csatornázás. Az emberek szegénységben éltek, de erős közösségi életet tartottak fenn: rokoni kapcsolataik szorosak voltak, gyakran közösen zenéltek, táncoltak, meséltek.

2. szöveg – A lakótelep

Az 1960-70-es években az állam sok cigány családot költöztetett lakótelepi lakásokba. Ezekben a lakásokban már volt víz, villany és fűtés, ami nagy előrelépést jelentett. A családoknak azonban új szabályokhoz kellett alkalmazkodniuk: a társasházi együttéléshez és a városi környezethez. Bár a lakhatási körülmények javultak, sokan hiányolták a közös élet régi formáit, a szabad téri összejöveteleket és a telepi közösség közelségét.

Feladatok

III. Táblázatkészítés

1. Töltsd ki az alábbi táblázatot a szövegek alapján!

Szempont	Cigánytelep	Lakótelep
Lakások jellemzői		
Közművek		
Közösségi élet		
Nehézségek		

2. Igaz-hamis állítások

A lakótelepi lakásokban nem volt víz és villany.

A cigánytelepeken hiányoztak a közművek.

Mindkét életforma hozott előnyöket és nehézségeket is.

3. Nyitott kérdés

Mit gondolsz, melyik életforma lehetett nehezebb a családok számára, és miért? Írj 4-5 mondatot!

I. Megoldás

1. b) A falvak vagy városok szélén
2. Hamis; Igaz
3. Vályog, sár, deszka, hulladékanyag
4. zenélés, tánc, mesemondás
5. Példaválasz: A telepeken élők gyakran rossz lakhatási körülmények között laktak, hiányzott a villany, a víz és a csatornázás. Nehézséget okozott a szegénység és a túlszűfolttság. A közösség tagjai azonban rokoni és családi kapcsolataik révén segítettek egymást. Fontos szerepet játszott a közös szórakozás, a zene és a tánc, amelyek erősítették az összetartozást.

II. Megoldás

1. b) Mert az állami programok ezt támogatták
2. Hamis; Igaz
3. Példák: vezetékes víz, villany, csatornázás, jobb higiénés körülmények
4. társasházi szabályok betartása, szomszédok közelsége
5. Példaválasz: A családoknak nehéz volt megszokni a városi életet és a társasházi szabályokat. Hiányoztak a telepi közösségi szokások, például a közös zenélés. Sokszor idegennek érezték a betonépületeket, és szűkösnek a lakásokat. Ugyanakkor a lakások kényelmesebbek voltak, mint a régi putrik.

1. Táblázat

Szempont	Cigánytelep	Lakótelep
Lakások jellemzői	Putrik, vályog/sár/deszka, sokszor egy szoba	Betonépületek, több szoba, komfortosabb lakások
Közművek	Nincs víz, villany, csatorna	Van víz, villany, fűtés, csatorna
Közösségi élet	Szoros rokoni kapcsolatok, közös zenélés, tánc, mesék	Szabályozottabb társasházi együttélés, közösségi formák hiánya
Nehézségek	Szegénység, rossz higiénés viszonyok	Alkalmazkodás a szabályokhoz, közösségi élet hiánya

2. Igaz–hamis: Hamis; Igaz; Igaz

3. Nyitott kérdés – minta

Mindkét életforma nehézségeket hordozott. A cigánytelepeken rossz higiénés körülmények között éltek, ami megnehezítette a mindennapokat. A lakótelepen jobb lakáskörülmények voltak, de sok család számára idegennek tűnt a szabályozott, városi élet. Sokan hiányolták a telepi közösségi szokásokat.

A témáról bővebben itt olvashatsz:

[Település- és lakásviszonyok](#)

[Cigánytelepek egykor és ma](#)

2. Egészítsd ki a hiányos szöveget!

Egészítsd ki a hiányos szöveget! Párosítsd a számokat a megfelelő betűkkel, majd töltsd ki a táblázatot!

A feladat megoldható online is: [Egészítsd ki a hiányos szöveget!](#)

- A) ahol legalább három putri áll
- B) a lakáskörülmények javulását
- C) csak azok számára volt elérhető, akik igyekeztek integrálódni
- D) átmentve a telepeket egyik helyről a másikra
- E) felbomlottak a hagyományos, szervesen kialakult közösségek
- F) a telepfelszámolás nem volt olyan sikeres
- G) előírták a cigánytelepek teljes felszámolásának szükségességét
- H) csökkentett értékű lakás
- I) 1971-ben a cigányok kétharmada telepen

Kemény Istvánék kutatásából tudjuk, hogy **1)** élt. A telepen lakók aránya Budapesten 30, a vidéki városokban 52 és a községekben 68 % volt. Az 1961-es párhátározat egyik fontos döntése a telepfelszámolás előírása volt. Ennek fejleményeként az országgyűlés 1964-ben egy 15 éves lakásfejlesztési tervet adott ki, melynek értelmében 1980-ig **2)**, és a cigányság elszórtan, a nem cigány lakosságtól nem elkülönülten történő letelepítését. Erre a célra kedvezményes lakásvásárlási és -építési kölcsönt vehettek fel, amit a családfő legalább egyéves munkaviszonyához, és 10%-os önerőhöz kötöttek, vagyis **3)**, az ő költözésüket tette lehetővé. A telepfelszámolások következtében épültek az úgynevezett Cs-lakások – **4)** – melyek az állami céllal ellentétesen, érthetetlen módon mindenhol egy nagy tömbben épültek, vagy a cigánysorok spontán módon egy-egy utcában alakultak ki, ezzel tulajdonképpen **5)** Tehát míg hivatalosan a cigánytelepeket szinte teljesen felszámolták a szocializmus alatt, valójában helyettük újakat hoztak létre. Ha a „telep” megnevezést átértelmezzük, és nem azt a területet tekintjük cigánytelepnek, **6)** – ez volt ugyanis a hivatalos álláspont az 1970-es években – hanem olyan területet, ahol a lakosság többsége roma, és aki nem az, az igyekszik onnan elköltözni, akkor biztosan állíthatjuk, hogy **7)**, mint ahogyan a statisztikai adatok mutatják. A telepfelszámolási programnak két következménye volt. Egyik eredménynek könyvelhetjük el **8)**, azt, hogy a romák többsége nem földből tapasztott putriban, hanem téglaházban lakik, hogy többségük otthonában áram, víz és szennyvízelvezetés is található. Másik következmény, hogy sok helyen **9)**, ahol még élt az összetartás, a testvériség intézménye, ahol a cigány gyerekeket mindenki nevelhette, de senki nem bántotta, ahol a cigányság összekovácsoló értéket jelentett.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
I	G	C	H	D	A	F	B	E

A témáról bővebben itt olvashatsz:

[Romológiai ismeretek](#) (133. o)

3. Nézd meg a következő filmet, majd töltsd ki a tesztet!

Sorsunk: Lakhatási körülmények

A teszt kitölthető online is: [Lakhatási körülmények teszt](#)

- Mi miatt nem okozott sokáig problémát a cigányok lakhatása?
 - letelepedetten éltek
 - nomád életmód miatt
 - nem mentek be a falvakba
- A 18. században hogyan járt el a hatalom a lakhatás ügyében?
 - kölcsönt adott lakásvásárlásra
 - lakásokat utalt ki
 - kényszerletelepítést alkalmazott
- A romák számára lakhatásra alkalmas területeket biztosítottak a 18. században.
IGAZ / HAMIS
- Mikor érkeztek Magyarország területére nagy csoportokban cigányok?
 - 18-19. század
 - 17-18. század
 - 16-17. század
- Milyen időszakban vándoroltak?
 - jó időben
 - nyáron
 - tavasztól őszig
- A 18. századi összeírások kimutatták, hogy a cigányok több, mint _____ %-a falvakban élt.

- a) 50
- b) 60
- c) 45

7. Mikor alakultak ki nagy cigánytelepek?

- a) 19. század 2. fele
- b) 19. század 1. fele
- c) 19. század közepe

8. Az urodalmak azokat a területeket biztosították lakhatásra, melyek _____

- a) közel voltak a megművelendő földekhez
- b) nem voltak hasznosíthatók mezőgazdaságilag
- c) nem a saját tulajdonukban voltak

9. Az urodalomtól kapott terület fejében a cigányok ingyen dolgoztak a földeken.

IGAZ / HAMIS

10. Vesszőfonatok közé földet és köveket döngöltek, tetején fahusángokat szalmával béleltek, földdel borították. Kik építkeztek így?

- a) oláh cigányok
- b) beás cigányok
- c) romungrók

11. A földbe mélyített ház köré oszlopokat helyeztek el. Kik építkeztek így?

- a) oláh cigányok
- b) beás cigányok
- c) romungrók

12. Mesteremberekként kik éltek a faluban?

- a) oláh cigányok
- b) beás cigányok
- c) romungrók

13. A szocialista rendszerben _____ született a telepek felszámolásáról.

- a) rendelet
- b) javaslat
- c) párthatározat

14. A telepek felszámolása a cigányok feladata volt. IGAZ / HAMIS

15. A központi irányítás csökkentett komfortfokozatú lakások építésébe kezdett. IGAZ / HAMIS

16. A nyomortelepen élőknek pénzt adtak lakásvásárlásra. IGAZ / HAMIS

17. 1964-ben _____ személy élt telepeken.

- a) 22160
- b) 222160
- c) 221600

18. 1989-ben _____ személy élt telepeken.

- a) 32000
- b) 3200
- c) 320000

19. 1964-ben a putrik száma majdnem _____ volt.

- a) 32000
- b) 50000
- c) 8000

20. 1989-ben a putrik száma majdnem _____ volt.

- a) 32000
- b) 50000
- c) 8000

21. A rendszerváltás után a kedvezményes hitelek piaci alapúvá váltak. IGAZ / HAMIS

22. A rendszerváltás nem jelentett gondot a hitelek törlesztésében. IGAZ / HAMIS

23. A felszámolt telepek helyett új telepek jöttek létre. IGAZ / HAMIS

24. Telepfelszámolási terve minden kormánynak volt, de a megvalósításig egyik sem jutott el. IGAZ / HAMIS

25. 1998-ban _____ ember élt telepeken.

- a) 75000
- b) 83000
- c) 96000

26. 1998-ban a telepi lakások kb. felére dózerolás várt. IGAZ / HAMIS

27. A szociális alapon kapott támogatás jó ötletnek bizonyult. IGAZ / HAMIS

28. 2002-ben az új kormány valósította meg elődje szociális lakásprogramját. IGAZ / HAMIS

29. Ha csak a lakhatási körülményeken javítunk, az még nem old meg minden problémát. IGAZ / HAMIS

30. Az 1970-es évek végén a nagyobb városokban megjelent a gettósodás. IGAZ / HAMIS

31. Az 1980-as évek végén a nagyobb városokban megjelent az önkéntes lakásfoglalás is. IGAZ / HAMIS

32. 1998-as felmérés szerint a válaszoló önkormányzatok ____%-a nyíltan vállalta, hogy nem szeretne romát látni a településen.

- a) 43
- b) 53
- c) 63

33. Írj példákat a lakhatási diszkriminációra!

34. Az 1970-es években telepnek minősült az a terület, ahol legalább _____ putri állt.

- a) 3
- b) 5
- c) 10

35. A csökkentett értékű lakásokat röviden csak _____ - lakásoknak hívták.

- a) C
- b) ZS
- c) CS

36. Tudomásod szerint hol van még ma is cigánytelep?

Megoldás

1. Mi miatt nem okozott sokáig problémát a cigányok lakhatása?

b) nomád életmód miatt

2. A 18. században hogyan járt el a hatalom a lakhatás ügyében?

c) kényszerletelepítést alkalmazott

3. A romák számára lakhatásra alkalmas területeket biztosítottak a 18. században.
HAMIS

4. Mikor érkeztek Magyarország területére nagy csoportokban cigányok?

a) 18-19. század

5. Milyen időszakban vándoroltak?

c) tavasztól őszig

6. A 18. századi összeírások kimutatták, hogy a cigányok több, mint _____ %-a
falvakban élt.

b) 60

7. Mikor alakultak ki nagy cigánytelepek?

a) 19. század 2. fele

8. Az urodalmak azokat a területeket biztosították lakhatásra, melyek _____

b) nem voltak hasznosíthatók mezőgazdaságilag

9. Az urodalomtól kapott terület fejében a cigányok ingyen dolgoztak a földeken.
HAMIS
10. Vesszőfonatok közé földet és köveket döngöltek, tetején fahusángokat szalmával béleltek, földdel borították. Kik építkeztek így?
a) oláh cigányok
11. A földbe mélyített ház köré oszlopokat helyeztek el. Kik építkeztek így?
b) beás cigányok
12. Mesteremberekként kik éltek a faluban?
c) romungrók
13. A szocialista rendszerben _____ született a telepek felszámolásáról.
c) párthatározat
14. A telepek felszámolása a cigányok feladata volt. HAMIS
15. A központi irányítás csökkentett komfortfokozatú lakások építésébe kezdett. IGAZ
16. A nyomortelepen élőknek pénzt adtak lakásvásárlásra. HAMIS
17. 1964-ben _____ személy élt telepeken.
b) 222160
18. 1989-ben _____ személy élt telepeken.
a) 32000
19. 1964-ben a putrik száma majdnem _____ volt.
b) 50000
20. 1989-ben a putrik száma majdnem _____ volt.
c) 8000
21. A rendszerváltás után a kedvezményes hitelek piaci alapúvá váltak. IGAZ
22. A rendszerváltás nem jelentett gondot a hitelek törlesztésében. HAMIS
23. A felszámolt telepek helyett új telepek jöttek létre. IGAZ
24. Telepfelszámolási terve minden kormánynak volt, de a megvalósításig egyik sem jutott el. IGAZ
25. 1998-ban _____ ember élt telepeken.
c) 96000
26. 1998-ban a telepi lakások kb. felére dózerolás várt. IGAZ
27. A szociális alapon kapott támogatás jó ötletnek bizonyult. HAMIS
28. 2002-ben az új kormány valósította meg elődje szociális lakásprogramját. HAMIS

29. Ha csak a lakhatási körülményeken javítunk, az még nem old meg minden problémát.

IGAZ

30. Az 1970-es évek végén a nagyobb városokban megjelent a gettósodás. HAMIS

31. Az 1980-as évek végén a nagyobb városokban megjelent az önkéntes lakásfoglalás is.

HAMIS

32. 1998-as felmérés szerint a válaszoló önkormányzatok ____%-a nyíltan vállalta, hogy nem szeretne romát látni a településen.

a) 43

33. Írj példákat a lakhatási diszkriminációra!

nem adnak el romáknak lakást; aláírásgyűjtéssel akadályozzák meg a beköltözést; törvényellenes önkormányzati rendeleteket hoznak; telepfelszámolás címén kiszorítják a romákat; csak a település szélén tűrik meg a romákat;

34. Az 1970-es években telepnek minősült az a terület, ahol legalább _____ putri állt.

a) 3

35. A csökkentett értékű lakásokat röviden csak ____ - lakásoknak hívták. c) CS

4. Tematikus feladattípusok

1. Feleletválasztó feladat

Kérdés: Mikor kezdődött meg a cigányság tömeges letelepedése Magyarországon?

- A) A 14. században
- B) A 18. században
- C) A 20. században
- D) A rendszerváltás után

2. Egymáshoz rendeléses feladat

Párosítsd az alábbi fogalmakat a hozzájuk tartozó magyarázattal!

Fogalom	Magyarázat
1. Telepfelszámolás	A) Egy adott társadalmi csoport elkülönítése a többségtől
2. Szegregáció	B) Lakás, amelyben nincs vezetékes víz, WC vagy fűtés
3. Komfort nélküli lakás	C) Állami vagy önkormányzati program a szegregált területek felszámolására

3. Rendezéses feladat

Rendezd időrendbe a cigányság lakhatásával kapcsolatos fontosabb történelmi eseményeket!

- A) A szocializmus idején panelprogramokban való részvétel
- B) Telepfelszámolási programok indítása a 2000-es években
- C) Rákosi-korszakbeli kényszerbetelepítések
- D) A 18. századi letelepedési kísérletek

4. Igaz-hamis feladat

Döntsd el, hogy az állítások igazak vagy hamisak!

1. A cigányság mindig városi környezetben élt.
2. A telepek felszámolásának célja a társadalmi integráció.
3. Magyarországon nincs olyan lakhatási program, ami a cigányságot érintené.

5. Kiegészítendő feladat

Egészítsd ki a mondatot a megfelelő szóval/szavakkal!

„A cigánytelepeken gyakori probléma a _____, a közműhiány és a túlzsúfoltság.”

6. Rövid választ igénylő kérdések

Válaszolj röviden (1-2 mondatban) a következő kérdésekre!

- Milyen hátrányai vannak a komfort nélküli lakásnak?
- Miért fontos a lakhatás a társadalmi integráció szempontjából?

7. Hosszabb választ igénylő kérdések

Fejtsd ki részletesebben (5-10 mondatban):

- Milyen lakhatási nehézségekkel szembesülnek a cigány közösségek ma Magyarországon?
- Milyen megoldások léteznek ezek enyhítésére?

8. Esszé, szóbeli témakifejtés

Téma: „A lakhatás szerepe a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartásában és felszámolásában – a cigányság példáján keresztül.”

Írj egy kb. 250-300 szavas esszét vagy készülj szóbeli előadásra!

9. Problémakifejtés

Feladat:

Olvasd el az alábbi esettanulmányt (tanár biztosítja), amely egy szegregált cigánytelep helyzetét írja le. Fogalmazd meg:

- Milyen problémák jelennek meg a lakhatásban?
- Milyen rövid- és hosszútávú megoldásokat javasolnál?

Esettanulmányokhoz forrás: [Esettanulmányok](#); [Két szegregált telep](#)

10. Vita, szimuláció

Vitaindító: „A telepfelszámolás valóban segíti a társadalmi integrációt.”
Oszd két csoportra az osztályt: egyik támogatja az állítást, másik ellene érvel.
Készüljön minden csoport legalább 3-3 érveléssel!

11. Fizikai vagy szellemi produktum elkészítése

Feladat:

Készítsenek egy makettet, plakátot vagy digitális prezentációt, amely bemutatja egy ideális, inkluzív lakókörnyezet jellemzőit, ahol különböző társadalmi csoportok, így a cigányság is méltó körülmények között élhet.

12. Projektfeladat

Cím: „Lakhatási egyenlőtlenségek feltérképezése a környezetünkben”

Feladatok:

- Végezzenek csoportokban kutatást (interjú, fotó, helyszínbemjárás)
- Készítsenek rövid beszámolót vagy kiállítást az eredményekből
- Javasoljanak beavatkozási lehetőségeket

13. Rövid aktivitáson alapuló feladat

Feladat:

Játsszatok szerepjátékot, ahol különböző szereplők (helyi önkormányzat, cigány család, szociális munkás, lakossági képviselő) vitatják meg egy cigánytelep felszámolásának lehetőségeit. Mindenki készüljön fel a szerepéből és érveiből!

1. Feleletválasztó feladat

Kérdés: Mikor kezdődött meg a cigányság tömeges letelepedése Magyarországon?

B) A 18. században

2. Egymáshoz rendeléses feladat

Párosítsd az alábbi fogalmakat a hozzájuk tartozó magyarázattal!

Fogalom	Magyarázat
1. Telepfelszámolás	A) Állami vagy önkormányzati program a szegregált területek felszámolására
2. Szegregáció	B) Egy adott társadalmi csoport elkülönítése a többségtől
3. Komfort nélküli lakás	C) Lakás, amelyben nincs vezetékes víz, WC vagy fűtés

3. Rendezéses feladat

Rendezd időrendbe a cigányság lakhatásával kapcsolatos fontosabb történelmi eseményeket! Helyes sorrend: D → C → A → B

4. Igaz-hamis feladat

Döntsd el, hogy az állítások igazak vagy hamisak!

1. A cigányság mindig városi környezetben élt. – **Hamis**
- IV. A telepek felszámolásának célja a társadalmi integráció. – **Igaz**
- V. Magyarországon nincs olyan lakhatási program, ami a cigányságot érintené. – **Hamis**

5. Kiegészítendő feladat

Egészítsd ki a mondatot a megfelelő szóval/szavakkal!

„A cigánytelepeken gyakori probléma a munkanélküliség, a közműhiány és a túlzsúfoltság.”

6. Rövid választ igénylő kérdések

- Milyen hátrányai vannak a komfort nélküli lakásnak? A komfort nélküli lakásokban hiányzik a víz, fűtés, fürdőszoba vagy WC, ami egészségügyi problémákhoz és rossz életminőséghez vezet, valamint megnehezíti a mindennapi életet.

- Miért fontos a lakhatás a társadalmi integráció szempontjából? A megfelelő lakhatás alapfeltétele a munkavállalásnak, az iskoláztatásnak és a társadalmi kapcsolatoknak, így segíti az egyén beilleszkedését és esélyegyenlőségét.

7. Hosszabb választ igénylő kérdések

- Milyen lakhatási nehézségekkel szembesülnek a cigány közösségek ma Magyarországon? A cigány közösségek gyakran élnek szegregált, rossz állapotú telepeken, ahol hiányos az infrastruktúra (víz, csatorna, közvilágítás). Gyakori a túlszűfolttság, a lakások állaga rossz, és sokszor hiányzik a tulajdonjog vagy a bérleti szerződés. Emellett diszkrimináció is éri őket a lakáspiacon, ami tovább nehezíti a jobb lakhatáshoz jutást.
- Milyen megoldások léteznek ezek enyhítésére? Fontos a szegregáció felszámolása, a szociális bérlakásprogramok bővítése, a lakásfelújítási támogatások elérhetővé tétele és a közműfejlesztés. Emellett a közösségi programok, oktatás és foglalkoztatás támogatása is hozzájárul a fenntartható javuláshoz.

8. Esszé / szóbeli témakifejtés – megoldókulcs

Téma: *„A lakhatás szerepe a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartásában és felszámolásában – a cigányság példáján keresztül.” (kb. 250–300 szó)*

A lakhatás alapvető emberi jog és a társadalmi egyenlőség egyik kulcsa. Magyarországon azonban a lakhatási viszonyok jelentős különbségeket mutatnak, amelyek gyakran tükrözik a társadalmi egyenlőtlenségeket is. A cigányság helyzete különösen nehéz: sok család szegregált telepeken él, ahol hiányzik az alapvető infrastruktúra, rosszak a lakáskörülmények, és a településeken belüli elkülönítés erősíti a kirekesztettséget.

A rossz lakhatási körülmények nemcsak fizikai, hanem társadalmi akadályokat is jelentenek. A telepeken élő gyerekek gyakran hátrányból indulnak az oktatásban, a felnőttek számára pedig a munkába járás is nehezebb. Így a lakhatási hátrány hozzájárul a szegénység újratermelődéséhez.

A lakhatási egyenlőtlenségek felszámolása tehát kulcsfontosságú a társadalmi integrációhoz. Az állami és önkormányzati programok – például a telepfelszámolás, szociális bérlakások létrehozása, valamint a közösségfejlesztési programok – segíthetnek ezen. Ugyanakkor a sikerhez szemléletváltásra is szükség van: a társadalomnak el kell fogadnia, hogy az egyenlő lakhatás nem privilégium, hanem jog.

Összességében a lakhatás nemcsak fizikai, hanem társadalmi kérdés is: minél méltóbb körülmények között él valaki, annál nagyobb esélye van arra, hogy teljes jogú tagja legyen a közösségnek.

9. Problémakifejtés – esettanulmány alapján (általános megoldókulcs)

- Milyen problémák jelennek meg a lakhatásban?
 - Rossz minőségű, túlszűfolt lakások
 - Hiányzó közművek (víz, csatorna, áram)

- Szegregáció, elszigeteltség a település szélén
- Tulajdonjogi bizonytalanság, bérleti szerződések hiánya
- Közszolgáltatások (iskola, orvos) nehéz elérése
- Rövid távú megoldások:
 - Infrastrukturális fejlesztés (víz, villany, utak)
 - Szociális segélyek és lakásfenntartási támogatások
 - Közösségi programok, higiéniai és oktatási kampányok
- Hosszú távú megoldások:
 - Telepfelszámolási és integrációs programok
 - Szociális bérlakások, támogatott lakásvásárlás
 - Oktatási és foglalkoztatási programok erősítése
 - Antidiszkriminációs intézkedések, közösségépítés

10. Vita – megoldókulcs

Vitaindító: „*A telepfelszámolás valóban segíti a társadalmi integrációt.*”

Támogató érvek:

1. Javítja az életkörülményeket és a közegészségügyet.
2. Lehetővé teszi a vegyes lakókörnyezet kialakulását, így csökkenti a szegregációt.
3. Jobb hozzáférést biztosít az oktatáshoz és a munkához.

Ellenérvek:

1. Ha nincs megfelelő utókövetés, új szegregált területek alakulnak ki.
2. A közösségek szétszakadhatnak, identitásvesztés történhet.
3. A lakhatás önmagában nem elég – oktatás és munka nélkül nincs valódi integráció.

11. Fizikai vagy szellemi produktum – ötlet

Plakát / prezentáció tartalma:

- Cím: „*Inkluzív lakókörnyezet – mindenki otthona*”
- Elemei:
 - Vegyes társadalmi összetétel
 - Zöldterületek, közösségi terek

- Jó közlekedés és szolgáltatások
- Megfizethető lakhatás
- Közösségi részvétel

12. Projektfeladat – vázlat

Lépések:

1. Csoportos kutatás: interjú helyiekkel, fotódokumentáció, térképrajz
2. Eredmények bemutatása plakáton vagy prezentációban
3. Javaslatok: lakásfelújítási támogatás, közösségi kert, szociális lakások bővítése

13. Szerepjáték – szerepek és célok

Szereplők:

- Önkormányzat: költségvetés, fejlesztési terv, közrend fenntartása
- Cigány család: lakhatási biztonság, gyerekek jövője
- Szociális munkás: közvetítés, támogatási lehetőségek
- Lakossági képviselő: helyi közösség érdekei, együttélés

Cél: minden fél érveit ütköztetve közös, kompromisszumos megoldás találása a telep helyzetére.

A témáról bővebben itt olvashatsz:

[Település- és lakásviszonyok](#)

[Cigánytelepek egykor és ma](#)

5. Tematikus feladattípusok ChatGPT bevonásával

Mindegyik feladatnál szerepel egy pont, ahol a diákok a ChatGPT-t is bevonhatják (pl. ötletelésre, ellenőrzésre, kiegészítésre, vitaérvek generálására stb.).

1. Feleletválasztó feladat

Feladat: Válaszd ki az alábbi állítások közül a helyeset a cigányság letelepedésével kapcsolatban!

- a) A cigányság mindig városokban élt.
- b) A cigányság kezdetben vándorló életmódot folytatott.
- c) A cigányság elsődlegesen nagyvárosi bérházakban telepedett le.
- d) A cigányság soha nem épített saját házat.

ChatGPT-bevonás: A helyes válasz megjelölése után kérd meg ChatGPT-t, hogy magyarázza el röviden, miért helyes az adott válasz, és egészítse ki további háttérinformációval.

2. Egymáshoz rendeléses feladat

Feladat: Párosítsd össze a fogalmakat a hozzájuk tartozó meghatározásokkal!

- Település, Putri, Letelepedés, Lakótelep
- a) Szegényes, sokszor vályogból vagy deszkából épült kunyhó.
- b) Tartós, állandó lakhely választása.
- c) Az emberek lakóhelyének szervezett formája.
- d) Tömbházakból álló lakóegység.

ChatGPT-bevonás: A párosítás után ChatGPT-től kérjetelek példát vagy rövid történetet a magyarországi cigányság letelepedéséről egy adott időszakban.

3. Rendezéses feladat

Feladat: Állítsd időrendbe a következő eseményeket!

1. Lakótelepi beköltözések az 1960-as–1970-es években.
2. A cigányság megjelenése Magyarországon.
3. Telepek kialakulása a falvak és városok szélén.
4. A vándorló életmód feladása.

ChatGPT-bevonás: Ellenőrizd a megoldásodat ChatGPT-vel, és kérd meg, hogy készítsen rövid idővonalat kiegészítő eseményekkel.

4. Igaz-hamis feladat

Feladat: Döntsd el, igaz vagy hamis!

1. A cigányság kezdetben pásztorkodással foglalkozott.
2. A 20. század közepén állami programok is ösztönözték a cigányság letelepedését.
3. A cigányság minden tagja ma is vándorló életmódot folytat.
4. A lakhatási körülmények minden közösségben azonosak.

ChatGPT-bevonás: A megoldás után ChatGPT-től kérjétek rövid magyarázatot a hamis állítások pontosítására.

5. Kiegészítendő feladat

Feladat: Egészítsd ki a mondatokat!

- A cigányság Magyarországra a században érkezett.
- A években számos cigány család költözött lakótelepre.
- A hagyományos cigány putrik többnyire anyagból készültek.

ChatGPT-bevonás: Ha elakadnál, kérj segítséget ChatGPT-től, de mindig ellenőrizd több forrásban is!

6. Rövid választ igénylő kérdés

Feladat: Miért alakultak ki telepek a városok és falvak szélén?

ChatGPT-bevonás: A saját válaszd után kérd meg ChatGPT-t, hogy egészítse ki három további tényezővel.

7. Hosszabb választ igénylő kérdés

Feladat: Fejtsd ki, milyen társadalmi és gazdasági okai voltak annak, hogy sok cigány család az 1960-70-es években lakótelepi lakásokba költözött!

ChatGPT-bevonás: Kérd meg ChatGPT-t, hogy ellenőrizze, van-e a válaszdoban hiányzó tényező, és adjon javaslatot a bővítésre.

8. Esszé, szóbeli témakifejtés

Feladat: Írj rövid esszét vagy készülj szóbeli feleletre a következő témából: „A cigányság lakhatási viszonyainak változásai a 20. században Magyarországon.”

ChatGPT-bevonás: Kérd a ChatGPT-t, hogy készítsen számodra vázlatot, amely segít a gondolatok rendszerezésében.

9. Problémakifejtés

Feladat: Sok telepen ma is rosszak a lakhatási körülmények. Mit tehetne a helyi közösség és az önkormányzat a javulás érdekében? Írj rövid problémakifejtést!

ChatGPT-bevonás: ChatGPT-től kérhetsz 2-3 konkrét javaslatot, amit beépíthetsz a saját megoldásodba.

10. Vita, szimuláció

Feladat: Képzeljétek el, hogy egy település önkormányzati ülésén vitatjátok meg: építsenek-e szociális bérlakásokat a telepen élő családoknak. Készüljétek érvekkel pro és kontra!

ChatGPT-bevonás: ChatGPT-től kérhettek érveket mindkét oldalra, hogy gazdagítsátok a vitákat.

11. Fizikai, szellemi produktum elkészítése

Feladat: Készítsetek makettet vagy rajzot egy hagyományos cigányputriról, illetve egy 1970-es évekbeli lakótelepi lakásról. Írjatok rövid magyarázatot is hozzá!

ChatGPT-bevonás: ChatGPT-től kérjétek leírást a hagyományos putrik jellegzetességeiről, hogy pontosabb legyen a munkátok.

12. Projektfeladat

Feladat: Készítsetek csoportmunkában kutatást: „Hogyan változtak a cigány közösségek lakáskörülményei a 20. századtól napjainkig?” Használhattok interjúkat, képeket, újságcikkeket.

ChatGPT-bevonás: ChatGPT-től kérjétek segítséget a projektterv felépítéséhez (pl. kutatási kérdések, forrásjavaslatok).

13. Rövid aktivitáson alapuló feladat

Feladat: Játsszátok el, milyen volt egy cigány család élete a telepen az 1950-es években (pl. lakhatás, mindennapok, szomszédság). Készítsetek rövid szerepjátékot!

ChatGPT-bevonás: Kérjétek ChatGPT-től szerepjáték-ötleteket, szituációs párbeszédet, amelyek segítik az előadásotok megtervezését. Kérjétek meg a ChatGPT-t, hogy viselkedjen úgy, mint egy telepen élő diák, majd beszélgetsetek vele, kérdezzétek mindennapjairól, örömeiről, nehézségeiről.

1. Feleletválasztó feladat – megoldás

Helyes válasz: b) A cigányság kezdetben vándorló életmódot folytatott.

Magyarázat / kiegészítés (ChatGPT-szerep): A cigányság hagyományosan mozgó életmódot folytatott – főként vándorló foglalkozásokat végeztek, mint kovács, fakitermelés, vándorlás. Később fokozatosan letelepedtek.

Forrás:

- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” (Parlament, Infojegyzet) – bemutatja a lakhatási hátrányokat és a telepszerű életmód kialakulását is. ([Országgyűlés](#))
- „A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében” – részleteket ad a lakhatásról és telepszerű megoszlásról. ([maltaitanulmanyok.hu](#))

2. Egymáshoz rendeléses feladat – megoldás

Párosítás:

- Település → c) Az emberek lakóhelyének szervezett formája.
- Putri → a) Szegényes, sokszor vályogból vagy deszkából épült kunyhó.
- Letelepedés → b) Tartós, állandó lakhely választása.
- Lakótelep → d) Tömbházakból álló lakóegység.

Forrás / háttér:

- A „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” dokumentum részletezi a telepszerű lakások, komfortfokozatok és lakótelepek közötti különbségeket. ([Országgyűlés](#))
- A tanulmány „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” is beszél a telepszerű, elkülönült lakóterületekről. ([maltaitanulmanyok.hu](#))

3. Rendezéses feladat – megoldás

Időrendi sorrend:

1. A cigányság megjelenése Magyarországon
2. A vándorló életmód feladása
3. Telepek kialakulása a falvak és városok szélén
4. Lakótelepi beköltözések az 1960-as–1970-es években

Bővítés, ellenőrzés (ChatGPT-szerep): ChatGPT segíthet kiegészíteni az idővonalat további állomásokkal, pl. amikor állami programok indultak a telepfelszámolásra, lakásépítési támogatások stb.

Forrás:

- A Parlament Infojegyzet beszél a telepszerű lakáshelyzet kialakulásáról, komfortfokozatokról. ([Országgyűlés](#))
- A tanulmány „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tárgyalja az elkülönült telepek és lakótelepek kialakulásának folyamatát. ([maltaitanulmanyok.hu](#))
- Közéleti források: Kemény István: „A magyarországi cigányság helyzete” – Sulinet oldal. ([sulinet.hu](#))

4. Igaz–hamis feladat – megoldás

1. A cigányság kezdetben pásztorkodással foglalkozott. — **Hamis**
Magyarázat: Nem jellemző, hogy általánosan pásztorkodással éltek; inkább vándorló foglalkozások voltak (kovácsolás, fakitermelés, vándor kézműipar).
2. A 20. század közepén állami programok is ösztönözték a cigányság letelepedését. — **Igaz**
3. A cigányság minden tagja ma is vándorló életmódot folytat. — **Hamis**
Magyarázat: A túlnyomó többség ma már letelepedett életmódot folytat.
4. A lakhatási körülmények minden közösségben azonosak. — **Hamis**
Magyarázat: Nagy eltérések vannak telepszerű lakókörnyezet és normál beépített területek között.

Forrás (magyarázathoz, további olvasmány):

- „A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében” — bemutatja, hogy a lakhatási körülmények jelentősen változnak településtípus és települési elkülönültség szerint. ([maltaitanulmanyok.hu](#))
- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – részletezi a komfortfokozatokat, elkülönültséget és jogi bizonytalanságokat. ([Országgyűlés](#))

5. Kiegészítendő feladat – megoldás

- A cigányság Magyarországra a **középkori, ill. későbbi** évszázadok során érkezett (nincs egyetlen pontos század, de a vándorlás folyamatos volt).
- A **1960–1970** években számos cigány család költözött lakótelepre.
- A hagyományos cigány putrik többnyire **vályogból, deszkából**, esetenként szalmából, hajlékony anyagból készültek.

Forrás:

- A Sulinet „A magyarországi cigányság helyzete” cikke ismerteti, hogy milyen építőanyagokat használtak (pl. vályog, fa) és mikor történt a nagyobb letelepedési hullám. ([sulinet.hu](#))

- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány ad adatokkal a telepszerű, komfort nélküli lakások arányáról, és a korszakokról. (maltaitanulmanyok.hu)

6. Rövid választ igénylő kérdés – megoldás és kiegészítés

Kérdés: Miért alakultak ki telepek a városok és falvak szélén?

Lehetséges válasz:

Telepek azért alakultak ki, mert sok cigány család nem kapott elegendő vagy megfizethető lakást a város belső részein, nem engedhették meg maguknak a telket, vagy kirekesztés (diszkrimináció) miatt csak a település szélén tudtak letelepedni. Ezekre ráadásként jött az infrastruktúra hiánya (víz, áram, csatorna) és a tulajdonjog bizonytalansága.

Kiegészítés ChatGPT-től:

ChatGPT például ajánlhat további okokat:

- Helyi önkormányzatok nem akartak településközpontban ingatlanokat biztosítani
- A telekszerzési korlátok, szabályozások miatt csak olcsó, perifériás területekre volt lehetőség
- A közművesítés és infrastruktúra fejlesztése késve vagy hiányosan érte el ezeket a területeket

Forrás:

- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány részletesen elemzi, milyen infrastrukturális és települési típusú különbségek vannak. (maltaitanulmanyok.hu)
- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – beszél a telepszerű körülményekről, jogi bizonytalanságokról, komfortfokozatbeli lemaradásról. ([Országgyűlés](#))

7. Hosszabb választ igénylő kérdés – kulcsponatok és mintaválasz

Kérdés: Fejtsd ki, milyen társadalmi és gazdasági okai voltak annak, hogy sok cigány család az 1960–70-es években lakótelepi lakásokba költözött!

Kulcsponatok a válaszban:

- Állami lakáspolitikai: a szocialista rendszer nagyarányú lakásépítése, panelprogramok révén új lakótelepek épültek, és ezekbe lakásokat osztottak vagy bérlakásként adtak ki.
- A városiasodás folyamata: sok ember költözött vidékről a városokba munkalehetőség miatt, és a cigányság is követte ezt a trendet.
- Alacsony jövedelem és nehéz lakáshelyzet: régi telepi házak, kétségességek, kilakoltatások, komfort nélküli lakások miatt sokan vágytak jobb körülményekre.
- A letelepedés elvárása: a hatalom ösztönözte a nomadizmus felszámolását, letelepedési programok léptek életbe.

- Diszkrimináció és korlátozott lehetőségek: bár sokan vágytak jobb lakásra, a beilleszkedési akadályok miatt sokan csak lakótelepi lakásokhoz jutottak hozzá, mert ott volt kínálat és állami támogatás.

Példaválasz (részlet):

Az 1960–70-es évek Magyarországon a lakáspolitikai fő fókuszát a tömeges lakásépítés jelentette, különösen a lakótelepek kialakítását. A szocialista állam prioritásként kezelte a városiasodást, az iparosítást és a munkaerő foglalkoztatását, így több intervenciós program is indult, hogy a vidékről a városba vándorló munkásokat elhelyezze. Ebben a folyamatban a cigány közösségek is részesültek, mivel sokan korábban telepszerű, komfort nélküli lakásokban éltek. A lakótelepi lakások – bár egyszerűbb kivitelűek – komfortosabbak, rendezettebb környezetet kínáltak állandó közművekkel, és hivatalos lakásként jobban biztosították a jogi státuszt. Ugyanakkor nem mindenki jutott ilyen lakáshoz: sok esetben csak kedvezményes árú állami lakásokat osztottak ki, és a diszkrimináció, az ingyenes telek hozzáférhetőség hiánya vagy az anyagi hátrány miatt továbbra is sok roma család maradt rosszabb lakásokban.

Forrás:

- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány (Pénzes–Pásztor–Szikszai) részletezi a lakástípusokat és a korabeli telepszerű megoszlásokat. (maltaitanulmanyok.hu)
- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – bemutatja a komfort különbségeket, jogi bizonytalanságokat, telepfelszámolási programokat. (Országgyűlés)
- „A magyarországi cigányság helyzete közép-kelet-európai összehasonlításban” (Bernát) – segít kontextust adni az országos viszonyokhoz. (tarki.hu)

8. Esszé, szóbeli témakifejtés – megoldási vázlat és javaslat

Téma: „A cigányság lakhatási viszonyainak változásai a 20. században Magyarországon.”

Vázlat (ChatGPT-segítéssel kiegészítve):

1. Bevezetés – miért fontos a téma
2. A 20. század eleji állapot (vándorlás, putri, faluközi letelepedés)
3. Intermezzo: a két világháború közti korszak
4. Rendszerváltás előtti szocializmus: lakáspolitikai, lakótelepek, telepek kialakulása
5. A rendszerváltás utáni átalakulások: magántulajdon, lakásprivatizáció, EU-programok
6. Jelenlegi helyzet: komfortfokozat, szegregáció, jogi bizonytalanság, lakhatási szegénység
7. Összegzés, kihívások, jövőbeli irányok

Néhány javasolt kulcspon:

- A komfort nélküli lakások aránya és köztük a romák arányos aránya (pl. „A romák harmada romos lakásokban él”) ([Habitat for Humanity Magyarország](#))
- A „szegregátum” fogalma és statisztikai kimutatások (pl. elkülönített telepek számadatai) ([Országgyűlés](#))
- Az állami programok szerepe a telepfelszámolásban, lakásfelújításokban, bérlakások létrehozásában (Parlament Infojegyzet) ([Országgyűlés](#))
- A modern kihívások: energiaszegénység, előregedő épületállomány, jogi bizonytalan státusz (pl. önkényes lakásfoglalás) ([Országgyűlés](#))

Példa – rövid esszérészlet:

A 20. század első felében a magyarországi cigányság jelentős része még viszonylag egyszerű falusi putrikban, komfort nélküli körülmények között élt. A II. világháborút követő időszakban a városiasodás és a lakáspolitikai előtérbe került, és a szocialista rendszer támogatásával kezdődött meg a tömeges lakásépítés, különösen panelházak formájában. Ennek hatására sok cigány család – akinek alkalmuk volt – beköltözött lakótelepi lakásokba, melyek legalább minimális komforttal bírtak. A rendszerváltás után a privatizáció, magánlakások elterjedése, EU-s támogatások és felújítási programok jelentették az új kihívásokat. Azonban a lakhatási egyenlőtlenségek tovább élnek: a romák körében aránytalanul magas a komfort nélküli lakások aránya, és sok telepszerű terület továbbra is infrastrukturálisan elmaradott.

Ezzel az esszével vagy szóbeli felelettel ki lehet térni a változások dinamikájára, kihívásokra és jövőbeli lehetőségekre is.

9. Problémakifejtés – javasolt megoldás és javaslatok

Feladat: Mit tehetne a helyi közösség és az önkormányzat a telepeken élők lakhatási körülményeinek javítása érdekében?

Lehetséges megoldási vázlat:

1. **Infrastruktúra fejlesztése:** közművek (víz, csatorna, villany, gáz) kiépítése vagy bővítése.
2. **Lakásfelújítási támogatások:** pályázatok, önrésztámogatás, társasházi felújítási programok.
3. **Szociális bérlakások létrehozása:** olyan lakások építése vagy fenntartása, amelyeket alacsony jövedelmű családok számára biztosítanak.
4. **Tulajdonjogi rendezés:** jogi helyzet tisztázása, telekkönyvi rendezés, bejegyzések, hivatalos tulajdonviszonyok.
5. **Résztvételi programok, közösségfejlesztés:** helyi lakók bevonása döntésekbe, közösségi akciók, képzések, partnerségek civil szervezetekkel.
6. **Fenntarthatóság és energiahatékonyság:** energiatakarékos felújítások, megújuló energia bevezetése, szigetelés.

ChatGPT-javaslatok (példák):

- Mobil konténerek átmeneti lakásként, amíg felújítás történik
- Közösségi kert vagy zöldterületek kialakítása a telepek környezetének javítására
- Mikrohitelek vagy lakástakarék mechanizmusok bevezetése a lakók számára

Források:

- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – javaslatok, beavatkozások felsorolása. ([Országgyűlés](#))
- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány – problémák és regionális eltérések bemutatása. ([maltaitanulmanyok.hu](#))

10. Vita, szimuláció – javasolt érvek és vitaötletek

Pro álláspont (szociális bérlakások építése):

- Javítja a lakhatási biztonságot és méltóságot
- Csökkenti az elkülönülést, integrációt segít
- Hosszú távon társadalmi haszon (kevesebb szegénység, jobb egészségügyi mutatók)
- Kormányzati / EU-támogatások bevonhatók

Kontra álláspont (ellenérvek):

- Költséges, anyagi terhet jelenthet az önkormányzatnak

- Lakókörnyezet átstrukturálása konfliktusokat okozhat (szomszédok, közlekedés, infrastruktúra)
- Felmerülhet a „stigma” – hogy a bérlakások „csak a rászorulóké”
- Karbantartási, fenntartási nehézségek, ha nincs megfelelő gazdálkodás

Vitaötlet / szimuláció:

- Osszátok szerepekbe: polgármester, telepen élő család képviselője, városi lakó, civil szervezet tagja.
- Adjátok meg ChatGPT-nek, hogy generáljon 3–3 további érvet mindkét oldalra.

Forrás:

- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – tartalmaz javaslatokat beavatkozásokra, amik vitaalapként is használhatók. ([Országgyűlés](#))
- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” – statisztikai háttér és problémák, amit a vita során hivatkozhattok. ([maltaitanulmanyok.hu](#))

11. Fizikai, szellemi produktum elkészítése – értékelési szempontok és példa

Értékelési szempontok:

- Tárgyhűség: a putri makettje legyen jellemző struktúrájú (pl. vályogfal, deszka, tető)
- Részletezettség: ajtó, ablak, tető, belső elrendezés, közművek jelölése
- Magyarázó szöveg: mit ábrázol a makett, anyaghasználat, kor (pl. 1950-es telep)
- Összehasonlítás: mellé készíttetek egy lakótelepi lakás makettjét, és mutassátok be a különbségeket
- Kreativitás: környezet (utcák, burkolat, közmű jelölése), skála

Példa leírás (ChatGPT-segítésként):

„A putri falait vályogból és nádból építettük, tető náddal vagy zsindelemmel. Az ajtófa szerkezetű volt, az ablak kicsi, együveg. A makett hátulján bemutattuk, hogy nincs bevezetett víz- vagy villanyhálózat. A lakótelepi modellel összehasonlítjuk: ott tömbházfal, beton alap, csatorna és villanyhálózat látható, belső kiosztás 2 szoba + konyha + fürdő.”

Források inspirációként:

- A Sulinet „A magyarországi cigányság helyzete” cikke bemutat néhány tipikus építési anyagot és szerkezetet. ([sulinet.hu](#))
- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” – háttérinformáció a komfortfokozatokról, infrastruktúráról, amit érdemes szem előtt tartani. ([Országgyűlés](#))

12. Projektfeladat – javasolt kutatási terv és források

Projektterv vázlat:

1. Kutatási kérdések

- Hogyan változott a cigány lakáskörülmények aránya (komfort nélküli vs komfortos) az időben?
- Hol fordulnak elő leginkább elkülönült telepek?
- Milyen programok, beavatkozások működtek (sikerek, kudarcok)?

2. Források gyűjtése

- Statisztikai adatok (KSH, népszámlálás)
- Tanulmányok, kutatási cikkek (pl. Péntes–Pásztor–Sziksai; Bernát; Parlament Infojegyzet)
- Interjúk helyi lakókkal, önkormányzati dolgozókkal
- Térképek, régi fotók, újságcikkek

3. Módszer

- Leíró statisztikai elemzés
- Esettanulmány (egy konkrét település, teleprész)
- Interjúk, kérdőívek

4. Kivitelezés és ütemterv

- Adatgyűjtés
- Elemzés
- Elkészítés (prezentáció, kiállítás, beszámoló)

5. Prezentáció / záró munka

- Kiállítás fotókkal, térképekkel
- Poszter vagy digitális prezentáció
- Összefoglaló beszámoló

ChatGPT-felhasználás: Kérjétek ChatGPT-től forrásjavaslatokat, kutatási kérdéssablonokat, kérdőívmintákat, adatközlő személyek kérdéseit.

Fontos források a projekt alátámasztásához:

- „A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI” (Parlament Infojegyzet) ([Országgyűlés](#))
- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány (Péntes–Pásztor–Sziksai) ([maltaitanulmanyok.hu](#))
- „A magyarországi cigányság helyzete közép-kelet-európai összehasonlításban” (Bernát) ([tarki.hu](#))

13. Rövid aktivitáson alapuló feladat – példa szerepjáték és szituációs párbeszéd

Szituációs ötletek (ChatGPT segíthet generálni):

- A család férje kérdezi a polgármestertől: „Kaphatunk-e közművet, ha rendbe hozzuk a házunkat?”
- Egy gyerek meséli iskolában, hogy nincs fürdőszoba, és a tanító megkérdezi, hogy ez hogyan hat rá.
- A település képviselője az ötletet kapja, hogy lakótelepi lakásokat építsen – és a telepen élők reagálnak rá.

Példapárbeszéd (részlet):

Polgármester: „Tisztelt család, azt vizsgáljuk, hogy közművet tudunk-e bevezetni erre a teleprészbe. Milyen ráfordítást tudnának vállalni?”

Családfő: „Ha csak egy kis összeget kérnek, és segítünk a kivitelezésben, vállalom. De kérjük, hogy ne csak 10 év múlva legyen kész!”

Forrás inspirációként:

- A Parlament Infojegyzetben szerepelnek tipikus problémák, amelyek szituációs viták alapjául szolgálhatnak (komfort hiány, jogi bizonytalanság). ([Országgyűlés](#))
- „A hazai cigányság lakhatási helyzete ...” tanulmány részletesen bemutatja a telepszerű lakásviszonyokat, amelyekből szerepjátékokat lehet kiindítani. ([maltaitanulmanyok.hu](#))

6. Szituációs játékok lakhatási szegregáció témában

1. Önkormányzati tanácsülés

- **Szerepek:** polgármester, önkormányzati képviselők, lakosok (szegregált telepről és belvárosból), civil szervezet képviselője.
- **Feladat:** dönteni kell arról, hogy a városban indítanak-e új lakásfelújítási programot. Vita: kinek jusson támogatás – a szegregált telepen élőknek, vagy a belvárosi régi bérházak lakóinak?
- **Tanulási cél:** megérteni, hogy a politikai döntések hogyan hatnak különböző társadalmi csoportokra.

2. Lakótelep kontra településrész

- **Szerepek:** családok egy szegregált lakótelepen, ingatlanközvetítő, banki ügyintéző, lehetséges új szomszéd.
- **Feladat:** a családok szeretnék új lakásba költözni, de szembesülnek hitelhez jutási, előítéleti és anyagi akadályokkal.
- **Tanulási cél:** bemutatni a mobilitási korlátokat.

3. Iskola körzethatárok vitája

- **Szerepek:** iskolaigazgató, szülők (különböző társadalmi helyzetűek), önkormányzat képviselője.
- **Feladat:** eldönteni, hogyan rajzolják át az iskolakörzeteket, hogy ne legyenek teljesen szegregált iskolák.
- **Tanulási cél:** rávilágítani a lakóhelyi szegregáció és az oktatási esélyegyenlőtlenség összefüggésére.

4. Lakóközösségi gyűlés

- **Szerepek:** régi lakók, új beköltözők (különböző etnikai háttérű családok), közös képviselő, rendőr, újságíró.
- **Feladat:** közösen kell dönteni arról, hogy milyen szabályokat vezessenek be a házban, miután új családok költöztek be.
- **Tanulási cél:** empátia fejlesztése, előítéletek tudatosítása.

5. Civil szervezet akcióterve

- **Szerepek:** civil szervezet tagjai, önkormányzati döntéshozók, helyi lakók.
- **Feladat:** kidolgozni egy kampányt a szegregált lakónegyed felszámolására és integrált bérlakások létrehozására.
- **Tanulási cél:** megismerni a társadalmi aktivizmus és a közösségi részvétel lehetőségeit.

6. Lakhatási pályázat

- **Szerepek:** különböző családok (különböző jövedelemmel, gyerekszámmal, etnikai háttérrel), lakáspályázatot elbíráló bizottság.
- **Feladat:** a bizottságnak el kell döntenie, ki kapjon szociális bérlakást.
- **Tanulási cél:** láttatni a döntéshozatalban rejlő igazságossági dilemmákat.

7. Újságírói nyomozás

- **Szerepek:** újságírók, szegregált telepen élők, városvezetők, civil szervezetek képviselői.
- **Feladat:** riportot kell készíteni a telep állapotáról, majd bemutatni egy sajtótájékoztatón.
- **Tanulási cél:** kritikus gondolkodás, tények és személyes történetek összekapcsolása.

8. Nemzetközi kerekasztal

- **Szerepek:** különböző országok delegáltjai (pl. magyar, francia, amerikai, svéd), NGO-k, kutatók.
- **Feladat:** megvitatni, hogyan oldják meg a lakhatási szegregáció problémáját a különböző országokban.
- **Tanulási cél:** rálátás a nemzetközi példákra, kulturális különbségek felismerése.

9. Lakásfelújítási projekt

- **Szerepek:** építési vállalkozó, telepen élő család, banki hitelügyintéző, városvezetés.
- **Feladat:** közösen kellene megállapodni a felújításról, de minden szereplő más érdeket képvisel.
- **Tanulási cél:** kompromisszumkeresés, gazdasági-társadalmi szempontok összevetése.

10. „Ha én ott élnék...”

- **Szerepek:** diákok saját maguk szerepében, de elképzelik, hogy egy szegregált lakótelepen élnek.
- **Feladat:** kiscsoportban beszéljék meg, milyen problémákkal kellene szembenézniük (pl. közlekedés, iskola, álláskeresés, szabadidő). Majd mutassák be rövid jelenetben.
- **Tanulási cél:** empátiafejlesztés, saját élethelyzetük összehasonlítása más társadalmi rétegekkel.

7. Feladatok a mellékelt infojegyzet alapján

Infojegyzet

1. Adatfeldolgozás / grafikonrajzolás

A dokumentum szerint az EU azon 10 tagállamában, ahol jelentős számban élnek romák, a roma háztartások 52 %-a él lakhatási szegénységben, míg az egész népességre ez az arány 17 %.

- Készítsd el oszlopdiaagramon (vagy kördiaagramon) ezeket az arányokat!
- Ezt követően készíts egy másik diagramot, amely a 2016-os adatokkal való változást is bemutatja (a roma háztartások esetén 61 % volt az arány).
- Írj rövid értelmezést: mit mutat a diagram, és mit mond el a változás?

2. Összehasonlítás és elemzés

A jegyzet szerint Magyarországon 2021-ben a romák 91 %-a élt zsúfolt lakáskörülmények között, míg az egész lakosság körében ez 20 % volt.

- Számold ki, hogy a roma arány hányszoros az általános aránynál!
- Írj egy rövid esszét (kb. 150-200 szó) arról, hogy milyen társadalmi és gazdasági hatásai lehetnek annak, ha egy közösség ilyen mértékben él zsúfolt körülmények között.

3. Fogalmak értelmezése / definíció

A jegyzet meghatározza, hogy mikor beszélünk „túlzsúfolt lakásról” az Eurostat definíciója szerint.

- Írd le saját szavaiddal azt a három feltételt, amikor egy lakás „túlzsúfolt” lesz.
- Találj ki egy példát (fiktív háztartás) és vizsgáld meg, hogy az adott lakás túlzsúfoltnak számít-e a feltételek alapján.

4. Célkitűzések értelmezése / kritikai gondolkodás

Az Európai Unió stratégiai keretrendszerében 2030-ig három fő cél szerepel a roma lakhatás javítása érdekében.

- Nevezd meg ezeket a célokat!
- Válassz egyet, és fejtsd ki: szerinted milyen nehézségek akadályozzák e cél elérését Magyarországon? Írj legalább 3 konkrét akadályt.

5. Területiség / térségi vizsgálat

A jegyzet megemlíti, hogy Magyarországon a lakóhelyi szegregáció, a „telepek” száma nagy, és sok olyan település van, ahol jelentős számú telep található.

- Válassz ki (internetről vagy más forrásból) egy hazai települést (pl. egy várost), ahol ismert településrészek vannak.
- Gyűjts adatokat (pl. lakosságszám, roma arány, infrastrukturális jellemzők) és készíts arról egy rövid bemutatót (térképpel, képekkel, ha lehetséges).
- Elemezd, milyen konkrét lakhatási problémákkal szembesülnek ott a lakók.
-

6. Diszkrimináció és attitűd

A dokumentum szerint a romák egynegyede tapasztalt lakáskeresés során diszkriminációt, míg ez az arány 2016-ban 41 % volt.

- Készíts egy folyamatábrát vagy gondolattérképet arról, hogy milyen okai lehetnek a lakáspiaci diszkriminációnak (pl. előítéletek, jogi hiányosságok, információs aszimmetria stb.).
- Javasolj minimum három lehetséges intézkedést (pl. politikai, jogi, közösségi szinten), amelyekkel csökkenthető ez a diszkrimináció.
-

7. Statisztikai becslés / projekció

A jegyzet szerint 2021-ben a magyar roma háztartások 83 %-a volt vezetékes vízzel ellátott, és az EU cél az, hogy 2030-ra ez az arány elérje a 95 %-ot.

- Tételezzük fel, hogy 2021 és 2030 között lineáris növekedés történik. Számítsd ki évente átlagosan hány százalékpont növekedés szükséges ehhez!
- Írd le, reálisnak tartod-e a lineáris növekedést, és milyen tényezők befolyásolhatják, hogy a cél teljesül-e.

8. Projekt / akcióterv

Képzeld el egy iskolai közösségi projektet, amelynek célja a helyi lakhatási körülmények tudatosítása és javítása roma és nem roma lakók között.

- Tervezd meg az akciót (pl. kiállítás, vitaest, közösségi tér felújítása, együttműködés helyi civil szervezetekkel).
- Fogalmazd meg a projekt célját, tevékenységeit, szükséges forrásait és azt, hogyan mérnéd a hatását.

9. Társadalmi attitűd-vizsgálat

A jegyzet említi a „NIMBY-jelenséget” („ne az én udvaromban” attitűd).

- Készíts kérdőívet 10 kérdéssel (zárt és nyílt típusú) arra vonatkozóan, hogy mit gondolnak az iskolatársaid a roma lakók integrációjáról, különösen a lakóövezetekbe való költözésről.
- Gyűjts legalább 20 válaszadó véleményét, és készíts ezekből összegzést, oksági összefüggéseket keresve.

10. Vitafelkészülés / esszé / állásfoglalás

Tarts egy vitát vagy írd egy állásfoglaló esszét a következő állításról:

„A romák lakhatási körülményeinek javítása nem elsősorban pénzkérdés, hanem attitűd- és szemléletváltás kérdése.”

- Vezesd elő mindkét oldal érveit (pro és kontra).
- Használd fel a jegyzetben szereplő adatokat és célokat, de keress rá további forrásokra is.
- Végül foglald össze, te melyik oldalt támogatod és miért.

8. Lakhatási körülmények a művészetben

Párosítás:

Festmény-alkotó-cím

Puzzle:

Festmény1

Festmény2

A haiku egy 13. századból származó japán versforma és műfaj. A haiku versek három, 5-7-5 szótagos sorból állnak, melyek nem feltétlenül rímelnek. Íme öt haiku (ChatGPT generálta) a lakhatás témában, melyekhez értelmezési kérdések is tartoznak. A cél, hogy a diákok ne csak a szöveget értelmezzék, hanem a társadalmi háttérre is reflektáljanak.

1. Sárfalú ház áll

*Sárfalú ház áll,
repedt ablakon besüt —
fényből lesz otthon.*

Értelmezési kérdések:

- Mit jelképez a „repedt ablak”?
- Milyen ellentét feszül a „repedt” és a „fényből lesz otthon” kifejezések között?
- Szerinted mitől válik egy ház valódi otthonná – az anyagi körülményektől vagy az emberi kapcsolatoktól?

2. Víz nincs a kútnál

*Víz nincs a kútnál,
lavór tükrében égbolt —
takarékos fényben.*

Értelmezési kérdések:

- Hogyan jelenik meg a hiány a versben?
- Miért fontos a „lavór tükrében égbolt” képe?
- Mit üzenhet a költő a természeti képek (víz, égbolt, fény) használatával a mindennapi nélkülözésről?

3. Egy ágy, sok álom

*Egy ágy, sok álom,
gyerekek lélegzése —
tűz él a szívben.*

Értelmezési kérdések:

- Mit fejez ki az „egy ágy, sok álom” kép – hogyan utal egyszerre a szűkösségre és a reményre?
- Milyen érzelmi vagy jelképes jelentése lehet annak, hogy „tűz él a szívben”?
- Hogyan mutatja meg ez a haiku, hogy az otthon nemcsak hely, hanem emberi kapcsolatok és érzések összessége?

4. Deszkából fal nő

*Deszkákból fal nő,
minden szög egy új esély —
ház lesz, ha hiszik.*

Értelmezési kérdések:

- Milyen jelentésrétege van annak, hogy „minden szög egy új esély”?
- Hogyan kapcsolódik a hit és a cselekvés motívuma a közösségi összefogáshoz?
- Milyen érzelmi hatása van a jövőbe vetett bizalomnak a versben?

5. Szomszéd szól halkan

*Szomszéd szól halkan,
„Adj deszkát, testvér, együtt —”
ház nő a szívből.*

Értelmezési kérdések:

- Mit fejez ki az idézett párbeszéd az emberek közti kapcsolatról?
- Milyen szerepe van a közösségnek a lakhatás problémáinak enyhítésében?
- A „testvér” megszólítás milyen érzelmi hangulatot ad a haikunak?

Jakab Natália

„Letelepedett vagy vándorló?” – A cigány közösségek állami képe 1893-ban

Óraterv

A pedagógus neve: Jakab Natália

Műveltségi terület: történelem

Tantárgycsoport/tantárgy: történelem, cigány népismeret

Osztály/Csoport: 11-12. évfolyam

Az óra témája: Az 1893-as cigányösszeírás tanulságai

Az óra cél- és feladatrendszere:

A diákok képesek legyenek felismerni a történelemben megjelenő sztereotípiákat, stigmatizáló hatásági kategóriákat és azok társadalmi következményeit. A tanulók megértsék, hogyan hathat egy közösségre, ha róla külső, hatásági nézőpontból készül leírás, és átérezzék ennek hatását a mindennapi életre és társadalmi pozíciókra. A diákok ismerjék fel a modern adatgyűjtés, népszámlálás és kisebbségvédelem etikai szempontjait, valamint a felelős állami működés fontosságát. A tanulók megértsék, hogy az intézmények, hatóságok és rendszerek milyen szerepet játszanak a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésében vagy csökkentésében. A csoportmunkában és közös elemzésekben fejlődik a tanulók érvelési készsége, együttműködése, prezentációs készsége.

Képessé válnak elemezni egy korszak hivatalos dokumentumát, felismerni benne a korabeli állami szemléletet, előfeltevéseket és torzításokat. A diákok képesek lesznek felismerni, hogyan határozza meg a hatalom, az állam vagy az intézményes struktúrák a különböző társadalmi csoportokról alkotott képet.

Az óra didaktikai feladatai:

- Az 1893-as cigányösszeírás történelmi kontextusának bemutatása.

- A korabeli állami szemlélet és a rendészeti megközelítés megértése.
- A forrásszövegek tartalmának feldolgozása és kritikus elemzése.
- A hatósági kategorizálás és a sztereotípiák felismerése.
- A különböző csoportok (vándorló / letelepedett) kategóriáinak értelmezése és összevetése.
- A forráskritika alkalmazása: szerző, cél, nézőpont, torzítás felismerése.
- A történelmi adatok és a modern társadalmi jelenségek közötti kapcsolatok felismerése.

Tantárgyi kapcsolatok: történelem, cigány/roma nemzetiségi népismeret, földrajz

Kulcsfogalmak: cigányösszeírás (1893), letelepedett cigányok, vándorcigányok, részben letelepedett cigányok, előítélet, sztereotípia, foglalkozási struktúra, asszimilációs politika, kulturális sokszínűség, társadalmi marginalizáció

Tanítandó topográfia: *Budapest, Magyar Királyság, vármegyék, községek, járások, településszerkezet, peremterületek, falvak, városok, alföldi térségek, északi vármegyék, dunántúli régiók, határmenti térségek*

Kronológia:

1740–1760: Mária Terézia cigánypolitikája,

1780–1790: II. József rendeletei a cigányság „rendezéséről”,

1867: Kiegyezés – modern államigazgatás kialakulása,

1893: országos cigányösszeírás elrendelése és lebonyolítása,

1895: az összeírás eredményeinek közzétevése.

Az órán használt források:

Hermann, A. (1893). *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigány összeírás eredménye: A cigányok összes létszáma.*

Idő ke- ret	A tanulók tevékeny- sége	A pedagógus tevékenysége	Célok és feladatok	Módszere k	Tanulói munkafor- mák	Eszközö k	Megjegy- -zések
5 per c	Ráhangoló dás	Hol járunk? Mikor készültek a képek? A tanár kivetít négy fotót vagy rajzot (19. századi magyarországi cigány közösségek mindennapjair ól, pl. zenészcsalád, kovácsműhely, sátorozó csoport – semleges, hiteles képek).	Ráhangoló s a témára, előzetes tudás aktiválása. A forráskritik ai gondolkod ás előkészítés e. A tanulók kíváncsisá gának felkeltése.	képelemz és, irányított beszélgeté s	önállóan írnak 3 szót minden képről, ami eszükbé jut, majd párban megbeszéli k. Közös képelemzés , irányított beszélgetés	projektor képek (1. melléklet)	
5 per c	Új tartalom bevezetése	Tanári magyarázat, tanári kérdések. Miért végez egy állam adatgyűjtést? Történelmi kontextus bemutatása. Rendészeti célú adatfelvétel, a 19. században államilag kialakított kategóriák.	Történelmi háttér biztosítása a forráselem zéshez. Korabeli hatósági gondolkod ás megértése. Ok-okozati összefüggé sek kulcsfogal mak: kategorizál ás, rendészeti megközelít és, forráskritik a.	tanári magyaráz at, irányított kérdések	frontális	projektor, ppt	Rövid, lényegre törő magyará zat szüksége s.

20 per c	Csoportmunka, forrásfeldolgozás	Források kiosztása, segítő kérdések meghatározása, feladat kiosztása. Monitorozás folyamatosan. Témák: 1. Az összeírás célja, módszere 2. Letelepelt és vándorcigány kategóriája, társadalmi viszonyok 3. Foglalkozási struktúra, életmód (mesterségek, megélhetés) 4. Oktatás, nyelv, írní-olvasni tudás Források kiosztása, monitorozás, segítség. Feladat: 1. Önálló olvasás, értelmezés. Húzz alá 3	A forrásszövegek önálló feldolgozása. A korebeli hatósági nézőpont felismerése. · Forráskritikai készségek fejlesztése. ppt vagy google dia/plakát	mozaikmódszer, forráselemzés, irányított csoportmunka	4 csoportban dolgoznak a tanulók.	forrásszövegek, generált szövegek (2. melléklet)	A csoportalkítás történhet irányított és spontán módon is. Célszerű lehet az első feladatnál használt képeket használni puzzle módszerrel. <i>szóforgó</i> (minden csoporttag egy rövid gondolatot mond, amíg mindenki sorra kerül)
----------	---------------------------------	--	---	---	-----------------------------------	--	---

		kulcsinformációt, 1 meglepő vagy kérdéseket felvető állítást 1 olyan kifejezést, ami 19. századi nézőpontot tükröz 2. Közös megbeszélés szóforgóban¹ Minden csoporttag egy gondolatot mond: Mi a szöveg legfontosabb állítása? Mi volt új vagy meglepő? Milyen szemléletmód jelenik meg a cigányságról? Miben látják a szöveg korlátait? 3. Közös vázlat készítése ppt/google dia/canva - plakát					Csoportonként rövid vázlat készül: PPT/Google-dia vagy canva - plakát formában. – A tanár – ha időt akar spórolni – maga nyitja a PPT-t, és a diákok diktálják a pontokat, ő pedig beírja.
--	--	---	--	--	--	--	--

¹ **Módszer:** szóforgó (minden csoporttag egy rövid gondolatot mond, amíg mindenki sorra kerül)

		A tanár jár körbe, segít az egyszerűsítésben, fogalommagyarázatban, ha kell. Fontos: a vázlat ne legyen hosszú — inkább a lényeg felismerésére fókuszáljon.					
10 per c	Csoportok prezentációja	Tanulói értékelő kártyák elkészítése, csoportok értékelése. Moderálás, rendszerezés, értékelés, irányítás.	Közös tudás kialakítása, a forráskritika felismerésének megerősítése, tanulók kommunikációs készségeinek fejlesztése.	Csoportonként 2 percben bemutatják az elemzés eredményeit. Mit tudhattunk meg? Prezentáció, reflektív értékelés.	frontális, csoportprezentáció	projektor	
5 per c	Lezárás, konklúzió	Kérdésekkel irányítja a reflektív gondolkodást. Lezárja a tanulást a fő tanulságokkal.	Reflexiós készség fejlesztése, értelmezési pontok rögzítése.	irányított beszélgetés, reflektív kérdések.	Páros feladat: válasz két kérdésre: „Milyen veszélyei vannak annak, ha egy közösséget csak hatósági kategóriák alapján írnak le?”, „Mit nem látunk az		Ezzel biztosított a téma érzékeny, záró jellegű feldolgozása.

					összeírásból?” Rövid szóbeli megosztás.		
	Házi feladat	Lyukas vázlat	Ismétlés, rögzítés	A tanulók kitöltik a lyukas vázlatot, amely együtt a tanulói vázlatuk is lesz mind a négy témából.	házi feladat, önálló feladat (4. melléklet)	lyukas vázlatok	

1. Képek

A képeket a Gemini mesterséges intelligencia segítségével javítottuk fel és színeztük

7. ábra

<https://vasarnap.hu/2021/04/06/ciganyok-a-kozepkori-magyarorszagon/>

8.

ábra http://nemzetisegek.hu/repertorium/2011/02/belivek_39-47.pdf

ki.

3. ábra <https://ntf.hu/index.php/2017/06/18/a-ciganysag-integraciojanak-problemai-a-19-szazad-vegen/>

4. ábra Greguss János: Sátoros cigányok letelepedve (rajz)

https://www.wikiwand.com/hu/articles/Magyar_cig%C3%A1nyok

2. Tanulói szövegek:

1. szöveg – Az összeírás céljai, szemlélete, hatósági megközelítés

Az 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás a Magyar Királyság történetének egyik legrészletesebb, ugyanakkor legellentmondásosabb állami adatgyűjtése volt. A Belügyminisztérium kezdeményezésére indult el, és kifejezett célként rögzítette a cigány népesség „számbavételét, nyilvántartását és a rendészeti felügyelet megkönnyítését”. Ez a célmeghatározás már önmagában bepillantást enged a korabeli állam gondolkodásába: a cigányságot nem elsősorban társadalmi vagy kulturális közösségként látta, hanem olyan „különálló népességként”, amelynek életmódja – a hivatalos nyelvezet szerint – közbiztonsági és közigazgatási szempontból „figyelmet kívánt”. A dokumentum bevezető része hangsúlyozta, hogy a cigány népesség rendezett felügyelete „a közrend megóvása és az erkölcsi állapotok javítása végett” szükséges. Ez a megfogalmazás a 19. század végi európai kisebbségpolitikák szélesebb körébe illeszkedik, ahol a mobilis, hagyományos mesterségekkel foglalkozó közösségek gyakran rendészeti kategóriák alapján kerültek meghatározásra.

Az összeírás módszere az ország teljes közigazgatási apparátusát igénybe vette. A települési előjárók – bírók, jegyzők, szolgabírók – kaptak feladatot abban, hogy saját hatáskörükben jegyzékbe vegyék a településükön élő cigány lakosságot, valamint elkülönítsék a „letelepedett” és „vándorló” csoportokat. A kategorizálás alapja nem kulturális vagy önmeghatározáson alapuló identitás volt, hanem a hatóságok által észlelt életmódbeli jegyek: lakóhely állandósága, mesterség gyakorlása, adófizetési státus, útlevéllal vagy engedéllyel való rendelkezés.

A hivatalos szöveg retorikája erőteljesen tükrözi a korszak asszimilációs politikáját. A „közrend” és az „erkölcsi állapot” fogalmai a 19. század végén nem csupán a bűnözéshez vagy szabálysértésekhez kapcsolódtak, hanem tágabb társadalmi normákhoz: munkához való viszony, állandó lakóhely, iskoláztatás, egyházi és világi intézményekhez való csatlakozás. Így az összeírás implicit módon azokat a csoportokat tekintette „kíváncsnak”, amelyek a többségi társadalom mintáit követték, és azokat „problémásnak”, amelyek eltértek tőle.

A dokumentum tehát nem etnográfiai vagy kulturális adatgyűjtés volt, hanem egy olyan statisztikai felmérés, amelyet a korszak állami érdekei és előfeltevései határoztak meg. Ugyanakkor mégis nagy jelentősége van, mert sok településen ez volt az első alkalom, amikor a cigány lakosságot írásban rögzítették, és az adatok máig fontos kiindulópontot jelentenek a történeti vizsgálatokban. A mai forráskritika azonban megköveteli, hogy felismerjük a dokumentumban rejlő torzításokat: a hatalmi pozícióból írt leírást, a rendészeti motivációt, valamint a kategorizálás egyszerűsítéseit.

A szöveg a ChatGPT mesterséges intelligencia (OpenAI, GPT-5.1) segítségével készült; alapja Hermann Antal: *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás* című műve (Sulinet).

2. szöveg – Letelepedett és vándorló cigányok megkülönböztetése

A 19. század végi állami gondolkodás egyik központi eleme volt a cigány népesség „letelepedett” és „vándorló” csoportokra bontása. Az 1893-as összeírásban ez a két kategória meghatározó szerepet kapott, és gyakorlatilag az adatfelvétel legfontosabb szervező elveként működött. A letelepedett cigányok definíciója a dokumentumban világos, bár erősen normatív tartalmú: azok számítottak letelepedettnek, akik állandó lakóhellyel bírtak, rendszeres mesterséget űztek, a település hivatalos lakosai voltak, és rendelkeztek a községi hatóság által kiállított bejegyzéssel. A vándorló vagy „kóbor” cigányok ezzel szemben olyanoknak minősültek, akik nem éltek állandó házban, gyakran sátorban vagy ideiglenes kunyhókban laktak, és időszakos munkavégzésből tartották fenn magukat – például zenélésből, teknővájásból, kovácsolásból vagy lókereskedésből.

A kategóriák mögött erős értékítélet húzódott meg. A dokumentum a letelepedetteket „rendezettebb életmódú”, „munkás” csoportként mutatja be, míg a vándorlókat „bizonytalan megélhetésűnek”, „ellenőrzés alatt tartandónak”, sőt olykor „közrendészeti szempontból veszélyeztetőnek”. Ez a felfogás a korszak szélesebb társadalmi és politikai szemléletét tükrözi: a mobilitás, a szezonális vándorlás vagy a hagyományos mesterségek gyakorlása eltérésnek számított a normatív, agrárpolgári életformától.

A települések többsége igyekezett a cigány lakosságot „letelepítettként” regisztrálni, mert a vándorlóként való besorolás több adminisztratív intézkedést vont maga után (pl. útlevélhez kötött mozgás, a községi pénztárakért való felelősség kérdése, a segélyezés rendezése). Ugyanakkor sok család életmódja valóban vegyes volt: egy-egy mesterség miatt szezonálisan mozdultak el, majd visszatértek eredeti lakóhelyükre. Ez azonban a hivatalos kategorizálásban nem jelent meg, mivel a rendszer két merev csoportba próbálta beszorítani a közösségek valóságosan sokszínű életmódját.

A mai forráskritikai megközelítés számára különösen érdekes, hogy a dokumentum nem kérdezte meg a cigány családok önmeghatározását, élettapasztalatait vagy szándékait. Az állandó mozgást gyakran szükséges megélhetési stratégia motiválta: a fémmunkák, famunkák, zenélés, kovácsolás vagy kereskedelem hagyományosan mozgó mesterségek voltak. Az összeírás azonban ezeket az életmódbeli jegyeket rendészeti kategóriaként értelmezte, és a „kóbor” jelző sokszor negatív felhanggal járt.

A letelepedett–vándorló megkülönböztetés tehát nem csupán adminisztratív besorolás volt, hanem a korszak társadalmi normáinak és előítéleteinek leképeződése. Egyben hozzájárult a cigányság homogén csoportként való kezeléséhez, miközben a valóság ennél sokkal összetettebb volt: különböző nyelvi, mesterségbeli, hagyománybéli csoportok éltek egymás mellett, eltérő életstratégiákkal.

A szöveg a ChatGPT mesterséges intelligencia (OpenAI, GPT-5.1) segítségével készült; alapja Hermann Antal: *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás* című műve (Sulinet).

3. szöveg – Foglalkozások, megélhetési formák, mesterségek

Az 1893-as cigányösszeírás egyik legfontosabb része a foglalkozási adatok részletes feltérképezése volt. A hivatalos dokumentum külön kiemelte, hogy a cigány népesség jelentős része olyan hagyományos mesterségekkel foglalkozott, amelyek a kor társadalmi szerkezetében nélkülözhetetlenek számítottak. Ezek a mesterségek – mint a kovácsolás, famunka, teknővájás, üstfoltozás, ló- és jószágkereskedés, valamint a zenélés – olyan tudást igényeltek, amely generációról generációra öröklődött. A korabeli vidéki társadalomban a kovácsok és famunkások munkája szinte minden faluban nélkülözhetetlen volt: szerszámok, ekevas, patkók, hordók, háztartási eszközök készültek a kezük alatt. A dokumentum megjegyzi, hogy ezekben a mesterségekben a cigányok „különös ügyességet tanúsítanak”, ami a korszakban ritkán megjelenő pozitív elismerés.

A zenélés kiemelt szerepet kapott a felmérésben. A cigányzenészek a 19. század végén nemcsak falusi mulatságok, vásárok, uradalmi események szolgálói voltak, hanem a magyar nemzeti kultúra reprezentánsai is. A korabeli elitkultúra romantikus képet társított a cigány zenészekhez, miközben a hétköznapi adminisztráció a zenélést gyakran „bizonytalan megélhetésnek” minősítette, különösen akkor, ha a zenekarok vándorló életmódot folytattak.

A megélhetés harmadik nagy területe a vándoriparosok köre volt. A teknővájók, üstfoltozók, drótosok, seprűkészítők, drótverők munkája jellemzően idényjellegű volt: tavasszal és nyáron indultak útnak, ősszel visszatértek. Ez a mozgás azonban nem azonos a romantikus értelemben vett nomadizmussal, hanem a gazdasági szükségletekhez igazodó stratégia volt. A hivatalos összeírás azonban sokszor homogén „kóbor életmódnak” minősítette ezt, figyelmen kívül hagyva annak gazdasági racionalitását.

A dokumentum kitér arra is, hogy a cigány népesség foglalkozási szerkezete településtípusonként eltérő képet mutat. Városokban magasabb volt a zenészek aránya, míg falvakban a kovácsok és famunkások száma volt a jelentős. A kereskedelmi útvonalak menti településeken a ló- és jószágkereskedés vált meghatározóvá. A foglalkozások sokszínűsége tehát cáfolja azt a 19. századi hatósági narratívát, amely egységes „cigány életmódról” beszélt.

A modern pedagógiai értelmezés számára fontos, hogy felismerjük: a felmérés foglalkozási adatai egyszerre tanúskodnak a cigány közösségek gazdasági beágyazottságáról, valamint arról is, hogy a korabeli társadalom strukturális egyenlőtlenségei mennyire korlátozták a szakmák változatosságát. A mesterségek többsége alacsony társadalmi státusú volt, még akkor is, ha a közösségen belül nagy presztízs övezte őket. A foglalkozási adatok ezért egyszerre adnak reális képet és mutatnak rá a korabeli hatósági kategorizálás korlátaira.

A szöveg a ChatGPT mesterséges intelligencia (OpenAI, GPT-5.1) segítségével készült; alapja Hermann Antal: *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás* című műve (Sulinet).

4. szöveg – Oktatás, írás-olvasás, nyelvhasználat, kulturális viszonyok

Az 1893-as cigányösszeírás külön fejezetben tárgyalja a cigány gyermekek iskoláztatását, az írás-olvasás elterjedtségét és a nyelvhasználat sajátosságait. A dokumentum szerint az iskoláztatás általánosságban „rendszeretlen”, és a cigány gyermekek körében „alacsony a tanintézmények látogatásának aránya”. A korabeli közigazgatás ezt kulturális vagy „erkölcsi” okokra vezette vissza, és kevésbé vizsgálta a mélyebb társadalmi-gazdasági tényezőket: a szezonális munkavégzést, a szegénységet, a lakhatási körülményeket, vagy azt, hogy sok településen az iskolák fizikailag is távol estek a cigány telepektől.

Az írás-olvasás aránya az összeírás szerint rendkívül alacsony volt a cigány népesség körében. A hivatalos jelentés ezt „műveletlenséggel” magyarázza, de a modern pedagógiai és szociológiai kutatások szerint ez sokkal inkább a strukturális hátrányok következménye volt: a szegénység, az iskolához való hozzáférés hiánya, a korai munkakezdés, valamint a többségi társadalom előítéletei mind hozzájárultak ahhoz, hogy a gyerekek sokszor nem tudtak rendszeresen részt venni az oktatásban.

A nyelvhasználat tekintetében a dokumentum megállapítja, hogy a cigány közösségek körében „többyneműség” figyelhető meg. A legelterjedtebb a magyar nyelv, de sok helyen jelen vannak romani vagy beás dialektusok is. A felmérés ugyanakkor az írott és hivatalos magyar nyelv alacsony használatát problémaként értékeli, ami jól mutatja a korszak asszimilációs elvárásait. A nyelvi sokszínűség – amely ma kulturális érték – akkoriban gyakran az „elmaradottság” jeleként szerepelt.

A dokumentum érzékelteti azt is, hogy a cigány gyermekek oktatásba kerülése sok településen adminisztratív akadályokba is ütközött. A községi iskolák nem mindig fogadták őket szívesen, vagy nem tettek külön erőfeszítést azért, hogy valóban bevonják őket az oktatásba. A bejárás költségei, a megfelelő ruházat hiánya, az iskolai kirekesztés és a diszkrimináció mind szerepet játszottak abban, hogy a beiskolázás alacsony maradt. Ezek a tényezők azonban az összeírásban csak közvetetten, a „rendszeretlenség” szó mögé rejtve jelennek meg.

A mai értelmezés fontos feladata megmutatni, hogy az 1893-as adatok mögött összetett társadalmi valóság húzódik. A nyelvi és kulturális pluralizmus, az alacsony iskoláztatás történelmi okai, a településszerkezet és a munkamegosztás sajátosságai mind hozzájárultak az adatok alakulásához. Az összeírás értéke abban rejlik, hogy feltárja: a cigány közösségek már a 19. század végén is a magyar társadalom szerves részét alkották, még ha a korabeli hatósági nyelvezet ezt nem mindig tükrözte.

A szöveg a ChatGPT mesterséges intelligencia (OpenAI, GPT-5.1) segítségével készült; alapja Hermann Antal: *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás* című műve (Sulinet).

A vázlat kötelező elemei:

A) Csoportcím

(pl. „Az összeírás céljai”, „Letelepedett és vándorló csoportok”, „Foglalkozások”, „Oktatás és nyelv”)

B) 3 kulcspont

Ezek rövid, lényegkiemelő pontok:

- 1 mondat a korabeli állami szemléletről
- 1 mondat a konkrét tartalomról (adat, megállapítás)
- 1 mondat a forrás korlátjáról vagy torzításáról

C) 1 kérdés, amelyet a csoport a többieknek tesz fel

D) 1 kulcsfogalom, amit a csoport kiemel

4. Házi feladat

Az összeírás céljai és hatósági szemlélet

Az 1893-as cigányösszeírás célja elsősorban a cigány népesség _____, valamint a _____ felügyelet megkönnyítése volt.

A hivatalos bevezető megfogalmazta, hogy az adatgyűjtés szükséges „a közbiztonság és az _____ állapotok javítása végett”.

Ez a megfogalmazás a 19. század végének _____ politikáját tükrözi.

Az adatgyűjtés módszere az ország teljes _____ apparátusát bevonta. A települési előljárók feladata volt a „_____” és „vándorló” cigányok elkülönítése, ám ez nem önmeghatározáson, hanem a hatóságok által látott _____ jegyeken alapult.

A dokumentum nyelvezete azt sugallja, hogy a cigány közösségeket elsősorban _____ szempontból közelítették meg, nem pedig kulturális vagy társadalmi oldalról.

A jelentés számos előfeltevést tartalmaz, amelyek a korszak _____ normáit tükrözik.

A modern forráskritika felhívja a figyelmet arra, hogy a dokumentum nem semleges, hanem a hatalom pozíciójából készült, ezért fontos felismerni azokat az elemeket, amelyek _____ vagy leegyszerűsítik a valóságot.

A kettős besorolás eltakarja a közösségek valódi _____, és hozzájárult a cigányság homogénként való kezeléséhez.

Letelepedett és vándorló cigányok

A 19. századi állam a cigány népeiséget két nagy kategóriába sorolta: _____ és _____.

Letelepedettnek számítottak azok, akik állandó _____ bírtak, és rendszeres _____ végeztek.

Ezzel szemben a vándorló cigányokat a dokumentum „bizonytalan _____” jellemzővel írja le.

A kategóriák mögött erős _____ húzódott meg.

A letelepedetteket a korabeli hatóság „rendezettebbnek” tekintette, míg a vándorlókat sokszor _____ felügyeletre szoruló csoportként ábrázolta.

Sok cigány család életmódja azonban _____ volt: szezonálisan vándoroltak, majd visszatértek eredeti településükre. Ez a rugalmasság a hivatalos kategóriákban nem jelenhetett meg, mert a rendszer csak két _____ csoportot ismert.

Foglalkozások és megélhetési formák

Az összeírás egyik fő része a cigány közösségek _____ feltérképezése volt.

A dokumentum szerint a leggyakoribb mesterségek: kovácsolás, famunka, teknővájás, _____, valamint ló- és jószágkereskedés.

Ezek mind olyan foglalkozások, amelyek a kor falusi társadalmában _____ számítottak.

A zenészek külön fejezetet is kaptak, mivel a korszakban a cigányzenészek a magyar _____ részének tekintették őket.

A dokumentum mégis másképp értékelte a zenélést: a hivatalosság gyakran „_____ megélhetésnek” nevezte.

A vándoriparosok – teknővájók, drótosok, üstfoltozók – munkája jellemzően _____ volt: tavasszal és nyáron útra keltek, ősszel visszatértek.

A hivatalos összeírás ezt sokszor _____ életmódként értelmezte, figyelmen kívül hagyva annak gazdasági okait.

A foglalkozási adatok megmutatják, hogy a cigány közösségek szerves részét alkották a _____ társadalomnak, ugyanakkor a hatósági kategorizálás ezt gyakran nem tükrözte.

Oktatás, írás-olvasás, nyelvhasználat

Az összeírás szerint a cigány gyermekek iskolalátogatása általában _____, és a tanulók aránya alacsony volt.

A dokumentum ezt kulturális okokkal magyarázza, de a modern kutatás szerint a fő tényezők: _____, távolság, szegénység, diszkrimináció.

Az írás-olvasás aránya is rendkívül alacsony volt, amit a dokumentum „műveletlenségnek” tulajdonított, miközben valódi okok a strukturális _____ voltak.

A nyelvhasználat tekintetében a felmérés többnyelvűséget jelez: magyar, _____ vagy beás nyelveket.

A hivatalos szöveg azonban az írott magyar nyelv alacsony használatát _____ értékelte.

Sok településen az iskolai bejárás akadályokba ütközött: hiányzó ruházat, távolság, iskolai _____.

A dokumentumban ezek csak közvetve jelennek meg.

A mai értelmezés feladata megmutatni, hogy az alacsony iskoláztatás mögött összetett _____ okok álltak, nem pedig kulturális „hajlam”.

Megoldások:

Az összeírás céljai és hatósági szemlélete

Az 1893-as cigányösszeírás célja elsősorban a cigány népesség **számbavétele**, valamint a **rendészeti** felügyelet megkönnyítése volt. A hivatalos bevezető megfogalmazta, hogy az adatgyűjtés szükséges „a közbiztonság és az **erkölcsi** állapotok javítása végett”. Ez a megfogalmazás a 19. század végének **asszimilációs** politikáját tükrözi.

Az adatgyűjtés módszere az ország teljes **közigazgatási** apparátusát bevonta. A települési előljárók feladata volt a „**letelepedett**” és „**vándorló**” cigányok elkülönítése, ám ez nem önmeghatározáson, hanem a hatóságok által látott **életmódbeli** jegyeken alapult.

A dokumentum nyelvezete azt sugallja, hogy a cigány közösségeket elsősorban **rendészeti** szempontból közelítették meg, nem pedig kulturális vagy társadalmi oldalról. A jelentés számos előfeltevést tartalmaz, amelyek a korszak **többségi** normáit tükrözik.

A modern forráskritika felhívja a figyelmet arra, hogy a dokumentum nem semleges, hanem a hatalom pozíciójából készült, ezért fontos felismerni azokat az elemeket, amelyek **torzítják** vagy leegyszerűsítik a valóságot

Letelepedett és vándorló cigányok

A 19. századi állam a cigány népességet két nagy kategóriába sorolta: **letelepedett** és **vándorló**. Letelepedettnek számítottak azok, akik állandó **lakóhellyel** bírtak, és rendszeres **mesterséget** végeztek. Ezzel szemben a vándorló cigányokat a dokumentum „bizonytalan **megélhetésű**” jellemzővel írja le.

A kategóriák mögött erős **értékítélet** húzódott meg. A letelepedetteket a korabeli hatóság „rendezettebbnek” tekintette, míg a vándorlókat sokszor **rendészeti** felügyeletre szoruló csoportként ábrázolta.

Sok cigány család életmódja azonban **vegyes** volt: szezonálisan vándoroltak, majd visszatértek eredeti településükre. Ez a rugalmasság a hivatalos kategóriákban nem jelenhetett meg, mert a rendszer csak két **merev** csoportot ismert.

Foglalkozások és megélhetési formák

Az összeírás egyik fő része a cigány közösségek **megélhetésének** feltérképezése volt. A dokumentum szerint a leggyakoribb mesterségek: kovácsolás, famunka, teknővájás, **zenélés**, valamint ló- és jószágkereskedés. Ezek mind olyan foglalkozások, amelyek a kor falusi társadalmában **nélkülözhetetlenek** számítottak.

A zenészek külön fejezetet is kaptak, mivel a korszakban a cigányzenészek a magyar **kultúra** részének tekintették őket. A dokumentum mégis másképp értékelte a zenélést: a hivatalosság gyakran „**bizonytalan** megélhetésnek” nevezte.

A vándoriparosok – teknővájók, drótosok, üstfoltozók – munkája jellemzően **időszakos** volt: tavasszal és nyáron útra keltek, ősszel visszatértek. A hivatalos összeírás ezt sokszor **kóbor** életmódként értelmezte, figyelmen kívül hagyva annak gazdasági okait.

A foglalkozási adatok megmutatják, hogy a cigány közösségek szerves részét alkották a **vidéki** társadalomnak, ugyanakkor a hatósági kategorizálás ezt gyakran nem tükrözte.

A kettős besorolás eltakarja a közösségek valódi **sokszínűségét**, és hozzájárult a cigányság homogénként való kezeléséhez.

Oktatás, írás-olvasás, nyelvhasználat

Az összeírás szerint a cigány gyermekek iskolalátogatása általában **rendszeretlen**, és a tanulók aránya alacsony volt. A dokumentum ezt kulturális okokkal magyarázza, de a modern kutatás szerint a fő tényezők: **munkavégzés**, távolság, szegénység, diszkrimináció.

Az írás-olvasás aránya is rendkívül alacsony volt, amit a dokumentum „műveletlenségnek” tulajdonított, miközben valódi okok a strukturális **hátrányok** voltak.

A nyelvhasználat tekintetében a felmérés többnyelvűséget jelez: magyar, **romani** vagy beás nyelveket. A hivatalos szöveg azonban az írott magyar nyelv alacsony használatát **problémának** értékelte.

Sok településen az iskolai bejárás akadályokba ütközött: hiányzó ruházat, távolság, iskolai **kirekesztés**. A dokumentumban ezek csak közvetve jelennek meg.

A mai értelmezés feladata megmutatni, hogy az alacsony iskoláztatás mögött összetett **társadalmi** okok álltak, nem pedig kulturális „hajlam”.

Beck Zoltán – Andl Helga

„VIZUALITÁS ÉS LAKHATÁS – LAKÓKÖRNYEZET A KÉPALKOTÓ MŰVÉSZETEK BEN”

**– foglalkozásterv középiskolások és egyetemi
hallgatók számára –**

Absztrakt:

A foglalkozás a romák, cigányok lakókörnyezetéhez kapcsolódó képi elbeszélések időbeli és térbeli sokféleségét mutatja be a 18. sz. végétől napjainkig. A képalkotó művészeti ágak majd mindegyikét felsorakoztatja: festészet, grafika, installáció, képregény, fotó, animációs, dokumentum- és játékfilm. A diákok így módon megismerkednek egy társadalmi kérdéskörrel, miközben betekintést kapnak a romákról, cigányokról szóló művészeti reprezentációkba, valamint a kortárs roma, cigány képzőművészet kánonterébe.

FOGLALKOZÁSTERV

Cél:

- műalkotásokon keresztül a lakhatás (otthon; egy hely, ahol élünk) komplex kérdéskörének megismerése, élményközpontú megközelítése, értelmezése
- szociális kompetenciák (kommunikáció, együttműködés, empátia, elfogadás) és kreativitás fejlesztése

Résztvevők: középiskolások vagy egyetemi hallgatók

Időkeret: 90 perc, cigány népismeret, rajz és vizuális kultúra vagy osztályfőnöki óra keretében, vagy tanórán kívüli foglalkozáson

Helyszín: csoportmunka kialakítására alkalmas tér

Eszközök:

- Infojegyzet – részlet (MELLÉKLET_1)
- csoportok számára összeállított források és feladatkártyák (lásd: MELLÉKLET_2), a CAPP-modell síkidomai (MELLÉKLET_3) – csoportonként egy-egy borítékba helyezett csomagok
- tanulói laptop vagy mobiltelefon (filmrészletek megtekintéséhez)
- A2 papír, ragasztó, íróeszközök
- projektor és hangfal ill. más megfelelő digitális eszköz

A FOGLALKOZÁS MENETE:

0. A terem előkészítése: csoportmunkára alkalmas elrendezés; az eszközök elhelyezése; a képcsomagok mindegyikéből kiválasztunk egy képet és felvágjuk annyi részre (4, 5 vagy 6), ahány fős csoportokat szeretnénk kialakítani a létszám függvényében.

1. Ráhangolódás

1. verzió: irányított beszélgetés (közös forráselemzés) a következő forrás alapján (papír vagy online elérés): A romák lakhatása, lakáskörülményei. Infojegyzet, Országgyűlés hivatala, 2023/3. (részlet) (MELLÉKLET_1)

2. verzió: irányított beszélgetés a következő forrás alapján: Parno Graszt: Már nem szédülök.
<https://www.youtube.com/watch?v=0bSeC6VYHSE>

10 perc

2. Csoportalakítás: 4-5-6 fős csoportok kialakítása (puzzle): (1) minden résztvevő húz egy képdarabkát; (2) a résztvevőknek a képeknek megfelelően kell csoportba szerveződniük; (3) csoportok helyet foglalnak egy-egy asztalnál; (4) a puzzle darabokból összeállítják a közös képet.

Megjegyzés: az osztály létszámától függően választunk képeket.

5 perc

3. Csoportmunka – Feladat: források alapján végzett közös elemző munka, annak rögzítése, poszterkészítés. 35 perc

3.1. A csoport választott szövivője elmeséli a csoport képét a többieknek. (A képet nem mutathatják meg egymásnak a csoportok, a feladat lényege, hogy miként képesek verbalizálni, szövegesíteni a vizuális élményt.) 5 perc

3.2. Minden csoport számára a képhez tartozó további forrásokat ad át a tanár egy borítékban. A csomagok tartalmazzák az adott csoport feladatát. (MELLÉKLET_2)

3.3. A feladatok megoldása, közös poszter készítése a kiadott csomagok alapján. 30 perc

4. Prezentáció csoportonként 35 perc

4.1. Az adott csoport bemutatja az elkészített posztert. (Minden csoporttag tevékenyen részt vesz a prezentációban.) 5 perc csoportonként

Mindegyik prezentációt követően:

4.2. Az oktató/foglalkozásvezető rövid összefoglalója az alkotókról, műveikről és azok társadalmi kontextusáról

5. Reflexió – Visszajelzések megfogalmazása a foglalkozásra vonatkozóan minden résztvevő részéről (pl. „Mit viszek haza?”) 5 perc

Áttekintő táblázat:

<i>Idő ke- ret</i>	<i>Lépések</i>	<i>Tanári/tanulói tevékenység</i>	<i>Munka- forma</i>	<i>Eszközök</i>	<i>Megjegyzés</i>
	A terem előkészítése: csoport munkára alkalmas elrendezés; az eszközök elhelyezése			csoportonként borítékba helyezett források és feladat-kártyák (MELLÉKLET_2)	4-5-6 fős csoportokat tervezünk, az osztály létszámától függően A forrásokat csoportonként borítékokba helyezzük (MELLÉKLET_2), de minden borítékból kiveszünk egy képet, amit a tervezett csoportlétszámoknak megfelelő számú darabra vágunk (felvágjuk annyi részre (4, 5 vagy 6), ahány fős csoportokat szeretnénk kialakítani a létszám függvényében).
10 perc	1. Ráhangolódás	1. verzió: irányított beszélgetés (közös forráselemzés) a következő forrás alapján (papír vagy online elérés): A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI. Infojegyzet, Országgyűlés	frontális	MELLÉKLET_1	1. verzió: a résztvevők nyomtatva megkapják a forrásrészletet vagy online

		hivatala, 2023/3. (részlet) (MELLÉKLET_1) 2. verzió: irányított beszélgetés a következő forrás alapján: Parno Graszt: Már nem szédülök. https://www.youtube.com/watch?v=0bSeC6VYHSE		projektor és hangfal ill. megfelelő digitális eszköz	elérhetővé tesszük számukra 2. verzió: közös megtekintés – megfigyelési szempont: Milyen lakhatási formák jelennek meg a klipben?
5 perc	2. Csoport alakítás: 4-5-6 fős csoportok kialakítása	(1) minden résztvevő húz egy képdarabkát; (2) a résztvevőknek a képeknek megfelelően kell csoportba szerveződniük; (3) csoportok helyet foglalnak egy-egy asztalnál; (4) a puzzle darabokból összeállítják a közös képet A foglalkozásvezető gyorsan ellenőrzi a létrejött csoportokat.	egyéni ill. csoport munka		az osztály létszámától függően választunk képeket (az az ideális, ha 5 csoport jön létre, de kisebb létszám esetén ez csökkenthető)
35 perc	3. Csoport munka – Feladat: források alapján végzett közös elemző munka, annak rögzítése, poszterkészítés	3.1. A csoportok szóvivőt választanak. A választott szóvivő elmeséli a csoport képét a többieknek. (A képet nem mutathatják meg egymásnak a csoportok, a feladat lényege, hogy miként képesek verbalizálni, szövegesíteni a vizuális élményt.) 5 perc 3.2. Minden csoport számára a képhez tartozó további forrásokat ad át a tanár. A csomagok tartalmazzák az adott csoport feladatát. (Melléklet_2) 3.3. A feladatok megoldása, közös poszter készítése a kiadott csomagok alapján. 30 perc	frontális csoport munka	csomagok borítékban A2 papír, ragasztó, írószköz,	a borítékok tartalma: források, feladatkártya, CAPP-modell síkidomai

		A foglalkozásvezető monitorozza a munkát, válaszol a felmerülő kérdésekre.			
35 perc	4. Prezentáció csoportonként	4.1. Az adott csoport bemutatja az elkészített posztert. (Minden csoporttag tevékenyen részt vesz a prezentációban.) 5 perc csoportonként Mindegyik prezencációt követően: 4.2. Az oktató/foglalkozásvezető rövid összefoglalója az alkotókról, műveikről és azok társadalmi kontextusáról	frontális		A foglalkozásvezetők a rövid összefoglalók során az „OKTATÓI SEGÉDANYAGOK – A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ HASZNOS FORRÁSOK” gyűjteményre (MELLÉKLET_4) támaszkodhatnak.
5 perc	5. Reflexió – Visszajelzések megfogalmazása a foglalkozásra vonatkozóan minden résztvevő részéről (pl. „Mit viszek haza?”)	a résztvevők egyenként megfogalmazzák reflexiójukat a foglalkozásra, a tapasztalatokra vonatkozóan	egyéni ill. frontális		

A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI. Infojegyzet, Országgyűlés hivatala, 2023/3. (részlet)

Európai és magyar célkitűzések

Az Európai Bizottság 2020-ban adta ki „A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer”-t (COM (2020) 620 final), amely 2030-ig három, minimálisan elérendő célt tűzött ki a romák lakhatási helyzetének javításával kapcsolatban:

- A romák és a nem romák elégtelen lakáskörülményei közötti, 2020-ban ismert különbségének mértékét tíz év alatt legalább egyharmadával dolgozzák le.
- A túlszűfolt lakásokban élő családok esetében a roma és nem roma háztartások közötti különbség mértékét felére kell csökkenteni az évtized végére.
- A roma családok legalább 95 százaléka vezetékes vízzel ellátott lakásban éljen. Magyarországon 2021-ben ez az arány 83 százalékos volt (FRA 2022).

Az európai keretrendszert a rá épülő nemzeti romaprogramok hivatottak további tartalommal megtölteni. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (MNTFS 2030) mint magyarországi kormányzati romaprogram szintén a 2030-ig tartó évekre határoz meg – ahogyan a dokumentum fogalmaz – „beavatkozási irányokat”. Ezek közé tartozik – a keretrendszerben meghatározottakhoz hasonló konkrét tervszámokat nem említve –:

- a telepszerű körülmények között élők életkörülményeinek javítása;
- a lakások komfortfokozatának emelése;
- az internetelés fejlesztése;
- „költséghatékony és minél kevesebb szakkompetenciát igénylő lakásépítési és felújítási módszerek alkalmazásának modellezése, szerkezetkész házak építése”;
- szociális bérlakások kialakítása, építése;
- az energiaszegénység csökkentése és a lakhatás jogi biztonságának javítása.

https://www.parlament.hu/documents/10181/64399821/Infojegyzet_2023_3_EU_romapolitika_lakhatas.pdf

FORRÁSOK

1. csoport (vurdon)

1.

Daniel Baker: Tumbling Blocks (Survival Quilt), Atchin Tan Tower at night. Glastonbury 2025

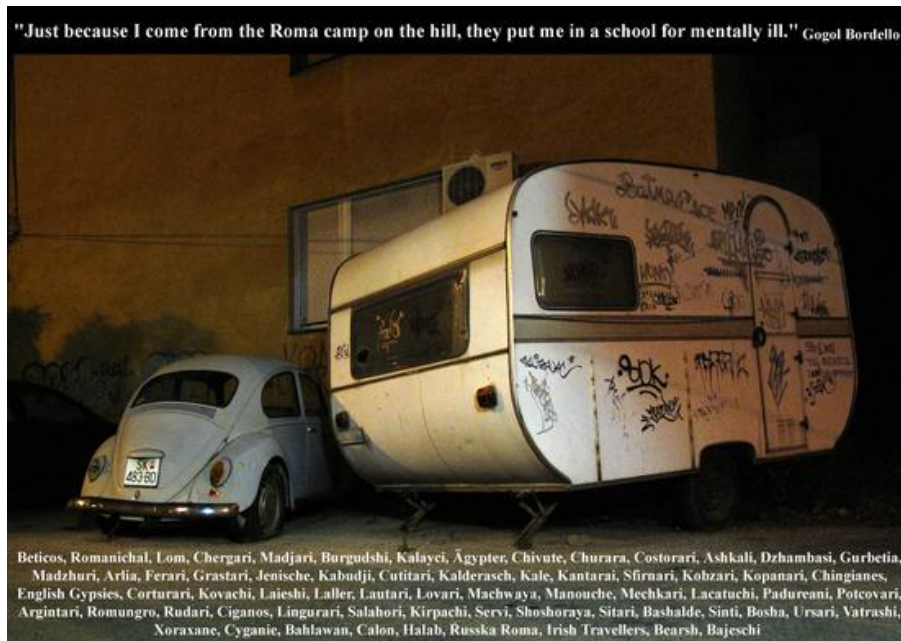
<https://www.instagram.com/p/DLcv4BkKTKE/?igsh=MWJkaDh1Y3djN3Q3Yw%3D%3D>

2.

filmrészlet: Snatch, 2000 (Guy Richie dir.)

<https://www.youtube.com/watch?v=Gfzx7asbZs>

3.

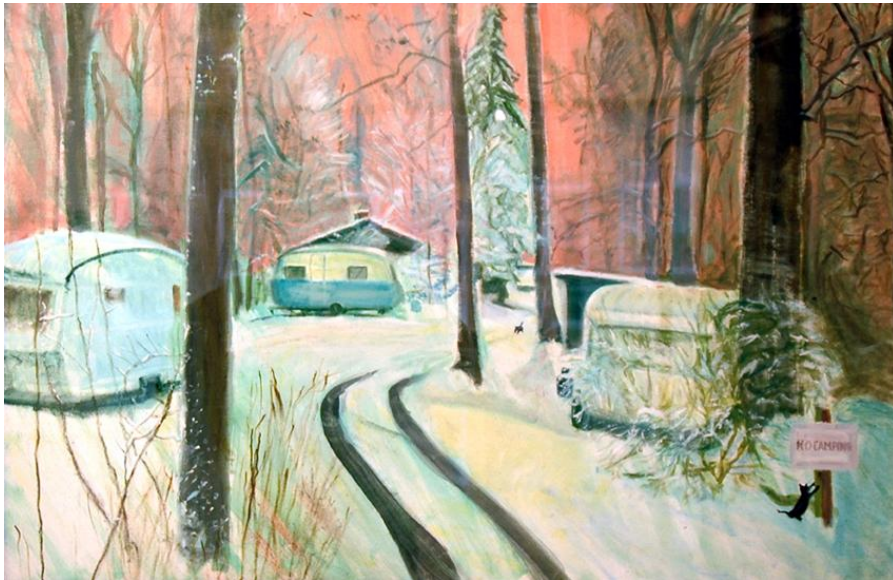

NIHAD NINO PUŠIJA (artist, Bosnia and Herzegovina/Germany)

Venice Mahala Opus, 2011, series of photographs as postcards, color, leporello format

<https://callthewitness.net/Testimonies/VeniceMahalaOpus>

4.

Shamus McPhee: Bobbin Mill in the Snow (2000)

<https://blog.romarchive.eu/resistance-and-the-evolution-of-a-roma-aesthetic-post/>

5.

Gabi Jimenez: Extermination 1. Les Campings (2011)

<https://kaidikhas.com/en/works/extirmination-1-les-campings-2/?tab=e-n-tab-title-1718038072>

6.

Damian Le Bas: Romany Road Map of Great Britain (2007)

<https://kaidikhas.com/works/romany-road-map-of-great-britain-c765c34d/?tab=e-n-tab-title-1718038074>

7.

Feladatkártya:

Komponáljatok posztert, amelyen szerepelnek a következők:

- a kapott források (vizuális tartalmak)
- a CAPP-alapmodell kártyái
- a kérdésekre adott válaszok

1. A CAPP-alapmodell síkidomait töltsd ki a következők alapján:

Háromszög: a kiinduló társadalmi probléma megjelölése – Milyen társadalmi problémával, szakadáshellyel szembesítenek bennünket a műalkotások?

Négyzet: a megvalósítás (műterem) – Mi látható a képen? Mi a kompozíció? Hogyan, milyen technikával készült? Stb.

Kör: a műalkotás kapcsolata a társadalmi problémával – Hogyan értelmezi a műalkotás a társadalmi jelenséget? Milyen viszonyban van a társadalom szereplőivel, tereivel stb.? Milyen társadalmi értékeket, normákat jelenít meg, támogat vagy utasít el?

2. Fogalmazzatok meg a vurdon (lakókocsi) jelentéseit a kapott műalkotások alapján!

2. csoport (telep)

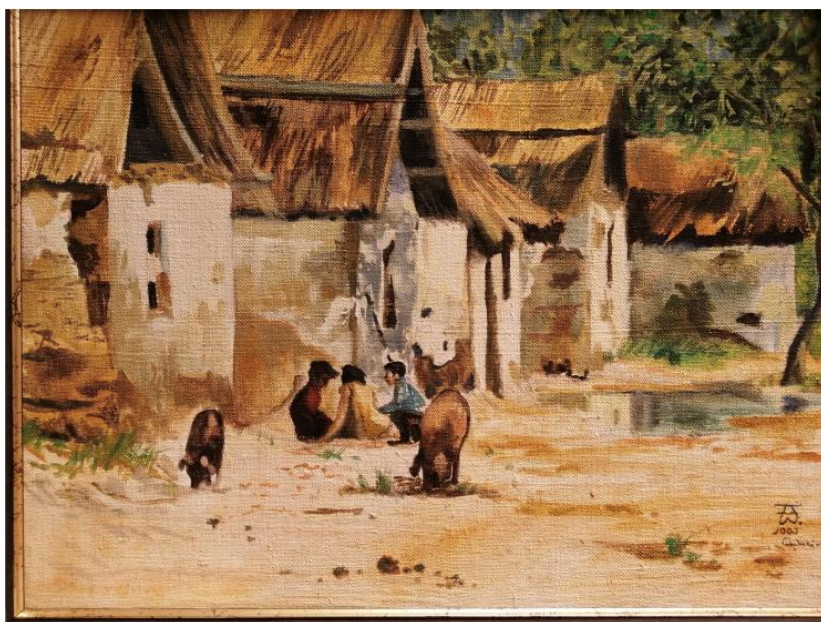
1.

Cigányfilm. Rendezte: Hadházy László, 1978-1980. (dokumentumfilm a kiskundorozsmai cigánytelep felszámolásáról)

<https://www.youtube.com/watch?v=knie26dy0HE&t=2186s>

részlet: 0:00-3:24

2.

Ferkovics József: Élet a telepen

<https://global.museum-digital.org/object/2472672>

3.

Dilinkó Gábor: Doboz cigány telep

<https://global.museum-digital.org/object/2449502>

4.

Gaudi Márton: Miért küldték ki apámat térdig érő hóban vízért?

<https://hu.museum-digital.org/object/1140900>

5.

Kunhegyesi Ferenc: Bódvalenke balladája

<https://muut.hu/archivum/12361>

6.

Feladatkártya:

Komponáljatok posztert, amelyen szerepelnek a következők:

- a kapott források (vizuális tartalmak)
- a CAPP-alapmodell kártyái
- a kérdésekre adott válaszok

1. A CAPP-alapmodell síkidomait töltsd ki a következők alapján:

Háromszög: a kiinduló társadalmi probléma megjelölése – Milyen társadalmi problémával, szakadáshellyel szembesítenek bennünket a műalkotások?

Négyzet: a megvalósítás (műterem) – Mi látható a képen? Mi a kompozíció? Hogyan, milyen technikával készült? Stb.

Kör: a műalkotás kapcsolata a társadalmi problémával – Hogyan értelmezi a műalkotás a társadalmi jelenséget? Milyen viszonyban van a társadalom szereplőivel, tereivel stb.? Milyen társadalmi értékeket, normákat jelenít meg, támogat vagy utasít el?

2. A képek alapján készítsétek egy rövid leírást az általatok elképzelt cigánytelepről!

3. csoport (városon kívül)

1. Bari Károly: Azt hiszitek

Azt hiszitek, hogy csak én
ácsorgok fényért és szeretetért
a város kapuja előtt,
csak én korbácsolom a ziháló szél
hátát átkaimmal és üvöltöm az égig
kivetettségem siralmait:
tizenhat évem nem elég
arra, hogy befogadjatok,
nem elég arra, hogy fejemről letépjétek
a megaláztatás pókhálóját?

Sokan várjuk a kapukon kívül,
hogy bizalmatok rézkrajcárjaival
megajándékozzatok!

2.

Ektomorf: Outcast, 2006

<https://www.youtube.com/watch?v=agEUv0naLI4>

3.

Bela Ivanyi Grunwald (1867-1940): Figures in a Landscape with Windmill

<https://www.mutualart.com/Artwork/--Figures-in-a-Landscape-with-Windmill/053B1291223CCF6265D7AF68271A84C2>

4.

George Morland (1763-1804): Landscape with a Gypsy Encampment (undated)

<https://www.meisterdrucke.uk/fine-art-prints/George-Morland/1315213/Landscape-with-a-Gypsy-Encampment.html>

5.

Feladatkaartya:

Komponáljatok posztert, amelyen szerepelnek a következők:

- a kapott források (vizuális tartalmak)
- a CAPP-alapmodell kártyái
- a kérdésekre adott válaszok

1. A CAPP-alapmodell síkidomait töltsd ki a következők alapján:

Háromszög: a kiinduló társadalmi probléma megjelölése – Milyen társadalmi problémával, szakadáshellyel szembesítenek bennünket a műalkotások?

Négyzet: a megvalósítás (műterem) – Mi látható a képen? Mi a kompozíció? Hogyan, milyen technikával készült? Stb.

Kör: a műalkotás kapcsolata a társadalmi problémával – Hogyan értelmezi a műalkotás a társadalmi jelenséget? Milyen viszonyban van a társadalom szereplőivel, tereivel stb.? Milyen társadalmi értékeket, normákat jelenít meg, támogat vagy utasít el?

2. Figyeljétek meg a vers képi kompozícióját! Mi a képi előtér? Mi a képi háttér?

Mit jelent a források tükrében a kívülállóság, az outcast élménye?

4. csoport (városi gettó)

1.

Gauder Áron: Nyócker. 2004. (előzetes)

<https://www.youtube.com/watch?v=NsPA0AyDxws>

2.

Császi Ádám – Tóth Zoltán Gábor: 1 hét. 2003. (részlet: 0:00-1:35)

<https://www.youtube.com/watch?v=FCgXONPEFh4&t=2s>

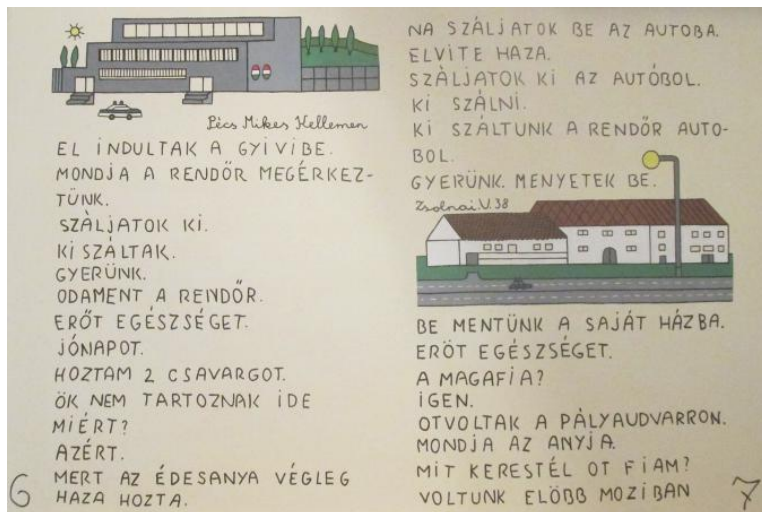
3.

Ladislava Gažiová

<https://artencounters.ro/en/artist/ladislava-gaziova/>

4.

Kolompár István (Gruppo Tökmag: Sárkány Lee)

https://trafo.hu/programok/dragon_lee

5.

Nyári Gyula: Budapest, VIII. kerület, Illés utca. — Kívül romos, belül tiszta.

<https://www.nyarigyula.hu/book>

6.

Feladatkártya:

Komponáljatok posztert, amelyen szerepelnek a következők:

- a kapott források (vizuális tartalmak)
- a CAPP-alapmodell kártyái
- a kérdésekre adott válaszok

1. A CAPP-alapmodell síkidomait töltsd ki a következők alapján:

Háromszög: a kiinduló társadalmi probléma megjelölése – Milyen társadalmi problémával, szakadáshellyel szembesítenek bennünket a műalkotások?

Négyzet: a megvalósítás (műterem) – Mi látható a képen? Mi a kompozíció? Hogyan, milyen technikával készült? Stb.

Kör: a műalkotás kapcsolata a társadalmi problémával – Hogyan értelmezi a műalkotás a társadalmi jelenséget? Milyen viszonyban van a társadalom szereplőivel, tereivel stb.? Milyen társadalmi értékeket, normákat jelenít meg, támogat vagy utasít el?

2. Alakítsatok munkabizottságot és fogalmazzatok meg javaslatokat arra, hogy a városi gettó megszűnjön!

5. csoport (polgári élet)

1.

Josef Koudelka: Gypsies. Aperture, 1975.

<https://www.magnumphotos.com/theory-and-practice/roma-travelers-gypsies-josef-koudelka-will-guy-society/>

2.

Jutka Rona: Magyar cigányok. Túlélők vallanak. Napvilág Kiadó, 2011. 77.

https://rofodia.aronk.hu/wp-content/uploads/2019/01/3-06_magyar_ciganyok_tulelok_vallanak.pdf

3.

Malgorzata Mirga-Tas,

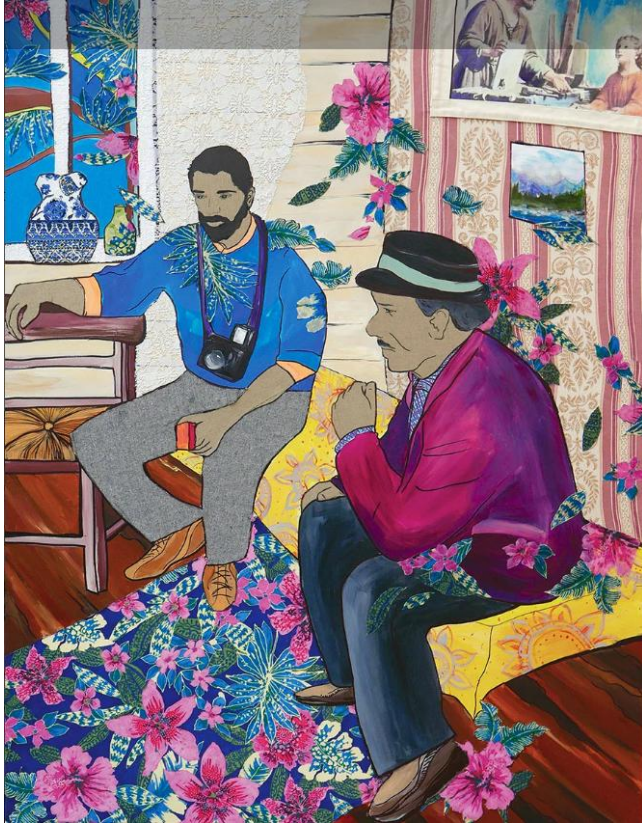
Kunsthaus Bregenz (KUB), Austria

<https://www.frithstreetgallery.com/news/250-magorzata-mirga-tas-tee-cerhenia-jekh-jag-kunsthau-bregenz-austria/>

Malgorzata Mirga-Tas textilképei

<https://culture.pl/en/artist/malgorzata-mirga-tas>

4.

Feladatkártya:

Komponáljatok posztert, amelyen szerepelnek a következők:

- a kapott források (vizuális tartalmak)
- a CAPP-alapmodell kártyái
- a kérdésekre adott válaszok

1. A CAPP-alapmodell síkidomait töltsd ki a következők alapján:

Háromszög: a kiinduló társadalmi probléma megjelölése – Milyen társadalmi problémával, szakadáshellyel szembesítenek bennünket a műalkotások?

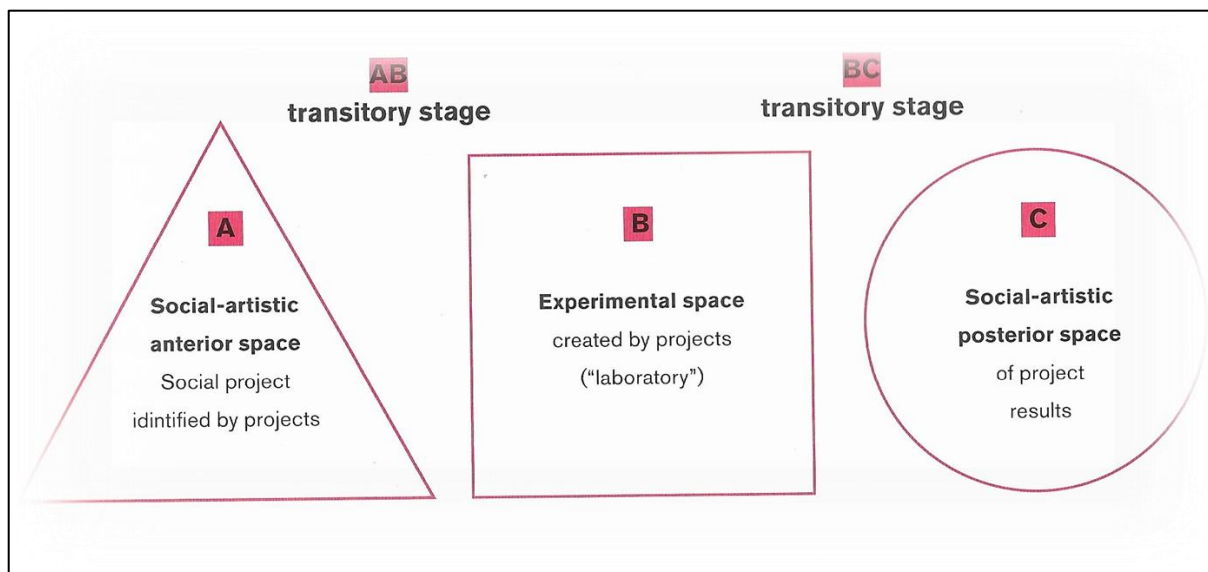
Négyzet: a megvalósítás (műterem) – Mi látható a képen? Mi a kompozíció? Hogyan, milyen technikával készült? Stb.

Kör: a műalkotás kapcsolata a társadalmi problémával – Hogyan értelmezi a műalkotás a társadalmi jelenséget? Milyen viszonyban van a társadalom szereplőivel, tereivel stb.? Milyen társadalmi értékeket, normákat jelenít meg, támogat vagy utasít el?

2. Fogalmazzatok meg, mit jelent számotokra a kényelmes, komfortos, biztonságos lakókörnyezet!

MELLÉKLET_3

CAPP-alapmodell (Szijártó Zsolt, 2018: 68)

Szijártó Zsolt: Együttműködésen alapuló művészeti projektek. Szempontok a Ludwig Múzeum CAPP-programjának értékeléséhez. In: Fabényi, Julia; Murphy, Ailbhe; Simon, Andrea; Szipőcs, Krisztina; Fehér, Zsuzsanna; Hemrik, László; Szijártó, Zsolt - Simon, Andrea; Szipőcs, Krisztina (szerk.): Közös ügyeink: Együttműködésen alapuló művészeti projektek

Budapest, Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum (2018) 380 p. pp. 61-202.

OKTATÓI SEGÉDANYAGOK – A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ HASZNOS FORRÁSOK**1. Padlet: Contemporary Roma Art – Examples / Kortárs roma képzőművészet – példák**

oktatói segédanyag: kontextus - kortárs roma képzőművészet

<https://padlet.com/andlbeck/contemporary-roma-art-examples-kort-rs-roma-k-pz-m-v-szet-p-xthnrebtjiy>

2. A Romano Kher Budapesti Roma Művelődési Ház gyűjteménye:

„Üdvözljük a Romano Kher Budapesti Roma Művelődési Ház oldalán, ahol intézményünk képzőművészeti gyűjteményét tesszük elérhetővé az érdeklődők számára. A gyűjtemény alapjait a Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Központ (CSZMMK) fektette le – ez az intézmény a mai Romano Kher jogelődje, amely később a Fővárosi Önkormányzat Cigány Ház-Romano Kher néven működött tovább. Az 1987 és 2009 között igazgatóként tevékenykedő Zsigó Jenő és munkatársai kiemelten fontosnak tartották a roma származású művészek támogatását, valamint művészetük és tehetségük széles körű bemutatását. A kollekció közel 2500 műalkotást tartalmaz – festményeket, grafikákat és szobrokat – összesen 101 alkotótól.”

<https://hu.museum-digital.org/institution/163>

2. Zsigó Jenő (főszerk.): Cigány festészet – Magyarország 1969-2009. Fővárosi Önkormányzat. Cigány Ház – Romano Kher, 2009.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/romak/cigany_festeszeti_magyarorszag_1969_2009/pages/cfm_00_kiado.htm

3. A RomArchive „VISUAL ARTS” szekciója:

<https://www.romarchive.eu/en/collection/i/?section=visual-arts&collection=&term=>

„What is RomArchive?

RomArchive is a digital archive for Romani arts and cultures. It archives works from all genres and augments them with contemporary documents and scholarly appraisals.

Each section of the Archive is the responsibility of its respective curatorial team, who have also selected the contents.

As an internationally accessible space that renders Romani cultures and histories visible, RomArchive is responding both to the ascriptions perennially imposed by others and to entrenched stereotypes by providing counter-narratives told by Roma themselves.

RomArchive makes no claim to completeness but sees itself rather as a continuously growing platform that presents collections with representative contents.

In addition to the published materials, RomArchive maintains an Internal Archive containing further media, including texts and images. The Internal Archive is accessible upon request and after submitting a description of your individual research focus.

RomArchive is international. The curatorial teams and advisory board are predominately made up of Roma.”

<https://www.romarchive.eu/en/about/frequently-answered-questions/>

4. Egyenlőségközpontú Unió: a romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer. Európai Bizottság, Brüsszel, 2020.

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9a007e7e-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF

5. A ROMÁK LAKHATÁSA, LAKÁSKÖRÜLMÉNYEI. Infojegyzet, Országgyűlés hivatala, 2023/3.

https://www.parlament.hu/documents/10181/64399821/Infojegyzet_2023_3_EU_romapolitika_lakhatas.pdf

6. Kai Dikhas

A Kai Dikhas németországi alapítvány, amely a roma képzőművészet népszerűsítését vállalta – ezzel teret adva a kortárs művészeknek a megmutatkozásra. Az alapítvány művészeti és kulturális projekteket is támogat, kiállításokat és művészeti workshopokat szervez, valamint kiadványokat ad ki. Gyűjteménye több mint 320 kortárs alkotást tartalmaz, beleértve festményeket, rajzokat, szobrokat, nyomtatokat, fényképeket, installációkat és digitális művészeti alkotásokat. A Kai Dikhas honlapján a gyűjtemény megtalálható, kereshető (angol ill. német nyelvű a felület).

<https://kaidikhas.com/en/home/>

7. Pásztor Eszter: Bódvalenke képei.

Műút, 2015/050. 50-53.

<https://muut.hu/archivum/12361>

8. Vurdon (oktatói segédanyag)

Beck Zoltán: A megszólalás üres helye. Napvilág, Budapest, 2020. 192-196.

A térkép definíciója szerint

„egy hely válogatott (előre meghatározott) jellemzők szerinti szimbolikus reprezentációja. A térképek egyszerű, vizuális nyelven informálnak a világról.”²

Acton pedig Le Bas képei kapcsán azt hangsúlyozza:

„Ne azt nézd a képekben, amit azok Damianról és a családjáról mondanak; lásd meg azt, amit ezek a képek rólad mondanak”³

Ez az idézetekből kitetsző, egymásra montírozott állítás adja a képsorozat sajátos feszültségét. Nem arról van szó tehát, hogy egyfajta politikai aktivizmus közvetlen hatása teszi radikálissá az állítást, egyszerűbben: nem az történik, hogy Le Bas megjelenít egy szeparatista akaratot. Sokkal inkább van arról szó, hogy (1) a térkép a valóságos tér reprezentációja. A valóságos tér azonban az érzékelt, tudatosult teret jelenti. Elegendő a topográfia történetére vetnünk egy pillantást, amelyben a nem-tudott (bár ettől, az emberi tudástól függetlenül létező) tér nem jelenhetett meg a képi reprezentáción; aztán a következő lépésben a nem ismert, de tudott terek fehér foltként, kitöltetlen helyként kerültek megjelenítésre. Le Bas eljárása ezek szerint nem a térképre való festés, hanem térképkészítés, a térkép korrekciója, ha úgy tetszik, az általa érzékelt valóság *szimbolikus reprezentációja*. Ezt mutatja Roma Road Map of England and Wales című alkotása, amely traveller útitérkép, utakkal és csomópontokkal, ahol az utat a „Fate Ruled Charm” irányítja.

(2) A térkép a gádzsók, a nem-romák által tudott-ismert világ reprezentációja, és mint ilyen, a nem-romák által használt tárgy. Az *új* térkép az addigi módon használhatatlanná teszi a térképet, de annál lényegibb valóságot reprezentál: az addig észrevehetetlenre nyitja rá a szemet. Térkép és valóság között az ontologikus viszony mint metaforikus alakzat került értelmezésre, ahol a földrajzi valóság képi megfelelője a térkép.

(3) Ám már maga a térkép is (átrajzolása előtt) elmozdul ettől, mert közigazgatási határokat, azaz eleve szimbolikusan létezőket jelenít meg, olyan elemeket, amelyek a nem-roma világ számára létezők: nem tárgyi valójukban (mint a hegyek, folyók, utak), hanem elvontságukban (megyék, tartományok, országok). Ezekről pedig aligha különbözik az *új* térkép, amely szintúgy szimbolikusan létezőt jelenít meg – olyat, amely a roma nézőpontból válik értelmezhetővé. Ebben az ön-jelölésben válik világossá a helyre, mint a self-identitás elemére benyújtott radikális igény, amely a „változó világgal változó kölcsönhatásban levőként” követel magának helyet a térképen.⁴

(4) A térkép önmagában is kép: annak a valóságdarabnak formalizált leképezése, amelyet a térképolvasás kódjaival veszünk használatba. Kép a technikai értelemben is: megrajzolt, megfestett síklap. És kép abban az értelemben is, hogy nem saját elsődleges funkcióját tölti be, hanem megjelenít valami önmagán túlit – jelentését térképességéből nyeri, de funkciója nem a

² [„(...) a symbolic representation of selected characteristics of a place, usually drawn on a flat surface. Maps present information about the world in a simple, visual way.”]
<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/map/>

³ [„(...) don't look at these pictures for what they tell you about Damian and his family; look at for what they tell you about yourself.”] Junghaus, Tímea-Székely, Katalin, szerk., Paradise Lost, OSI, 2007, 88

⁴ Dúll Andrea id. Proshansky-t; Dúll Andrea, *Az identitás környezetpszichológiai értelmezése*, in. Bodor Péter, szerk., *Emlékezés, identitás, diszkurzus*, L'Harmattan, Bp., 2015, 117

térképé. Hogy példával mutassam be ezt: a barokk németalföldi festőinek egyik legismertebb alakja, Johannes Vermeer festményén, az *A katona és a nevető lány* címűn a képtéma enteriőrjeként szerepel falitérkép. A festmény többi elemére most nem térek ki, az foglalkoztat, mit keres a térkép a képen, hiszen más festményén, a Geográfuson a portréfigura identitás-jelölője, nem válik le a portréről. Itt viszont látszólag kicserélhető, esetleges jelenléttel bír. Ugyanakkor a barokk is bír egyfajta feudális nemzettudattal⁵, amely nagyobb részben a feudális uralkodókhoz, nemesi családokhoz, kisebb részben azonban az elfoglalt – tényleges vagy feltérképezett térhez.

(5) A térkitöltés mint térfoglalás értelmezhető azokon a térképeken, ahol – ilyen a Polska 2016 vagy a Gypsy Switzerland (2007) – a rajzolt figurák teljességgel kitöltik, valójában ki is takarják, felszámolják a térkép vonalait. Azokra legfeljebb a grafikák rendezettsége utal.

(6) A térfoglalás a térkép-sorozat egyes darabjaiban és más címkézett, szöveges elemeiben is megragadható. London átrajzolt térképe akár az előző pontban is példánk között szerepelhetne Bár az útvonalak java a térképen látható marad, de például a Temze fölött húzódó hidak közé az emblematisz folyót is kitakaró kalap került (nagyjából a London Bridge környékén). London nem jelzőt kap, hanem névcserét történik: Romeville lesz a kép címe, és csak zárójeles utalás van a címben Londonra vonatkozóan, ahogyan az aluljáró is átnevezésre kerül: Romany Underground System. Az átírás-ráírás, ahogyan Omara, Lumberg, vagy éppen Delaine Le Bas képein⁶, mágikus teremtő erővel bír – nem metaforikus, hanem tényleges és közvetlen átvételét jelenti az írásos narratívának. A *nem-cigány teret kitöltő írás által kiszolgáltatott* helyére a *kiszolgáltatott által írt* kerül. A hatalmat birtokló hivatal nyelve, amely legitim produktumokban manifesztálódik, erejét veszti, hiszen legitim, írásos állítás lép a helyébe, olyan, amelynek már nem birtokosa. Ezzel lelepleződik a hatalmi gyakorlat is, a térfoglalás addigi gyakorlata. Ennek valóban ironikus kijátszása Róma térképe.

(7) Róma térképe ugyanis a térfoglalás olyan példája, amely korántsem jár együtt a térkitöltés gyakorlatával, mint fentebb. Ugyanakkor nem jár átírással, újracímkezéssel. Elegendő a térképen jelezni a térkitöltés szokásos gesztusát néhány standard portréval és lakókocsik matricáival, és elég kiállítani a képet. A sorozatban való elhelyezés világossá teszi az aktust, és az hajtatik végre a befogadóban, valójában nem kell megtörténnie: a térkitöltés a néző-befogadó jelentésteremtő munkája innen. Rome – a cím átírására nincsen szükség, az azonos alakúság felkínálja magát az iróniának. Mert míg Lakatos Menyhért nagyregényének elbeszélője visszakerdezi, amikor a leány a kezére írta a másnapi tetoválás szövegét, azt, hogy *feri*:

„- Írd ide, hogy „feri” – mutatott a tisztára nyálazott helyre, amit vörösre dörzsölt. – Majd reggel beleveretem tüvel.

- Cigányul vagy magyarul?
- Cigányul hát.”⁷

⁵ vö. Aradi Nóra – Feuerné Tóth Rózsa – Galavics Géza – Marosi Ernő – Németh Lajos, *A művészet története Magyarországon*, Gondolat, Bp., 1983, 228

⁶ pl. Le Bas, Delaine, *Declaration of Human Rights* című alkotása

⁷ Lakatos Menyhért, *Füstösképek*, Magvető, Bp., 1975, 220. A kötet 2009-es változatában (Wesley, Bp., 2009) elütéstörtént. A „feri” (magyar nyelven: csak) helyére a „fért” szó került. Ennek nincs jelentése (a lábjegyzet a kötetben hasonlóan a „csak” jelentést rendeli hozzá). A szerkesztői szándék valószínűsíthetően a *feri* / *féri* dialektusok közötti kiejtés különbsége írásban való jelölését kívánta szolgálni az újabb kiadásban (így viszont a betűsor értelmét veszti a magyarban), az „i”- „t”-re cserélése elütés (vagy az olvasószerszerkesztői

, addig ebben a sorozatban egyszerre az lesz magától értetődő konnotatív jelentés, amely a birtokbavételt megelőzően fel sem merült. A térfoglalás, mint az elbeszélés teljes körű uralása a Rome című képben teljeseedik ki és ezzel az addigi hatalmi elbeszélés lepleződik le: az átírás és a térkitöltés is szükségtelenné válik, mert nem eszközként vagy cselekvő gesztusként, hanem mindent átjáró ideológiaként van jelen.

(8) A feliratozás, a nyelvvel való birtokbavétel megörökítése számos képzőművész esetében, sokféle módon került elő. Gondoljunk Daniel Baker tükörfelirataira vagy tiltótábláira, Lumberg képregényeire, Omara kék sorozatára, Delaine Le Bas brikolőr átírásaira, vagy Damian térképeinek felirataira, azok átírására, Botos Flórián szövegképeire,⁸ etc. A szó önmagában metaforikus alakzat, ettől függetlenül a rögzített szó (az írás) fétis, amely nem csupán rögzíti, leírja, magyarázza, etc. a *valóságot* (ez a valóság az észlelt és tudatunkkal beláthatót jelenti), hanem

„a nyelv csaknem teljes leltárt készít nekünk a valóságról, és amit nem lehet megnevezni, az nem is lehet olyan fontos”.⁹

(9) És végül a térkép nem egyszerűen teret, de időt is rögzít: a megismerés változásában (mint a németalföldi példán), mozgást jelölve (mint amilyen a road-map), történeti időt jelölve (a közigazgatási határok változékonysága). Ahogyan Ördögh Szilveszter Villon négysorosa kapcsán figyel fel a paradoxonra a „Ponthoise mellett” szövegrésszel kapcsolatban, amelyben a költő születési helye az én számára életidőt jelöl: „a tér behatárolta idejét”.¹⁰

jószándék, amely mindenképpen a regényszövegnek megfelelően keresett magyar értelmet a szónak, nem tudva, hogy a fért viszont értelmetlen betűsor romanes). Vö. Papp János, *Cigány-Magyar, Magyar-Cigány kézisztár / Romane-Ungrike, Ungrike-Romane vasteske alava*, Bp., 2008, 45. Külön köszönettel tartozom a nyelvi konzultációért Lakatos Szilviának.

⁸ Zsigó Jenő-Fris E. Kata, *Cigány festészet 1969-2009*, Romano Kher, Bp., 2009, 86-91; Botos képei tanúbizonyságok, amelyben az isteni szent szöveg textúrája és uralója is a képeknek: a szövegek által nyernek alakot a figurák, Isten szavai töltik ki a figurákat, az isteni szó által léteznek. A narratíva birtokosa kizárólagosan Isten, és a képek tárgyuktól függetlenül ennek igazolásai.

⁹ Gombrich, Ernst, *Icones symbolicae*, in. Pál József, szerk., *Az ikonológia elmélete*, JATEPress, Szeged, 1997, 85

¹⁰ Ördögh Szilveszter, *A könyv is olvas engem*, Pátria, Bp., 1993, 17

15.

Lakatos Szilvia

Romani nyelvóra